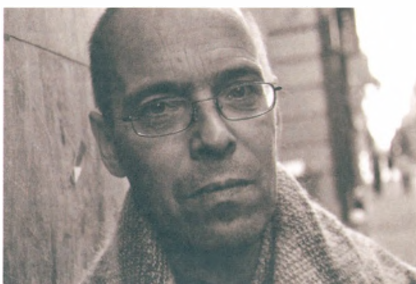
Valdas Papievis

Odilė, arba Oro uostų vienatvė

Alma littera

Valdas Papievis (g.1962) debiutavo romanu „Ruduo provincijoje“ 1989 metais.

Jo romaną „Eiti“ Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas paskelbė kūrybiškiausia 2010 metų knyga.

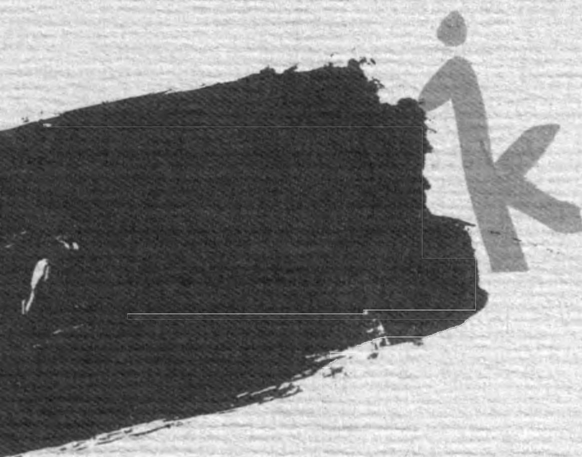
AKCIJA

METŲ KNYGOS RINKIMAI

Valdas Papievis

Odilė, arba Oro uostų vienatvė

romanas

Alma littera

VILNIUS / 2015

UDK 821.172-31
Pa221

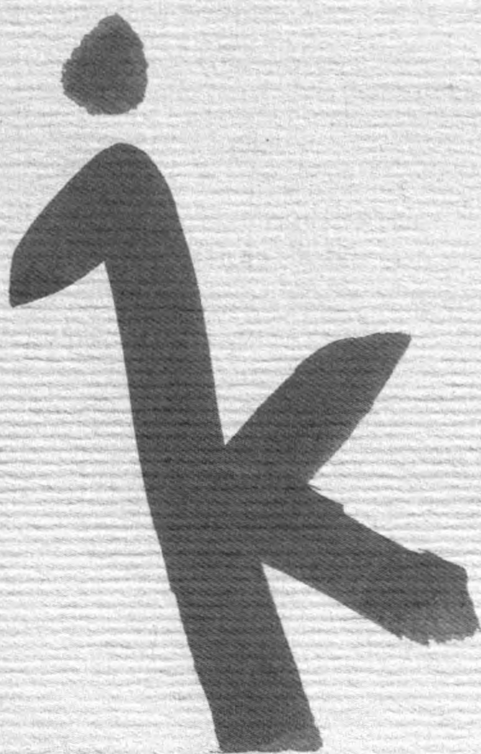
Knyga išleista Lietuvos kultūros tarybai parėmus

ISBN 978-609-01-1939-6

Pirma dalis

Jos šokčioja, strykčioja, suplasnojusios sparnais, kyla – žuvėdros, prie kurių artėji žingsniuodamas jūros pakrante.

Jie įsibėgėja, lekia, paskui nė nesuplasnoję sparnais nuo pakilimo tako atplyšta – laineriai, kuriuos matau pro didelį langą, sėdėdamas oro uosto bare: nuožulnia įstrižaine skrieja dangun, galop dingsta.

Vėl girdžiu, kaip už nugaros darda lagamino ratukai. Nesibaigiantys oro uostų koridoriai – kaip neišsemiama, neužpildoma oro uostų vienatvė. Tikroji tavo būtis, kurią slepia buities kasdienybė. Laikas į begalybę ištįsęs, bet jo pamiršt nevalia.

Didesni ar mažesni, prašmatnūs ar menkesni, visi jie vienodi, tie oro uostai. Niekieno zonos.

Nė nespėlioju, iš kur ir į kur skrenda žmonės, šmėkščiojantys man prieš akis. Kryptys – skirtingos. Nė iliuzijos, kad tame pačiame mieste gyveni, ir jau vien tai galbūt sieja. Nors kiek.

Labai garsiai darda ratukai, atrodo, įsitempusius smilkinius į luistelius skaldo.

Iš tolo pamatau Paulą, mane pastebėjusi, ji prie durų sustoja. Paula – portugalė, namsargė, mudu gerai sugyvename, kai išvažiuoju, jai visada atsarginius raktus patikiu – maža, kas atsitiks? Bet kad taip lauktų... Ratukai ausyse dar garsiau darda, luisteliai jau lydosi.

Pusė septynių, skambutis.

– Jei namuose ir ne per daug užsiėmęs, gal aperityvo užsuktum?

– Su malonumu, *madame*, tuoj ateinu.

Šešis aukštus įvijais laiptais žemyn sukuosi, tris aukštus liftu važiuoju.

Užsikvempęs ant balkono tvorelės rūkau, viskio taurę su ledukais retsykiais pasuku, ledukai sutilindžiuoja. Tarytum varpeliai. Labai vaiski rugsėjo pavakarė: vasara pasibaigusi, bet ruduo neatėjęs – laikas, kai saulės šviesa nebeakina, tačiau kontūrus dar aštriomis žirklėmis karpo, tas metas, kai žaluma jau pailsusi, bet dar nenori, kad geltonai, raudonai tavo akys ją imtų spalvoti. Išpūsdamas dūmą sakau sau: viską mes suasmeniname, tebūnie ir ši viskio taurė – atsisveikinimo su vasara aperityvas.

– Tu prisimeni, kaip mes susipažinome? – klausia Odilė.

Gurkšteliu.

Vos vos vėjelis šlamena užuolaidą.

– Sebastianas? Bet, regis, jūs mane su juo supažindinote... Ponia Furnjė? – praskleidžiu užuolaidą.

– Aš tai aš, bet tu prisiminti turėtum...

Per slenkstį žengiu.

– Gėlių jūs neturite, kaimynai balkonuose net krūmų prisisodinę. Nemylite gėlių?

– Pamiršai, kiek man metų?

Nepamiršau.

Odilė sėdi, prakaulius petukus įrėmusi į aukštą odinio fotelio atlošą, jai visada truputį vėsu, prieš išeidamas parūkyti, ją skraiste apgaubiau.

– Amžius ir gėlės?

– Gėlėmis rūpintis reikia.

– Paula galėtų.

– Jei ne pats gėlėmis rūpiniesi, jos tarsi ne tavo. Tau taip neatrodo?

Ant salono lubų – apskritas stiuko apvadas, man regis, jis sukasi. Kaip laiko ratas, kurį sustabdyti norėtum. Arba ruletė. Tikiesi laimėti?

– Įpilk truputėlį, – paskutinį šlakelį išgėrusi, tuščią stiklą ištiesia. – Ir leduką įmesk. Kol nėra Selmos.

Kaip išeit iš savęs – kaip išeini iš namų, išvažiuoji iš miesto, skrendi iš vieno krašto į kitą? Kaip suprasti save, jei negali pažvelgt į save iš šalies?

– Kodėl sau neįsipili?

Vakaro kopinėjamo dienos korio šviesa per užuolaidą liejasi.

Pamažu gęsta.

Įsipilu.

Suvytę, apdulkėję, atrodo, nuo bekraujų gyslų tįstantys platanų lapai – jokie rudens pranašai, nuo liepos jie suvytę ir apdulkėję. Tikrieji rudens pranašai – trumpėjančios dienos, anksčiau užklumpantys vakarai.

Jau tamsu.

Odilei – devyniasdešimt, sukaktį ten, kur link dabar žiūriu, pavasarį šventė. *La Samaritaine*, vienos didžiųjų Paryžiaus krautuvių prabangiame restorane. Bandau įsivaizduoti, ką ji, jos vaikai ir anūkai, artimiausi draugai iš penkto aukšto regėjo: kaip iš viršaus atrodo *Le Pont Neuf*, *Cité* salos smaigalys, pastatai, nelyg uoste laivai susigrūdę, jų švyturys – Eifelio bokštas. Miestas, prieš akis plokštuma nusidriekiantis, ir iš viršaus matomas – tas pats, o koks skirtingas! Kaip ir gyvenimas, – kurį dabar gyveni, ir tasai, į kurį, jau nugyventą, atsisukęs iš tolo žvelgi. Lyg tavo, lyg nebe tavo.

Iš pradžių pateikė austrių. Juodais kostiumais vilkintys padavėjai iškrakmolytais baltais marškiniais su prijuostėm, irgi baltom, net nuotraukose, rodosi, gurgždančiom. Po austrių – lašišos kepsneliai. Sausoki ir sprangūs, nesakyčiau, kad burnoje būtų tirpę, už tokią kainą galėjo būti geriau. Desertas? Desertui po šokoladinį pyragaitį atnešė, taip visokiom arkelėm, nėrinukais išpuoštą, kad gailėjau paliesti. Tačiau per saldus buvo, bent mano skoniui, gerai, kad Eva ir Henris nešykštėjo šampanui.

Odilė užverčia albumą.

Aš užsimerkiu. Girdžiu šio vakaro Senos krantinės kaimynų balsus, juos nustelbia artėjančių „Bateaux-Mouches“ laivų gaudesys, jais plaukiančių turistų kleketavimas, šūksniai, šurmuliui tolstant:

sugrįžti iš atostogų ir nepajunti, kaip kasdienybė tave pasigauna, į salsos kursus įsirašyti norėčiau, bet kokie pinigai, tu tikrai manai, kad jis mane myli?

Paskui vėl viskas iš naujo.

Ką šiame mieste aš veikiu?

Odilė man kambarėlį nuomoja.

Sėdžiu pas ją, kaip visada vakare gurkšnojame viskį, ji manęs klausia, gal turiu kokį draugą? Draugų aš turiu, kodėl šito teiraujatės? Matai spintą? Ją į kitą buto galą perstumt norėčiau.

Odilės butas – iš dviejų į vieną sujungtas. Lyg du butai, tarp kurių – ilgas koridorius. Didelis butas, jei parduotų, daug gautų. Kvadratinis metras pačiame Paryžiaus centre brangiai kainuoja, kasmet brangsta.

Akimis nužvelgiu spintą. Teisi – vienas tikrai nepastumsiu. Gijomą pasikviečiau.

Prisimenu, kaip tą Liudviko XV stiliaus spintą kraustome, kaip ją ant kilimėlio keliame, kaip paskui per parketą ilgu koridoriumi stumiame.

Taip, čia.

Gijomas skubėjo į *rendez-vous*, vos pastatėme vieton, pinigus saujoj sugniaužęs pro duris iškurnėjo. O aš dar ilgai iš vieno buto galo į kitą staltieses, servetėles, porcelianą, krištolą, sidabrą nešiojau – ko tiktai ten nebuvo. Odilė pasakojo, ką paveldėjo, ką ir kur nusipirko, skundėsi, kad per daug daiktų prisikaupusi, kartais nustebdavo: ir pamiršusi buvau, jog šitą staltiesę tebeturiu, taigi čia – mano vaikystės šaukštukas, anądien nei iš šio, nei iš to prisiminusi, visus kampus apieškojau, o pasirodo, štai kur jis slapstosi. Žmonės ir daiktai prisiriša vieni prie kitų, tegul metų metus jų nepajudini ir niekam jie nebetarnauja, su daiktais atsisveikint sunku. Tiesą pasakius, daug ką iš šios spintos reikėtų parduoti, padovanoti, galbūt iš

viso išmesti. Stiebtis ar lankstytis jau nebe man, kurią dieną ateisi, kartu peržiūrėsime.

Tą vakarą atidavė du šilkinius Maiklo kaklaraiščius, dar dabar juos turiu, nors niekada taip ir neužsirišau. Pamišęs dėl kaklaraiščių buvo, matai, kiek jų čia? *Ką padarysi, kiekvienam savo.* Ir vėl suvyniojo į ploną, daiktais suplyšinėjusį popierių.

Tada Maiklas prieš septynerius metus buvo miręs, aš pas Odilę trečius gyvenu, išeitų, Odilė jau dešimt metų našlė. Jei spręstum iš to, kad retai apie Maiklą kalba, sakytum, nedažnai jį prisimena. Yra žmonių, kurie neišsilieti negali, yra, kurie apie skaudžius dalykus nelinkę kalbėti, iš jų tylos gali tiktai spėti. O ir instinktas gyventi netektis užmarina – vienų atmintyje dažniau, kitų rečiau jos prabunda, kad paskui vėl prisnūstų, užmigtų; jei instinktas gyventi ir laikas netekčių nemarintų, ne vienam jautresniam dėl jų turbūt širdis plyštų.

Uždarėm duris – Odilė kartu su manimi jų niekada nebepravers.

Ir jei atmintis neklaidina, kaip tik tada, kai uždarėm tos Liudviko XV stiliaus spintos, įkurtos jau kitame buto gale, duris, ji man ir prasitarė apie kambarėlį, į kurį dabar iškylautojų nusėstom Senos krantinėm grįžtu.

Pastogėje tas kambarėlis, tarnaičių laiptine šešis aukštus į jį reikia kopti, kai studentavo, jos sūnus Henris jame gyveno, koridoriuje yra stoglangis, per jį išlindęs ruošdavosi egzaminams. Šmaikštaudavo, kad ant stogo jam atsiveria protas ir atmintis geriau veikia. Svajoklis, ir vėlyvais vakarais, kopėčias pasistatęs, kartais užlipdavo – iš viršaus pažiūrėti į naktinį Paryžių.

Henriui studijas baigus ir į Angliją išvažiavus, išnuomojo arabų porelei. Iš pirmo žvilgsnio mieli ir malonūs, negalėjai įtarti, kad taip ant galvos užsisės, – tai tas, tai anas mat jiems negerai, nuomos mėnesiais nemokės, nė už elektrą, dar valgyti koridoriuje susimanys virtis, avienos kuskusą ar dar ką nors, kitų kambarių nuominin-

kai skundėsi: praeit negali, o ir kvapai – kiek vargo turėjusi, kol tą porelę iškrapščiusi. Nuo tada – tuščias.

– Per ilgai tuščias.

Klausiamai pasižiūriu.

Pečiais gūžteli.

– Užlipti galėčiau?

– Žinoma, eime į virtuvę.

Atitraukiu staliuką, durų viršuje, paskui apačioje atšaunu sklendes, dideliu raktu vieną, mažesniu kitą spyną rakinu.

– Per šitas duris jau daug metų nevaikštome, – sako „nevaikštome", nors penkiuose kambariuose gyvena viena. – Fatimai ir Nazarui galų gale išsikrausčius, kaip užrakinome, taip užrakinome.

Kai stumtelėjau, pasirodė, kad į praeitį duris atidarau. Į tuos andainykščius laikus, kai ponų tarnaitės gyvendavo *chambres de bonne** po stogais ir joms skirta laiptine ligi šeimininkų durų nulipusios, tiesiai į virtuvę įeidavo. Negi tarnaitės per paradines su šeimininkais ir jų svečiais vaikščios? Mažiau akyse maišosi, o ir pačioms patogiau.

– Imk žibintuvėlį, elektra atjungta. Kai užlipsi, trečios durys kairėj. O laiptinės šviesa čia, paspausk šitą mygtuką.

Ir taip siauri įviji laiptai kopiant į viršų siaurėja, jaučiuosi kaip pasalūnas, į svetimą būstą tykantis. Tuo pačiu metu – it gimnazistas, virpančia širdimi į pirmą pasimatymą einantis.

Pasuku raktą, trekšteli – nelyg riešuto kevalas skiltų. Stoviu ant slenksčio, žibintuvėliu po apytamsy snūduriuojančio kambarėlio sienas vedžioju; staiga pasivaidena, kad jo, apleisto ir vienišo, blakstienos štai krusteli, ir jis, tarsi *klošaras*, lovos skarmaluose susirangęs, stengdamasis pažinti ir neįstengdamas atpažinti, kas pas jį čia atėjo, į mane gręžiasi – truputį sutrikęs, truputį nustebęs: tiek

* Tarnaičių kambariai.

metų, kai niekas jo neaplankė. Kartu su juo ir daiktai – nuo beprasmio buvimo pavargę ir jau nebesitikėję, kad kam nors jų dar prisireiks: didelis stalas, lova, komoda, pora kėdžių, tuščios lentynos.

Nuo cinko stogų, koklinių kaminėlių, antenų – vaizdo, lango naktyje skleidžiamo, akis atsukęs į šituos baldus, kuriuos aną vakarą pirmą kartą išvydau, dabar klausiu savęs: ar galėjau numanyti tada, kad su jais taip susigyvensiu, jog atrodys – šiame kambarėlyje nuo seniausių laikų esu įsikūręs? Lygiai taip negalėsiu prisiminti, kaip susipažinau su Odile, – dingosis, ją visada pažinojau.

Pasitaiko žmonių, iš kurių veidų laikas jaunystės bruožų neįstengia ištrinti, – sužinojęs jų tikrąjį amžių, visada kiek nustembi. Į Odilę pažvelgęs iš karto matai, kad jai – daug metų. Tačiau nepaisant žilų plaukų, ant aukštos kaktos ilgais kirpčiukais krintančių ir ją truputį pažeminančių, nepaisant *žąsų kojelių* siaurų, skvarbių akių kampuose, nė panašių raukšlių galuose lūpų, dažnai kietai suspaustų, nepaisant netgi odos, pavargusios ir sukritusios, jos veide išlikę kažkas ne tik iš jaunystės, bet dar iš vaikystės. Tegul jau gerokai pailsęs, sulysęs, sykiu išmintį ir gyvenimo patirtį liudijantis, jis išsaugojo bruožus iš to laiko, kai Odilė po Didžiojo karo buvo kokių penkerių ar septynerių metų. Smalsumas? Stebėjimasis tuo, ką pirmą kartą pamatai, išgirsti? Užsispyrimas, kartais aikštingas? Bet gal toks įspūdis kyla dėl to, kad veidas labai jau smulkus, o ir Odilė pati – nedidukė, kaip skiedra plona? Šiaip ar taip, nors ir vaikšto tolydžio sunkiau, be vargo įsivaizduoti gali, kaip ji, visai dar mergaitė, kieme šokdynę aplink save suka ir, mintyse skaičiuodama, kiek nesuklups, strykčioja. O kai vakarienės pakviečia, ožiuojasi.

Retai sijoną į kelnes iškeičia – nebent kai labai jau atšąla. Sijonų spinta pilna, suknelių – mažiau. Jų iškirptės, kaip ir apykaklės palaidinukių, iki viršutinės sagos niekada neužsegtų, jos suvytusią krūtinę apnuogina. Šalikų, šalikėlių neklauskite, kiek prikabinta. *Ką padarysi, kiekvienam savo.* Kartais prašo patarti, kurį pasirinkti. Ir pykteli, kai parodau: regis, *intelligent*, o spalvų derint nemoki. Bet kitą kartą vėl klausia. Šilkas, vilna, linas, kašmyras... Skrybėles mėgsta: vasarą, ypač saulėtomis dienomis, skrybėlės tikrai nepamirš. Kartu einant, žmonės mudu žvilgsniais nulydi. Nemanau, jog

dėl to, kad tiek metų mus skiria. Juk ir Paryžiuje ne kasdien tokią elegantišką senutę išvysi. Tarsi iš Prusto romano iššengusią.

Sako suprantanti, kad laikai keičiasi, keičiantis laikams – mados. Dabar išvis manija pasidariusi. Per televizorių rodo: vos ne kas mėnesį – nauja mada. O gatvėse – tais pačiais džinsais aptempti klubai. Ar nesuvokia, kiek nutrinti džinsai iš jų suknelės ar sijonėlio žavesio atima? Gal iš paikumo, gal iš dyko buvimo ir pati į moterų sąjūdį įsitraukusi buvo, plakatus piešdavo ir demonstracijose dalyvaudavo, draugėms į parankes įsikibusi, Paryžiaus gatvėmis ir bulvarais žygiuodavo. Bet kai feminizmas prieš amžinąjį moteriškumą sukyla... Na, gerai, tegul ne sukyla, ima jį neigti. Net ne neigti, o... Reikėtų švelniau pasakyti, bet nerandu žodžio. Nežinau, gal ko nebesuprantu, man gi tiek metų. Juk visada nauji laikai seniems žmonėms atrodo vulgaresni nei jaunystėje buvę. Ypač per ilgai užsibuvusiems – kurių vienmečiai seniai jau išėję. Užsilikę per klaidą, galbūt ir vertiname viską klaidingai.

– Kai pamatysi, kad eidama kūprinuosi, pasakyk. Nesidrovėk, neįsižeisiu, – taria, lazdelei skaičiuojant jos lėtus žingsnius.

Paryčiais miokardo infarktas ištiko. Laimė, ant krūtinės kabantį pagalbos šauksmo mygtuką tegul vos ne vos, bet sugebėjo paspausti. Iš Londono atvažiavusi dukra Eva Selmą pasamdė. Vakarais Selma ateina: motiną naktimis vieną palikti Eva jau bijo.

O kas antrą rytą metų metus Paula duris atsirakina: dideliame bute visada atsiras darbo. Jau nebe tarnaitė, viena iš saviškių. Juk prisimena dar tuos laikus, kai Odilė su Maiklu rengdavo priėmimus. Kartais užsisakydavo, bet dažniausiai jai *buffet* tekdavo ruošti – tiek žmonių, kiek prisikviesdavo, už stalo nepasodinsi. Šventiški ir prašmatnūs būdavę tie priėmimai: nepriekaištingai išlygintos staltiesės, porcelianinės lėkštės, tik tokiomis progomis iš svetainės indaujos ištraukiamos, šampanas krištolo taurėse, blizgantys kandeliabrai, ant jų stiebiasi aukštos žvakės. Daug darbo ir rūpesčių būdavo, bet Paulai patikdavo – visą savaitę namai šurmuliuodavo, kasdienybę pamiršę, artėjančia švente gyvendavo.

Ir valgyti Paula išverda. Kai Paulos nėra, pati gaminasi – ne tokia silpna, o ir virtuvėje suktis patinka. Nors kiek ji ten valgo. Permatomais griežinėliais pasipjaustys dešros, šalia pasidės keletą ridikėlių, pagrindinis patiekalas – trys keturi itališki virtinukai, paskui – keli salotų lapeliai su pelėsinio sūrio gabaliuku, desertui – dvi figos. Susikraus tas katės ašaras ant vežimuko ir ilgu koridoriumi į valgomąjį kitame buto gale nusistums. Prie vienai per didelio apskrito stalo tarsi negyvenamojoje saloje atsidūrusi, išsidėlios lėkštę ir lėkštutes, valgymo įrankius, pasistatys taurę. Įsijungs televizorių. Dienos žinios, jas žiūrėdama, valgys.

Kol Paula nepapasakojo apie tuos prabangius priėmimus, manydavau, kad iš aikštingumo kartais į restoraną pietauti išeina. Juk skųsdavosi, kad pirmyn atgal stumdyti vežimėlį jai kartais įgrysta. Dabar sakau sau, kad turbūt ir praėjusių laikų ilgesys. Kai namai šurmuliuodavo. Noras pabūti su žmonėmis, tegul nepažįstamais. Ir pojūtis tos mažos prabangos, kai lėkštes keitiesi ne pats, o tau jas pakeičia. Dažniausiai „Balzare" pietaudavo, visai netoli, kitoje gatvės pusėje. Šalia Sorbonos.

Vos išėjusi pro laukujes duris, vieną dieną už atsiknojusios šaligatvio plytelės užkliuvo. Laimė, tik nusibrozdino kelį ir riešą išsinarino. Iš Londono Eva paskambino. Žinote, amžius, man jau baugu ją vieną išleisti...

Nuo tada Odilę į promenadas lydžiu. Kartais ir į „Balzarą". Bet restorane valgyti vis rečiau užsimano.

Nuomos nebemoku.

Užsuku į barą. Su pardavėju, prakaulaus veido vaikinuku juodais ūsiukais, mudu, tegul bevardžiai vienas kitam, jau lyg pažįstami – pasitaiko, kad šnektelime: apie orą, metro streiką ar nuo ryto aistras kaitinančias vakarines regbio varžybas, nors regbis man buvęs nebuvęs; besišnekučiuojant ant prekystalio cigarečių „Gauloises" padeda, prašyti nė nebereikia. Išėjęs laukan, praplėšiu pakelį. Tikriausiai jau pirštų instinktas, žingsniuodamas nepajuntu, kaip antrą prisidegu, vakarop susigriebiu – kiek mažai likę. Skaičiuoti pradedu. Skaičiuok neskaičiavęs, pakelis veik tuščias. Įvijais laiptais sukuosi, su vaikinuką pakeitusiu truputį pražilusiu vyriškiu sveikinuosi. Gerai, kad kaimynystėje turiu cigaretes parduodantį barą, iki vidurnakčio atidarytą. Ne kiekvienam Paryžiuje tokia prabanga, daugumą jų aštuntą uždaro.

Per langą pūsdamas dūmus susizgrimbu, kad tik dabar, kai popietėmis Odilę į promenadas pradėjau lydėti, pajutau, kaip laikas bėga. Veikiau – trumpėja. Kad laikas bėga nelyg skutimosi peiliukas rėždamas venas, visi turbūt juntame nuo pat jaunystės: išleistuvės, pasimatymai ir išsiskyrimai, sudužusios viltys. Betgi jo – marios: krantas, iš kurio išplaukei, tolsta, tačiau to, kurio link valandų, dienų, savaičių vilnys tave pamažu, bet nenuilstamai neša, nė nematyti, galbūt jo iš viso nėra? Kai žiūriu į Odilės lazdelę, tarsi pavargusios antikvarinės „Singer" mašinos adata Liuksemburgo sode vis retėjančiu ritmu takus dygsniuojančią, toji adata mane laiko baigtinumu varsto. Kiekvienas dygsnis širdį suspaudžia. Pakelis tuštėja. Ir įvijais laiptais nenusileisi. Niekam neskirta tokia privilegija.

Dažniausiai į Liuksemburgo sodą einame. Apie Prancūzijos karalienes ir žymias moteris, nuo aukštų postamentų iš tolo žvelgiančias į vaikus, vienastygio fontano baseine burlaivius plukdančius, pasakoja. Tos kilnių veidų moterys, kiekviena savo didinga poza sustingusios, nebyliu abejingumu mane tvilko. Iš įvairiausių epochų atėjusios ir pusračiu čia sustojusios, jos tarsi sako, kad ir tolimų tolimiausia, ir artima praeitis yra ta pati praeitis, ją tik mūsų protas ir vaizduotė sluoksniuoja: nė ką tik praėjusios akimirkos neprisišauksi, į ją nesugrįši, jos nepaliesi ir nieko joje nepakeisi. Lipant laipteliais, į parankę man įsikimba.

Prie Kaukių pardavėjo ar Graikų aktoriaus, šimtus kartų matytų, sustoja ir, lyg pirmą kartą regėtų, akimis tyrinėja. Gerą atmintį turi, Bodlerą mėgsta, prie jo biusto prisėdusi, regis, pati sau nejučiom šnabžda: *La Nature est un temple où de vivants piliers / Laissent parfois sortir de confuses paroles; / L'homme y passe à travers des forêts des symboles / Qui l'observent avec des regards familiers.** Pasiūlo aplankyti medį, kurio kamienas palei pat žemę palinkęs, to medžio šakos į pirštus, artrito išsukinėtus, panašios. Kai atidžiau įsižiūriu į jos liesas, gyslotas rankas, pasirodo, kad sąnariai tuoj odą pradildys. Bandau įsivaizduoti, kaip kitados sveiki pirštai vedžiojo pieštuką – daug piešdavusi, visą Liuksemburgo sodą išpaišiusi: alėjas, gėlynus, karalienių ir kitas skulptūras, medžius.

* O Gamta – šventykla, kur pilioriai gyvi / Kartais leidžia nugirsti mįslingus žodžius, / Žmonės žengia per simbolių gojus gūdžius, / Kur fiksuoja juos žvilgsniai kasdieniai, savi.

Šarlis Bodleras, *Piktybės gėlės*, vertė Sigitas Geda, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.

Kartais piešinių bloknotus pavartome. Buvo metas, kai laukdama, kol Maiklas iš darbo sugrįš, kone kas popietę į Liuksemburgo sodą ateidavo piešti. Paskui prisėsdavo lauko kavinėje. Mėgdavusi pavakarės valandas, kai ryški dienos šviesa po truputį ima silpnėti, o šešėliai gilėti. Nesu dailininkas, spalvoms akies neturiu, šešėliai visada man vienodi, bet jei sako, kad dienai baigiantis jie ima gilėti, gal ir gilėja.

Ir į Šventojo Liudviko salą nueiname. Visada stabteli ant tilto, už Dievo Motinos katedros dvi Senos salas jungiančio ir to paties šventojo Liudviko vardu pavadinto. Įsižiūri į vešlų žilvitį, ilgų, nukarusių šakų lapeliais verkiantį. Prisimenu, kai pasodino. O dabar matai, kaip išaugęs, kiek ir kokiomis ašaromis apsipylęs?

Gal įprotį suasmeninti aš iš jos perėmiau?

Perėję tiltą, pirmiausia Orleano krantine pasukame.

Masyvūs, ornamentais raižyti vartai, aukšti langai, viršuje frontonėlių apvalinami, kaltinės geležies balkono tvorelė, jį laiko grãkščios, į smuiko raktą sùsuktos irgi kaltinės geležies atramos. Čia Maiklas mus iš nugaros nufotografavęs, mudvi su Marta į Seną žiūrime. Nuo to balkono į Seną galėjai žiūrėti, žiūrėti – taip jos tėkmė užkerėdavo.

Ilgi Martos plaukai man Munko moteris primena. Odilės ant pečių krinta. Į balkono tvorelę alkūne paremta dešinioji ranka kiek pakreipta, matosi tarp pirštų suspausta cigaretė, tuomet dar rūkė. Atrodo, tuoj atsisuks. Godaro kadras.

Gaila, kad ant to balkono niekada nebeišeisiu.

Rodydama nuotraukas, apie draugystę su Marta ir Samueliu papasakojo, dabar, kai vaikščiodami prie šio septynioliktojo šimtmečio pastato stabtelime, tyli – žinau.

Žinau ir tai, kad šioje Senos krantinėje Svanas jaunystėje gyveno. Irgi vartydama nuotraukas priminė.

Tarp kitko.

Kai į parankę man įsikimba ir atsargiai lipame į žemutinę krantinę, nusmelkia mintis, jog *tarp kitko* ir visas mūsų gyvenimas.

Toli neiname – ant antro ar trečio suoliuko prisėdame: grindinio akmenys išsiklaipę, ji pavargusi, dar reikės grįžti. Odilė man nieko nesako, aš jai irgi nesakau nieko. Įsižiūrėjus į tėkmę ir užsimiršus, pasirodo, kad ne upė, o vienatvės tyla po mūsų kojomis srūva. Varpo be šerdies nebyliais ataidais skambanti. Praeities ilgesys, bet į praeitį durys užtrenktos.

Tik vėliau dingtelėjo, ir Eva sutiko, kad įgeidis stumdyti baldus, lentynose pagal vis naują tvarką rikiuoti knygas, spintose perkabinėti drabužius buvo aistra, gal net manija, turėjusi sudrumsti kasdieną, sugriauti jos monotoniją – metams skliaudžiant į siaurėjantį ratą, senkančios pastangos bent to rato viduje pakeliauti, ją pergyvensiančių daiktų karalystėje savo valią dar teigti. Vėlyvo rudens, visada prailgstančios žiemos, vėluojančio pavasario popietėmis, kai atvėsus ir subjurus orams nevalia būdavo į lauką išeiti, mudu praleisdavome ištisas valandas, albumuose kaišiodami ir perkaišiodami nuotraukas, sukdami ir jau kituose kambariuose išvyniodami kilimus, perkabinėdami paveikslus ant sienų. Nei jos pačios įpročiai, nei laikas daiktams nelaidavo teisės į neliečiamybę: savaime inertiški, nepaslankūs ir vangūs, jie šiuose namuose buvo pasmerkti klaidžioti iš vietos į vietą, niekur nespėdami įsigyventi. Kartais atrodydavo panaši į truputį aikštingą mergaitę, iš nuobodulio žaidžiančią prasimanytą žaidimą, kuriame ne nuo atsitiktinumų, o nuo jos įnorių viskas priklauso.

Ir juk nieko nekeičia, kad žinome, kokie išdavikiški mūsų žvilgsniai ir gestai, taip dažnai instinktyvūs, žodžiai, vos išsprūdę ir iškart pamiršti, aplinkiniams primetami norai, mums patiems savaime suprantami ir kaip Odilei nė neprimenantys įnorių – kai susimąstai, pažiūrėti lyg niekiniai, ar jie nėra raiškesni, iškalbingesni už visas kitąsyk dideles pastangas save vienokį ar kitokį vaizduoti? Kad ir kokie būtų, Odilės įgeidžių nepaisyti negalėjau, ir iš jų, kaip iš jos šypsenų, kurių potekstes reikėjo mokėti skaityti, iš balso tono, kalbant su Paula vienokio, su Selma – kitokio, iš kietai suspaustų lūpų, kai pykdavo, bet nesakydavo, iš mažyčių suktybių, kai, tarkime, telefonu geriausiai draugei Koletei dejuodavo, kad sąnarius suka, o ragelį padėjusi prisipažindavo: nenoriu jos šiandien matyti, iš to, pas ką pirkdavo ir nepirkdavo turguje – iš tų paprastų kasdieninių smulkmenų braižiau jos portretą, tikriau – jis savaime ryškėjo, kaip ryškėdavo, pamenu, į vonelę pamerktos nuotraukos, kai skaitmenos dar nebuvo išstūmusios emulsijos. O iš pasakojimų apie baldus ir daiktus, apie paveikslus, jos pačios nutapytus ir jai dovanotus, apie žmones, nuotraukose užfiksuotus, iš prisiminimų nuotrupų per promenadas, iš Evos, Paulos, Koletės užuominų mano galvoje jos gyvenimas klostėsi; nuosekliai pati man jo niekada nepapasakojo.

Tik vėliau paaiškės, kad apie Odilę žinojau, bet oi, kaip ne viską, o atsakymai, kuriuos maniausi radęs kartais galvodamas apie ją, neretai būdavo tik pramanai, tariami slėpinių įminimai, dažniausiai patys lengviausi. Kad ir tas viskis. Vaizduotis, jog tik iš nuobodulio aperityvo kai kada vakarais pasikviečia? Tačiau argi ne su visais, ar

ne visada šitaip: bene galėtum sakyti, kad net artimiausius žmones iki galo pažįsti? Jei neapgaudinėtum savęs, ar nepripažintum, kad visos pažintys – paviršutinės, tegul vienos daugiau, kitos – mažiau? O ir kas tos dvi, trys popietės valandos, kai jos dideliame bute sukinėdavomės, ar promenados, kai pasitaisius orams vėl turėdavome teisę išeiti – per jas gi dažniausiai tylėdavome. Arba apie viską ir nieką plepėdavome.

Slapukė nebuvo, bet ūpas pasakoti, juo labiau atsiverti, Odilei ne taip dažnai kildavo.

Vos įžengdavau į jos butą ir duris įkandin savęs uždarydavau, patekdavau į kito ritmo pasaulį: ir saulėtomis dienomis prieblandoje skendintys kambariai uždarytom langinėm, atrodydavo, snūduriuoja, o lėtėjantys Odilės judesiai ir laiką pristabdę – lyg jo tėkmė priklausytų nuo žmogaus gyvybinių galių ar kaip meili katė nuolankiai prie jų prisitaikytų. Šitas ilgas koridorius, šitie dideli kambariai aukštomis lubomis jau buvo pamiršę, ką reiškia skubėti, sykiais net pasidingodavo, kad jie išvis niekada skubos nepatyrė – į tokią ramybę buvo nugrimzdę.

Tik Odilę į promenadas pradėjęs lydėti susivokiau, kad ritmas ir miesto geometriją keičia: gatvės tolumoje matomi pastatai artėja labai pamažu, automobiliai pro tave važiuoja, regis, greičiau, perspektyvos ne iš karto atsiveria, bet tarsi vėduoklės palengva skleidžiasi. O dar statulėlės pastatų fasadų ar kampų nišose, balkonų konsolės, erkeriai, raižyti vartai ir durys – visi tie dalykai, pro kuriuos daugybę kartų ėjai, lyg matei, bet niekada neįsižiūrėjai.

Kaip namuose Odilės įnorių nepaisyti negalėjau, taip išėjus į lauką turėjau prisiderinti prie jos ritmo – pirmomis dienomis dar kirbėjusi nekantra greitai užgeso, o nuobodžią inerciją savo žingsnius prie jos žingsnių taikyti palaima užliejo: be tikslo eiti, žiūrėti, stebėti, žvilgsniu klydinėti. Toji nieko neveikimo arba neskubaus veikimo palaima, kuri lėtai vaikštinėjant po miestą tave, regis, nuo jo sumaišties atriboja: lyg vienas sėdėtum kavinėje ir, gurkšnodamas vyną, į margu srautu plūstančią gatvę abejingai pro langą žiūrėtum.

Buvome mieste, bet kasdienos rūpesčių genamas miestas likdavo šalia mūsų; turbūt kiekviename mieste daug miestų yra, mes

keliaudavome po saviškį. Po miestą, užsikvempusį ant Senos tiltų turėklų ir akimis lydintį upės tėkmę, po miestą, saulei link pakrypus stebintį, kaip Dievo Motinos katedros nėrinius vakaro geltonis pamažu ima lieti, po miestą, užmaršiai savo paties gatvėm klajojantį ar prisėdusį ant suoliuko ir į debesis, dangumi plaukiančius, žvelgiantį. Po miestą, kuris kartu su Odile žino, kaip sykiais gelia prabanga nieko neveikti.

Gelia, kaip gali gelti Liuksemburgo sodo grožis giedrais sekmadieniais vasarą, kai po jį klaidžioji vienas. Saulės šviesa, nutvieskianti kaštonų, platanų viršūnes, iki balto žaizdro išspiginanti centrinę aikštę aplink fontaną ir kiek atokiau slystanti per vilkdalgių kraštuojamą anglišką lomą, pro retesnių šakų lają trupanti gijomis ir žaižaruojanti ant krūmų, gėlių žiedlapių, vietomis pro šakas neprasimušanti ir ištisus plotus ūksmei paliekanti. Per nesibaigiančias kaip vienatvė alėjas, kai kur saulėtas, kai kur šešėliuose skendinčias, po vieną, grupelėmis, šeimomis vaikšto žmonės, ant suoliukų ar geležinių kėdžių sėdi, šnekučiuojasi, iškylauja, knygas ar laikraščius skaito, kiti nieko neveikia, sėdi, ir tiek. Kortuose taukši teniso kamuoliukai, iš žaidimų aikštelių atsklinda vaikų kleketavimas, lėlių teatre vėl rodo „Tris paršiukus". Iš kasdienių rūpesčių tinklo ištrūkęs laisvadienis; gal dėl to, kad į grožį gali įsijausti tik ramybės valandomis, jis man visada siejasi su tinginyste. Su prigimtine teise, gal net pareiga, bent kartais nieko neveikti; mes ją pravardžiuojame tinginyste, o ji už bet ką, ką darytume, gali būti turiningesnė. Kartais pamanau, kad galbūt ir iš baimės ją niekiname: grožis, į jį tingiais akimirksniais įsigyvenus, ne tik džiaugsmu būti užlieja, bet ir būties beprasmybe bei baigtinumu veria: kritimas į nieko bedugnę, aplink tave ir tavyje pačiame slypinčią.

Aristokratiška prabanga nieko neveikti arba veikti, ką nori, Odilei nebuvo tik senatvės suteikta privilegija, visą gyvenimą ji niekur nedirbo. Iš prigimties silpnų plaučių, kitaip nei jos vyresnė sesuo Izabelė, devyniolikos metų mirusi nuo džiovos, ji išgyveno, bet nuo mažumės ją persekiojo fizinis skausmas, ankstyvoje jaunystėje su metafiziniu susiliejęs, apie tai rašo dienoraštyje. Į namus ateinantys daktarai ir slaugytojos, ligoninės, savaitės kalnų sanatorijose... Nuo vaikystės kalnų ji nemėgstanti.

Tėvas buvo kariškis, žuvo per Didįjį karą, kai Odilė nė trejų neturėjo, tėvo ji neatsimena. Motina viena, tiesa, niekada neištekėjusios vyresnės sesers padedama, Odilę su Izabele augino. Mokydamasi Garbės legiono ordino mergaičių internate, susidraugavo su Kolete – lovų kaimynės, pasirodė, tų pačių metų tą pačią dieną gimusios, kokių tik sutapimų nepasitaiko gyvenime. Tas Garbės legiono ordino internatas liks vienintelė jos mokykla, bet ir tos nebaigė – motina dėl sveikatos ją atsiimti turėjusi, tada – korepetitoriai, privačios pamokos, knygos, daug knygų. Studijuoti Odilė nestudijavo, tik kursus Luvro mokykloje per vokiečių okupaciją lankė.

Su Maiklu susipažino po karo. Maiklas gerą darbą turėjo, dirbti jai nereikėjo. Padedama auklės augino Evą ir Henrį, laisvalaikiu versdavo, pati rašinėjo, keletą savo apsakymų paskaityti man davė. Vėliau aistra piešti užvaldė, po to – tapyti, visas butas jos paveikslais nukabinėtas. Kai iš dėklų ar stovų traukiame ir ant sienų jais žongliruojame, kartais prisimena, kur ir kada vieną ar kitą nupiešė arba nutapė. Bet dažniausiai nieko nesako, skubomis verčia, tik kartais ilgiau įsižiūri – lyg tyrinėtų praeities inkrustacijas.

Odilė:

– Į promenadas jis mane lydi. Vaikščioti niekada tu nemėgai. O aš be jų negaliu.

Koletė:

– Tikrai, vaikščioti niekada aš nemėgau. Taksi atvažiavote?

Odilė:

– Autobusu.

Koletė:

– Autobusu? Į autobusą dar įlipi?

Odilė:

– O kas gi čia tokio? Ir ne viena juk važiuoju.

Į mane akis pasuka.

Gal nusišypsoti turėčiau?

– Tau sekasi.

– O ko tau aimanuoti? Juk dar tebevairuoji.

– Kol kas. Bet ar ilgai? Emanuelė man sako: ponia, nebe jūsų amžiuje sėstis prie vairo, dėmesys, o ir reakcija... Anądien, jeigu ne ji...

– Ką be jos darytum?

– Nežinau, ką be jos daryčiau.

– Ir aš nežinau, ką be Paulos daryčiau.

– O kaip naujoji? Ta, kuri naktimis budi.

– Ką ji ten budi? Kai skambučio mygtuką paspaudžiu, atsliūkina papūtusi lūpas. Stengiuosi nežadinti.

– Tai už ką pinigus moki?

– Evos paklausk.

Emanuelė ant padėkliuko alyvuogių atneša.

– Porto, viskio, martinio?

– Žinai, kad Odilė neatsisakys viskio.

– Kiek per anksti, bet tebūnie.

– *Monsieur,* – į mane kreipiasi.

– *La même chose, s'il vous plaît.**

Koletė lyg gindamasi pamojuoja ranka – ne, ne, ji nieko nenorinti.

– Seniai pas mane buvai.

– Kad automobiliui pasistatyti prie tavęs vietos ieškok neieškojęs.

– Taksi atvažiuoti galėtum.

– Mašina garaže stovi, o aš taksi kviesiuosi?

– Kai nori, pasiteisinimą visada rasi.

– ...Ir žinai, kuo toliau, tuo greičiau pavargstu.

– Manai, aš – ne?

Odilė paima stiklą. Gurkštelėjusi:

– Kodėl vairuotojo nepasisamdai?

– Namą parduodu, o samdysiuos vairuotoją.

– Kaip namą parduodi?!

– Pinigų reikia.

– Kam, kam, o tau skųstis, kad...

Nutyla.

Gal pastebėjusi, kaip virpteli Koletės lūpų kampučiai – lyg apmaudo šypsnį paskutinį akimirksnį būtų sulaikiusi.

Balandžio pabaigos pavakarė. Kai jiedvi nutyla, atrodo, kad svetainės terasos krūmuose žvirbliai dar garsiau čirškauja. Vaikydamiesi ir lenktyniaudami, jie ant šakų tupia, dairosi, strykčioja, lyg ko išsigandę purpteli, grįžta. Kaip vaikai išdykauja.

Labai vėlyvas pavasaris, kaštonai jau turėtų žydėti, o dar tik pumpurai kraunasi. Koletės svetainę paliekanti saulė mus į šešėlį nardina, kitas didelio kambario galas dar apšviestas.

* Prašyčiau to paties.

Plona srovelė virpčioja, atrodo, kad butelis tuoj iš Koletės rankos iškris.

– *Madame*...

Nė negurkštelėjusi, tik stiklą prie lūpų priglaudusi ir vėl ant žemo staliuko pastačiusi:

– Jei gyvenčiau viena...

– O skundiesi, kad vieniša.

– Lyg nesuprastum, ką turiu galvoje. Ateina, išeina, jiems pinigų reikia. O išlaikyt valdą...

– Tavo Žilis gerai uždirba. Atrodė, vėjavaikis, o tokia karjera.

– Žilis tai Žilis. O kur dar Amelija, Izabelė, anūkų būrys?

Emanuelė, kiek atokiau sidabrinius stalo įrankius šveičianti:

– Tai jau taip. Kai užplūsta sekmadieniais, tai tik spėk suktis.

Jau supratau, kad Emanuelė kaip Paula šeimos nare tapusi, nieko ji nesivaržo. O Odilė – jokia viešnia, tik draugė, mums atvažiavus, kasdienybė čia savo vaga teka.

Odilė:

– Galutinai apsisprendei?

Koletė:

– Pirkėjo ieškau.

Odilė:

– Nelengva bus rasti. Tokia valda.

Koletė:

– Žinau.

Odilės lūpos kietai sučiauptos: ar nesakiau?

Madame, kuriems galams skėtis, pažiūrėkite – nė debesėlio.

Niekada nepriekaištaus – kad pyksta, iš kietai suspaustų lūpų suprasi.

Žliaugte žliaugia. Dar atsisveikinant su Kolete dangus ėmė juosti, gerai, kad į autobusą spėjom įsėsti. Bevažiuojant prapliupo. Išlipę stotelėn sprukom – vos keli žingsniai, o permerkti. Namai prie pat, bet nė su skėčiu nepareitum.

Kovo *giboulées**. Šį pavasarį balandžio gale jos mus pasivijo.

Tu, Paula, Selma – jūs visi geriau už mane viską žinote.

Pavasario liūtys – staigiai užklumpančios, staigiai nuščiūvančios.

– Ne dėl to, kad pinigų trūksta, parduoda, – sako, paskutiniams lašams krapnojant ir pragiedrulių saulei balose imant žybsėti.

Tuoj vakaro šviesa viską nutvieks ir atrodys – liūties kaip nebūta.

* Trumpos pavasario liūtys.

Ne tik lovų kaimynės – ir vienam suole sėdėjo, visam gyvenimui susidraugavo.

Odilė – liekna ir trapi, Koletė – apkūnoka. Odilei knieti išeiti, Koletė – namisėda, dienų dienas namuose pratūnoti galėtų. Odilė aikštinga ir išranki, Koletė abejingesnė: kaip yra, taip gerai. Gal jas sieja vien akys – gyvos, valiūkiškos, truputėlį slapukiškos. Tik Koletės akis kone visada nuovargis lieja, Odilės – neretai melancholija, gal įgimta, gal savaičių sanatorijose išsūpuota, kai šezlonge sėdėdama žvelgdavo į aukštikalnes, kartais tolumoje pasimatančias pro lėtai plaukiančių debesų properšas. Nors su nuovargiu kovoti kas dieną sunkiau, Odilės akys jo neišduoda, tik judesiai – lėtėjantys, daugiau pastangų reikalaujantys.

Gal ir susidraugavo dėl to, kad skirtingos – nuo vaikystės viena be kitos negalėtų.

Per pertraukas už rankų susikibusios vaikščiodavo, visada viena kitą gindavo, susipykusios tučtuojau susitaikydavo, paslapčių viena nuo kitos neturėjo, sapnus ir svajones išsipasakodavo – pieno sesėmis internate jas vadino.

Dabar – našlės.

Koletė pirmoji Žano Polio neteko, Odilės Maiklas daug vėliau mirė.

– Pultelis ant naktinio staliuko, nepamirškite išjungti.

– Nepamiršiu.

– Labanakt, ponia. Iki rytojaus.

– *Salut*, iki rytojaus.

Emanuelė prieškambaryje lietpaltį velkasi.

Koletė girdi, kaip spynoje raktas trekšteli.

– Ar nieko nebereikia, ponia? – Selma teiraujasi, Odilė galvą papurto.

Ir jai labos nakties palinkėjusi girdi, kaip žingsniai ilgu koridorium tolsta – Selma kitame buto gale miega.

Prieš Koletę ekranas įvairiomis spalvomis mirguliuoja, ji jau snūduriuoja, vaizdai jos akyse skysta, pultelio ji nė nesiekia, nuo televizoriaus išsigaubiantis apyšvietis miegamajame iki aušros raibuliuos, o garsai Koletę kaip lopšinė liūliuoja, galiausiai ji jų nebegirdi.

Odilės blakstienos, tarsi nesiryžtančio į naktį skristi drugelio sparnai, tai susiglaudžia, tai vėl išsiskleidžia, raidės jos akyse liejasi, ką skaito, Odilė nebesupranta, jos ranka pusiau sąmoningai, pusiau nesąmoningai tiesiasi, lempos mygtukas vos girdimai spragteli.

Našlių kambariai, nakties į rytdieną nešami, nuo laimingų laikų dar labiau jas nutolinsiančią, – kaip nebylūs laivai užgesintomis šviesomis jie plaukia per užmaršties jūrą, iš prisiminimų trumpam išvaduojančią.

Prisidegdamas cigaretę ironiškai šypteliu: *žodžiai, žodžiai, žodžiai*, iš kurių rimuojasi tušti sakiniai. Iš tikrųjų, ką gi mes žinome, kas tamsiuose našlių kambariuose naktimis dedasi? Selma prasitarė, kad jai reikėję laiko priprasti prie žingsnių, lyg sapne pasigirstančių, per girgždantį parketą artėjančių, tolstančių; atsikėlusi pažiūrėti, ar viskas gerai, kaip Eva prisakiusi, sykiais išvysta Odilę, fotelyje naktiniais marškiniais sėdinčią, sustingusią nelyg skulptūra, gal snūduriuojančią, gal į vieną tašką prieš save įsistebeilijusią. Emanuelė kone kas rytą vandens stiklinę, nuo naktinio staliuko ant kilimo nuverstą, randa, kartais – ištrauktus komodos stalčius, atlapotas spintos duris, išmėtytus drabužius: kas supaisys, ko Koletė per miegus ar kankinama nemigos galėjo ieškoti? Pati sako, kad nebuvo prabudusi.

O juk Selmai ar Paulai palieptų, ir viskas, bet ne – yra pirkinių, kurių niekam nepatikės. Selmai ir Paulai – kasdieniai produktai ir namų apyvokos reikmenys; bene galėtų atspėti, ko šį vakarą jos gomurys užsigeis? Juo labiau – išrinkti vyną ar viskį, nors viskį būtų lengviau – dešimtmečius tą patį „Johnnie Walker" geria. Tik pavadinimą ant popieriuko užsirašyti turėtų, kad nepamirštų – ar „Johnnie Walker", ar koks burbonas joms tas pat, abu vardai jų ausims vienodai svetimi.

Odilė ant žemos palangės prisėdusi, aš eilėje stoviu, prieš mus – jauna moteris su strazdanota mergaite, sausainius vieną po kito kaip voverė triauškiančia, už rankų susikibusi porelė, pagyvenęs praplikęs vyriškis, į laikrodį dirsčiojantis ir nekantriai mindžikuojantis. Liojikas peiliu švysteli, ir nukirsta vištos galva į atliekas lekia, jo parankinis kepsnį virvute riša: abu nedidukai, kresni, kampuotais veidais – iš pažiūros tėvu ir sūnumi palaikyti galėtum. Šiokiadienio popietė, eilėje – nepažįstami, bet šeštadieniais, kai aikštė už kelių žingsnių turgumi virsta, pas Liojiką prisirenka ir nuolatinių pirkėjų – kvartalo kaimynų, tada jau čia – naujienų, gandų, tiesiog – Plepesių klubas.

– Nesuprantu, ko aimanuoji, lyg nežinotum, kad su tarnaitėmis taip buvo ir bus, kad ir kokios padorios atrodytų, visos jos šarkos, skaičiuok neskaičiavęs, kelis eurus vis tiek įsigudrins nugvelbti, nurašyk į neišvengiamų išlaidų dalį, tiek tos bėdos. Aš jau seniai su tuo susitaikiau, dėmesio nebekreipiu.

– Prancūzijos didybė, Prancūzijos balsas pasaulyje, – būtų juokinga, jei nebūtų graudu. Kokia gali būti didybė ir koks gali būti

balsas pasaulyje šiais visuotinės trumparegystės laikais, kai savanaudiškumas, garbėtroška, daiktiškumas užgožė idealizmą ir bendrąjį interesą – sykiais atrodo, kad stumdomės kaip sausakimšame metro traukinyje, nežinia į kokią stotį mus vežančiame. Ne, ne, golistas tikrai nesu, bet, *monsieur*, kalbėkime atvirai, ar ne didžiausia mūsų laikų nelaimė ta, kad nebeturime iškilių ir įžvalgių asmenybių, – kurios mus sukrėstų, iš šio niekingo būvio pažadintų, į kilnesnę ateitį kviestų?

– Girdi, niekas jos nesupranta, visi prieš ją susimokę, betgi pati liežuvautoja ir intrigantė kaip reta, kad ir ką pasakytum, savaip viską iškreips, kur pasisuks – pyktis ir ašaros, nervų karai. Namsargė – nors prie žaizdos dėk, o vakar iš darbo grįžtu...

Odilė į šitas kalbas nesileidžia, tik santūriai atsako *ça va**, jei kas apie sveikatą pasiteirauja, – kartais atrodo, ne ant žemos palangės prisėdusi laukia, o iš labai toli eilėje stovinčius stebi, nė nesistengdama įsiklausyti, ką jie ten tauškia.

– Kuo Odilę galėčiau pradžiuginti? – klausia Liojikas, plikei tarpustaktėje švystelėjus ir už lango pradingus.

Atsidusdama:

– Nieko, Liojikai, man jau nesinori, apetito nebeturiu, bet valgyti reikia, savaitgalį atvažiuos Eva, vėl priekaištaus, kad sulysau.

– *Madame* veršiuko kepenėles mėgsta, šviežut šviežutėlės, ką pasakytumėte, jeigu atpjaučiau?

– Tu man visada tai, kas brangiausia, įsiūlai. Na, tiek to, tik plonai, ne daugiau nei šimtą gramų.

– Štai tiek bus gerai? – peilio ašmenimis rodo.

– Gal ir gerai.

– Pamatysite, burnoje tirpte tirpsta, – giria Liojikas, jau mažesniu peiliu mikliai pjaustinėdamas gyslas ir plėveles. – Tokiems gardėsiams apetito nereikia.

* Viskas gerai.

Iš Liojiko pas Styvą einame.

Pas Styvą – nė vieno žmogaus, Styvas tarpduryje rūko.

– Malonu jus matyti, *madame*, taip seniai buvote, maniau, visai Styvą pamiršote.

Ištįsusio prakaulaus veido Styvas šiandien palyginti gero ūpo. Angliškai santūrus, uždaro būdo, dažnai rūškanas, jis man panašus į Liūdnojo veido riterį, paslaptingos jėgos pasmerktą tarp butelių klydinėti – toks nelaimingas šiame savo rūsyje kartais atrodo. Juo labiau kad popiečių valandomis, kai paprastai pas jį užsukame, saulė jau žemyn krypsta ir jo krautuvėlėje prieblanda tvyro. Su Maiklu kitados bičiuliavosi, drauge tenisą žaisdavo, gėrimus tik pas jį Odilė ligi šiol perkasi.

– Kiek man vienai tereikia, pažįstamų gretos retėja, vis mažiau kas pas mane užsuka, o ir daktarai... Tai matai, Styvai, – sako sėsdamasi ant taburetės, jo paslaugiai pasiūlytos.

– Bet jūs, *madame,* nesikeičiate. Nepaisant metų. Ne kiekvienam skirta laimė tokio amžiaus sulaukti, – meilikauja, ir aš vėl klausiu savęs, kas iš santūrumo lukšto ilgšį Styvą šiandien ištraukė.

– Jau nebežinau, Styvai, laimė tai ar nelaimė.

Truputėlį sutrinka.

– Taip tiktai sakote...

– Mano gyvenimas jau praeity, nieko aš nebelaukiu.

– Ką jūs, *madame*.

– Styvai, nebūkim juokingi.

Akimis perbėgusi butelius, lentynose sustatytus ir dėžėse suguldytus:

– Ir šampano šiandien norėčiau. Eva savaitgalį atvažiuoja, šampaną ji mėgsta.

– Kaip visada „Veuve Clicquot"?

– Vis „Clicquot" ir „Clicquot", gal šį sykį ką nors kita parink. Tik kad nebūtų labai jau brangus. Senstant vis mažiau reikia, o išlaidų – vis daugiau.

Styvui keletą skirtingų butelių atnešus:

– Visi jūs man peršate tai, kas brangiausia. Lyg susimokę. Kad ir Liojikas, – žvilgsniu į maišelį parodo. – Veršiuko kepenėlių ką tik įsiūlė. Pati žinau, kad burnoje tirpsta, ne man sakyti, bet kokia kaina.

– Veršiuko kepenėlės gardu, – sako Styvas. – Ir kodėl retsykiais nepasmaguriavus? O jei kalbame apie pinigus, tai pagal kainos ir kokybės santykį štai šį siūlyčiau. Ne iš brangiausių, o skoniu nuo jų tikrai neatsilieka.

Paskui dėl viskio ir vyno tariasi.

– Vieną butelį vyno pasiimsime, o visa kita į namus pristatykite, kaip žinai, rytais visada namuose būnu. Nebent šeštadieniais į turgų užsimanau.

– Gerai, *madame*, rytoj Frederiką pasiųsiu. Jei kas, pats atvešiu.

– Tu malonus, Styvai.

– Ką jūs, Odile. Menkniekis, juk tiek metų pažįstami.

Liūdnojo veido riteris mus iki durų palydi, vėl užsirūko. Ant slenksčio radome, ant slenksčio paliekame.

Labai giedra birželio diena, stabtelėjusi duoda palaikyti lazdelę, iš mažučiukės odinės rankinės, per petį permestos, tamsius akinius išsitraukia, užsideda.

Į saulės neapšviestą gatvės pusę pereiname.

– Dar sūrio reikėtų, bet sūrį palikime rytdienai.

Matau, jau pavargusi.

Senu įpročiu kas mėnesį iš Londono atvažiuojančiai Evai nuperka sūrių, kiekvieną sykį vis kitokių: rokforo, reblošono, kamambero, griujero, rokamaduro... – kartais atrodo, kad pagal jų pavadinimų sąskambius rinkinius sudarinėja. Visa kita Evos valiai palieka: ką žinau, ko toji užsigeis, išeisime ir drauge nusipirksime.

Sykiais įnoringesnių, bet vis tiek paprastų poreikių plukdoma kasdienybė: su pasisveikinimais ir atsisveikinimais, pašnekesiais,

regis, tik tam, kad ką nors pasakytum, su pasąmonėje plūkaujančiais prisiminimais, kartais išnyrančiais. Kartojimaisi šiokiadienių įpročiais virtę, o šventadienių įpročiai – ritualais, bet dienos spindis bėgant metams trumpėja, miesto masteliai – stambėja: kartais atrodo, kad sukinėjamės po kaimelį, kuriame visi vienas kitą pažįsta ir kuriame kitąsyk nė užuominų nebereikia, būna – nė žvilgsnių. Daug ką iš to, ką darai, darai tik dėl to, kad šitaip per daugelį metų įpratęs; tai – tik praėjusių dienų ataidai.

Liojikas, Styvas...

Kiti.

Kad ir ta korėjietė, neva rašymo reikmenų ir spaudos krautuvėlę laikanti. Ant iškabos užsirašiusi *papeterie*, o ko tik pas ją nerasi: mažučiukė, sulinkusi, visada nudelbtomis akimis, šmirinėja ir tupinėja tarp audinių atraižų, pliušinių ir medinių žaislų, senų radijo aparatų, dažų skardinių, visokių buities reikmenų – tikras Ali Babos urvas toji jos krautuvėlė. Odilė šitos korėjietės raukšlėtu kaip naginė veidu nemėgsta, nė jos vardo nežino, niekada su ja nepasišneka, užsukame tik todėl, kad pakeliui: Koletė „Le Figaro" užsisakiusi, Odilė be popietinės „Le Monde" laidos vakaro praleisti negali, jei nenusiperkam patys, Selmai skambina ir prašo atnešti.

Su Ramsiu pasisveikina, *comment ça va?** – pasiteirauja. Ramsis visada prie knygų iš antrų rankų knygynėlio slenksčio guli, lekuoja, jo baltos tankios sruogos ligi žemės nutįsusios, ant akių krinta – kaip pro jas ką nors gali matyti? Pastebėjusi Odilę, rusvaplaukė Tereza į lauką išeina, jos – geros draugės. Liekna, gyvų akių, visada linksma Tereza lengva vasarine suknele vilki.

– Puikiai atrodai, ši suknelė tau labai tinka.

– O, nė nebežinau, kiek jai metų, visai buvau ją pamiršusi, susiradau, aną savaitę pagaliau prisiruošusi susitvarkyti spintą, bet ačiū, jei sakot, kad tinka.

* Kaip sekasi?

– Tavo amžiaus merginos suknelių beveik nebenešioja.

– Aš sukneles mėgstu, ypač kai šilta kaip šiandien. Ir atrodo, vėl į madą sugrįžta. Gal norėtumėte ką nors paskaityti?

– Kad anų dar negrąžinau. Perskaičiau, bet išeidama vis pamirštu.

– Nieko tokio, kada nors vis tiek sugrąžinsite. Tikrai, pasirinkite. Jeigu neturite laiko užeiti, štai į šias lauko dėžes akį užmeskite.

– Laikas tai laikas, mano amžiaus sulaukęs laiko turi į valias, bet dabar jau savo fotelyje norėčiau sėdėti.

– Suprantu...

Atsisveikindama:

– Šį savaitgalį Eva iš Londono atvažiuoja, jei gali ir turi ūpo, ateik šeštadienį prieš vakarienę aperityvo išgerti, Koletė žadėjo užsukti, gal ir Eva draugų pasikvies. Pas Styvą ką tik buvau, viskio ir šampano užsisakiau.

– Oi, kaip smagu būtų, Evos taip senai nemačiau...

Odilė knygų nebeperka, tik vieną kitą, kai labai susidomi: matai, pilnos lentynos, ne pirktis, o išparduoti turėčiau. Arba dalinti. Ką Eva ir Henris su jomis veiks, tik vargą jų nusikratyti paliksiu.

Knygų lentynos Odilės bute – per visą ilgą koridorių. O kiek jų dar svetainėje, kituose kambariuose. Kai paprašau, Odilė man irgi paskolina. Gerai, tik pieštuką paduok. Antraštiniame puslapyje savo vardą užrašo. Daug skaitau? Palyginti su tuo, kiek jaunystėje skaitydavau, nebe. Nors ir tada, ir dabar man nedaug kas telikę. Tik kad akys pavargsta, o ir dėmesys nebe tas.

– Būk geras, prieš išeidamas atidaryk langines, – vakarop atlėgus kaitrai, kaip įprasta prašo. Tik šį kartą: – Ne, ne, ano lango neliesk, noriu šešėlyje likti. Sebastianas turėtų netrukus užsukti, gal pavyks iki to laiko pasnausti.

Nors skundžiasi, kad vis rečiau kas nors ją aplanko, aperityvo valandą beveik visada svečio ar svečių sulaukia.

Vakarieniauja dažniausiai viena.
Nebent vakarienę svečiai atsineša.
Bet šitai nutinka retai.
Į dienos galą Odilė pavargusi.
Visi šitai žino.

Ar tai šnipinėjimas, jeigu pusę laiptų užkopęs išgirsti anapus durų balsus ir sustoji? Sau sakai, kad atsikvėptum, jei atvirai – iš smalsumo.

– ...tauškia ir tauškia, apsiklausyt negaliu: ir kai ateina, ir per vakarienę, ir po vakarienės.

– Jūs kartu valgote?

– Tai kas, kad ne kartu, vis tiek sukui apsukui: ar nieko netrūksta, gal ką paduoti, ar skanu?

– Jeigu taip, sakyčiau, kad paslaugi.

– Kvaila, o ne paslaugi. Kad ką nors protinga šnekėtų. Tai ne – jos pačios ligos, šeimos ar visos giminės bėdos... Arba pigūs, niekingi juokeliai, nė takto, nė subtilumo. Ir kokią teisę turi man priekaištauti? Užvakar Sebastianas buvo užsukęs, nurinkdama stiklus: *madame*, vėl viskis? Ką, savo namuose turėčiau slapstytis?

Indaplovė ūžia, iš čiaupo srovės ir kartais pasigirstančių skimbtelėjimų įsivaizduoju, kad Eva aperityvo ir vakarienės taures, kurių indaplovėn dėti negalima, rankomis plauna. Odilė turbūt ant taburetės prisėdusi.

– Ir Paulą jau skundžia: tai tas, tai anas negerai, tai šio, tai ano ji, matai, nepadariusi ar ką ne vieton padėjusi. Ką ten Paula – ir už mane ji viršesnė, aš gi nebesuprantu nieko, dabar jau ji šituose namuose karaliaus.

– Bet juk pati sutikai, kai susipažinote, sakei, bus gerai.

– Vos pažvelgus simpatiška nepasirodė. Bet numojau ranka. Ir tavęs nenorėjau erzinti su savo kaprizais. Pamaniau, ar ne vis tiek, kas naktį miegos?

– Tai ką dabar?

– Nežinau, Eva. Gal tau ir ramiau, bet ji mane tiktai vargina. Be to... Nueinu pas Liojiką ar Styvą, ir kartais – priekaištai sau: išlaidauju. Bet kai pasvarstau, kiek ji mums atsieina... O valdos parduoti taigi neturime.

– Palikim vieną kartą ramybėj Koletę! Visą vakarą – Koletė, Koletė. Pamanyk, dangus griūva: Koletė valdą parduoda!

Tyla, tik indaplovė ūžia.

Po kiek laiko Eva:

– Vos pora ar trejetas mėnesių, kai pasisamdėm. Gal priprasi? Ir ar nebus, kad perdedi trupučiuką?

– Perdedu? Aš atvirai tau kalbu...

– Nori, kad pašnekėčiau?

– Gal geriau nereikia. Supras, kad skundžiuosi, dar blogiau bus.

Balsai už durų nutyla.

Iš čiaupo vanduo nebebėga, Eva turbūt taures šluosto.

Jau žengsiu, tik:

– Bent su nuomininku, tave į promenadas lydinčiu, sutari?

– Tik pamanyk, promenados... Bet jis paslaugus. Ir *intelligent*. Kad ir kaip būtų, su juo nors turiu apie ką pakalbėti.

Toliau aukštyn lipdamas siaurėjančiais laiptais, indaplovės ūžesiui tolstant, bandau prisiminti, ką tokio protingo Odilei pasakyti galėjau. Juk dažniausiai kalba ar pasakoja ji, aš tiktai pritariu ar trumpai atsakau, kai ko nors paklausia. Jeigu turėti kantrybės ir leisti išsikalbėti, kai žmonėms kyla ūpas, yra *intelligence*, tai gal ir esu *intelligent*, – pamanau atsirakindamas kambarėlio duris.

Lydėdamas Odilę susipažinau su žmonėmis, su kuriais be jos susipažinęs nebūčiau, įėjau pro duris, kurių vienas tikriausiai niekada nebūčiau pravėręs. Ir jos įpročiais nejučiomis persiėmiau.

Kodėl kartais nepasilepinus?

– Dėl jos, brangioji, tai jau tikrai nesijaudink – visada ras, kaip išsisukti.

– Frankais aš jau seniai nebeskaičiuoju, jei imtum lyginti, kokios kainos buvo tada ir kokios dabar...

– O taip, ir man rodos, kad laikas vis greičiau bėga.

Sulaukiu savo eilės:

– *Et notre petite dame?** – Liojikas klausia.

– Šį rytą – be nuotaikos. Bet pietums veršiuko kepenėlių užsigeidė. Tik įspėjo – ne daugiau nei šimtą gramų. Pažįstate ją...

– Taip, – sako Liojikas. Ir mirkteli: – Pjūvį snaiperio tikslumu reikia nutaikyti.

Nutaiko.

Argi susimanyčiau, neprisidengdamas Odilės vardu, šimto gramų, ir ne daugiau, veršiuko kepenėlių prašyti? Žinoma, priešintis negalėtų, kiek noriu, tiek ir prašau, bet tikriausiai vis tiek kreivoka akimi pažiūrėtų.

Kaip ir sūrinėje – *une lichette de beaufort***.

Žodį *lichette* iš jos ir išmokau.

* O mūsų mažoji ponia?
** Plonas bryzelis boforo.

– Ne daugiau nei šimtą gramų. *C'est pour la petite dame**.

Jai negirdint, visiems Odilė – *mažoji ponia*.

Man šis vardas – nelyg slaptažodis, kurį ištaręs drįstu ne daugiau nei šimtą gramų prašyti. Tiek paišlaidauti ir aš sau galiu retsykiais leisti. Sau daugiau negu įprasta leisti – vienas iš mažų malonumų, kai iš to, be ko apsieitum, susikuri šventę. Galiausiai, kaip sako Styvas, kodėl kartais nepasmaguriavus?

* Tai – mažajai poniai.

Savaime suprantama, jog autorius, pasakotojas ir personažas – tai ne tas pats, bet ar iš pasakotojo ir personažo nieko apie juos sukūrusį autorių negali pasakyti?

Viename savo apsakymų Odilė rašo apie Aną Mariją, jauną merginą, kurios tėvas – pareigingas, darbštus valdininkas, o motina – rūpestinga namų šeimininkė. Paprasta, kukli, tvarkinga šeima, būtiniausių poreikių neribojanti, bet niekada jų neperžengianti. Gyvenimas be polėkio, tačiau miesčioniškai orus ir garbingas.

Visa nelaimė, kad tėvas – be galo valdingas ir konservatyvus: nei žmona, nei duktė balso neturi, jo žodis – neginčijamas. „Padorios moterys nevaikšto plikomis kojomis": net vasarą kaime Ana Marija kojinėmis turi mūvėti. „Ištekėsi, tada ir galėsi eiti į kiną, jeigu leis vyras. Mano laikais moterys tekėdavo, gimdydavo ir namais rūpindavosi." Tėvas daug ką gali uždrausti, bet matydamas, kaip papročiai keičiasi, jaučia pareigą parengti dukrą gyvenimui ir, Anai Marijai baigus licėjų, tegul nenoromis ją į sąskaitybos, užsienio kalbų kursus įrašo.

Tačiau paklusnią ir darbščią, bet silpnų plaučių Aną Mariją žiemą ligos užpuola ir tiek iškankina, kad pavasarį gydytojas tėvams dukrą – sulysusią, išblyškusią, mėlynais paakiais – primygtinai siūlo iš miesto išsiųsti: saulė, grynas oras, fizinė veikla. Užsienio kalbų mokosi? Jokia bėda, tegul važiuoja į Vokietiją, Šveicariją ar dar kur tik norite, ten išmoks daugiau negu geriausiuose kursuose. Kad ir į tą pensioną Vokietijoje, kalnuose, kur pernai viešėjusi jo dukterėčia – jame pensininkų mokytojų pora kaip tik svetimšalius studentus priima ir vokiečių kalbos moko.

Kur trauktis tėvui?

Nedrąsi, drovi, baimės kaustoma širdimi Ana Marija po bemiegės nakties rytmetį Vokietijos stotyje persėda į vietinį traukinuką, link kalnų važiuojantį, ir vos įsitaiso, kai į tą patį vagoną suguža slidinėti išsirengusių merginų ir jaunų vyrukų būrys. Jie kleketuoja, kumščiuojas, juokauja, ją kalbina. Kai savo stotyje išlipa ir su slidėmis ant pečių tolsta, Ana Marija klausia savęs: ar aš kada nors taip laisvai jausiuosi, ar aš kada nors tokį gyvenimo džiaugsmą patirsiu?

Ją pasitinka pats mokytojas, ponas Akermanas. Keliuku vingiuojant slėnyje tai blykstelintis, tai pradingstantis ežeras Anai Marijai atrodo toks pat tolimas ir nepasiekiamas kaip jos slaptų vilčių išsipildymas. Pensionas – ant šlaito kitoje ežero pusėje.

Atvažiavusi randa tik vieną gyventoją – švedę Brigitą. Bet pamažu jų gausėja, į birželio pabaigą pensione – jau visas tuzinas mokinių: skandinavų, anglų, prancūzų. Ana Marija susipažįsta ir su kaimynystėje gyvenančiu Pėteriu. Trečią dešimtį peržengęs Pėteris – dailininkas, prieš keletą metų čia atsikraustęs: dėl chroniškos ligos miesto gyvenimas bei vyriški darbai jam uždrausti. Aukšto, pakumpusio, visada su pašaipos gaidele kalbančio Pėterio Ana Marija iš pradžių varžosi. Kaip pirmomis pažinties dienomis ir Aleksandro, pensiono šeimininkų numylėtinio – tėvų iš Paryžiaus pirmą sykį atvežtas penkiolikos metų, Aleksandras čia tris vasaras mokėsi, o dabar, jau aukštas pareigas turintis kelių inžinierius, jis kiekvieną liepą arba rugpjūtį būtiniausiai atvyksta aplankyti savo buvusių mokytojų ir savaitę ar porą pasisvečiuoti. Su Pėteriu jiedu bičiuliai. Aleksandras kiek žemesnis už Pėterį, bet plačiapetis, tvirtas, kitaip negu Pėteris, sveikata trykštantis.

Apsakymas – apie tai, kaip kitoje aplinkoje atsidūrus ir bendraujant su įvairių charakterių žmonėmis pamažu atgyja ir išsi-

skleidžia Anos Marijos jausmai, slogios šeimos atmosferos slopinti, ir per vieną vasarą kalnuose su ežeru slėnyje ji iš užguitos, savimi nepasitikinčios paauglės žavia mergina tampa.

Diena – karšta ir alsi, grįžtant iš Liuksemburgo sodo Odilė užsimano Sorbonos aikštės kavinėje atsigaivinti. Kavinių čia kelios, prisėdame vis toje pačioje, padavėjai mus jau pažįsta. Vakarop ši aikštės pusė paunksmėje skendi, fontanėliai, baltų putų čiurkšlėmis trykštantys priešais Koplyčią, atrodo, šoka džiaugsmingą vasarvidžio šokį, o jų šniokštimas ausyse liejas į gausmą, lyg krioklys kaskadomis kristų. Prieš Odilę – stiklas „Perrier" su ledukais ir citrina, aš taurę „Chardonnay" užsisakau.

Pastebėjusi, kad prisidegu, šviesiaplaukė mergina, greta alų gurkšnojanti ir knygą skaitanti, paprašo ugnies, padėkoja.

– Vakare turbūt bus audra, – pusamžis vyras už kito staliuko taria moteriai, su juo akivaizdžiai nuobodžiaujančiai.

– Jau antrą savaitę tvanka neatlėgsta, kasdien tą patį sakai, o kur ta audra?

Mudu su Odile vienas kitam nieko nesakome.

Su kitais žmonėmis tyla mane varžo, nejaukiai pasijuntu – atrodo, kad ką nors būtinai privalau pasakyti. Su Odile kitaip: jeigu ji tyli, aš irgi tyliu, jaučiu, jog taip reikia.

Lauko terasos pilnos žmonių, tarp jų – daug jaunų, matyt, studentų, į atostogas dar neišvažiavusių. Vieniems išėjus, kiti tučtuojau atsisėda, padavėjai vos spėja suktis. Odilė įsistebėjusi į vaikus, ant baseino krašto sėdinčius ir kojomis vandenį taškančius, rankomis mostaguojančius, krykštaujančius. Tai viena, tai kita ant suoliuko po liepomis plepančių moterų, auklių ar motinų, kartais atsikelia, prieina ir apramina. Dingteli: iš prieblandoje skendinčio parterio žiūrime į vaikams atiduotą saulės prožektoriaus tvieskiamą sceną, kurioje jie vaidina spektaklį, almančio vandens režisuojamą.

Kartais atrodo, kad Paryžiuje visos dienos – sekmadienis.

– Nori pabaigti? – siūlo Odilė, stumtelėdama pusiau nugertą „Perrier“ buteliuką.

– *Madame*, jums gerti reikia, tokia kaitra. Kiek čia to buteliuko...

– Jau atsigėriau.

– Dar bent gurkšnelį. Juk ir Eva prisakė – mažiausiai litrą per dieną.

Įsipila truputėlį.

– Kaip Elzai sekasi?

Mūsų gyvenimai tik vos vos susiliečia: nelabai drįstu jos klausinėti, ji taip pat nesmalsauja, pasitenkina tuo, ką jai papasakoju. Nebent kartais atsargiai pasiteirauja, kaip gyvenu, ką veikiu. Arba – apie žmones, su kuriais bendrauju ir apie kuriuos viena ar kita proga esu prasitaręs.

– Buvo įsidarbinusi advokatų kontoroje, visai neblogai ėjosi, gerą algą mokėjo. Iš pradžių džiaugėsi, bet argi jos būdui nuo devynių iki šešių sėdėti darbe, o prireikus – dar viršvalandžius? Metė. Dabar vėl anglų kalbos pamokomis verčiasi.

– Vis dar susirenkate?

– Kai Elza dirbo – rečiau, dabar – vėl kone kasdien. Žinot, be jos to mūsų *rato* veikiausiai nebūtų: ji mus subūrė, ji viską suka, neliktų jos, tikriausiai pabirtume kuris kur.

– O Gijomas? Seniai jo nemačiau, nebeateini su juo.

– Ar nesakiau? Gijomo tėvas pavasarį mirė, motina *alcheimeriu* serga, namo turėjo sugrįžti. Kažkur prie Tulūzos... Retkarčiais pasiskambinam, vis į svečius kviečias, bet kai pamatau bilietų kainas...

Odilė vėl į vaikus įsižiūri.

Aš paskutinį „Chardonnay“ gurkšnį išgeriu.

Vyro su nuobodžiavusia moterimi jau nebėra, mergina tebeskaito, iš įkypu žvilgsniu pamatyto viršelio – turbūt detektyvą.

– Paprašyk sąskaitos.

– Aš tai aš, – namuose sėsdamasi į fotelį sako. – Tik nenorėčiau, kad Evai ir Henriui... – atsisėdusi nebaigia sakinio.

Užsimerkia.

Išeinu į balkoną, užsirūkau.

Tai jau taip: įkyrėjusios žiemos vakarais, kai nuo šio balkono žvelgiu į nuogas medžių šakas, išsikraipiusias, į tamsų dangų iškeltas tarytum pagalbos besišaukiančių invalidų rankas, dingojasi, kad nuo žvarbos pamėlusios ūkanos, kurias iš vienos skvero pusės skverbia Sorbonos, iš kitos – Vienaragio muziejaus šviesos, jau niekada neišsisklaidys. Šį vakarą kaitrios saulės ir tvankos išsekinta lapija tokia nualinta ir suvytusi, kad, regis, joks lietus jos nebeatgaivins, o ir lyti jau niekada nebelis – saulė lietaus atmintį išdegė tiek, kad jis kelią į šį miestą pamiršo.

Skambutis į duris.

Vėl priekaištaus, kad užsibuvome: kaip nesuprantu, kad ilgos promenados – jau nebe Odilės jėgoms?

O dar per šitokią kaitrą.

Bent truputį nuovokos reikėtų turėti.

Bausis Evai paskambinti.

Odilė manęs negins.

Odilė nieko išvis nesakys, žvilgsnį į langą nusuks.

Kai visą gyvenimą atostogauji, sakyti, kad atostogauti važiuoji...

Savo kasmetines viešnages pas Evą Londone atostogomis Odilė vadina.

Kiekvienų metų liepos gale – tas pat.

Kelionės išvakarėse Paula iš sandėliuko atsineša kopėčias, užlipusi ant jų iš podėlio palubėje nukelia lagaminą, nuo jo dulkes nuvalo, abi su Odile iš spintos renka palaidinukes, sukneles, sijonus, Paula visa kruopščiai sulanksto, į lagaminą krauna. Tą skrybėlę dėžutėn įdėk, aš ją pati pasinešiu, o šitą prieškambaryje pakabink, rytoj užsidėsiu: prieš kelias dienas nusipirkau, Eva jos dar nematė. Būk gera, iš valgomojo vaistus atnešk, kiek šiandien ir rytoj man reikės, jau atsidėjau, tik „Dafalganą" palik, rankinėje dėl visa ko su savimi turėsiu. Paduok užrašų knygeles ir parkerį, labai jau prie jo įpratau, kai su kitais rašyti bandau, jokios mintys į galvą man neateina. Kas dar? O, taip, miegamajame ant staliuko pamatysi dėžutę, lauktuvės Evai. Atidaryk, pauostyk. Na, kaip? Tu teisi, kvepalus išrinkti sunku, žinau, ką ji mėgsta, bet staigmeną padaryti norėčiau, nepatiks, galės atiduoti ar padovanoti.

Daug daiktų Odilė nesiveža: nors Evos butas nedidelis ir vos mėnesį per metus mama Londone atostogauja, dukra jai atskirą kambarį skyrusi – kai rudens pradžioje išvažiuoja, Eva raktą spynoje pasuka, ir jis Odilės iki kitos vasaros laukia. Nuvažiuos, raktą į priešingą pusę pasuks ir viską ras, kaip paliko. Drabužius iš Paryžiaus tik Londono garderobui paįvairinti imasi, o keli daiktai, kuriuos prašo įdėti arba pati įsideda, tarp Londono ir Paryžiaus keliauja:

bloknotėlis odiniais viršeliais su adresais ir telefonais, dienoraštis, dar – angliška čekių knygelė, piniginė su keliais svarais, jei kas. Visa kita – smulkmenos, prie kurių prisirišusi ir su kuriomis išsiskirt nenorėtų. Kelios lauktuvės – Evai, anūkams. Ir Henriui. Henris įsikūręs Anglijos šiaurėje, į Paryžių porą kartų per metus atvažiuoja, motinai Londone viešint, būtinai ją aplanko.

Kai kitą dieną sutartu laiku nueinu, Odilė jau pasiruošusi: savo odiniame fotelyje aukštu atlošu sėdi, rankinė – ant kelių, šalia kojų – apvali dėžutė su skrybėle. Šį rytą dideliame salone dar mažesnė ir trapesnė atrodo. Pasisveikiname, nuo žemo staliuko paima laikrodį, ant riešo segasi: prieš savaitę yla naują skylutę pradūriau – apyrankė buvo jau kiek per ilga, smukinėjo, ją erzino.

– Laiko dar turime, jei nori kavos, paprašyk Paulos.

Girdžiu, Paula virtuvėje tvarkosi.

– Dėkui, *madame*, ką tik išgėriau. Cigaretę tai dar surūkyčiau...

Dėl rūkymo Odilė niekada nepamokslauja.

– Jei kas, pinigų rasi komodoje, – rūkydamas girdžiu pro atdaras balkono duris. – Marianai taip pat pasakyk.

Paulai atostogaujant, dukra Mariana ją pavaduoja.

– Žinau, *madame*, trečiame stalčiuje. Bet kas gi čia gali nutikti?

– Ir nepamiršk pasiimti, kas šaldytuve likę.

– Ačiū, *madame*. Man jūsų trūks.

– Ir man tavęs, Paula, trūks.

Pamatau privažiuojant taksi.

Subruzdimas.

– Geros viešnagės Londone. Ir – daug linkėjimų Evai.

– Gerų atostogų, Paula.

Važiuojant taksi įsivaizduoju, kaip baigusi tvarkytis Paula iš kambario į kambarį uždarinėdama langines eis ir kaip jai iš lauko užrakinus duris didelis butas su ilgu koridoriumi kelioms savaitėms į tylą ir tamsą nugrims. Smilkteli mintis, kad kaip tik

tuomet kambariai ir daiktai, patys sau, su savimi palikti, į savo tikrąją būtį sugrįš – nei judesių, nei garsų nedrumsčiamą nebylų stingulį, iš prigimties jiems būdingą ir išsiilgtą. Lyg visko atsisakę vienuoliai, kuriems nė įžadų duoti nereikia, jie štai šitaip galėtų būti ir būti: sendami, sykiu irdami taip lėtai, jog sutikti reikėtų, kad bent vieną žmogišką savybę jie vis dėlto turi – kantrumą. Kambariai ir daiktai mums reikalingi; ar nors trupučiuką reikalingi mes jiems, be mūsų rankos atsirast negalėjusiems? Tikriausiai nė kiek.

Pro taksi langą šmėkščioja margaspalviais vasariniais drabužiais vilkintys žmonės, vitrinos ir iškabos, šviesoforai, mūsų lenkiami ar mus lenkiantys automobiliai ir autobusai. Pravažiuojame *Saint-Michel* fontaną, už tilto panyrame į *Boulevard du Palais* ūksmę, netrukus per akis braukia Teisingumo rūmų tvoros strypai, už jų – didelis kiemas ir platūs laiptai, į Temidės namus vedantys, kai iš salos išvažiuojame ir kitu tiltu per Seną riedame, mūsų link artėja kolona su saulėje spindinčia, Napoleono žygdarbius šlovinančia Pergalės deive, laurų vainikus iškeltose rankose laikančia. Aikštę puslankiu lenkiant, negirdžiu, tik matau, kaip iš sfinksų gerklių vanduo trykšta, *Boulevard de Sébastopol* prasideda kamščiai.

– Nesijaudinkit, ponia, būna baisiau, spėsim, – ramina taksistas.

Odilė atgal į rankinę inhaliatoriaus flakonėlį įsideda, užspaudžiamas segtukas vos girdimai spragteli.

– Gaila, tokio Paryžiaus, kokį mačiau anomis dienomis, daugiau niekada neberegėsiu, – atsidūsėja. – Karas, automobilių gatvėse beveik nėra, jei būčiau mokėjusi, ir be rankų dviračiu skrieti būčiau galėjusi. Perspektyvos veriasi, keičiasi, žvilgsniui niekas netrukdo, viską kaip ant delno matai.

– Didmiestyje gyventi aš negalėčiau, – laukdamas, kol žalia šviesa užsidegs, atsiliepia taksistas.

– Jūs ne Paryžiuj gyvenate? – klausia Odilė.

– Prie Paryžiaus namą, ką ten namą, mažą paviljoną nuomojamės. Su sodeliu. Neįsivaizduoju, kaip vaikai be savo kiemo augti galėtų.

Kiek pavažiavus:

– Vaikai, kuriuos Paryžiuj matau, man atrodo šiek tiek nuskriausti. Bet jie laimingi – ko neturi, nežino.

Prisimenu savuosius vaikystės namus, kiemą ir dykvietę, kurioje žaisdavom ir iš akmenų karalių sostus statydavomės.

Ūmai vaizdas akyse žyra, instinktyviai sukdamasis, ranką prieš Odilę tiesiu, į priekinę sėdynę petim atsiremiu.

– Kvailys! Koks kvailys! – šaukia. – Per tokius...

– *Ça va, madame?* – sutrikusiu veidu atsisuka. – Atleiskite.

– *Ça va,* – remdamasi atkaltėn, Odilė atsako. – Tik nebegąsdinkit... – atlaidžiai šypteli.

– Pienburnis. Ir susigalvok tu man prieš akis šitaip šokti. Proto neturi... – gal pasiteisinti nori, gal iš tikrųjų toliau karščiuojasi.

– Nieko tokio, – ramina Odilė. – Viskas gerai, kas gerai baigiasi.

Vieną dieną prasitarė, kad tokių iš lūpų į lūpas einančių priežodžių ji nesibodi, netgi juos mėgsta: anoniminiai, jie apie tave nieko nebyloja ir dažniausiai nė nekviesti savaime į galvą ateina, kai nebesusigriebi, ką pasakyti.

– Pažiūrėk, kiek prisuko, – paprašo, kai bulvaru važiuojant artėję, artėję Šiaurės stoties rūmai aikštėje visu akipločiu išsiskleidžia. Gal dėl stoties vardo, gal dėl jos formos, man į mantiją panašios, prie šios stoties atsidūręs aš visada – net tokią karštą vasaros dieną – Sniego Karalienę prisimenu.

– Ačiū, – atsiskaičius už arbatpinigius padėkoja. – Geros kelionės, *madame*, – palinki, lagaminą iš bagažinės iškėlęs.

„Eurostar“.

Tvarka – kaip oro uoste.

Uždara zona, toliau lydėti nebegaliu.

Žvelgiu, kaip už stiklinės sienos Odilę vežimėlyje stumiančio tarnautojo nugara tolsta. Tarp žmonių įsimaišo, pradingsta.

Eva šiandien dirba, pasitikti negali.

St Pancras stotyje Odilės lauks Tonis, jaunėlis anūkas.

Vyresniojo vardas Stefanas.

Vakare visi keturi prie Odilės sutiktuvių stalo sėdės.

Eva jau seniai išsiskyrusi.

O svečių Odilė prašė nekviesti.

Girdėjau, kaip telefonu abidvi kalbėjosi.

Odilė sakė:

– Daug žmonių vienu metu mane vargina. Ir nežinau, kas po kelionės iš manęs bus telikę.

Mūsų gyvenimai vos susiliečia, bet, Odilei išvažiavus į Londoną, be jos šiek tiek tuštesniame Paryžiuje truputį vienišesnis pasijaučiu.

Pėsčiomis ligi Senos parėjęs, laiptais nulipu į žemutinę krantinę, ant grindinio akmenų atsisėdęs į srūvantį vandenį įsižiūriu. Prisimenu, kaip prie viskio stiklo įkvėpimo pagautas kartą Odilei sakiau, kad Sena – mano vasaros rezidencija, o Odilė atsakė, kad Seną ji taip pat mėgsta: norėtų, kad Eva su Henriu jos pelenus nuo *Pont Neuf* ar *Pont des Arts* išbarstytų – Sena amžinąja jos rezidencija taptų. Tačiau nevalia – viešoji vieta.

– Kuo toliau, tuo draudimų daugiau, – abejingu, su pralaimėjimu susitaikiusio žmogaus balsu sako. – Matai, jau randasi išvedžiojančių, kad ir kavinėse reikėtų uždrausti rūkyti, – ant apskrito, smulkiais nėriniais raižyto vario staliuko viskio stiklą pastato. Ir atsilošdama: – Žmonės gyvena ilgiau ir saugiau, o gyventi vis labiau bijo, vis daugiau jiems apsaugų reikia. Tos apsaugos – iš infantilizmo. Sykiais nebežinai, ar juoktis, ar verkti. Tik pamanyk, iki to nusirito, kad ginčijasi, ką daryti su cigaretėmis, amžinai kokio Kamiu ar Ginsburgo lūpose smilkstančiomis. Nenustebsiu, jei vieną gražią dieną ir Kamiu, ir Ginsburgas, o ir visi kiti po mirties mes rūkyti: cigaretes ištrins, nuotraukas retušuos.

Po šešiasdešimt aštuntųjų gegužės: saulė, kelias ir greitis.

Apie aštuoniasdešimtuosius isterija dėl AIDS prasidėjo.

Po Rugsėjo vienuoliktosios ir prie Dievo Motinos katedros – kareiviai su automatais.

Žodžio „mirtis" Odilė nebijo. Nė mirties, bent jau taip sakosi. Jeigu ko bijanti, tai skausmo ir rūpesčių, kurių, užsitęsus kančioms, vaikams pridarytų. Nežinau, kiek nuoširdžiai kartais prasitaria, kad norėtų jau nebebūti. Juk tik kas, gydytoją į namus kviečiasi. Vieną-kart pašmaikštavo, kad, jeigu Dievas iš tikrųjų yra, tai jis – blogas vadybininkas: kam be reikalo ją šitiek laikyti?

– *Madame*, tik pagalvokite: Eva, Henris, anūkai...

– Eva ir Henris gyvena savo gyvenimus.

– O anūkai?

– Kas jiems iš manęs? Ir ar ne absurdiška vienai gyventi penkiuose kambariuose? Kas pamanyti galėjo, kad tiek užsibūsiu?

Tačiau vos apie mirtį užsimena, iš karto prie kitko nuslysta. Kaip aną vakarą – prie laikų, kai žmonės gyveno nerūpestingiau ir kai visokių apsaugų buvo mažiau. Gal artėjanti mirtis jai tokia akivaizdi ir savaime suprantama, kad apie ją neverta kalbėti? Gal šiaip nenori prie to ilgiau apsistoti, kaip visiems mums apie kai kuriuos dalykus nesinori šnekėti? O gal taip savaime išeina?

Aš nežinau.

Bet ar svarbu?

Pamanau, kad Odilės traukinys dabar turėtų po Lamanšo sąsiauriu lėkti.

Kažin, apie ką ji galvoja?

O aš – išsitiesęs ant grindinio – žiūriu į dangumi plaukiančius plunksninius debesis ir galvoju, kad norėčiau gyventi kokiame aštuntajame dešimtmetyje. Tarp gegužės maišto ir AIDS. Anais laikais, kai didieji greitkeliai buvo neseniai nutiesti ar baigiami tiesti. Kai tais dar naujais greitkeliais skriejo įdegę vaikinai, vilkintys spalvotais marškiniais atlapotom apykaklėm, ir grakščios merginos, plačiai besišypsančios, ryšinčios šalikėliais, atdarų langų skersvėjų plaikstomais: saulė, kelias ir greitis, kaip sakė Odilė. Tais laikais, kai niekas dar ausų neūžė kvailais patarimais penkias daržoves ir

vaisius būtiniausiai per dieną suvalgyti. Nė nebaugino, kad saulės spinduliai odos vėžį gali sukelti. Ir kai baudimasis kavinėse uždrausti rūkyti būtų pasirodęs toks neįmanomas, kad visi iš jo būtume tik nusikvatoję – kokią vaizduotę, brolau, reikia turėti, kad šitaip šmaikštautum!

Susimanau užlipti pas bukinistus anų ar dar senesnių laikų reklaminių plakatų pasižiūrėti. Daugelio jų kičinis ar ties kičo riba svyruojantis optimizmas man visada nuotaiką pakelia.

· · · **Su *madame* Furnjė** Liuksemburgo sode Odilė susipažino. Tada jau nebepiešė, bet pasivaikščioti išeidavo dar be manęs.

Nors retai būna viena, Odilė man atrodo labai vieniša; poniai Furnjė tą popietę greta jos ant suoliuko prisėdus ir knygą apie Antrąjį pasaulinį karą atsivertus, Odilę žmogaus be draugų liūdesys persmelkęs: kas žino, gal vienišos sielos kitas savaime pajaučia ir atpažįsta?

Užkalbino, įsišneko, telefonais pasikeitė.

Čia, Furnjė namuose, kur dabar sėdžiu už stalo, nukrauto laikraščiais ir žurnalais, banko sąskaitų išklotinėmis, vaistų kompensacijų formuliarais – *papelitos*, kurie, anot jos, patys pašto dėžutėje dauginasi ir su kurias kovoti ji jau pavargusi, Odilė nebuvo: lifto nėra. Bet pas Odilę ponia Furnjė kartais užsukdavo – kai aperityvo išgerti pakviesdavo ar kai pati, pasivaikščiojusi namo grįžti dar nenorėdama, jai paskambindavo. Dabar nebepamena, kada buvo užėjusi: smulkiosios buržuazijos užgaidos su pretenzijomis į aristokratiją ją erzina, Odilės verkšlenimai jai jau įgrisę. Gal ir įgrisę, bet argi ištvers nepasiteiravusi ir man neįgėlusi:

– Kaip tavo *petite dame* gyvena?

Jau nebepurkštauju, kai nė nešyptelėdama sako, kad „mano".
Nematomą pašaipą slystelint lūpomis pagaunu tik iš intonacijos: pačiame Paryžiaus centre įsitaisyti parūpo, tai dabar būk malonus, mažosios ponios kaprizams tarnauk.

– Prieš kelias dienas į Londoną išvažiavo.

– A, taip, – apsimeta ar tikrai susizgrimba: – Visai iš galvos išgaravo, kad kiekvieną vasarą pas Evą atostogauti važiuoja. Kaipgi ponia be atostogų?

*Un enfant gâté...**

Ir kad verkšlena: dūstanti, vaikščioti jai vis sunkiau, be pagalbos iš namų išeiti jau nebegalinti. Naktį kosulys jai miegoti neleidžia, dešimtis kartų prabunda. Bronchai ir plaučiai nuo vaikystės netikę, turbūt nieko iš jų nebelikę.

...Tik pamanykite, dusulys, plaučiai, kažkokie bronchai. Lyg savo amžių būtų pamiršusi, ligoninės durų niekada nebūtų pravėrusi ir nežinotų, nuo kokių baisių ligų nepalyginti jaunesni už ją miršta.

Ir kad skundžiasi: anądien klinikoje buvo užsirašiusi, o vis tiek visą valandą eilėje tekę laukti, sveikatos draudimo popierių tiek, kad jiems užpildyti tuoj sekretorę pasisamdyti reikės, gerai, kad Eva tarp jų dar nepaklysta, *madame* Furnjė, ar jums neatrodo, kad gydytojai – vis aplaidesni, o slaugės ir sanitarai – vis nevalyvesni?

...Šimtu procentų už viską apmoka, pabandytų ji Anglijoje ar Amerikoje taip pasiskeryčioti.

Ir kad dejuoja: visos dienos viena į kitą panašios, gyventi jai nusibodo, artimiausi žmonės išmirę, ką jai vienai čia veikti? Koletė nebeatvažiuoja, jei pati jai nepaskambintų, tai turbūt niekada nė nepasikalbėtų – kodėl vis jai pas Koletę reikia važiuoti, kodėl vis ji Koletei turinti skambinti?

...Gerai, tegul Henrį mato retokai, bet juk Eva kas mėnesį viską metusi atlekia, o ir čia giminių, draugų turi, nei tokia vieniša, nei apleista, kaip aimanuoja. Ir tegul nesako, kad niekas pas ją neateina, meluoja. Visą dieną su žmonėmis, prižiūrėta, aptupinėta, Sebastianas minėjo, kad ir nakčiai budėtoją Eva pasamdė.

Ir kad nebežinanti, nė ko norėti: užvakar mėsa, vakar žuvis, makaronai – įgrisę, daržovės ir vaisiai – vieni chemikalai. Valganti, kad valgyti reikia, nei veršiuko kepenėlės, nei austrės apetito jai neva nebežadina.

* Išpaikintas vaikas.

...Kai tiek žmonių pasaulyje miršta iš bado. O ir kur perkasi? Pas Liojiką aš tik per didžiąsias šventes sau leidžiu nueiti, ir tai...

Nei piktu, nei pagiežingu balsu ponia Furnjė apie Odilę kalba, tik kartais labiau, kartais mažiau pašaipiu. Ir truputėlį pavydžiai. Nors, regis, ko pavydėti? Ir pati juk skųstis negali: Lotynų kvartale įsikūrusi, butas didelis ir jaukus, jeigu parduotų, daug gautų – Paryžiaus centre kvadratinis metras brangiai kainuoja. Labiausiai jame man lubų sijos patinka. Tik remontas seniai nedarytas, o ir viskas jame daug kukliau nei pas Odilę: kai jas ir jų butus mintyse lygini, turi pripažinti, kad tikrai namai žmones atspindi. Ponia Furnjė – paprastesnė, tiesesnė, šiurkštesnė, ir gyvenimo būdu, ir išvaizda asketiškesnė. Sportinė striukė, džinsai, sijoną dėvinčios jos niekada nemačiau. Ką mano, tą atvirai sako. Gal dėl to ir draugų nedaug turinti, nė su vaikais nelabai sugyvenanti: pats žinai, tiesaus žodžio žmonės nemėgsta, o pataikauti ar meilikauti aš nei noriu, nei moku.

Charakterių, socialinės padėties, kartų skirtumai, bet turbūt – ir epochų.

Jei prasitarčiau, ponia Furnjė veikiausiai antakius kilstelėtų, o paskui jau tikrai dar kandžiau nei paprastai nusišaipytų: hm, gal įsimylėjai tą savo Odilę, kad tokiom tiradom pragydai? Kartais matau, kad *dans les nuages**, klausiu savęs, kur tavo mintys, bet kad šitaip tarsi nevykęs poetas...

Tačiau lai ponia Furnjė ar bet kas sako, ką nori, mano vaizduotėje Odilė liks Prusto romanuose aprašyto saulėlydžio, *belle époque* žlugimo kūdikis: kaip dažniausiai visą gyvenimą mūsų nepalieka sielos artimiausių žmonių, į aną pasaulį išėjusių, taip Didžiojo karo į nebūtį nugramzdinto laiko dvasia jos vaikystės namuose ir artimiausioje aplinkoje turėjo tebesklandyti, iki mūsų dienų Odilę ji atlydėjo.

* Skrajoji debesyse.

Gal ir melancholiškas liūdesys, jos veidą užliejantis, kai knygą ant kelių nuleidusi prieš save įsižiūri ar į didelę mėlyną vazą merkdama šeštadienio turguje nusipirktas gėles sustingsta, lyg ūmai užplūdusi gėla jai būties prarajas būtų atvėrusi – tai ne tik nepažinto tėvo žūties, ankstyvos sesers mirties, jos pačios negalių nuo gimimo prisiminimų vualis, retsykiais imantis ir ją apskreičiantis, bet ir antspaudas laiko – prarasto, nors niekada negyvento: ilgesys to, kas nepasiekiama. Dienoraštyje rašo, kad jaunystėje Kleistą, Tyką, Šatobrianą – vokiečių ir prancūzų romantikus mėgo.

Odilė manęs negina, kai Selma man priekaištauja, aš jos neginu prieš ponią Furnjė – kas mus gali apginti, jei patiems gintis atrodo tuščia, vien laiko ir jėgų gaišatis?

Tik klausydamasis ponios Furnjė neretai pajuntu apmaudą, kartais – ir pyktį: panorėjęs kiekvieno mūsų ydas iki grotesko išdidinsi. Juo labiau kad tai, ką ji vadina užgaidomis ir kaprizais, tegul aikštingai Odilei – skausmas, kitąsyk kančios; būna, kad pamanau – kaip ji ištveria?

Ir kai lazdele baksnojusi, baksnojusi į šaligatvio plyteles staiga sustoja ir, atsirėmusi į šalia stovinčio automobilio kėbulą, kosėja, ilgai kosti. Aš stypsau šalia, laukiu, atrodo, jau niekada nebeatsikosės. Popierinėje nosinėje skreplius sugniaužusi, akis į mane pakelia ir sykiais tokiu žvilgsniu pasižiūri, kad...

Ir kai sukaliodama riešus pirštus glostosi, lanksto, išsišovusius sąnarius spaudo, galiausiai abipus fotelio sudžiūvusias gyslotas rankas bejėgiškai nusvarina.

Ir kai vaistinėje vėl prašo „Dafalgano" ir poros *pši-pši* flakonėlių: „Dafalgano" dėžučių kišenės, rankinės, stalčiukai prikaišioti, *pši-pši* kiekviename kambaryje – po kelis, bet atsargai reikia – lyg vaistų gausa ne tik saugumo jausmą sustiprintų, bet ir savaime šiek tiek skausmą malšintų.

Net pačiam keista: rašant apie Odilę Paryžiuje, kai ją beveik kas dieną matau, jos negalių ir ligų man nesinori minėti; tik dabar, rašant apie savaites, kai Odilė toli, kai į Londoną išvažiavusi, man paprasčiau ir lengviau jos negalias prisiminti.

Sakytum, ne tik vaistų gausa, bet ir nutylėjimas skausmą galėtų malšinti.

Didžiausios vienatvės akimirksniais, pavyzdžiui, važiuojant sausakimšame vagone, kai atsisėsti nėra kur ir trumpinant kelionę telieka skaičiuoti viena kitą keičiančias metro stoteles – *Odéon, Mabillon, Sèvres-Babylone,* – mane sykiais paikos mintys apninka: kad ir apie begalybės alkūnėje susispaudusias, bet kartu viena nuo kitos per šviesmečių šviesmečius nutolusias mažas visatas: žmonės aplink – taip arti ir tuo pačiu metu tokie svetimi, lyg jų, iš kitų planetų atklydusių, gyvybė man nepažiniomis formomis reikštųsi. Iš pavienių, atsitiktinių ženklų tik spėlioti galiu, ar jie džiaugiasi, ar sielvartauja, gal nerimauja ar dėl ko nors ant savęs arba ant kitų pyksta, tarp jų, aišku, yra viskuo nusivylusių ir kitų, savo siekių prasme įtikėjusių: prieštaringiausių jausmų bei minčių telkinys toks, kad, atrodo, tuoj įvyks Didysis sprogimas. Tačiau jeigu įvyksta kas nors, tai tik smulkūs kivirčai, energijos pliūpsnis, įvirtus kleketuojančiam jaunuolių būreliui, akimirksnį visus sutelkiantis rūpestis, jeigu kas nors nuo tvankos ir spūsties staiga pradeda alpti. Bet dažniausiai nieko neatsitinka: važiuodami tariamai ar tikrai ta pačia kryptimi, mes tylėdami stovime vieni prie kitų, atvažiavę, kur reikia, išlipame iš vagonų ir prasilenkdami pabyrame kuris kur – peronais, koridoriais, eskalatoriais, liftais ir laiptais. Pamažu gęstančios žvaigždės, kurioms užsimerkus dangų dar kurį laiką jų paliktas apyšvietis tvieks, po to net ir jis į tamsos ir tylos gelmes susigers.

Ana Marija labai greitai prisitaikė prie naujos aplinkos. Ponai Akermanai buvo paprasti, atviri ir nuoširdūs: melsvų akių, vaikiškai naivaus žvilgsnio ponas Akermanas mokė vokiškai, jautri, lengvai susigraudinanti jo žmona – angliškai. Pamokos, valandos bibliotekoje, mankštos, pasivaikščiojimai po pavasarį bundančius kalnus, kurie kasryt sodresne žaluma pasitikdavo vis aukščiau į dangų kopiančią saulę, – jauna mergina nė nejuto, kaip bėga laikas. Maitino gerai, miegodavo po dešimtį valandų, nė pusei mėnesio nepraėjus jos skruostai jau buvo paraudę, o prakaulaus veido bruožai – suapvalėję.

Vienąsyk vaikštinėjant ponas Akermanas Anai Marijai parodė namuką: ten gyvenąs jo bičiulis Pėteris. Atsikraustė čia prieš keletą metų, dabar jis išvykęs, kai grįš, Ana Marija su juo neišvengiamai susipažins – Pėteris beveik kas vakarą pas juos užsuka, jis labai draugiškas ir malonus.

Laimingas Anos Marijos dienas kalnuose netrukus papildys Pėterio apsilankymai: Pėteris bus pirmas vyras, kuris ją patrauks savo blaiviu ir sykiu kiek romantišku požiūriu į gyvenimą, jautrumu, kurio neįstengia paslėpti nei sąmojai, nei kandumas, mandagiu dėmesiu visiems, sykiu – jai. Pėteriui irgi patiks kalbėtis su kuklia ir drovia mergina – jis iš karto pajaus, kad užguitos, nedrąsios Anos Marijos sieloje gimsta jausmai, dar slopinami, bet tuoj išsiskleisiantys. Pėteris ir pats atsargiais, neįkyriais patarimais, kaip šukuotis, kaip rengtis, stengsis padėti Anai Marijai atsikratyti ją kaustančių, konservatyvioje šeimoje įdiegtų įpročių: išsipinkit

kasas, juk taip gražu, kai vėjas draiko palaidus plaukus! Laiške į namus Ana Marija pasiskųs, kad atsivežti drabužiai jai jau ankšti, ir tėvui neliks nieko kita, tik pasiųsti pinigų išaugtam garderobui atnaujinti. Tada Ana Marija dar nežinojo, jog linksma kelionė miestelin su Pėteriu ir ponais Akermanais, kai ji pirmą kartą pati rinkosi ir matavosi palaidinukes, sukneles, skrybėlaites, o jie vienas per kitą jai patarinėjo, tebuvo įžanga į dar smagesnes vasaros iškylas.

– Atrodo, kad jūs tik dabar pradedat kvėpuoti ir mokotės vaikščioti! Po galais, ką jūs veikėte ligi šiol? – išsprūdo Pėteriui, kai jis vakare išvydo Aną Mariją, apsivilkusią lengva melsva suknele su tamsiai mėlynu, į drugelį surištu kaspinu smailėjančios iškirptės apačioje, o jai ant nugaros laisvai krito plaukai.

– Miegojau, – šyptelėdama atsakė mergina.

Birželio pradžioje į ponų Akermanų pensioną pradėjus rinktis vasaros kursų lankytojams, Ana Marija jau buvo pabudusi. Ji dar neleido sau elgtis taip nevaržomai ir nerūpestingai kaip tie jaunuoliai, kurie kleketuodami, stumdydamiesi, rankom mosuodami su slidėmis į jos vagoną įgriuvo, tačiau dabar pensione Ana Marija buvo jau senbuvė ir vien dėl to jautėsi šiek tiek viršesnė už naujokus, ką tik atvykusius ir su vieta bei tvarka vos pradedančius susipažinti. Drąsos, pasitikėjimo savimi Anai Marijai teikė ir tai, kad ponai Akermanai, ne tiek reikalingi pagalbos, kiek norėdami padėti jai drovumą įveikti ir laisviau bendrauti išmokti, kartais jos paprašydavo naujus nuomininkus į kambarius palydėti ar – kol šeimininkai tvarkys kitus reikalus – juos arbata ar kava salone pavaišinti.

Pėteris su ponais Akermanais retkarčiais vis pasidžiaugdavo, kad Anos Marijos žingsnis tvirtėja, judesiai laisvėja, o ir prabilti, paklausti ar įsiterpti į pokalbį jai vis lengviau – kad Ana Marija jau

nebe ta sutrikusi, kitų valiai nuolankiai paklūstanti, nelyg įbaugintas žvėriukas žmonių bijanti paauglė, kokia buvo, kai čia atvažiavo.

Gausėjant jos bendraamžių, už ją kiek jaunesnių ar vyresnių mokinių, pensionas prisipildė jaunatviško šurmulio, sykiu ir dienotvarkė, gyvenimo ritmas pasikeitė.

Vietoj pavasarinių koncertų vakarais, kai ponia Akerman akompanuodavo vyrui, žemu balsu traukiančiam vokiškas *lieder*, dabar salone vykdavo šokiai – kaip virpėjo Anos Marijos širdis, kai ją pirmąsyk pakvietė, tai buvo Šarlis.

Didesnės ar mažesnės grupelės kone kasdien išsirengdavo į kelių valandų iškylas, jas lydinčiam Pėteriui greitai pritrūkdavo kvapo, ir jis, susiradęs jam patinkančią vietą, pasistatydavo molbertą ir tapydavo – Anai Marijai visada smalsu būdavo, ką pamatys ant baltos drobės, kai grįš pasivaikščiojusi po kalnus.

Vieną vidurdienį parbėgę pietauti, Albertina, Brigita ir Gunaras paskelbė, kad ežero slėnyje vanduo jau pakankamai šiltas – popiet nuvažiavę miestelin, jie visi nusipirko maudymosi kostiumėlius ir kitą dieną atidarė maudynių sezoną.

Ana Marija iš pradžių varžėsi apsinuoginusi draugams pasirodyti ir, išlipusi iš vandens, šalia jų išsitiesti, bet labai greitai įprato ir po kelių dienų jai pačiai toks drovumas jau keistas atrodė. Į artimiausią maudyklę, kur ponų Akermanų mokiniai po pamokų sugurmėdavo, Pėteris irgi kartais atklysdavo – jis nesimaudydavo, nė nenusirengdavo, tik įsitaisęs uolų ar medžių šešėlyje iš paunksmės piešdavo merginas, ant saulėto kranto gulinčias ar ratu sėdinčias. Vieną dieną Brigitai ir Anai Marijai prasitarė, kad jo akiai dar gražiau būtų, o ir rankai patiktų, jeigu jos būtų visiškai nuogos, – susižvelgusios merginos neišsilaikė neprunkštelėjusios.

Kartą, dar vieną jos siluetą nupiešęs, Pėteris pagyrė Anos Marijos kojas – jos tokios gražios, grakščios, tarsi pagal tobulą modelį būtų nulietos.

Ana Marija stebėjosi: ar aš nesapnuoju?

* * *

*Mon cher garçon**,

linkėjimai iš Londono... Jau pasiilgau Paryžiaus... Šiaurės stotis... nei diena, nei valanda nesikeičia...

*Je t'embrasse***.

Odilė

* Mano mielas berniuk.

** Bučiuoju.

Automobilis aukšta estakada skrieja, plačiai išsisklei-dęs Paryžius tarsi atgalinės laiko bangos traukiama skraistė nuo mūsų tolsta, sukantis ilgu, nuožulniai pakrypusiu posūkiu regisi, kad Eifelio bokštas pamažu svyra...

Tunelis.

Atrodo, niekada nesibaigs.

Ką šiame mieste aš veikiu?

Ką kiti žmonės šiame ir kituose miestuose veikia?

...Kartais, kai tingulys apima ar kai visa pasirodo vis tiek, šimtus sykių kartotų pasakymų – klišių, tarsi paslaugios tarnaitės savaime į galvą ateinančių, nė nebesistengiu atsikratyti – joms pasiduodu, lygu rezignacijon grimzdamas, su tuo, kaip yra, susitaikai.

Auksinis ruduo.

– Ponia, sumažinkit greitį.

Koletė greičio nemažina.

Auksinis ruduo man patinka, ir šiuo metu aš daugiau nieko nenoriu, tik kad jos: Odilė, Koletė, Emanuelė – tylėtų, kaip dabar tyli,

kad tolygaus variklio ūkimo į snūdą gramzdinamas ir negalvodamas, kaip visa tai aprašyti,

lyg būčiau vienas ir dar mažiau negu vienas – tik kameros objektyvu pavirtęs bejausmis, bemintis stebėtojas,

netrikdomas galėčiau pro langą žiūrėti

į geliamai skaidrioje spalio vidurio šviesoje mirguliuojančius tuopų, liepų, beržų, alksnių, klevų lapus, raudonais, geltonais dažais išmargintus, į greitai šmėžuojančius tų medžių kamienus – per juos žvilgsnis braukia it pirštai per arfos stygas, į staiga atsiverian-

čius ir akiratį atveriančius suartus ir suakėtus dirvonus, kalvomis nubanguojančius, į dar žaliuojančias pievas su karvėmis ir avimis, po aukštu dangumi jose besiganančias, iš tolo žvelgiant – tokias vienišas, apleistas, niekam nereikalingas,

į tolyn nuo greitkelio nustriksėjusius ir lomose sutūpusius ar prie kalvų šlaitų prisiglaudusius kaimus ir miestelius be gyvybės ženklų, tarsi jie būtų tik piešiniai, išplėšti iš vaikiškų knygų, o bažnytėlės jų vidury – apvilto praėjusių amžių tikėjimo simboliai,

ir į kitus – mūsų civilizacijos – simbolius: į reklaminius skydus ir aukštos įtampos elektros stulpus, ilgu karavanu žirgliojančius per laukus ir įkandin nukarusius laidus tempiančius, į sandėlius ir gamyklas, į degalines...

ir į mus be perstogės bėgantį, regis, nesibaigsiantį, niekada nenuvažiuosimą kelią, kurio pralenkti negalime, nė jis – mūsų: kitaip negu laikas, kurio amžinai neturime ir kurį nuolatos vejamės, kurio pralenkti negalime, bet kuris mus galiausiai pralenks ir paliks.

– Ponia, sumažinkit greitį.

Koletė greičio nemažina.

Odilė, šalia manęs ant galinės sėdynės sėdinti:

– Vaikai nepadeda?

Koletė:

– Atseit laiko neranda, tik pasiteirauja. Su Emanuele po du, tris kartus per savaitę važiuojame. Kiek jėgos leidžia, Timotėjus mums padeda. Dabar buvusias arklides tvarkome. Tiek daiktų, rakandų, kuriuos visiškai pamiršus buvau...

Emanuelė:

– Jei taip ir toliau, dar dešimt metų tvarkysime. Visa bėda, kad ponia nieko išmesti nenori.

Odilė:

– Su daiktais kaip su vietomis atsisveikint sunku.

Pro didelius, turbūt Timotėjaus atidarytus vartus įsukame ir ūksminga alėja važiuojame.

Kai vienas po kitų duris verdami einame ir, Emanuelei langines atlapojus, prieblandoje glūdėjusius kambarius ryški popietės saulės šviesa nutvieskia,

o Koletė nuo kai kurių baldų – krėslų, minkštasuolių, sekretero, komodos – uždangalus, marškas traukia, kitus ramybėj palieka

ar kartu su Odile

stabteli prie paveikslų, ant sienų kabančių, ir tarpusavy šnabždasi,

girgždančias raižytos indaujos duris atidariusios, porcelianinių servizų salotines, dubenis, lėkštes, puodukus rankose varto, vėl į vietas deda,

iš didelių knygų spintų traukia herbariumus, dailės albumus, metų komplektais įrištus laikraščius ar žurnalus ir, virš stalo palinkusios, sklaido,

aš nemąstau apie nieką ir nė nebandau įsivaizduoti gyvenimo, kurį galėčiau mėginti atkurti

iš šitų baldų, po užtiesalais tarsi nenuovokūs gyvuliai po gūniomis snaudžiančių,

iš laiptų su kaltinės geležies turėklais ir baliustrada, kuriais dabar lipame, ir žvėrių galvų iškamšų, laiptinėje kabančių,

iš raitelių šalmų ir kepurių koridoriuje,

iš žvyruoto kiemo prieš paradinių durų portiką, tvenkinio, karvelidės, arklidžių – iš viso to, ką išvystu pro langą antrame aukšte,

tiktai jaučiu sielą smilkantį gailestį, mane užliejantį, kaip rudens šviesa lieja šiuos apleistus, negyvenamus kambarius,

parko medžių lapiją, po kuria nuo ūksmingos pagrindinės alėjos atsišakoja tokie pat ūksmingi takai, kuriais niekas nevaikšto,

proskynose išsikerojusius rožynus, jau pusiau sulaukėjusius,

ankantį tvenkinį, visą šią apleistį atspindintį,

tiktai jaučiu širdį tirpdantį gailestį, bet ne dėl praėjusio laiko, kurį šioje valdoje yrantys ženklai liudija: tame laike aš nebuvau ir

jame nėra nieko, ko aš gailėtis galėčiau, – o gailestį sau ir viskam, sykiais nei iš šio, nei iš to apimantį, į akmenį, dirvos grumstą, smilgą ar dar, ką tik norite, įsižiūrėjus, būna, kad nė įsižiūrėti į nieką nereikia – jis užklumpa staiga kaip liga, tavyje tau nejučiomis budusi...

– *Madame*, ar galėčiau pasivaikščiot po parką?

Kadangi žinau:

nieko aš neatkursiu, nė nesuprasiu, kaip nesuprantu pats savęs, nei ką čia veikiu, nei savojo laiko – praeitis ir dabartis vienodai pamėkliškos, tik dabarties pamėkliškumą kasdienos rūpesčiai slepia, o praeitimi virtusios dabarties pamėkliškumo jau niekas, nė daiktų pastovumas ir tikrumas, nebepridengia: prieš mus išsiskleidęs ir negailestingai viską apnuoginęs, jis nė vienam mūsų jokių apsaugų nepalieka.

Sėdėdamas pavėsinėje, kurios vietomis aptrupėjusius medinius pinučius vijokliai su saulėje žaižaruojančiais lapais apraizgę, matau, kaip alėja, pasiramsčiuodamas lazdele, Timotėjus eina. Iš savo raudonų plytų namuko prie vartų. Ūkvedys, sodininkas, sargas. Ūkvedys ūkio, kurio sąskaitų knygos seniai jau užverstos. Sodininkas parko, palikto keroti, kaip nori – jame žmogaus rankos prislopinti gamtos instinktai pamažu ima atgyti. Sargas valdos, kurią pardavus jam čia nebeliks vietos.

Žvyruotame kieme apsukęs portiką su kolonomis, iš pradžių šešėlyje, paskui už kampo pradingsta. Po kiek laiko iš kitos pusės išnyra – jam įkandin Koletė, Odilė, Emanuelė eina. Paradinės durys turbūt jau kelerius metus nebeatrakinamos.

Koletė stabteli, Timotėjaus palaukia. Odilė su Emanuele lieka. Lėtai žingsniuodami, toliau poromis eina. Jau beveik prie arklidžių Koletė ir Timotėjus į Odilę su Emanuele atsisuka, visiems sustojus, ūkvedys iškelta lazda į karvelidę rodo. Apie ką jie ten kalbasi, galėčiau tiktai spėlioti.

Nežinoti man kartais patinka.

Apėjęs viksvomis apaugusį tvenkinį, ne takais, o kur akys veda, ratą suku – per žolėmis apaugusias vejas, pro man pažįstamus ir nepažįstamus medžius, krūmus, pro ištrupėjusias klombas, pro rotondą, per sodą, kuriame prikritę supuvusių obuolių, kriaušių, slyvaičių, pro šiltnamį išdaužytais stiklais, palei siaurą upelį, kurį vėliau peršoku, per avietyną.

La Nature est un temple où de vivants piliers
Laissent parfois sortir de confuses paroles...

Sykį Odilė prasitarė, jog kartais jai įspūdis kyla, kad ji man kalba, aš žiūriu jai į akis, o negirdžiu nieko. Dabar man atrodo, kad ir cementinė baliustrada, į kurią štai remiuosi, ir tie trys maumedžiai, ten toliau augantys, ir pusiau sulaukėjęs rožynas prie jų – visas šis parkas man taip pat kažką šnabžda, bet aš, lyg ne čia būčiau, o iš labai toli visa regėčiau, negirdžiu nieko – kurčnebylys, kurio ausų būgneliai tokios kilmės garsams iš prigimties užtrenkti.

Prie tvoros atsidūręs, palei ją į pagrindinę alėją prie vartų išklystu, nuo jų į buvusį *pavillon de chasse** atsisuku.

Baltas dviejų aukštų pastatas su portiku ir aukštais langais atidarytom ir uždarytom langinėm, su dvišlaičiu stogu, kurį iš abiejų galų rėmina keturi kaminai iš raudonų plytų, tuopų alėjos gale stovi kaip kapitonas didelio laivo, iš senatvės pamažu nebūtin grimztančio – išmintingas ir kantrus kapitonas, suprantantis, kad nieko jau neišgelbėsi, ir ramiai laukiantis, kol viskas čia po truputį sunyks, suirs, sudūlės: tada jau ir jis, atlikęs paskutinę pareigą, apsidairęs ir pamatęs, jog nebeliko nė su kuo atsisveikinti, galės atsidusti, pavargusius raumenis atpalaiduoti ir pasiduoti tai pačiai viską jo laive jau sugriovusiai ir sužlugdžiusiai naikai – tyliai, lėtai, apatiškai.

* Medžioklės paviljonas.

Iš tolo žvelgdamas į tą alėjos gale baltuojantį statinį, nė įsivaizduoti negaliu, kad, Koletei valdą pardavus, viskas čia turbūt ims ir atgis. Bet net jei atgis, buvęs gyvenimas į šią valdą niekada nesugrįš, viskas čia pasikeis. O ir pats namas, ir kiti pastatai, ir daiktai, kurie juose galbūt liks, irgi tie patys ir jau visai kitokie bus. Tarytum uolienų sluoksniai, vieni ant kitų gulantys, namai name kartu su gyvenimais vieni kitus keičia – kiek nuo septynioliktojo šimtmečio galo šis *pavillon de chasse* jų bus jau priglaudęs?

– Gal galėčiau padėti?

...išmintingas ir kantrus kapitonas, uolienų sluoksniai – yra vietų, erdvių, kurios, regis, pačios sau metaforas kuriasi – jei bandyčiau tokias vietas ir erdves aprašyti, tas metaforas tikriausiai išbraukčiau, per daug sentimentalios, banalios jos man pasirodytų, bet dabar, kai peržengęs slenkstį dairausi po šitas apleistas arklides, pro duris ir pro langą krintančios šviesos į dvi – apšviestą ir prieblandos – puses padalytas, ir kai niekas mano minčių išskaityti, nė nuspėti negali, sakau sau, kad ir pakinktai, pentinai, balnai, dviratė karieta, ir kastuvai, semtuvai, kauptukai, dalgis ir grėbliai, ir įrankiais nuklotas varstotas su virš jo kabančiais pjautuvais, pjūklais, ir bidonai, *alembikai*, kibirai, laistytuvai, ir laikraščių, žurnalų prikrautas vaikiškas vežimėlis, ir brezentiniai lietpalčiai, skrybėlės ir kepurės, ir šezlongai, vienos ant kitų sunertos pintos kėdės, skėtis nuo saulės, ir patefonas, aštuonių milimetrų filmavimo kameros, projektoriai, fotoaparatai, ir skrynios, kartoninės dėžės, kuriose nė nežinau, kas sudėta, – visi tie daiktai, rykai, rakandai, po kuriuos akimis strykčioju ir kuriuos vardink nevardijęs, vis tiek visų neišvardysi, – tai pianino klavišai, kuriuos jautriems, kitos kilmės garsus girdinčio pianisto pirštams palietus, praeitis imtų skambėti.

– Gal galėčiau padėti? – klausiu, nors bet kokia pastanga tarp šių pavargusių daiktų tuščia ir beprasmė atrodo.

– Šiandien ne tvarkytis atvažiavome, – atsako Koletė. – Bet būčiau dėkinga, jei anas dėžes į automobilį nuneštumėte. Paskui dar tuos aparatus, – rodo, – į lagaminą reikėtų sudėti, irgi į Paryžių norėčiau parvežti.

– Ponia, namuose jau visos spintos, visos palovės, visi kampai prigrūsti. Dar tie aparatai, kuriems galams šitos senienos?

– Ir radijas, sakei, nereikalingas. O atėjo iš muziejaus ir paėmė.

– Kiek maldauti reikėjo, kol teikėsi ateiti?

– Beviltiška, – skundžiasi Emanuelė, nuo automobilio tuščiomis rankomis grįžtant. – Iš vienų į kitas dėžes perdedam, tas dėžes kraunam, vėl perkraunam. Darbas – be galo.

– Dar keletą *eau de vie** butelių reikėtų paimti, ir viskas, galėsim važiuoti, – sako Koletė.

Dulkinus, kalkių kritenom apibyrėjusius butelius ilgais kakliukais iš geležinės etažerės traukdamas ir valydamas, prisimenu Styvą – išstypusį kaip šie ploni, gal dėl to atrodantys ilgesni, buteliai. *Eau de vie de mirabelles***, – ant kiekvieno jų etiketės ranka užrašyta, pažymėti ir metai – dar ano, dvidešimto, amžiaus.

Tarp obuolių ir kriaušių slyvaičių pripuvę – mažytės, geltonos, jos į vyšnines panašios.

Pro galinį „Renault" langą atsigręžęs matau, kaip Timotėjus vartus stumia. Pamoju, jis man irgi pamoja.

– O ką, jei į restoraną užsuktume? – siūlo Koletė. – Kada dar sugrįšime, o aš jau praalkusi.

– Seniai tame pakelės restorane nebuvau, – atsako Odilė.

– Aš irgi seniai. Kviečiu.

– Tu maloni, bet...

– Koks čia dar „bet"?

* Degtinės.
** Mirabelių degtinė (slyvinukė).

Baltą, standžiai iškrakmolytą servetėlę ant kelių tiesdamas, prisimenu Timotėjų, iš sargo namelio per pagrindinę alėją žingsniuojantį, iškelta lazdele į karvelidę rodantį, vartus stumiantį. Jautruolių jautruolis: šį akimirksnį man jo labiau už viską pasaulyje gaila. Kaip kartais Odilės – kai kosėjusi, kosėjusi ir pagaliau atsikosėjusi ji į mane pasižiūri žvilgsniu nusenusio šuns, jaučiančio, kad šeimininkas norėtų juo atsikratyti.

Sebastianas teptukus plauna.

– Paskui į restoraną pakvietė, – sako Odilė.

– Į „Linksmąjį malūną“? – nepakeldamas akių Sebastianas paklausia.

– Žinoma, kurgi kitur?

– Nebepamenu, kada ten paskutinį kartą buvau.

– Kaip nebepameni? Taigi tuomet, kai vasaros pabaigtuves „Linksmajame malūne“ susimanėm atšvęsti ir kai Koletė savo automobilį išpuošė: ant veidrodėlių spalvotų kaspinų prisiraišiojo, už valytuvų dvi puokštes laukinių gėlių užsikišo. Ramunių, rugiagėlių... Juokeisi – vestuvės. Tik neklausk, prieš kiek metų. Vieną iš paskutinių rugpjūčių, kai dar ten vasarodavome.

– „Linksmasis malūnas“... – teptukus ant lentynos padėjęs, Sebastianas į Odilę atsisuka: – O kaip Klodas? Vis toks pat *gaillard**?

– Kad nemačiau jo, Mišelis jau virtuvę perėmęs. Neatrodo, kad jam labai prie širdies būtų ir kad per daug stengtųsi, viskas ten jau truputį prasčiau: ir valgis, ir aptarnavimas. Nors šiaip malonus, kaip tėvas šmaikštuolis. Vos pamatė, nušvito, prišoko, šampanu pavaišino.

– Sakai, prasčiau? – ant taburetės prieš Odilę prisėdęs, imdamas pypkę Sebastianas jai į akis pasižiūri. Prisidegęs: – Ar nesutiksi, Odile, kad viskas, kas bent truputėlį kitaip, nei buvo mūsų laikais, mums jau savaime prasčiau? – įtraukia ir išpučia dūmą.

Sebastianas už Odilę dešimčia ar penkiolika metų jaunesnis, tačiau greta jo – tegul sukumpusio, sulinkusiais keliais, bet aukš-

* Šaunuolis.

to ir stambaus, Odilė man dar smulkesnė atrodo – tarytum dukra šalia tėvo.

– Nežinau, Sebastianai, sakau, kaip man pasirodė.

Pro didelį stoglangį krintanti įstriža popiečio saulės šviesa Sebastiano dirbtuvėje viską iki paskutinės dulkelės apnuogina. Aš įsižiūrėjęs į sparnelius musės, per sūrį ropojančios. Šalia sūrio gabalo ant keraminės lėkštės – mėlynųjų vynuogių kekė, keli mandarinai ir apelsinai, bananas. Prie musės Sebastiano delno šešėliui artėjant, permatomi, blizguliuojantys musės sparnai staiga virpteli, išsiskleidžia, musės tarsi nebūta. Tuščia Sebastiano ranka ant kelio nusvyra.

– Kaip kojos? – klausia Odilė.

Mano akys vėl į natiurmortą ant molberto nukrypsta.

Ant didelės keraminės lėkštės – sūrio gabalas, mėlynųjų vynuogių kekė, keli mandarinai ir apelsinai, bananas.

Ūmai nei iš šio, nei iš to pasijuntu be galo pavargęs, žvilgsnis į žemę nusvyra.

– Stigmos, ne žaizdos. Negyja.

Aliejinių dažų, terpentino ir „Amsterdamerio" kvapas mane truputėlį svaigina.

Su Odile pas Sebastianą mes dažnai užsukame, jo bute šioje pat gatvelėje už keliolikos žingsnių aš niekada nebuvau, bet dirbtuvę užsimerkęs aprodyčiau. Iš Odilės žinau, kad gyvena ketvirtame aukšte; neįsivaizduoju, kaip užlipa. Tačiau apie kraustymąsi – jokių kalbų: jau trisdešimt metų čia įsikūręs. O į dirbtuvę įeini tiesiai iš gatvės; kas ten žino, kada jis tapo ar graviruoja – kai pro šalį žingsniuoju, pro stiklą vitrinos, kurioje paveikslus ir graviūras keičia – laikinas parodas rengia, – matau, kad pas jį vis kas nors svečiuojasi. Ir kitoje gatvės pusėje gyvenanti ponia Furnjė liudija: kada tik pro langą pažvelgianti, iš viršaus šalia jo vis pamatanti dar kieno nors siluetą ar siluetus. O, tas Sebastianas, kas kvartale jo nepažįsta ir ko

jis nepažįsta? Ir ne tik kvartale. Skundžiasi šlyjančia sveikata, bet atidarymai ir vernisažai, priėmimai ir vakarienės, koncertai tik grietinėlei – snobas kaip reta, tegul šnairomis, kartais piktai pasižiūri, kai pasakai. Labiau kaimynai negu draugai, į draugus aš nesiperšu, žmonės teisybės nemėgsta, o sukui apsukui ar meilikauti – ne mano būdui.

– Pasivaišinkite, – Sebastianas lėkštę su sūriu ir vaisiais arčiau pastūmėja.

– Jei kokios pagalbos prireiktų, jis turbūt tau galėtų padėti, – negirdomis nuleidusi siūlymą, Odilė taria.

Gal pasakyti reikėtų, kad iš tikrųjų galėčiau?

Čirkšteliu degtuką, prisidegu cigaretę.

– Mariana du kartus per savaitę ateina. Tiek čia to darbo...

– Tai jau taip, tiek čia to darbo: ir dirbtuvė, ir butas, o ir tave pažįstu kaip nuluptą, pažiūrėk, kas čia dedasi. Tau tvarka pasibaigia prie teptukų, palečių, stelažų, – šiek tiek priekaištingu, bet labiau supratingu balsu sako Odilė.

– O gal tikrai rėmus aptraukti jis man galėtų padėti? – negirdomis nuleidęs pastabą, susizgrimba Sebastianas.

Aš nesakau nieko, Odilė irgi nieko nesako.

Per sūrį musė ropoja, prie jos vėl šešėlis artėja, musės staiga kaip nebūta, tuščia Sebastiano ranka ant kelio nusvyra.

– Pasivaišinkite, – dar kartą pasiūlo.

Nuo kekės atsikirpusi kelias uogas, Odilė man žirklutes tiesia. Aš irgi atsikerpu.

Žvilgsniui vėl į natiurmortą nukrypus dingteli, kad jame musės stinga.

Galbūt.

Pėterį Ana Marija matydavo, su juo pasišnekėdavo kone kasdien. Pirmųjų dienų drovumas ištirpo, kaip pavasarį ištirpo sniegas aukščiau kalnuose, o ir pati sau Ana Marija turėjo prisipažinti, kad Pėterio draugija jai patinka. Pėteris taip pat merginai rodė daugiau dėmesio nei jos draugėms: su ja pasikalbėdavo atviriau, kartais pašnabždėdavo komplimentų, jai nusišypsodavo, regis, tokia pačia šypsena kaip kitoms, bet už jai skirtos šypsenos Ana Marija įžvelgdavo potekstę, kurią ji buvo lyg ir įspėjusi, tačiau nedrįso sau tiesiai šviesiai to pasakyti. Ji matė, kad jos kambario draugei Žaklinai Pėteris irgi patinka – Ana Marija bauginosi įvardyti savo jausmus ir tą galbūt net pavydą, kurį pajusdavo savyje kirbtelint, kai išvysdavo Žakliną prie Pėterio prisigretinant, juodviem nuošaliau šnekučiuojantis, ji vadindavo nerimu. Bet iš kur tasai nerimas, jeigu Pėteris man – paprastas draugas? – klausdavo ji, širdies gilumoje numanydama, kad apsimetinėja.

Miestelyje netoli pensiono kiekvienų metų rugpjūtį vykdavo vasaros šventė: turgelis, vandens sporto varžybos ir pokylis. Visas pensionas kartu su jo šeimininkais, išsipuošusiais išeiginiais drabužiais, į tą vasaros šventę susiruošė: vieni išvažiavo automobiliu, kiti – tarp jų Ana Marija, Žaklina ir Pėteris – išplaukė valtimis. Vidurdienis buvo gražus, ir, valčiai sliuogiant ežero veidrodžiu, žvelgdama į smaragdinį vandenį, į kalnų briaunas, saulėtame danguje brėžiamas nelyg grafiko rėžtuku, į skydžius plunksninius debesis, sustingusius vietoje ir, regis, laiką sustabdžiusius, Ana Marija jautė, kaip veriasi jos krūtinė: lyg šarvų, ją dar kausčiusių, paskutiniams likučiams nukritus, į jos sielą plūdo toks pat jaunatviškas džiaugs-

mas, kurio nešami į vagoną įgriuvo jos bendraamžiai su slidėmis, kai pavasarį vietos traukinuku ji važiavo į šį pensioną, ir kurio, manė, jai niekada nebus lemta patirti.

Miestelyje akys raibo nuo vėliavų ir girliandų, minioje vasarotojai maišėsi su miestelėnais ir gretimų kaimų valstiečiais, tautiniais kostiumais šia proga apsirengusiais, gatvėse buvo pristatyta prekystalių, už kurių pardavinėjo karštas dešreles, pyragaičius, ledus, kitus gardėsius, vyną ir alų. Įpusėjus popietei, ponai Akermanai savo globotinius pakvietė paiškylauti – maisto ir gėrimų buvo pilna bagažinė. Po to – plaukimo varžybos, loterija, karuselės, šaudykla, akrobatai, žonglieriai ir klounai, pradėjus temti – ilgai lauktas pokylis. Grojo orkestras, nuo šventės sūkurio ir vyno apsvaigusi Ana Marija šoko, šoko ir šoko: iš pradžių – su savo naujaisiais draugais, vasaros kursų lankytojais, paskui Pėteris jos nepaleido. Jiedu šoko ilgai – kol artėjant vidurnakčiui ponia Akerman ir jos šiek tiek svirduliuojantis vyras įraudusiais skruostais davė ženklą, jog metas atgal.

Namo plaukiant, pasikeisdami irklavo Šarlis ir Gunaras – jėgos ir ištvermės jiems galėjai tik pavydėti. Per mėnesienos skeliamą ežerą kelią jiems rodė Pėteris, su Ana Marija valties gale įsitaisęs. Jiems tolstant nuo kranto, miestelyje tebeskambančios dainos, pavandeniui ataidinčios ligi jų, pamažu tolo – Anai Marijai atrodė, kad valtis sminga į tamsą ir tylą, virš kurių driekiasi švelnus nakties ūkas. Aukštas dangus buvo nusėtas rugpjūčio žvaigždžių, ir Ana Marija pati sau galvojo, kad ežeras be švyturių, kuriuo jie visi keturi plaukia, toks pat didelis kaip dangus, lyg Visagalio palaima virš jų į visas puses išsiliejusi – jie niekada jokio kranto nebepriplauks, niekur parplaukti ji jau nenorėjo.

Ar jums nešalta, mano brangioji?

O jums, mano mielasis, ar jums nešalta?

Ana Marija tirpo nuo Pėterio rankos, ją per liemenį apsikabinusios.

Rytą, prieš veidrodį šukuodamasi ilgus plaukus, nuo kurių, jai atrodė, dar tebesklinda nakties po vasaros šventės vėsa, Ana Marija, prisimindama vakarykštę kelionę per didelį kaip dangus ežerą, tyrinėjo savo jausmus ir klausė savęs, ar iš tikro ji mylinti Pėterį. Taip, jis žavus, jis jai patinka, jai malonu, kad jis jai ypatingai paslaugus, dėmesingas, net mielas, ji dar tebejaučianti jo švelnią ranką, ją per liemenį apsikabinusią, jai dar truputį svaigsta galva nuo tų šokių, kai, orkestrui be pertraukos vieną po kitos melodijas griežiant, Pėteris nieku gyvu jos nenorėjo paleisti, bet... bet ar tai ir yra meilė? Tik tiek? Ar meilė neturėtų būti kažkas daugiau?

* * * **Žiema po rudens,** kai Odilė į Koletės valdą paskutinį, aš pirmą kartą važiavome, o joje apsilankius ir Timotėjui vartus užstūmus, Koletė į „Linksmąjį malūną" mus pakvietė, Odilei buvo be galo sunki – balsu niekas nesakė, bet, esu tikras, visų galvose ta pati mintis sukosi: ši žiema, kaip reta žvarbi ir šalta, – paskutinė Odilės žiema. Vaikščiodamas po didelį, tik man valandomis, kai jame būdavau, ir Evai, kai iš Londono atvažiuodavo, šildomą butą, ne tiek galvojau, kiek visa savo esybe, prie prarajos priartėjusia ir nedrįstančia žemyn pažiūrėti, jaučiau, kad mūsų stumdyti perstumdyti baldai ir daiktai, dėlioti ir perdėlioti, dabar jau visiems laikams ramybėje bus palikti. Neišvengiamybė buvo tokia akivaizdi, o širdį spaudė toks liūdesys, jog nė nekilo minties pabandyti jį bent kiek prasklaidyti, kad ką nors įstengčiau daryti – atsiversti knygą, įsijungus grotuvą muzikos pasiklausyti. Tarsi Odilė nebūtų nujautusi, kokia ilga ir sunki bus liga, ir nė įtarti neįtarusi, jog niekada nesugrįš, o tiesdama raktą man būtų patikėjusi užduotį vietoj jos su namais atsisveikinti.

...Nieko daugiau negalėjau, tik kaip vaiduoklis, pats savęs bijantis, po aklus ir nebylius kambarius slankioti ar, parūkęs viename balkone, netrukus jau kitame buto gale duris laukan verti. Nepaisydamas žvarbos vienmarškinis, pagal valandas ankstyvais, pagal saulę jau įpusėjusiais žiemos vakarais, užsikvempęs ant balkono tvorelės, žiūrėdavau į ilgą ir tiesią, pro Sorboną aukštyn šaunančią Šventojo Jokūbo gatvę – kitados piligriminės kelionės į Santjago de Kompostelą pradžią. Pūsdamas dūmus, iš viršaus žvelgdavau į automobilius, nesibaigiančiu srautu pro mane plūstančius ir drė-

gname melsvame ūke tirpstančius, į raudonai ir geltonai raibuliuojančią šviesų juostą tolumoje susiliejančius. Kaip sykiais – tarsi pabudus iš dienos miego – susimąstai apie savo įprastus judesius ir jie staiga tau pačiam be galo keisti pasirodo, lyg ne iš tavo paties valios kiltų, o antgamtinių jėgų, niekam didžiosios prasmės neatskleidžiančių, tau primesti būtų, taip, – nors žinojau, kad žmonės važiuoja namo, pas draugus, į kiną ar koncertą, dar kur tik norite, – žvelgiant į automobilius, *Saint Jacques* gatve skriejančius, prie šviesoforų stabtelinčius, vėl trūktelinčius, įsibėgėjančius, mane apimdavo jausmas, kad juos vairuojantys ir jais važiuojantys žmonės, tam pačiam aklam instinktui paklusę, karštligiškai lekia į jiems patiems nežinomą tikslą, galbūt atliepiantį kažkieno didesnį projektą, o jei tokio projekto nėra – vien tam, kad kur nors lėktų: skubėti į nežinią, stengiantis ar nesistengiant praskleisti jos šydo, mums nuo vaikystės įskiepyta.

Ir net kai eidavau tamsiu, ilgu Odilės buto koridorium, manęs neapleisdavo įspūdis, kad aš ir pats su tais automobiliais tolumon drykstu ir skystu, jų šviesose lydausi, o kai duris atidaręs ir į balkoną jau kitame buto gale išėjęs vėl užsirūkydavau ir žvelgdavau į miglos skliaustomą skverą, vos saulei leistis pradėjus jau užrakintą ir tarsi užakęs tvenkinys dabar ramiai snūduriuojantį, pamanydavau, kad štai šis stingulys, ramybė, šis susiliejimas su niekuo ir paskendimas jame veikiausiai bus uostas, į kurį mes visi, iš jo pašaukti, tos pačios jėgos esame atgal nešami – nežinia kam šimtus, tūkstančius metų kartojamo eksperimento aukos, grįžtame namo nelyg jūreiviai, mus čia pasiuntusiojo viltis vėl apgavę, jokių prasmės akiračių neatvėrę – kaip neatvėrė niekas prieš mus, kaip neatvers niekas po mūsų. Ir ar nebus, kartais klausdavau pats savęs, vienintelė išeitis ir geriausias sprendimas – įsiklausius į prigimtį ir susitaikius su savo ribota galia, pasitraukti iš neįmanomų laimėti lenktynių trasos ir

ramiai plaukti, džiaugiantis ir mėgaujantis pačiu plaukimu – lėtu, tyliu, truputį skaudžiu?

– *Mon pauvre garçon*, sušalsi toj savo palėpėj, tokia žiema. Kam tuščias stovės ir kam tuščiai šildome – paduok rankinę, štai, – drebančia ranka raktus tiesia. – Įsikurk svečių kambaryje, kad ir kaip, vis tiek bus geriau.

– *Madame*, ką pasakys Eva?

– Ar Eva, ar aš čia šeimininkė?

Paprastai vakarop duris atsirakinęs ir kelias valandas iš vieno buto galo į kitą praslampinėjęs, niekada nakvoti nelikdavau – nakčiai dar gilesnes prarajas atverti grasinant, kaip artėjančios tamsos bijantis vaikas su palengvėjimu iš lauko duris užrakindavau. Į savo kambarėlį iš karto negrįždavau – į miestą išklydęs bastydavausi kaip piligrimas, ieškantis ir nerandantis savosios Santjago de Kompostelos. Nykios ir liūdnos buvo tos mano klajonės po atšiaurų ir vėjuotą Paryžių – iš žmonių, pro kuriuos vėlyvais vakarais ir naktimis eidavau ar su kuriais prasilenkdavau, artimiausi man buvo *klošarai* – akimis susitikę, mes vieni kitų nebyliam liūdesy skęsdavom. Nuo metropoliteno grotelių, pro kurias iš apačios šiltas oras pučia, nuo cementinių laiptų prie laukujų durų, tiesiog nuo šaligatvių jie mane palydėdavo žvilgsniais, nė užuojautos nebeprašančiais – jaučiausi našlaitis kaip jie.

Kišenėje čiuopdamas Odilės buto ir savo mansardėlės raktus, galvodavau, kad benamystė su raktais nieko bendra neturi – per tas klajones mano namai buvo naktis, į naktį įeiti jokių raktų nereikia. Ir šie nakties namai man atrodė artimesni ir tikresni už namus, turinčius duris, langus ir sienas: be gaisro užgesus jaukumo, pastovumo, saugumo iliuzijai, padegėlio akimis žiūrėdavau į paskutinių praeivių paliekamą miestą ir padegėlio siela jausdavau tuštumą, manyje atsiveriančią tarytum bedugnis akivaras. Tomis šaltomis naktimis, kai su manekenais, parduotuvių vitrinose dirbtinės neo-

no šviesos tvieskiamais, sveikindavausi, jiems pavydėjau ir su jais susidraugauti norėjau, turbūt pirmą sykį patyriau, kad neviltis gali guosti, o liūdesys – pakylėti. Kokių kitų namų tau dar gali reikėti, jeigu turi šiuos nakties rūmus – be iliuzijų pamatų, į vilčių ir nevilčių menes nesuskirstytus, savo dideliuose veidrodžiuose ne tavo veidą, bet sielą atspindinčius?

Ir vis dėlto, kai sužvarbęs ir nusivaikščiojęs, įvijais laiptais užlipęs ir spynoje raktą pasukęs išgirsdavau trekštelėjimą, lyg riešutas skiltų, pajusdavau, kaip kūną ir sielą palaima užlieja. Turbūt mums per daug duota, ko mes aprėpti ir suprasti negalime, turbūt šis dosnumas mums baugulį kelia, turbūt mums tiek nė nereikia: geriau mažiau, bet jaukiau, saugiau, patogiau. Įsijungęs elektrinę krosnelę, kartais prieš ją ant grindų atsisėsdavau. Klausydamasis monotoniško ūžesio, rankomis čiuopdamas jos skleidžiamą šilumą, žiūrėdavau į ją, lyg būčiau galėjęs tikėtis, kad savo kantriu žvilgsniu galiausiai jos daiktiškumo kiautą prakirsiu ir iš kitų skausmui kurčio abejingumo pakirdusi ji mane dar labiau nuramins, nei ramina jos ūžesys, ir sušildys labiau, nei šildo jos pučiamas oras. Žvelgdavau į tą savo krosnelę, tarytum žvelgčiau į prieš mane tupintį šunį, iš kurio akių suprantu, kad jis nori man kažką pasakyti ir pasakyti nieko negali. Šunį ne kiekvienam lemta turėti; Odilė gulėjo ligoninėje.

Anos žiemos, kurią mintyse vadinome paskutine Odilės žiema, dienos, savaitės ir mėnesiai mano atmintyje į tokias naktis susiliejęs. O visos jos – į vieną naktį, ilgą be galo.

* * * **Tos be galo** ilgos, atrodė, niekada nesibaigsiančios, nakties sapne, kurį kartais atsimerkęs sapnuodavau, žybsėjo lemputės, strykčiojo kreivės, stulpeliuose padalomis krito ir kilo švieselės, į vieną ar kitą pusę krypo rodyklės, raizgėsi lašelinių vamzdeliai. Priešistorinis padaras, per evoliucijos klaidą tarp civilizacijos ištobulintų prietaisų atsidūręs ir pats savęs išsigandęs, aš tuščiomis akimis lyg užkerėtas spoksojau į mumija virstančio kūno siunčiamus ženklus – iš jo giliausių gelmių atsišaukiantys, jie tvilkė tokia pačia nesuprantamybe, kokia astronomą turbūt tvilko tolimiausių galaktikų paslaptys. Nelyg žvaigždžių, prieš tūkstančius metų užgesusių, šviesa, iki mūsų pavėluotai atskriejanti, tie ženklai man kažką sakė ir liudijo, tačiau ką aš, roplys, bijantis krustelėti, kad ko nors neapverscčiau ir nesudaužyčiau, galėjau suprasti? Kūnas, iš kurio tie ženklai sklido, man toks pat tolimas buvo kaip kurčnebylūs kosmoso pakraščiai, elektronų orbitos, žmones kankinančių prasmės mįslių įminimas.

Be ašarų verkiantis, tik instinktų valdomas gyvulys toje sterilioje kasnakt pasikartojančio sapno palatoje, staiga į visas puses ir į visus laikus atsilapojusioje, aš savo didžiulio kūno žvynais jaučiau, kad ir *be galo daug*, ir *be galo mažai* – tai tas pats dydis, viskas viename susilieja. Kvapą užgniaužęs girdėjau, kaip šnabždasi amebos ir infuzorijos, susimokiusios iš vandenyno išlipti, jutau, kaip per mane, prie uolos susigūžusį, dinozauro šešėlis praslysta, nerangus ir sunkus, su pavydu žiūrėjau į danguje skraidančius margus plačiasparnius drugius, iki mūsų dienų neišlikusius, visokie admirolai – tik blausus tolimųjų epochų didingos prabangos priminimas.

Bukas ir nenuovokus, visa savo esybe jaučiau, kad tas buvęs ir amžinai pražuvęs pasaulis, ne mokslininkų atkuriamas, o pasąmonėje kartais prabundantis, – tai tas pats sodas kaip Odilės kūno pasaulis, piktgėlių užkerėtas, stigmomis žydintis: mano stiklinėse akyse, dar nežinančiose, kas yra meilė, džiaugsmas, liūdesys, baimė ar gailestis, atsispindėjo, kaip dabar jau ir šį piktgėlių užkerėtą, stigmom pražydusį Odilės kūno pasaulį metastazėmis išsikerojusio Visatos vėžio čiuptuvai, iš laikų pradžios atsitiesiantys, atgal į vandenyną pamažu traukia. Į tą pirmykštį pradžios okeaną, kuriame kitados įvyko Didysis gyvybės sprogimas ir kurio lopšyje beprotiškos kūrimo aistros apsėstas vaiduoklis – koks priešistorinis Frankenšteinas, netyčia žemiškosios civilizacijos kodą atspėjęs, – paslaptingai šypsodamasis mus išsūpavo.

Susigūžęs savo nakties rūmuose, kuriuos anų metų žiema man buvo pastačiusi, girdėjau, kaip ant to vandenyno pakrantės, kosmoso pilnaties tvieskiamos ir amžinybės bangų teliūskuojamos, kaukia šuo, kurį paglostyti aš būčiau norėjęs ir kurio, žinau, niekada nepaglostysiu.

– Tu jai labai geras.

– Ką tu, nueinu, kai turiu laiko, ir tiek.

– Ne kiekvienas nueiti kasdien laiko rastų.

– Kartais įeiti neleidžia.

– Tai kas? Ji jaučia.

Su Henriu kalbuosi.

Artėja Kalėdos. Prieš didžiąsias metų pabaigos šventes atvažiavo motinos aplankyti. Dabar abu prieš mane sėdi, prie jų kojų ant kilimo – dėžutės, paketėliai, paketai, suvynioti į blizgantį popierių ir kaspinais, kaspinėliais suraišioti. *Linksmų Kalėdų* – ant tų kaspinų užrašyta. Kalėdinių dovanų manijai visur sunku atsispirti, ką jau kalbėti apie Paryžių – nuo lapkričio pradžios švytinčiomis girliandomis išsipuošusį, šokančiomis ir dainuojančiomis vitrinomis dovanų maniją kurstantį.

Akimis vedžiodamas po tuos paketėlius, paketus, dėžutes, spėlioju, ką nusipirko, kai Odilę aplankę ir vakare jos bute susitikti sutarę prie ligoninės išsiskyrėme. Knygos, smulkūs buities reikmenys, papuošalai? Atvirai sakant, man visai neįdomu, ką jie ten bus nusipirkę, tai – nelyg žaidimas, kurį nejučiom mintyse imi žaisti, kad prislopintum nejaukumą, stojantį, kai nebežinai, ką pasakyti. Nejaukumą dar ir dėl to, kad jiems nesant aš po šį butą kaip šeimininkas klajoju – nors dėkoja, bet iš esmės kas aš jiems toks? Tai kas, kad šiandien Eva pasiūlė tarpusavyje kreiptis „tu". Ir Henris sutiko, lyg negalėtų būti kitaip: žinoma, žinoma. Yra ribų, aiškia linija nubrėžtų, – tu jų peržengti negali ir jų neperžengi; yra ne tokių akivaizdžių, kaip slankiojantis smėlis nepastovių, tai išnykstančių,

tai vėl punktyru išryškėjančių, – jas peržengti tau lyg ir leista, o jas peržengęs pasijunti svetimoje teritorijoje.

Man atrodo, kad be Odilės Eva su Henriu šiame bute taip pat jaučiasi truputėlį svetimoje teritorijoje.

– Ne pirmą kartą pagąsdinti susimano, – taria Eva, ant staliuko pastačiusi šampano taurę. – Vėl sakysime: kaip feniksas atgimė, – atsiremia į aukštą Odilės fotelio atlošą.

– Ir gydytojas Žuberas sako, kad blogiausia – praeityje. Dar vieną kartą šunybę norėjo iškrėsti ir vėl jai nepavyko, – šypsodamasis vargu ar tikra šypsena, pritaria Henris. Jo akys liūdnos.

– Nematei jos reanimacijoje, – sako Eva. – Kai aną kartą atsisveikinant ranką pamoti vos ne vos nuo krūtinės atkėlė, maniau, kad jau viskas. Už durų verkiau.

– Ir iš kur tiek jėgų? – vien dėl to, kad reikia ką nors pasakyti, nusistebiu aš.

– Nuo vaikystės – plaučiai, plaučiai ir plaučiai. Gal prie ligų kūnas pripranta, gal jos ne tik sekina, bet ir grūdina? – atsakydama dvejoja Eva.

Skambutis į duris. Nustembu: kas čia dar?

Tada – antras, tučtuojau – trečias. Trys skambučiai – sutartas ženklas. Paula ar Selma? Turime raktus, kai ateiname pas Odilę, kad nesitrukdytų, duris patys atsirakiname.

Selma.

– Labas vakaras, labas vakaras, kaip malonu jus matyti! Buvot ligoninėj? Matėte, jau geriau, tiesiog stebuklas... – įgriūdama į saloną, sagstydamasi kailinukus, neleisdama įsiterpti čiauška, apkabina Evą, pripuola prie Henrio, kailinukai nuo pečių jai nuslysta, pasilenkusi pakelia.

– Duokite, pakabinsiu, – paslaugiai sako Eva.

– Aš pati, aš pati, – dingsta koridoriuje. Grįžusi suknemba ant sofos:

– Nusiplūkiau.

Tučtuojau atsitiesusi:

– Bet matėte, juk jau geriau?

– Gal šampano galėčiau pasiūlyti? – šiek tiek sutrikęs paklausia Henris.

– Ką jūs, aš negeriu! Na, gerai, juk tokia proga! – iš karto atlyžta. – Bet tik ant dugno. Simboliškai.

– Ačiū, ačiū, – kai iš indaujos išėmęs krištolo taurę Henris pradeda pilti, rankom mojuoja. – Į *madame* sveikatą! – nieko nelaukdama pakelia.

– Į Odilės sveikatą! – atitaria Eva.

Mudu su Henriu nieko nesakę su jomis susidaužiame.

– O, kiek dovanų! Turėjote nusivaryti nuo kojų... Taip, pirkti dovanas – *corvée**, bet užtat koks džiaugsmas vėliau!

– Jis per daug rūko, – uždarydamas balkono duris dar išgirstu. – Rūko ir rūko.

Kas jai darbo?

Ir kodėl neįspėjo? Bent jau nusiteikti būčiau galėjęs.

Apkūni, žvitriomis, be perstojo lakstančiomis akimis, regis, ne tik dėmesį, bet ir erdvę pasiryžusi užkariauti: net jei netaukštų, pats jos buvimas mane turbūt erzintų. Nors galiausiai gal ir gerai, kad šį vakarą čia atsirado...

– ...tačiau jis vyras, o *madame* reikia moters rankos, – spėju nugirsti atidarydamas balkono duris.

Nutyla.

– Jau po aštuonių? – į laikrodį pasižiūrėjęs nusistebi Henris.

– Tai kas? – Eva pečiais gūžteli. Ir priduria: – Šį vakarą daugiau nieko nesam numatę, šį vakarą valandos juk nieko nereiškia... Ar ne?

Henris nieko jai neatsako.

* Sunkus darbas.

Brolis ir sesuo, o reikia gerai įsižiūrėti, kad tarp jų panašumų surastum. Gal tik lūpos, drąsinančiomis šypsenomis šį vakarą vis nusišypsančios, gal tik akys – didelės, atviros, kaip Odilės vaikiškai smalsios ir nuostabos kupinos, šį vakarą šiek tiek sutrikusios, gal tik abiejų aukštos kaktos ir išilginės raukšlės ant jų, šį vakarą, regis, įtampos tarp dviejų smilkinių dar giliau įrėžtos. O gal jų veidų panašumą nustelbia skirtingumas jų kūnų: Eva – liekna, grakšti, kaip motina visada pasitempusi, Henris – stambus, plačiapetis: nors kiek suglebęs, jis man primena atšiaurų Skandinavijos vikingą. Praktinė nuovoka ir apsukrumas, užsispyrimas, sykiais aikštingas, Evai bus atitekę, svajoklišką motinos sielą ir melancholiją Henris paveldėjo. Kaip, nepaisant amžiaus, lengvai galiu įsivaizduoti Odilę, kieme šokdynę aplink save sukančią, taip Henrį, visai mažą berniuką – svajojantį apie plėšikus, savo grobiu su vargšais besidalijančius, ar apie jūreivius, nežinomų kraštų ieškoti išplaukiančius. Eva nekilnojamojo turto agentūroje Londono pakraštyje dirba, Henris kuria planus, kaip įkinkyti saulės energiją užterštiems vandenims išvalyti. Dar fotografuoja, keletą parodų surengė. Ką padarysi, profesinė karjera mano vaikams nenusisekė, kartais atsidūsta Odilė; pasakymas „profesinė karjera" man visada keistai skamba, šiuos žodžius tariant Odilei – dar keisčiau.

– Kiek laiko pabūsite? – stojus tylai, kad ką nors pasakytų, Selma teiraujasi.

– Sekmadienį vakare išvažiuojame, – atsako Eva. – Pirmadienį – darbas.

– Vis ten pat dirbate?

– Ten pat.

Skambutis į duris, šį kartą tik vienas. Kas dar?

Eva eina atidaryti.

– Raktą? Taip, turiu, bet jums esant pati atsirakinti nedrįstu, – girdžiu Paulos balsą koridoriuje.

– Prisėsk, – jai su mumis pasisveikinus, į sofą mostelėdama pakviečia Eva.

Paula atokiau nuo Selmos sėdasi, sofos vidurys – tuščias.

– Gal šampano galėčiau pasiūlyti? – paklausia Henris.

– Su malonumu, *monsieur*, – atsako Paula.

Henriui dar vieną taurę iš indaujos išėmus ir mums pripylus, Selma tostą į *madame* sveikatą kartoja, vėl visi, dabar jau penkiese, taures pakeliame ir susidaužiame.

Tiek metų prabėgo, ir jau nebepamenu, apie ką mes, tikriau, jie – Eva, Henris, Selma ir Paula, kalbėjosi. Vėl apie Odilę, paskui – apie neįprastai šaltą žiemą, apie pabrangusį šildymą ir apie neišvengiamas šventines išlaidas?.. Taip, tikriausiai apie viską ir nieką – apie ką gi daugiau žmonės, nei visiškai svetimi, nei tokie artimi, kad į išpažintis leistųsi, galėtų kalbėtis? Juk net save draugais vadinantys žmonės ne taip dažnai išsipažįsta. Nė pasišneka apie tai, kas jiems iš tikrųjų svarbu.

Bet gerai pamenu, kad tą prieškalėdinį vakarą, kai Eva su Henriu, atvažiavę motinos aplankyti, mus, visus tris *domestiques**, į Odilės butą pasikvietė, jaučiausi kaip aktorius, kuris ūmai vaidybos beprasmybės nutvilkytas atatupstomis į užkulisius pasitraukia. Dar ir dabar, nelyg į anų metų kalėdinį atviruką žiūrėčiau, iš tolo regiu nebylius siluetus – nė jų judesių kalba man nieko nesako. Tik su Henriu retkarčiais susižvalgius truputį atlėgdavo – atrodė, aš jį suprantu, jis supranta mane: tegul jos ten tauškia, ką nori. Saloną, o ir visą butą smelkiant keistam netvarumui, lyg tuštuma be Odilės mus visus į išretėjusio oro sritį būtų pakėlusi, kur viskas kitaip nei kasdienybės papėdėje, bet kokios kalbos tą vakarą man atrodė beprasmės ir tuščios.

Būčiau norėjęs, kad Henris, pamatęs, kad stojuosi ir per svetainę link balkono einu, bent sykį būtų ištaręs: aš tave palydėsiu, bū-

* Tarnai.

čiau norėjęs, kad abu, atsirėmę į balkono tvorelę, vienas šalia kito stovėdami ir nieko vienas kitam nesakydami, būtume ilgai žvelgę į skvero medžius, panašius į ligotus vienuolius, kažkodėl, gal bauginantis užkrato, ištremtus iš vienuolyno, būčiau norėjęs jo peties artumą pajusti. Gal nuorūką gesindamas net būčiau prisipažinęs: Henri, pažvelk į kuorus ir bokšelius ten, dešinėje, sidabruojančius, tu gi žinai, kad tai – Viduramžių meno muziejus ir kad jame Vienaragis gyvena, mudu su tavo mama jo aplankyti retkarčiais užsukame, Odilė jo vis pasiilgsta. O dabar kiekvieną sekmadienį, lygiai dvyliktą valandą, kažkokios stipresnės už mane jėgos traukiamas, aš vienas kaip į mišias pas jį nueinu. Sėdžiu, sėdžiu prieš tą Vienaragį, žiūriu, žiūriu į jį – kaip vaikas, įtikėjęs, kad įmanu jį prisijaukinti ir namo parsivesti.

Tikrai nė nežinau, Henri, kurių galų man prisireikė to Vienaragio ir kodėl jį prisijaukinti ir įvijais laiptais į savo palėpę parsivesti panorau. Kartais sakau sau, gal dėl to, kad išklydęs į tikruosius savo namus – tuos didelius nakties rūmus, kuriuos šių metų žiema, kaip reta žvarbi ir šalta, man pastatė, labai vienišas pasijuntu: argi ne puiku būtų, jei per jų nesibaigiančias menes einant mane – sielvarto ir nykumos princą – Vienaragis lydėtų? *Klošarams* ir manekenams, tų valandų mano geriausiems draugams, kuriems kaip kunigams visas savo nuodėmes išpažinti galėčiau, jis tikriausiai irgi patiktų – norėdami mano naują bičiulį paglostyti, jie iš savo kartoninių būstų ir parduotuvių vitrinų į jį rankas tiestų, kaip aš mintyse tiesiu ranką norėdamas paglostyti šunį, kurį kartais nakties vidury išgirstu dangaus tolybėse kaukiant.

Man atrodo, kad Henris mane būtų supratęs.

Vienas rūkydamas balkone sakiau sau, kad mudu – vaikai, tėvų palikti tarp suaugusiųjų, kuriuos jie vos vos pažįsta. Tik aš buvau mažas, o Henris – už mane aukštesnis, stambesnis – didelis vaikas. Ar galėjau tikėtis, kad prireikus jis mane šoktų ginti, kaip kartais

dideli vaikai mažesnius apgina? Kad ir kaip būtų, man visą laiką atrodys, kad Henris – didelis vaikas.

Nuo riešo nusisegu laikrodį, ant stalo prieš save pasidėjęs ilgai į jį spoksau.

Lyg ne laikrodis būtų, o koks nors ateivis iš praėjusio laiko, kurį – ką tik atklydusį – pirmą sykį regėčiau ir nežinočiau, ką jam pasakyti, nors jausčiau, kad turiu, tiesiog privalau ką nors pasakyti.

Tai štai tasai laikrodis... – mintyse sau tariu.

Paulai ir Selmai po „Givenchy" buteliuką padovanojo.

Iš dovanų krūvos mums, *domestiques*, paėmę tris paketėlius.

Tam tą vakarą prieš Kalėdas, kai Odilė gulėjo ligoninėje, o jie atvažiavo jos aplankyti, mus ir pasikvietė.

Kad parodytų dėmesį.

Kad už metus padėkotų.

Kad nesusipratimus ir kliautis pamiršę, mūsų geranoriškumą įvertintų.

Aš nemoku reikšti minčių, kai reikia ką nors gražaus pasakyti, nerandu žodžių, bet jūs patys suprantate, – tebegirdžiu Evą sakant.

Linkteliu galva.

– Ačiū, – dėkoja Paula.

– Labai ačiū, bet nereikėjo, tai – mūsų darbas, – imdama dėžutę vaidina, kad varžosi, Selma.

Kalėdos mane siutina, bet man jos ir patinka. Prieš Kalėdas žmonės šiek tiek jautresni ir geresni vieni kitiems pasidaro. Vaikai prisimena tėvus, dažnai jų gimtuosiuose miestuose tebegyvenančius. Tėvai – savo vaikus, gali būti, ir labai toli, svečiose šalyse įsikūrusius. Jei negali vieni pas kitus nuvažiuoti, jie kartais net atvirukus pasiunčia. Kad ir kiek internetas mūsų protus būtų užvaldęs, bent jau mes, anksčiau gimusieji, dar prisimename, kad atsirakinti pašto dėžutę ir voką iš jos išsiimti smagiau, nei atsiversti elektroninį laišką ir jame rasti besikraipantį senį raudona kepure, tuo pačiu

mygtuko paspaudimu visiems į įvairias pasaulio šalis išsiuntinėtą. Ar sunku vienąkart per metus užrašyt ir išsiųst atviruką?

Dabar ašaras liejame, kad Kalėdos komercine švente tapusios, kad žmonės jų tikrąją prasmę pamiršo, kad iš jų tik girliandos, išpuoštos vitrinos, manija dovanoti teliko. Taip, sutinku: sakydamas, kad Kalėdos mane siutina, galvoje ir turiu šį pakvaišimą. Bet kitąsyk pamanau: o ar blogai, jei tos girliandų lemputės, visi tie burbulai ir blizgučiai, lyg pasaulis, artėjant Naujiesiems, kaskart suvaikėtų, taip suminkština širdis? Ką ir kalbėti: tarsi žolės prisirūkę, žmonės nebežino, ką daro. Žiūrėk, net tie, kurie niekada neaukoja, ima ir paaukoja. Tie, kuriems į elgetas nusispjauti, sustoja ir duoda. Jau nekalbu apie dovanas.

Jei mūsų širdims suminkštinti spalvotų lempučių tereikia, gal jos dar ne taip labai surambėjusios?

Gal apskritai viskas ne taip jau blogai?

Kad ir kaip būtų, Kalėdos – graži šventė.

Nusprendžiu, žiūrėdamas į laikrodį, Evos ir Henrio padovanotą.

Sekmadieniais prieš Vienaragį sėdėti. Į šeštą aukštą kopiant „Tėve mūsų" kalbėti; paskutinius laiptelius lipant: ir gelbėk, gelbėk mus nuo pikto, gelbėk, amen. Nueiti pas ponią Furnjė: na, gerai, išmaišyk ir tris kartus į save perkelk. Kryžiažodžius spręsti – irgi lyg taro kortomis burtis: jeigu pavyks, savąją Kompostelą surasiu. Skaitant horoskopus: ką jie ten rašo arba kaip gerai sėkmę man išpranašavo. Turguje nusipirkti gėlių: grožis išgelbės pasaulį. O viskas prasidėjo vaikystėje, kai per langelius šokčiojant reikėdavo ant linijos neužminti, kad į dangų patektum.

Vieną rytą, kai su Žaklina ir dar dviem bendramoksliais Ana Marija bėgo į ežerą maudytis, jie ant keliuko sutiko jauną vyriškį. Vidutinio ūgio, kresnas, įdegęs, jis su lazda rankose ir didele kuprine ant pečių tvirtu žingsniu kopė į viršų – neatrodė, kad šiose vietose jaunuolis būtų naujokas, ir Ana Marija iš karto įspėjo, kad tai bus tas pats Aleksandras, apie kurį ponai Akermanai jai nuo pavasario ausis išūžė ir kurio jie šiomis dienomis laukė: jau turėjęs atvykti, bet darbas sutrukdė, savo kasmetinę kelionę jam prireikė atidėti, bet dar nebuvo, kad Aleksandras vasarą jų neaplankytų. Pasisveikindamas sutiktasis kilstelėjo ranką, jie taip pat jam pamojo, bet pro jį pralėkė nesustoję, kaip pralėktų pro bet kurį kitą žygeivį – vasaromis jų čia apstu. Tik jo žvilgsnis – ne į ją, į juos visus, – jo atviras ir skvarbus žvilgsnis Aną Mariją pervėrė tarytum strėlė: tą žvilgsnį ji tebejuto ir smėlėtu taku toliau bėgdama, ir dūkdama vandenyje, ir paskui, kai truputį pavargę jie jau neskubėdami ėjo namo. Tas jaunas vyras, savaime suprantama, nieko apie ją nežinojo, bet ji, jeigu tai – iš tiesų Aleksandras, apie jį daug ką žinojo: ir kad paprastai gyvena pas Pėterį, bet pavalgyti, pabendrauti, pavakaroti kasdien po keletą kartų į pensioną ateina ir jame praleidžia ištisas valandas, ir kad ilgisi tų laikų, kai dar jaunesnis nei jie pirmą kartą čia atkeliavo, ir kad pasibuvęs bei pailsėjęs dažnai į tolimesnius žygius kalnuos išsirengia, ir kad mėgsta žvejoti, ir kad dievina ponios Akerman uogienes, kurias ji kiekvieną vasarą verda, ir... Ir dar daugybę kitų smulkmenų ir nesmulkmenų Ana Marija apie Aleksandrą žinojo.

Atėjus pietauti, rytą sutiktas jaunas vyriškis jau sėdėjo tarp pono ir ponios Akermanų – taip, tai tikrai buvo tas Aleksandras, apie kurį jos šeimininkai tiek buvo pripasakoję. Atletiškas, atviro veido, su melsvomis, gyvomis akimis, aukšta kakta, ant šono sušukuotais vešliais plaukais Aleksandras iš tiesų buvo gražuolis ir iš karto galėjai matyti, kad jis čia jaučiasi kaip namuose. Iš arčiau ir ilgiau į jį žiūrint, Anai Marijai salo širdis.

Pensione atsiradus Aleksandrui, į rudenį krypstančios vasaros dienos Anai Marijai dar greičiau ėmė bėgti.

Pasitaikydavo, kad jiedu pasikalbėdavo, ir sykį Aleksandras Anos Marijos pasiteiravo, ar iš tikrųjų ji čia atvyko susigūžusi, pati savęs bijanti, o per keletą mėnesių išsiskleidė kaip kalnų gėlės žiedas. Ana Marija kuklinosi lyginama su kalnų gėle ir gūžtelėjusi pečiais atsakė nežinanti, lai apie tai sprendžia kiti, bet jai pačiai atrodo, jog iš tiesų ji labai pasikeitusi. Ir prisipažino įsimylėjusi kalnus, ežerą slėnyje, visą šį kraštą – ji net pagalvoti nenorinti, kad netrukus teks grįžti į triukšmingą ir purviną miestą. Aleksandras prisiminė, kad ir jam panašiai buvę – pirmą kartą tėvų atvežtas penkiolikmetis kitąmet jau pats prašyte prašėsi į ponų Akermanų kursus įrašomas: čia jis atradęs save, savyje snaudusią kalnų dvasią ir, kalnų šauksmą išgirdęs, nuo tada jam atsispirti jau nebegali – kalnai jo nepaleidžia.

Koks džiaugsmas užliejo Aną Mariją, kai Pėteris ir Aleksandras susigalvojo ją ir jos kambario draugę Žakliną pakviest į miestelį pašokti – vasarų savaitgaliais „Europos" viešbutyje vykdavo šokiai. Ji vėl šoko, šoko ir šoko – tai su Pėteriu, tai su Aleksandru: jie buvo nusprendę poromis keistis.

Paskui vakarieniavo mažoje užeigoje ant ežero kranto. Nužvelgęs Aną Mariją, Aleksandras mirktelėjo akimi Pėteriui ir nusišypsojęs tarė, kad ji – nuostabi ir žavi, Ana Marija paraudo, o Žaklina gal iš pavydo, gal iš kvailumo paklausė, kas nuostabi ir žavi – Ana Marija ar jos suknelė, ir jie pratrūko kvatotis.

Nusprendus, kad jau laikas grįžti į pensioną, Ana Marija taip labai panoro atsisėsti į priekį, šalia Aleksandro, kad pati savęs išsigandusi vėl įsitaisė ant galinės sėdynės, prie Pėterio. Gal iš tikrųjų, gal jai tik pasirodė, kad Aleksandro veidą apskliautė pilkas šešėlis – neprataręs nė žodžio jis užvedė automobilio variklį. Per visą kelią namo kalbėjo tik Pėteris, kartais Žaklina, į juos, gale sėdinčius, atsisukusi, savo smailiu čiauškutės balsu į jo kalbas įsiterpdavo – ką nors šiek tiek kvailai ištardavo ar į Pėterio klausimus už visus atsakydavo.

Pavasaris kartais įgriūva, pavasaris kartais vėluoja, pavasaris po žiemos, kai manėme, kad Odilė iš ligoninės nebegrįš, labai atsargiai duris vėrė. Po truputį ilgėjant dienoms ir gamtai pamažu bundant atrodė, kad ir miesto spalvos, pastatų apribai kas dieną ryškėja, o nutolę daiktai kaip draugai, su kuriais po daugelio nesimatymo metų šiek tiek baugu susitikti, vėl prie tavęs ima artėti. Tarsi keliautojas, kuris namo parvažiavęs iš naujo turi įsigyventi į sau įprastą, bet primirštą aplinką, vadavausi iš sąstingio, vėl atrasdamas tai, kas visą laiką buvo šalia. Kaip sakiau, mūsų gyvenimai tik briaunomis lietėsi, tačiau tą žiemą ant mano pasaulio krito Odilės pasaulio šydas – aš negalėjau iš jo išsinerti. Mes tikrai nebuvome tiek artimi, kad vien šešėlis mirties, kurį ant Odilės anais mėnesiais sunki liga metė, mane šitaip paveikti būtų galėjęs, juo labiau kad mirčių aš jau buvau išgyvenęs, – galiu tik spėlioti, kodėl pirmąsyk net ne mirtis, o jos dvelksmas mane taip toli iš kasdienybės išbloškė.

Dabar galvoju, jog dideli kambariai, po kuriuos klydinėdavau, ir vakarai, kai nelyg piligrimas savosios Kompostelos ieškodavau, mane turbūt dar labiau nei Odilės palatos šaltas baltumas ir sterilumas stūmė į prigimtinės apleisties tuštumą, manyje ir visuose mumyse plytinčią, – šuo, kurio kauksmą iš kosmoso paribių sapnuose kartais išgirsdavau, tikriausiai aš pats ir buvau. Apraudodami artimiausius, mes juk ne tik jų mirtį apverkiame, bet ir patys savęs, jų paliktų, gailimės. Gal kaip tik tuomet, kai, apraudant išėjusiuosius, savęs paties dėl jų netekties gailėtis netenka, labiau galime tikėtis, kad prisiminsime, jog ir patys į šį pasimatymą, per patį pradėjimo akimirksnį kiekvienam mūsų skiriamą, pamažu einame?

Augalų nepažįstu, jų vardais pašaukti nemoku. Tik vieną kitą. Bet kad aprašytum, kaip gražiai žydėjo tas sodas, jų įvardyti galbūt nė nereikia: galėčiau sakyti, kad akacijos, lelijos, kaštonai, alyvos, vilkdalgiai, agavos, rožės, sakuros, gebenės... – visi pasaulio medžiai, krūmai ir gėlės tame sode žydėjo. Tai buvo jau nebe augalai, tai buvo baltos, geltonos, rausvos, žalios bangos, į tavo akis plūstančios ir sielą virš medžių viršūnių skraidinančios. Į giedrą dangų be debesėlio.

Dar prisimenu to sodo ramybę. Jo žvyruotais takais ir alėjomis vaikščiojo žmonės, jiems prošal einant turėjau girdėti, kaip sugurgžda akmenukai, dar garsiau jie sugurgždėti turėdavo, kai pro mane prastumdavo vežimėlį, tačiau, regis, nė to negirdėjau. Viską gaubė tokia ramuma, kad ne tik dabar, kai prisimenu, bet ir tuomet, kai tame sode pirmą kartą lankiausi, atrodė, jog regiu ne daiktus ir žmones, o šešėlius ir siluetus – neapčiuopiamus kaip tos žiedų bangos.

– Ji neseniai į promenadą išvažiavo. Kur nors sode rasite.

Matau, kaip rato stipinų šešėliai ant žvirgždo sukasi, lyg malūno mentelės, iki stygų susiaurėjusios, dar labiau žvyro akmenukus norėtų sugurinti, matau, kaip tamsiai mėlynomis kibirkštėlėmis strykčioja rėmų metalas. Nuo artėjančio, pažįstamo ir nepažįstamo, labai jau sulysusio veido akis aukščiau pakeliu – vežimėlį stumiantį žmogų išvystu. Pamačiusi mane, Odilė kilsteli ranką, vežimėlis sustoja.

– *Mon pauvre garçon*, – šypsodamasi vos juntamo liūdesio smelkiama šypsena, taria. Drebantiems pirštams mano pirštus spaudžiant, vėl nustembu: ir iš kur tiek jėgų?

Liūdnojo veido riteris ant slenksčio rūko.

– Vis dar ligoninėje? – klausia, kai pro šalį eidamas pasisveikinu.

– Ne, jau poilsio namuose. Prie Paryžiaus.

– Atsigauna?

– Kaip feniksas atgimė, – kartoju Evos žodžius.

– Veršiuko kepenėlių norėčiau, – Plepesių klube sulaukęs savo eilės, Liojiko prašau. – Du šimtus gramų.

Šimto gramų prašyti nedrįstu.

– Vis dar negrįžo? – supratęs, kad perkuosi sau, klausia, veikiau – laukia patvirtinimo.

– Iš ligoninės jau išrašė. Dabar – poilsio namuose. Prie Paryžiaus.

– Geriau?

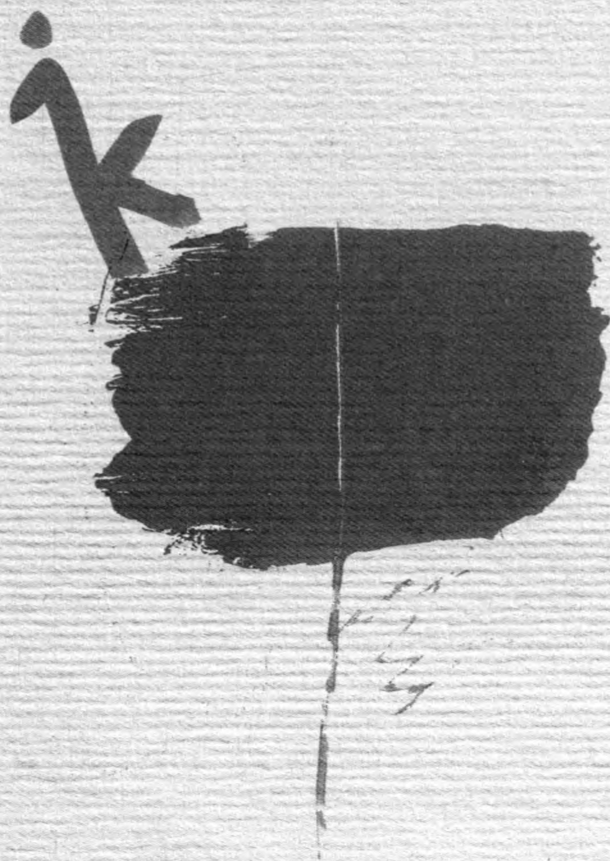
– Kaip feniksas atgimė, – kartoju Evos žodžius.

– Kaip jai ten sekasi? – teiraujasi Tereza. – Dažnai apie ją pagalvoju, bet vis neprisirengiu nuvažiuoti. Kai buvo Paryžiuje, minutę ištaikyti buvo lengviau.

– Viskas gerai, kiekvieną sykį, kai aplankau, atrodo stipresnė. Taigi žinote – kaip feniksas atgimė, – vėl kartoju Evos žodžius.

Netrukus visas kvartalas kartos Evos žodžius: tik pamanykite, Odilė, mūsų mažoji ponia, kaip feniksas atgimė.

Antra dalis

Dabar jau aš vežimėlį stumdau. Liuksemburgo sodo takais ir alėjom, Senos krantinėm, gatvėm ir tiltais. Ilgainiui mintinai išmokęs šaligatvių nuolydžius ir briaunas, išsiklaipiusias plyteles, jų sutrūkinėjusias sandūras, įdubas takuose, vietas, kur nuožulniu grindiniu gali nuvažiuoti prie upės, atsargiai vairuoju tą vežimėlį mūsų andainykščiais keliais, prisimindamas laiką, kai Odilė dar pati jais vaikštinėjo, ir galvodamas apie tai, apie ką anksčiau nesusimąstydavau. Kai kurios tiesos tokios aiškios ir paprastos, kad mes jas paprasčiausiai pamirštame – jos mumyse snūduriuoja ir pakirsta tiktai tada, kai jų esmė mus tiesiogiai, o kartais ir netiesiogiai užkliudo. Kaip kad ši, man prabilusi, kai po išbandymų, ilgus mėnesius trukusių, Eva Odilę man vėl patikėjo: kūnas mus gelbsti, kūnas mus ir išduoda.

Su Odile mudu apie tai niekada nekalbėjome, aš pats to niekada nepatyriau, bet miesto šurmulyje atgaline laiko banga ausis užgulus reanimacijos palatos spengiančiai tylai ir vaizdus iš akių išskalavus joje tvyrojusiai tuštumai, štai ir vėl pamanau, kad senkant dvasios jėgoms ir sielai baltą vėliavą keliant, visi kūno nareliai tarsi kariuomenė, pajutusi, kad stojo lemtingas akimirksnis, į dar ryžtingesnį puolimą pakyla. Sakau, niekada to nesu išgyvenęs ir galbūt tik vaizduojuosi, kad, vadovaujama nenumaldomo gyvybės instinkto, kiekvieno mūsų prigimtyje įsišaknijusio, ta kariuomenė dar labiau susitelkia ir dar drąsiau kaunasi ypač tada, kai siela kovoti pavargsta. Savaime aišku, kad galutinis mūšis bus pralaimėtas, bet gyvybės instinktas dar tikisi tegul laikinos pergalės, ir kartais jam pavyksta laimėti. Tačiau... Žvelgdamas į Odilės akis, prieš sėdantis

į vežimėlį prigęstančias ir apsiniaukiančias, suprantu, kad apmaudauja: ją išgelbėjęs kūnas ją bus ir išdavęs. Tegul tai, ką vadini išdavyste, – pergalės kaina.

Pirmą kartą apie tai pagalvojau, kai Eva tarė:

– Savigarba, išdidumas, orumas? Šiaip ar taip, nelengva buvo įtikinti, kad be vežimėlio jau neišsivers. Vaikščioti mėgsta, bet kiek nuo namų galėtų nueiti? Susitaikyti su tuo, kas neišvengiama, bet prieš jos valią, ji niekada nemokėjo.

Tas vaikiškai smalsus ir kartu baugus žvilgsnis, kuriuo Odilė pirmąsyk žvelgia į vežimėlį – tartum į keistą, niekada nematytą, nežinia, iš kur jos namuose atsiradusį, padarą... Kaip jis susiskleidžia ir išsiskleidžia, kaip atsisėsti, kaip atlenkti pakojus ir kojas padėti? Nerimą ir aš pajutau: juk mums abiem reikės tą vežimėlį prisijaukinti. Į liftą netelpa, kaip jį laiptais nunešiu? Kaip prilaikyti, kol Odilė į jį sėsis? Kokiu greičiu stumti, kaip sukti, o kaip ant šaligatvio užvažiuoti, jeigu nėra nuolydžio?

Manau, kad Evai Odilę su vežimėliu sutaikyti taip pat sunku buvo, kaip pripratinti prie minties, kad į promenadas ji viena jau neišeis – palėpės nuomininkas nuo šiol ją lydės. O dar anksčiau – pačiai Odilei susigyventi su lazdele, kuri galbūt jai elegancijos teiks, bet sykiu jos negalią liudys. Gal senatvė tai ir yra: atgal suktis pradėjusį ratą tik pristabdyti gali, jo jau nesustabdysi. Nuolat ištinkant dalykams, kurie ligi šiol, rodėsi, tik kitus gali ištikti, o tave aplenks, išdidumas priverstas trauktis, ilgainiui nuolankumui vietą užleisdamas. Vis dažniau turi nusilenkti, tavo valia kuo toliau, tuo mažiau reiškia. Ir šis susitaikymas, liūdnas ir neišvengiamas, galbūt dar labiau gelia nei fizinis skausmas.

– Tai matai, Styvai...

– Ką jūs, Odile, atrodote visai neblogai.

– Styvai, nebūkim juokingi.

– Ir vėl, Liojikai, tu mane verti išlaidauti.

– Jums sustiprėti, *madame*, reikia, o veršiuko kepenėlėse juk tiek baltymų, geležies, mineralų, – man atrodo, kad Liojikas Odilei tauškia bet ką.

– Tai kad skaityti, Tereza, nebeturiu ūpo. Tame savo fotelyje valandų valandas galiu prasėdėti, į medžių viršūnes žiūrėdama, ir nieko daryti ranka nepakyla. O ir mano promenados dabar... Kokios čia promenados?

Molbertas, kurį per sunku nešti. Pirštai, kuriems pieštukas jau nepaklūsta. Raidės, kaip ji vis labiau klibikščiuojančios, – ką parašė, kartais nė pati neįskaito. Lazdelė, paskui vežimėlis. Praradimai – tarytum vieni po kitų užsiverčiantys baigiamos knygos puslapiai, kai visa, ką labiausiai mėgai ir kas tau atrodė svarbiausia, šešėliu prislinkusi pikta ranka iš tavęs pamažu traukia. Atima. Gal todėl žingsniai, kurių kasdien vis daugiau priskaičiuoju, po kineziterapijos seansų sode, kai matydavau, kaip iš naujo ją vaikščioti moko, man atrodo tegul liūdnas stebuklas – lyg Odilės angelas sargas paskutinę paguodą siunčiantį sparną virš jos būtų ištiesęs. Kad ir ką ji kalbėtų, kasdienės promenados po popiečio miego, kai jai apsirengti Paulai padėjus ir joms abiem į vestibiulį liftu nuvažiavus, o man laiptais vežimėlį nunešus, laukujės durys prieš ją atsidaro, turbūt yra dienos metas, kurio nuo pat ryto ji laukia – sugrįžusi namo keletą kartų prasitarė, kad diena jai pasibaigusi.

Odilė kilsteli ranką. Aš stabdį nuspaudžiu. Ratus įtvirtinu ir pakojus užlenkiu. Ranką Odilei tiesiu ir padedu atsistoti. Tuščią vežimėlį stumiu, ji greta manęs pasiramsčiuodama lazdele eina. Iš pradžių žingsnius skaičiuodavau, tarsi jos laisvės spindį matuočiau, tam spindžiui ilgėjant, skaičius maišyti pradėjau, skaičiuoti pasidarė beprasmiška. Kartais mano alkūnės įsitveria. Tada dar atsargiau vežimėlį stumiu – staigesnis krestelėjimas, ir suklups. Vis stabteli – atsikvėpti, žvilgsnį nuo žemės pakelti, apsidairyti. Vėl žengia. Eina. Kai atsidūsta, kad jau pavargusi, viskas atbuline tvarka: vežimėlį

tvirtinu, padedu jai atsisėsti, atlenkiu pakojus. Kai ant jų kojas užsikelia ir lazdelę šalia savęs pasiguldo, atšaunu ratus užspaudusias trinkeles, dabar jau su jame sėdinčia Odile vežimėlį stumiu. Kol vėl ranką pakels. Per kiekvieną promenadą šitai kartojasi keletą sykių: išlipa, paeina, įsėda, išlipa, paeina, įsėda.

– Kur dabar, *madame*, suksime?

Jeigu Liuksemburgo sode važinėjame ir vaikštinėjame, dažnai atsako, jog į vaikus, fontano tvenkinyje burlaivius plukdančius, norėtų pasižiūrėti. Arba pasigrožėti vilkdalgiais, sodriu violetu pavakarės saulės tvieskiamą lomą kraštuojančiais. Prieš grįždami į namus, kartais prie Marijos Mediči fontano sustojame: įsikibusi į tvorelę, ilgai į jo juodą vandenį žiūri.

Į Šventojo Liudviko salą atklydus, paprašo į Orleano krantinę nustumti, prie Martos ir Samuelio namo kilsteli ranką. Būna, kad išlipa, į betoninį parapetą atsiremia, balkono link užvertusi galvą nieko nesakydama žvelgia. O kitą sykį vos stabtelėję siauru aukštutinės krantinės šaligatviu iškart toliau riedame. Marta ir Samuelis jųdviejų su Maiklu artimi draugai buvę, kaip Elzė mūsiškį, taip jie savo bičiulių *ratą* buvo subūrę. Gaila, kad nuo to balkono daugiau niekuomet į Seną nebepažvelgsiu: Martą vėžys netikėtai pakirtęs, Samuelį po jos taip greitai palaidojome, kad visi kalbėjo – vyras iš sielvarto mirė. Jiedu visas gijas savo rankose laikė, po jų mirties tas mūsų *ratas* iširo. Kai pagalvoji, kokia neteisybė, dar galėjo gyventi, gyventi, visa tai prieš tiek metų vyko, kad atrodo – nei jų, nei to mūsų *rato* iš viso nebuvo.

Jeigu jau prie Martos ir Samuelio namų, tai visai nebetoli iki ateljė, kur kitados piešimo ir tapybos pamokas lankė, – į Šventojo Liudviko gatvę vežimėlį stumiu. Per aukštus, ornamentais raižytus vartus įvažiavę, atsiduriame uždarame kieme, kuriame priestatas, prie puošnių senovinių rūmų išdygęs, atrodo tarsi paklydėlis, pats suprantantis, jog per klaidą čia atsirado. Šiame kieme iš

vežimėlio Odilė neišlipa, tik pasidairo ir neatsisukusi moja – važiuojam atgal. Gal neužsibūna dėl to, kad tasai nykus priestatas, kuriame galerija ir dailininkų dirbtuvės ligi šiol įsikūrusios, didingų septynioliktojo amžiaus mūrų šešėlyje jai patvirtina mūsų laikų bejėgystę ir skurdą? O gal čia, kur savamokslės slenkstį tikėjosi peržengti ir menines ambicijas puoselėjo, neišsipildymo gėla jai širdį suspaudžia? Kad ir kaip būtų, iš šio kiemo aš ir pats kuo greičiau noriu išsprukti: jame kaip niekur kitur mane nutvilko mintis, kad ir visas Odilės gyvenimas neišsipildymo ženklu paženklintas: tikėjosi tikriausiai daugiau. Dienoraštyje svajoja apie didelę parodą. Surengė keletą, bet tik privačiuose namuose. Kas prisimena jos apsakymus, kitados žurnaluose spausdintus? Ar knygą apie vaikystę, provincijos leidyklos išleistą? Sykiais sakau sau, kad visos šios pastangos – iš nepakeliamos prabangos nieko neveikti. Bet tikriausiai klystu. Pagaliau kas pasakytų, ką reiškia „išsipildęs gyvenimas"?

Tikėjo ar netikėjo, bet Dievo Motinos katedrą Odilei vis panūsdavo aplankyti. Į ją neužsukdavo, tik vis iš kitos pusės ant suoliuko prisėdusi mėgdavo po jos lauko nėrinius akimis klydinėti. Aikštė priešais fasadą, Senos krantinė, skveras, ją tarsi laivą, iš uosto išplaukiantį, lydintis, – dabar, kai prisimenu ją, su Odile matomą iš priekio, iš šono, iš galo, toji Dievo Motinos katedra mano akyse sukasi kaip įsikūnijimas dangiško polėkio, savo arkomis, kolonadomis, bokštais liudijančio žmogaus sielos alkį ir troškimą langus į aukštesniąją realybę prakirsti.

Kas yra ta aukštesnioji realybė, aš nežinau; galbūt niekas daugiau, tik ilgesys, – kaip sykiais atrodo, jog ir katedra trokštų atplyšti nuo žemės ir nelyg didelis paukštis į dangų nuskrieti. Kartą Odilė paklausė, o gal atsiduso: kodėl šiais laikais žmonės katedrų nebestato? Nieko jai neatsakiau, tik pamaniau, gal dėl to, kad artimiausia ateitis mūsų žvilgsnį užsklendusi ir mes apie savo vaikus – tik

vieną kartą po mūsų – temąstome? O galbūt dar todėl, kad tikėti pavargome, jog į aukštesniąją realybę įmanu langus prakirsti?

Kitąsyk, pamenu, nuo Senos žvelgdama į vitražų rozetę, pasakė:

– Kad ir kas Jo vardu pridaryta, Dievas – didžiausias žmogaus išradimas.

Jau mums abiem įprastos vietos, į kurias vežimėlį nustumdavau, – kiekvieną sykį, kai jose atsidurdavome, pasidingodavo, kad Odilė su jomis dar kartą sveikinasi ir drauge atsisveikina. Toks ilgas ir tylus atsisveikinimas – lyg akyse besibaigiančios dienos šviesa pamažu gestų. Nelygu orai ir Odilės savijauta, tų mūsų promenadų valandos būdavo suskaičiuotos: viena, dvi, daugiausia – trys, vežimėlį stumiant ar greta einant, mane smelkdavo jos žodžių tonacija, kai pažiūrėjusi laikrodin tardavo: dar pabūti norėtųsi, bet jau laikas atgal. Apie savo jausmus Odilė niekada nekalbėdavo, ir galbūt atsisveikinimo nuotaiką aš jai pats primetu manydamas, jog kitaip būti negali. O gal ji verias iš įspūdžio, kildavusio pamačius jos veidą, kai Liuksemburgo sode ji žiūrėdavo į vaikus, fontano tvenkinyje plukdančius burinius laivus, ar žvilgsniu palydėdavo ūksminga alėja nukleketuojantį studentų būrelį, – iš Odilės akių tuomet sklisdavo jaunystę laiminantis skaidrus liūdesys, gęstančioje senkančios dienos šviesoje tirpstantis.

Iškeliaudamas į savo didįjį, savaitės ar dar ilgesnį, žygį į kalnus, Aleksandras paprašė Anos Marijos neliūdinti ir neskaudinti Pėterio: jo vienas iš geriausių draugų Pėteris ir taip gyvenime prisikentėjęs.

– Kaip galėčiau jį liūdinti, juo labiau skaudinti? – sutrikusi ir nustebusi paklausė Ana Marija, ir Aleksandras, kramtydamas smilgą, dar krante nusiskintą, nuleidęs galvą, tarsi kalbėtų ne jai, o pats sau, atsakė:

– Lyg nematytumėte, Ana Marija, kad Pėteriui jūs patinkate ir kad jis jums meilinasi – atsargiai, subtiliai, kaip, nepaisant savo sykiais kandžių sąmojų, atsargiai ir subtiliai jis bendrauja su visais žmonėmis. Pėteris – geraširdis ir nuoširdus, protingas, išsilavinęs ir apsiskaitęs, apie jo kultūrinį akiratį geriau nekalbėkime. Sutinku su jumis, – Ana Marija nustebo, lyg ką nors ji Aleksandrui būtų pasakiusi, padariusi pastabą ar paprieštaravusi, – kad žinios ir apsiskaitymas savaime nieko nereiškia, yra žmonių ir išsilavinusių, ir apsiskaičiusių, bet už juos kiekvienas ūkininkas, per darbus gal nė karto gyvenime knygos neatsivertęs, išmintingesnis. O žinios ir kultūra Pėteriui tarsi platesnę perspektyvą atvėrusios: jis neniekina kasdienybės detalių, žino, kad iš jų ir susideda mūsų gyvenimai, jas puoselėja, joms suteikia estetinį matmenį, ir sykiu, kai kalbuosi su juo, man atrodo, kad jis stovi aukščiau ir regi daugiau už mane, kad pro tas detales, pro kasdienį mūsų bendravimą jis įžvelgia platesnę, visuminę būties panoramą, daugumos mūsų žvilgsniui užsklęstą. Nežinau, Ana Marija, ar suprantate, ką noriu jums pasakyti... Tik...

Iš burnos smilgą ištraukęs, atžagaria ranka šalin ją nusviedęs, Aleksandras pakelia akis į merginą:

– Ana Marija, ar jūs bent retkarčiais pagalvojate, kodėl kai kuriems žmonėms gyvenimas toks neteisingas? Kas žino, kas pasakys, kodėl ir už ką gyvenimas Pėterį taip labai skriaudžia? Ką ir kalbėti, pirmiausia tos sveikatos problemos: Pėteris gi negali gyventi mieste, kur universitetai, bibliotekos, teatrai, koncertų salės – visa tai, ko jam reikia labiausiai. Vyriški darbai Pėteriui taip pat uždrausti. O be to, Ana Marija, žinokite, kad Pėteris – labai vienišas: jis anksti neteko tėvų, nei brolių, nei seserų jis neturi, man atrodo, kad nė tikros meilės moteriai Pėteris ligi šiol niekada nepatyrė, dabar – ši priverstinė atskirtis kalnuose...

– Ana Marija, – Aleksandras vėl nuleidžia akis, nors nuolat kreipias į ją, Anai Marijai vėl pasirodo, kad jis kalbasi su savimi, – aš visa savo esybe jaučiu, kad, jeigu tik jūs Pėteriui atsivertumėte, jeigu tik leistumėte laisviau plūsti savo jausmams, iš jūsų abiejų širdyse prasikalusių meilės daigelių, kuriais judu slapčia džiaugiatės ir kurių lyg ir bijotės, galėtų išsiskleisti didelė, didelė meilė. Aš visa savo esybe šitai jaučiu, ne tik jaučiu, aš šitai žinau, Ana Marija.

O tuo metu Ana Marija, kalbėdamasi pati su savimi, mintyse kreipiasi į Aleksandrą: Aleksandrai, mano mielasis, – mergina krūpteli prisiminusi, kad lygiai taip vos prieš porą savaičių pavadino ir Pėterį, – kaip jūs nesuprantate, kad dabar jau nieko kito gyvenime aš nebegalėsiu mylėti, tik jus. Ana Marija vėl krūpteli, bet... Tebūnie, žodis jau ištartas, – ji mintyse pati su savimi susitaiko.

Bet Aleksandrui nutilus, balsu ji nieko nesako. Virš jųdviejų ir ežero įlankos, kurioje jie, nuo kranto paplaukę, dabar stovinčioje valtyje sėdi, sklando nežinios, abejonių, dvejonių migla. Irklai vidun įkelti, ežero vilnys jų valtį plaka ir, ežero vilnims jų valtį plakant, Anai Marijai ima atrodyti, kad ir viskas aplinkui – pakrantė, kalnai, visa ši pavakarė – šiek tiek siūbuoja, svyruoja: lyg pasaulio

sūpynės, iš šimtmečių miego pakirdusios, būtų pradėjusios po truputėlį linguoti – stengdamosi įsibėgėti, įsisiūbuoti, o įsibėgėjusios, įsisiūbavusios – į vieną, į kitą dangaus galą švysteléti, tada – ir vėl, dar ir dar – vis aukščiau ir aukščiau – ligi aukščiausių aukštybių, bet... neįstengdamos įsibėgėti, įsisiūbuoti, viską ir visus dangun švysteléti, tik vos vos juduliuotų, palei pat žemę nelyg ežero vilnys siūruotų.

Ana Marija jaučia, kaip ją apima bejėgystė – iš nematomo didžiulio piltuvo jos vidun liejasi arba tuščiaviduriu žiedu jos viduje skleidžiasi; jai atrodo, kad tokia pati bejėgystė ir Aleksandrą apėmusi. Kodėl Aleksandras jai apie Pėterį kalba, ar jo žodžiai nuoširdūs, ar jis jai pasakė, ką tikrai pasakyti norėjo, ji... ji jam iš viso nieko nesako. Saulė krypsta į vakarą, viskas sustingę, jei ne bangų teliūskavimas, tikriausiai atrodytų, kad pasaulyje nieko nevyksta; Ana Marija įsižiūri į kalnus, vienas per kitą aukštyn kopiančius, apačioje – vešlius ir apgyventus, kuo aukščiau, tuo skurdesnius, kai kurių jų viršukalnės ir dabar sniego nubaltintos; tai – tie patys kalnai, kuriuos ji mato kasdien, kodėl žvelgiant į juos nuo čionai, nuo ežero, nuo vandens, jai atrodo, kad juos pirmą kartą regi? Visa nuo perspektyvos priklauso?

Ūmai valtis trukteli – Aleksandras sugriebęs irklus. Jis irkluoja, irkluoja – iš visų jėgų, kiek jų turi, Aleksandras irkluoja.

Paula jau kas dieną ateina. Iki mudviejų promenados su Odile būna. Sugrįžus namo, reikia Selmos sulaukti. Jeigu vėluoja, skambina ir prašo pabūti, kol ji ateis. Kai reikalų turi, iš anksto susitariame. Iš ketvirčių, pusvalandžių kelioms valandoms susikaupus, užmoka – nenori likti skolinga už svetimą laiką. Vakarienę pateikia, padeda atsigulti, Odilei atsikėlus – rytinis tualetas ir pusryčiai. Dešimtą valandą Paula duris atsirakina, Selmą išleidžia. Uždaras ratas: Odilė niekada nebūna viena, Eva bauginasi net trumpai motiną vieną palikti. Dėl Paulos aišku, jai tik spėk suktis: sutvarkyk butą, pietus išvirk, apskalbk ir apipirk, o kiek dar kitų nekasdienių darbų kaip kiekvienuose namuose atsiranda. Kartais ir mano pagalbos paprašo. Prireikus išvalyti langus – ji bijanti aukščio, jai galva svaigsta. Arba padaryti neva vyriškus darbus: vietoj perdegusios lemputės naują įsukti, vinį įkalti, durų vyrius sutepti. O Selma, už ką ji pinigus ima? Už tai, kad kitame buto gale miega ir Odilei paskambinus papūtusi lūpas ateina? Pati Odilė taip sakė, kai pirmąkart pas Koletę ją palydėjau. Tada jos namuose buvo vos atsiradusi, bet kas nuo to laiko pasikeitė? Neseniai, lipdamas į savo palėpę, girdėjau, kaip barėsi: *madame*, jūs pati nežinot, ko norit, jūsų užgaidos ir kaprizai man jau per gerklę!

Niekada Odilei taip ir tokiu tonu kalbėti nedrįsčiau.

– Įpilk dar trupučiuką. Kol nėra Selmos... Kodėl sau neįsipili?

Įsipilu.

Stiklą su ledukais pasuku, ledukai sutilindžiuoja.

Vakaro kopinėjamo dienos korio šviesa per užuolaidą liejasi.

Kad aperityvo pakviestų, skambinti nebereikia – Selmos sulaukti turiu, jai vėluojant, Odilė kone visada pasiūlo viskio išgerti. Valiūkiškai susižvalgę, lyg smulkūs sąmokslininkai susidaužiame. Ir Selmai esant kartais ranka į barą parodo, o iš jos akių suprantu klausiant: ar ji, ar aš čia šeimininkė? Bet žinant, jog bute yra Selma, su Odile viskį gurkšnoti šiek tiek nejauku. Nors į priekaištingus Selmos žvilgsnius man nusispjauti.

Su stiklu rankoje žiūriu į Odilę, fotelyje prieš mane sėdinčią, išgirstu Selmą duris atsirakinant; vėl pamanau, kad Odilę dar viena netektis slėgti turėtų. Tai – galimybės pabūti vienai praradimas: Odilė juk niekada nebūna viena, net ir naktį kitame buto gale Selma miega. Nors žinau, kad Evai tai nepatiktų, per promenadas ant suoliuko prisėdus, kartais prasimanau dingstį ją palikti vieną – neva pristingu cigarečių, neva panūstu nusipirkti laikraštį ar žurnalą, neva susizgrimbu, jog kam nors paskambinti pamiršau, – kad jai netrukdyčiau, atokiau pasitraukiu. Nežinau, ar Odilė numano, kodėl ją palieku, tačiau kiekvieną sykį linkteli galva, neskubėk, taria ir užsimerkia.

Kai grįždamas ant suoliuko prie vežimėlio ją iš tolo išvystu, mane visada bejėgystės jausmas nutvilko: kad ir kiek su ja laiko praleisčiau, Odilės vienatvės aš nė kiek nesumažinsiu. Ką ten aš, net kai Eva, kas mėnesį atvažiuojanti, mane vieną ar mus, visus tris *domestiques*, pasikviečia ir mes apie Odilę ir apie jos namus šnekamės: Eva dėl didėjančių išlaidų skundžiasi, Paula sako, kad jau reikėtų parketą išblizginti, ir klausia, ar aš apsiimčiau, Selma pusiau pašnibždomis skundžia, kad vakarienės šeimininkė beveik nebevalganti, – man rodosi, kad Odilė, kurčia toms mūsų kalboms, lyg su ja jos nebūtų susijusios, ne savo dideliame fotelyje aukštu atlošu sėdi, o melancholiškai skendi praėjusio laiko tolumose, iš kurių visa, kas aplink mus, jai smulkmeniška ir nereikšminga atrodo – nepaisydama nei skausmo, nei negalių, išlaikiusi kilmingą orumą, tar-

si emeritė vienuolė liūdnai žvelgia į mus iš savo pragyventų dešimtmečių nuotolio, su pamažu didėjančia atskirtimi nuo šio pasaulio jau susitaikiusi. Galbūt visi žmonės sendami tolydžio vienišesni jaučiasi? Ir kažkodėl man dingojasi, kad vis dažniau jie panorsta vieni su savo vienatve pabūti. Šiaip ar taip, bent jau tariuosi, jog per promenadas Odilę palikdamas vieną ją iš įkyrios apsiausties nors trumpam išvaduoju.

Koletė:

– Seniai nesimatėme.

Odilė:

– Seniai. Atrodo, kad nuo tada, kai į tavo valdą važiavome, visa amžinybė praėjo.

Koletė:

– Gerai, kad nors pasiskambinam.

Odilė:

– Jei tau nepaskambinčiau, nė nepasikalbėtume.

Koletė, lyg priekaišto nebūtų išgirdusi:

– Kaip tuo vežimėliu taip toli atvažiavote?

Odilė:

– Iš pradžių autobusu, paskui jis ligi tavęs atrideno.

Į mane pasižiūri. Gal reikėtų nusišypsoti?

– Autobusu? Tu į autobusą dar įlipi?

– Dabar autobusai vaikų ir invalidų vežimėliams įstumti pritaikyti.

Rugsėjo vidurio pavakarė. Kai jiedvi nutyla, tik sieninį laikrodį tiksint girdi. Ir vėjo gūsius, Koletės svetainės terasoje krūmus plaikstančius ir nuo jų šakų lapus draskančius. Sūkuriais kylantys, plazdantys, žemyn sklendžiantys, jie, regis, vieni kitus vaikosi, lenktyniauja.

Labai ankstyvas ruduo. Kitais metais tokiu laiku apie rudenį nė negalvodavai, trumpomis rankovėmis net vėlyvais vakarais galėdavai prie Senos sėdėti, o dabar turi apsimuturiuoti kaip lapkritį, ir vis tiek žvarba skverbia. Pamanau, kad gerai būtų grįžti, kol ateis

Selma, – jei sužinos, jog per tokį orą buvau išvežęs Odilę, vėl priekaištaus ir bausis paskambinti Evai.

Koletės salonas prieblandoj skendi.

– Porto, viskio, martinio? – ant staliuko padėjusi alyvuogių dubenėlį, klausia Emanuelė.

– Tu gi žinai, kad Odilė neatsisakys viskio.

– *Monsieur?*

– *La même chose, s'il te plaît**.

Koletė nieko nenori.

Ir kodėl aš taip ilgai gyvenu? – kartu su gurkšneliu, gomuriu slystelinčiu, atmintyje šmėsteli aną pavakarę kosėjus, kosėjus ir pagaliau atsikosėjus Odilei išsprūdęs atodūsis. Ponia Furnjė pasakytų: apsimetinėja.

– Kaip su valda einasi?

– Porą kartų per savaitę nuveža, ne visada gali, ne jis prie manęs, o aš prie jo turiu taikytis.

– Tiesa, juk sakei, kad vairuotoją pasisamdei.

– Jau daug mėnesių nebevairuoju.

– Tiems važinėjimams nebus galo, – atsisukusi nuo sekretero tarsteli Emanuelė ir toliau dulkes valo.

– Jei atvirai, tai jau pavargau, – kiek netikėtai Koletė puse lūpų pritaria Emanuelei. – Kitąsyk pamanau: kodėl man turi rūpėti labiau negu jiems?

– Nepadeda?

– Kartais atvažiuoja savaitgaliais. Apsidairyti. Ir, anot jų, gryno oro įkvėpti.

– Jeigu jau taip, kodėl užsimerkusi su viskuo negalėtum parduoti?

* Būk gera, to paties.

Pamatau, kaip trūkteli Koletės kaklo gyslelė, jos ranka instinktyviai prie butelio tiesiasi. Viskio srovelė virpčioja, pasirodo, kad butelis tuoj jai iš rankos iškris.

– *Madame*...

– Su viskuo užsimerkusi tu parduoti galėtum? – nė negurkštelėjusi, tik prie lūpų priglaudusi ir stiklą atgal ant staliuko pastačiusi, Koletė į Odilę pažvelgia.

Odilė, kiek patylėjusi:

– Gal jis tau galėtų padėti?

Pasakyti, kad iš tikrųjų galėčiau?

– Emanuelė, Timotėjus, Patrikas...

– Koks dar Patrikas?

– Taigi vairuotojas. Bet pirmiausia juk pati turiu apžiūrėti, nė jiems trims nurodinėti nespėju. Kas iš to, kad atvažiuos ir stypsos? Bet... – staiga nutyla.

– Kas „bet"? – suklūsta Odilė.

– Gal jis filmus man galėtų parodyti?

– Kokius dar filmus?

– Taigi pasižiūrėk, – Koletė mosteli į kasečių krūvą, prie televizoriaus staliuko ant grindų suverstą. – Prašiau, prašiau, pagaliau Žilis surado laiko juostas į kasetes perrašyti.

– *Oh là là!*

– Pati juk žinai.

– Na taip, tavo Žanas Polis filmuoti buvo pamišęs, Žilį irgi šia aistra užkrėtė. Filmuodavo ir filmuodavo, kartais abu vienu metu. Paskui peržiūras rengdavo, pamenu, kaip ant sienos žiūrėdavome. Kankynė man tos peržiūros būdavo, matyti save man nepatikdavo, kartais net užsimerkdavau.

– Žiūrėti tada ir žiūrėti dabar – ne tas pat, – kone pašnibždomis, tarytum paslaptį atskleisdama, taria Koletė. – Žanas Polis atmin-

timi nepasitikėjo, sakydavo, laikas slysta, praslysta. Ilgainiui man ėmė atrodyti, kad nenufilmuotas laikas jam – tarsi nebuvęs. Kartais kyla mintis, gal ir teisus buvo?

Nutyla, tada:

– Pasuk galvą, va ten, kampe, tas aparatas.

Odilė:

– Kai prisimenu, kaip tuos filmus žiūrėdavome, jis dar dabar man ausyse dūzgia.

Koletė:

– Nerandu, kur padėti, Emanuelė kaip visada liepia išmesti, bet man gaila. Ir atiduoti niekam nenoriu.

Odilė:

– Su daiktais kaip su vietomis ir žmonėmis atsisveikint sunku.

Koletė:

– Nors šiaip jau nebereikėtų, galiu žiūrėti per televizorių. Kai vaikai arba anūkai ateina, parodo. Tik pati nei įdėti, nei paleisti nemoku.

Odilė:

– Kodėl nepaprašai Emanuelės?

Emanuelė, atsigręžusi nuo kopėtėlių prie knygų lentynos:

– Tai kad *madame*...

– Emanuelė ir taip darbų turi, – Koletė ją nutraukia. – Ir sustabdyti, į veidus įsižiūrėti man rūpi. O pultelio mygtukai pirštams nenori paklusti. Jie man aiškina, aiškina, sako, viskas taip paprasta, bet nesupranta, kad nebe mano galvai tokie dalykai.

– Mokėtum? – Odilė į mane pasižiūri.

– Mokėčiau, – sakau. – Tik kaip bus su promenadomis? Ir, kol ateis Selma, man prigrasinta jūsų, *madame*, nepalikti.

– Galėtumėte drauge atvažiuoti, – išeitį siūlo Koletė. – Būtų proga dažniau pasimatyti.

– Tai jau taip, – atsidūsta Odilė, – vis man ir man pas tave. Nė Evai pakvietus aperityvo nebeprisiruoši. Pažadi, o neatvažiuoji.

Koletė:

– Kad iš namų išeiti jau visiškai nebenoriu. O ir pavargstu vis greičiau.

Odilė:

– Vežimėlio pas tave dar nematau.

Koletė kone piktai:

– Ką, gal manai, kad, jeigu turėčiau valios ir ūpo, į tokias promenadas kaip tu leistis vežimėlio man neprireiktų?

Ir po akimirkos jau švelniau:

– Pavydžiu tau, tu nepasiduodi.

Odilė:

– Vaikščioti niekada tu nemėgai.

Koletė:

– Taip, tu teisi, vaikščioti niekada aš nemėgau.

· · · **Odilę vežimėlyje stumdau.** Prireikus jos buto parketą lakuoju ir blizginu arba kopėčiomis aukštyn žemyn laipiodamas langus valau. Kartais vienas, kartais su Odile nuvažiavęs Koletei keičiu kasetes ir žaidžiu su pulteliu: būk geras, pasuk atgal, pristabdyk, gerai, galim toliau. Sebastianui drobes rėminti padedu, jo stelažuose paveikslus dėliojam ir perdėliojam. Iš dyko buvimo kartais užsuku pas ponią Furnjė paplepėti ir taro kortomis išsiburti – už tai paprašys nueiti į parduotuvę.

Bet, nors ir kiek tirštėjo kasdienybė, į kurią pažintis su Odile mane įtraukė, tuomet man atrodė, kad ji paraštėje lieka: bendravau su tais žmonėmis, su vienais dažniau, su kitais rečiau pasimatydavau, tačiau apie juos pagalvojęs sakydavau sau, kad mūsų susitikimus reikėtų vadinti veikiau prasilenkimais: aš jiems buvau reikalingas tik tiek, kiek galėjau jų buitį palengvinti, jie man – kiek dienpinigių iš smulkių darbų pas juos užsidirbdavau. Jeigu pasiteiraudavo šio ar ano, tai nebent iš smalsumo. Net jeigu pasipasakodavo ką nors apie save, ką tos nuobiros man apie juos ir jų gyvenimus galėjo byloti? Koletės kasetės, Sebastiano drobės, pirkiniai poniai Furnjė, o ir promenados su Odile man buvo tik šalutinis sakinys, kurį nori nenori teko rašyti ir kurį iš karto pamiršdavau, vos atsidurdavau savo *rate*.

Elzės suburtas *ratas* mus keletą metų buvo įsukęs: jei ne visi, tai būreliais ar po du, tris beveik kasdien tai čia, tai ten pasimatydavome. Paprasčiausi pasišnekėjimai, Mario brązginant gitaros stygas, gimtadieniai ar pačių mūsų susigalvotos šventės, iškylos ant Senos krantinių ir tiltų, vernisažai, slankiojimai gatvėmis, vyno taurės ka-

vinių terasose, savaitgalių išvykos, o su visu tuo: garbės žodžiai ir pykčiai, meilės ir nusivylimai, išpažintys ir slapukavimai, polėkiai, ašaros, džiaugsmai ir svajonės, – tas mūsų *ratas* buvo visas gyvenimas, iš jo sugrįžęs savo palėpėn, užribyje pasijusdavau. Kas be ko, norime to ar nenorime, visų mūsų gyvenimai tuo pačiu metu keliomis orbitomis sukasi: kad ir kiek į Odilės pasaulį būčiau įtrauktas, man dingojosi, kad jis visada per žingsnį nuo manęs lieka. Net ir žiema, kaip reta žvarbi ir šalta, kai manėme, kad ji iš ligoninės nebegrįš...

Ne todėl, kad būčiau varžęsis atvirauti ar apie tai tiesiog nenorėčiau kalbėti, bet todėl, kad atrodė, jog nukrypčiau nuo temos, neužsiminiau apie Emą: netikėta jos išdavystė ir išsiskyrimas su ja mane iš tiesų dar labiau negu Odilės liga į gatves stūmė, tuštuma, Odilės bute ir reanimacijos palatoje tvyranti, nykumos ir atskirties pojūtį tik padidino, bet nebuvo pagrindinė jo priežastis. Kaip važiuoji šalutiniais keliais, kad į greitkelį išvažiuotum, taip susitikimų ir kartu prasilenkimų su Odile, Kolete, Sebastianu, ponia Furnjė valandos man tebuvo neišvengiamybė, su kuria susitaikyti privalėjau – ponia Furnjė buvo teisi: pačiame Paryžiaus centre įsitaisyti parūpo, tai dabar, būk malonus, mažosios ponios kaprizams tarnauk. Apie savo buities kasdienybę *rate* niekada nekalbėjau, niekam ji nerūpėjo, Odilei apie *ratą* tik vieną kitą sykį užsiminiau: tie du mano pasauliai buvo nesusisiekiantys arba tik vos vos susisiekiantys indai, – sakau, tuomet man taip atrodė.

Rugsėjis. Aleksandro nėra, Aleksandras į kalnus išėjęs, Ana Marija bauginasi, kad jau niekada jo nepamatys. Vasaros kursų lankytojai skirstosi, dar dešimt dienų, pora savaičių, ir Ana Marija taip pat išvažiuos – kiek jai liko dienų, skaičiuoti nenori. Ir neskaičiuoja. Kartais su ponais Akermanais ji savo draugus į stotį palydi, stotyje kiekvieną sykį tas pat – jaudulys, ar ko nepamiršai, glėbesčiavimaisi, vos sutramdomos, kartais ir nesutramdomos ašaros, švilpukui peroną perskrodus: viskas, labai labai ačiū, tikimės, kad kitąmet pasimatysime, kuo geriausios kloties; keli žingsniai traukiniui pavymui, rankų mostai pro langą, paskutiniam vagonui iš akiračio dingus, jie tylėdami grįžta prie automobilio.

Lyja, ir užvakar lijo, ir vakar, lyja ir šiandien, rytoj taip pat turbūt lis – tarsi už nepaprastai gražią, tiesiog stebuklingą vasarą ankstyvas ruduo būtų nusprendęs džiaugsmo išpirką atsiimti, rūškanas, niūrus plieno spalvos dangus pilka skraiste kalnus apsiautęs, kalnai širdį gniaužiančioje pilkumoje skendi. Tai – net ne lietus, kita vertus, ir ne migla, tai – tingus ir lėtas krapnojimas, nekeičiantis ritmo, vienodas ir monotoniškas, regis, niekada nesibaigsiantis. Kai po pamokų, slapta nuo dar likusių mokinių iš pensiono išsprukusi Ana Marija tiesiai per laukus eina, jai atrodo, kad šis krapnojimas per dieną, per naktį – tai dangaus kerštas; kerštas už ką? – nudelbusi žemėn akis, Ana Marija klausia savęs.

Per pamokas jai sunku susikaupti, per pamokas jos padrikos mintys kažkur klydinėja – gerai, kad ir ponas Akermanas, ir ponia Akerman mano, kad jos liūdesys, kurio paslėpti ji nė nesistengia, nes jo paslėpti vis tiek neįstengs, – dėl artėjančio išvažiavimo, lyg

atsisveikinimą ji jau dabar išgyventų. Jei vakarop sugrįžusi nespės nepastebėta įsprukti į kambarį ir ponus Akermanus susitiks, jie ją arbatos pakvies – vargše Ana Marija, neliūdėkite taip, jei tik norėsite, kitais metais sugrįšite. Ir Pėteris, kai su juo susitinka, tą patį sako: neliūdėkite, Ana Marija, taip jau yra, gyvenimas susideda iš susitikimų ir atsisveikinimų, iš džiaugsmo ir liūdesio, iš laukimo ir išsipildymo, sykiais – neišsipildymo, taip, tikra tiesa, kartais mūsų valia nieko nereiškia, bet aš nematau, kas jums sutrukdyti galėtų, jeigu iš tikro čia grįžti susimanytumėte. Mudu dar susitiksime, Ana Marija...

Kai šitaip išklysta, Ana Marija eina, kur akys veda: vakar aukščiau į kalnus nuvedė, šiandien ji prie ežero sėdi. Valtis, kuria su Aleksandru jie įlankon buvo išplaukę, toje vietoje, kur ją paliko, prie kranto pririšta liūdi – kai į ją lipo, ji susvyravo, Ana Marija vos nepargriuvo. Žvelgdama į švininę ežero plynę, Ana Marija nebesupranta, ar ašaros, ar lašai, kapsintys nuo gobtuvo, jos skruostus drėkina; gobtuvą ji dar žemiau ant kaktos užsitraukia, galvą nudelbusi, tik valties priekį ir siaurą plynės ruožą temato: vėjo nėra, ežeras nevilnija, valties neteliūskuoja, dėl to vienodas krapnojimas – dar nykesnis ir nuobodesnis.

Kodėl aš pratylėjau, kodėl nieko jam nepasakiau, juk jis man kalbėjo ne tai, ką iš tikrųjų pasakyti norėjo, aš tai žinau, kodėl net artimoms sieloms žmonės atsiverti nedrįsta? O gal kiti žmonės, ryžtingesni, per daug negalvojantys, nesibauginantys, kad bus nesuprasti ar atstumti, ir drįsta, gal prarasti tas retas galimybes, kurias gyvenimas tau dovanoja, – vien droviųjų kaip aš, galbūt ir Aleksandras, dalia; pasmerkti nebylumui jausmai tave uždaro tavo paties vienuolyne – aš visą gyvenimą liksiu vienuolė. Ir Pėteris juk vieną vakarą su liūdna ironija sakė, kad stačiokai kojų spyriais visas, kokių tik jiems reikia, duris atsidaro, jautresni jų nė paliesti nedrįsta, už tų nepravertų durų susitraukę visą gyvenimą taip ir prastypso.

Bet kodėl, kodėl visa taip sutvarkyta, kodėl energijai be skrupulų savaime keliai nusitiesia, o jautrumas, ilgesys, nerimas – visa tai, ką geriausiai išreiškia menai ir kas iš tikrųjų pasaulio sielą maitina, lieka šalikelėse?

...Taip mąsto, taip abejoja, taip klausinėja savęs Ana Marija, gūžėdama valtyje, kurios ežero vilnys neteliūskuoja, nes vėjo nėra, ežeras nevilnija, ir nuo tylos, kurią tik vienodas vandens, iš dangaus krintančio, čeženimas trikdo, jai ausyse nė nespengia, tai – ne toji tyla, nuo kurios ausyse spengtų, tai – tyla, nuo kurios visa apmiršta, suglemba: bejėgystė, aną vakarą pradėjusi lietis iš nematomo didžiulio piltuvo, jau visa išsiliejusi ir jos kūną, jos sielą užtvindžiusi, bejėgystė, aną vakarą pradėjusi tuščiaviduriu žiedu skleistis, visu grožiu jau išsiskleidusi.

Prisimenu valiūkišką Odilės šypsnį, kai, jai geriau jaučiantis ir jos sveikatai palankiems orams nusistojus, gaudavome privilegiją išeiti į ilgesnes promenadas ir aš jai pasiūlydavau dar sykį eibę iškrėsti. Eibėmis mudu vadinome pasivažinėjimus autobusais, tikriausiai iš nuobodulio mano prasimanytus: kartais ten, kur ji užsigeisdavo, kartais bet kur. Būdavo, vieną dieną jai parūps pasivaikščioti po *Tuileries* sodus, kitą dieną – pasidairyti *Passy* kvartale, kur jos vaikystė ir jaunystė prabėgo, sykį nusitrenkėme ir į *Belleville* – įsivaizduoju, kaip nusistebėtų Koletė, jei prasitarčiau, jog užsimaniau čia atvažiuoti: dėl tokios spalvų ir papročių maišalynės ji apgailestauja, dejuoja, kad Paryžiuje vis mažiau lieka Paryžiaus, o man šis margumynas patinka. Kaip galėtų *Belleville* patikti *madame*, kuriai tarnaitė iš pašto dėžutės kasryt „Le Figaro" išima? – tuokart pamaniau, nors mūsų laikais, kai visa taip maišosi, turbūt jau nebe visada apie žmogų gali spręsti iš to, kokį laikraštį jis užsisakęs.

O sykiais, tarsi pažaisti susigalvoję vaikai, nuspręsdavome pasikliauti atsitiktinumu ir sėstis į pirmą atvažiuosiantį autobusą – po Paryžių su Odile klydinėdamas įvairiausiomis kryptimis ir įvairiausiais maršrutais, maniausi ilgainiui išmokęs iš jos veido atspėti, kurios vietos jai nieko nesako, kurios jos atmintyje praeitį prikelia. Yra veidų, neraiškių ir nebylių tarsi kaukės, yra atvirų, iš kurių mintis ir jausmus gali lengvai išskaityti; Odilės veidas nebuvo nei visai nebylus, nei labai atviras – jį reikėjo pažinti ir atidžiai jo bruožus stebėti, kad iš truktelėjusių lūpų kampučių, iš vos kilstelėjusių antakių, iš akių, kurių vyzdžiai štai sprigteli arba vokams nusileidus trumpam susiglaudžia blakstienos, galėtum nuspėti, kas jos širdyje dedasi.

Bent jau tartis, kad numanai arba jauti – kaip svetimą kalbą pramokęs apytikriai supranti ar įsivaizduoji, jog supranti, apie ką šnekasi ja kalbantys žmonės.

Bet pasitaikydavo, kad spėlioti nė nereikėdavo: Maiklas visai netoli nuo čia dirbo, ir vakarais, kai į operą eidavome, pavakarieniauti šitame restorane visada susitikdavome, kaip seniai Operos teatre nebuvau! Arba: reikia turėti vaizduotės, kad šitaip sudarkytum kvartalą, ir jie drįsta sakyti, jog tai – architektūra? Arba: antai, viename iš namų, kurių stogai už to skvero matyti, mamos pusbrolis Mišelis gyveno, per karą mama kas savaitę mane pas jį kiaušinių pasiųsdavo – Mišelis vištas rūsyje laikė, kad vištos dėtų, joms reikia šviesos, tai kasdien į rūsį nulipęs ir šviesą uždegęs, po keletą valandų su dedeklėmis pratūnodavo: nuo pasaulio pabėgęs, jis ten skaitydavo; kai pas vištas eidavo, taip ir sakydavo – einu į skaityklą.

Per tas, sakykim, *ekskursijas*, Odilė man pripasakojo visokiausių istorijų. Ir kai važiuodavome autobusu, ir kai išlipdavome, ir kai man vežimėlį pastumdžius, paskui pasivaikščiojus ant suoliuko prisėsdavome, ir kai namo grįžę viskį gurkšnodavome, ji pravažiuotas vietas prisimindavo. Kai jai užeidavo ūpas. Tačiau ir tuomet, kai tylėdavo, žiūrėdama pro autobuso langą ar ant suoliuko sėdėdama, o ypač tada, kai po kelionės iš savo didelio fotelio į medžių viršūnes žvilgsnį nukreipusi, regis, jas matydavo ir sykiu nematydavo, man atrodydavo, kad ji taip pat prisiminimuose skendi – gyvena ne tiek esamuoju ar būsimuoju, kiek būtuoju laiku: kaip sakė Styvui, nei iš dabarties, nei iš ateities nieko ji nebesitikėjo.

Galbūt tai buvo tik žodžiai, galbūt tokio amžiaus sulaukus šitai savaime suprantama, tik man ir pačiam būdavo keista, kad štai taip mudviem tylint kartais man pasidingodavo, kad Odilės prisiminimų nostalgiją, jeigu nostalgija gali vadinti ramų nugrimzdimą į praeitį, aš imu jausti, kaip junti, tarkime, pažemiui sklendžiantį rytmečio rūką, tai tirštėjantį, tai drykinėjantį. Sėdint su Odile jos

salone, ant kurio lubų apskritas stiuko apvadas mano akyse, žiūrėk, pradės suktis, kai kuriais vakarais, kai, Selmai ilgiau neateinant, tyla užsitęsdavo ir Odilė lyg ir prisnūsdavo, mane nusmelkdavo ir tolyn labyn smelkdavo pojūtis pereinamybės, nuo Odilės išsigaubiančios tarsi nematomas šydas – pajusdavau tą patį sielos maudimą, kurį patiri, kai iškritęs iš kasdienybės įsigyveni į bevardžius paros tarpsnius, kai naktis sustingsta prieš aušrą, kai rytas ima žadinti dieną, kai diena į vakarą merkiasi ar vakaras saulėlydžio spalvomis pradeda žerplėti ir kai visa, kas laikina ir nesvaru, tau pasirodo esant tikriau už daiktus, kuriuos apčiuopti ir paliesti gali.

Mažytė, smulkutė Odilė tais akimirksniais man panėšėdavo į Coliukę su papasakotų ir nepapasakotų prisiminimų sparnais, už jos nugaros išsiskleidusiais – jie vos pastebimai virpuliuoja, dar nesiglaudžia, bet laiko nuvarginti tuoj pradės glaustis, nelabai ilgai trukus vienas su kitu susiglaus kaip susiglaudžia blakstienos, ir visa tai, kas šios trapios Coliukės gyvenime buvo ar būti galėjo, į jos akių tamsą nugrims.

Kai prisimenu, kaip su Odile laukiame autobuso, kaip jo sulaukus per vidurines duris stumiu vežimėlį, kaip sunerimę keleiviai sušurmuliuoja ir į šalis traukiasi – kaip mes, tarsi iš pamokų pabėgę vaikai, beldžiamės kitąsyk nė patys nežinodami kur, dvejoju, ar dabar drįsčiau jai siūlyti šitokią pramogą: jeigu Eva, Selma ar net geraširdė, supratinga ir atlaidi Paula būtų sužinojusios apie šias mūsų iškylas, durys pas Odilę man veikiausiai būtų kaipmat užsitrenkusios, o ir jai pačiai turbūt pylos būtų tekę – anot visada teisios Selmos, bent šiek tiek nuovokos reikėtų turėti. Nors Evos leidimą nuvažiuoti pas Koletę turėjome, juk purkštaudavo net tuomet, kai sužinodavo, kad pas ją apsilankėme: tik pamanykite, tokiam amžiuj ir vos pastovint ant kojų su vežimėliu autobusais trankytis; o čia dar – vien iš paikystės, be jokio reikalo. Bet juk dėl to, kad abudu žinojome, jog darome tai, ko daryti lyg nederėtų, ir

kad bet kas būtų pasakęs, jog tai – neprotinga, tie pasivažinėjimai mums būdavo juo smagesni. Savaime suprantama, nei Evai, nei Koletei, nei niekam kitam apie juos neprasitarėme – tai buvo ir liko mudviejų paslaptis.

Per tas mūsų promenadas pėsčiomis ir autobusais manęs nesiliovė stebinusi Odilės eisenos elegancija, išlikusi net tada, kai po ligos ji iš naujo vaikščiot išmoko. Gal tokį įspūdį keldavo tai, kad nedidukė, liekna, ji savaime atrodė grakšti; o gal tai buvo jos aprašytosios Anos Marijos jaunatviškas sielos lengvumas, kurį užguita mergina pajuto, kai iš šeimoje diegtų įpročių išsilaisvino, ir kurį pati Odilė ligi senatvės išsaugojo – į ją žvelgdamas kitąsyk pamanydavau, kad elegancija – ne tiek fizinis bruožas, kiek vidinės nuotaikos, tam tikros emocinės būsenos išraiška. Juk ne kartą prasitarė, kad tebesijaučianti, lyg būtų keturiolikmetė: patirtis, kurią gyvendamas sukaupi, tėra paviršutinė, nei pasaulio, nei gyvenimo paslapčių ji neatskleidžia – lygu žinios, gausėjančios, paskui pasimirštančios; nepaisant nei patirties, nei žinių, prieš didžiąją paslaptį visada lieki vaikas.

Tiesmukai Odilė man to niekuomet neišsakė, betgi vienus žmones jauti, kitų nejauti, man atrodo, kad Odilė buvo iš tų, kuriuos aš jaučiu, – kad šitaip ar panašiai mąsto, iš jos užuominų, nebaigtų sakinių, kartais ir nutylėjimų, iš jos intonacijų ir akių, kuriomis į mane pažiūrėdavo, aš numaniau. Ar to nepatvirtintų ir vieną sykį jai ištrūkę žodžiai, kad ji žino, ką reiškia senti, bet nežinanti, ką reiškia suaugti? Kad ir kaip būtų, sėsdamiesi į autobusą mudu jausdavomės truputėlį kaip paaugliai, iš namų susimokę paspruktі. Kai kada man pasirodydavo, jog tas promenadas, kurias vadinome eibėmis, aš ne vien iš nuobodulio, bet ir iš gailesčio Odilei prasimaniau; tačiau dėl ko aš būčiau jos galėjęs gailėtis, nė tokios teisės juk neturėjau. Paprastų paprasčiausiai mačiau, kad Odilės galimybių ratui siaurėjant ir aplink ją statomų barjerų gausėjant, jai šito rei-

kia. O ir man pačiam patikdavo tos mudviejų iškylos, iš kurių grįžę slapčiomis džiūgaudavome – irgi tarytum vaikai, iškrėtę išdaigą ir darsyk nuo bausmės išsisukę.

Selmą Odilė pakęsdavo.

Paula buvo saviškė.

Sau su Odile smulkių sąmokslininkų pravardę aš buvau davęs.

***– Salut!* – **įėjus** svetainėn ir pasisveikinus, Koletė atsainiai kilsteli ranką, lyg būtume artimiausi draugai.

Ne tik su manimi – su visais šitaip sveikindavosi, ir tas jos *salut*, lyg nepritinkantis nei jos amžiui, nei socialinei padėčiai, man primindavo Odilės valiūkišką šypsnį, jai pasiūlius darsyk eibę iškrėsti. Kad ir kokios skirtingos, tuo valiūkiškumu Odilė ir Koletė man buvo panašios – vaizdavausi, kad jų vyzdžiai ir dabar sykiais spirgteli lygiai taip kaip anuomet, kai lovų kaimynės internate pieno seserų akimis šelmiškai susižvalgydavo. Ką ir kalbėti, apmaudas dėl nesėkmių ar nelaimių kitų žmonių sielas į senatvę apkartina, ir jie pasidaro pikti, rūškani, viskuo nepatenkinti; gal kaip tik valiūkiškas žaismingumas, tarsi juo dar vaikystėje būtų aplink save apsibrėžusios kreidos ratą, joms abiem padėjo nuoskaudas apmarinti ir neleido kartėliui, juo labiau pagiežai, sielos ir žvilgsnio skaidrumo sudrumsti.

– Pasuk atgal, sustabdyk, na taip, taip, tai – tikrai Žilis, jam čia – kokie treji, ketveri, nuo mažumės buvo vėjavaikis, kai įsisiaus, tai jau niekas jo nesutramdys, gyvsidabrio lašeliu jį vadinome. O prie jo – Amelija su Izabele, joms turbūt nė dešimties dar nėra, *mon Dieu*, kaip greitai viskas prabėgo, dabar – jau anūkai! Anuomet turėjome jachtą, Normandijoje vasaras leisdavome, štai tasai namas ant uolos prie pat jūros, jį nuomojomės iš eilės keletą metų.

O čia per atoslūgį mes jūragyvius renkame, būdavo, krabų, krevečių, geldelių pilnus kibirėlius namo parsinešdavome, jūragyvių šventes rengdavome.

Žiūrėk, žiūrėk, kaip Žilis skuodžia, jį Amelija vejasi, kas jį, padaužą, sugaudys?!

Dangus su žeme maišėsi, griaudė, žaibavo, bangos į uolas daužėsi ir tokie vėjai siautė, kad maniau, su visu namu mus į jūrą nubloks. Nenorėjau išleisti, bet kur tau: pasigriebė kamerą ir – pro duris. Gyrės kaip vaikas: buvau prie pat skardžio krašto priėjęs.

Koletė toliau kalba:

– Ir kodėl Odilės nėra, primink, kad parodytume, kai kitąsyk drauge atvažiuosite. Mūsų valdoje susipažino, mūsų valdoje ir sužieduotuves šventė. O taip, toksai Londono džentelmenas, matai, kokia tvido eilute vilki ir kaip Odilei „Mercedeso" dureles atidaro?

Jei atvirai, tai bankininkų aš nemėgstu, bet Maiklas buvo simpatiškas, geranoris ir nuoširdus, tik pykau, kad į Londoną Odilę išsivežė, Londone jiems Eva, paskui Henris gimė. Kokius dešimt ar penkiolika metų jie ten pragyveno, o taip, Odilės Paryžiuje man labai trūko. Bet Londono ji nemėgo, ten nepritapo, sakydavo, kad Londonas – ne jos miestas, skųsdavosi, kad svetima jaučiasi. Ir kad klimatas jai netinka. Maiklas spyriojosi, bet Odilei pavyko jį įkalbėti, ir galiausiai savo Londono džentelmeną ji į Paryžių parsigabeno. O Evai su Henriu, matai, Anglijos reikia, mokslus Paryžiuje baigę, atgal išvažiavo – nežinau, gal visus žmones traukia į kraštą, kuriame gimė?

Štai jiedu iš bažnyčios išeina, va, kokia Odilės suknelė ir kaip švyti jos veidas! Aš pirma ištekėjau, Odilė man pavydėjo, ištekėti ji nebesitikėjo, sakydavo, pati pagalvok, kas tokią paliegusią ims, ir guosk jos neguodusi, drąsink nedrąsinusi...

Ir toliau:

– Gaila, kad nespalvota, tie turgūs – toks margumynas! O drabužių puošnumas! Ir gražumas papuošalų! Žiūrėk, lamos – maišais ir krepšiais jas apkarstę, jie iš savo kaimelių kalnuos kilometrų kilometrus pėsčiomis nusileisdavo, pasibaigus turgui atgal kopdavo, stebėjausi: kokia ištvermė! Čia jie vaisius ir daržoves pardavinėja, ar gali būti, kad aš su Amelija prieskonius apžiūrinėju? Na taip, su kuo

gi daugiau, Izabelė su mumis į Peru juk neskrido. Tik pamanyk, kokia liekna buvo; niekur nedingsi: gimdymai ir amžius padaro savo.

O, mes jau – Maču Pikču, be mūsų, vos vienas kitas žmogus tolumoj klydinėja, tada dar nebuvo mados į tokius kraštus ir vietas važinėti. Truputį net bauginausi: visai kitas pasaulis; tas miestas – tarsi koks laivas vaiduoklis, iš šimtmečių gūdumos į mūsų laiką atplaukęs. Didybių didybė, o visa apleista, apgriuvę, žolėmis, vijokliais ir krūmais apžėlę; kai tais laiptais užlipę visu akipločiu žvalgėmės, pamenu, Žanas Polis paklausė: kažin, kas iš mūsų civilizacijos liks po kelių šimtų metų?

Štai vėl Odilė su Maiklu, prie jų – aš, mes tą vasarą drauge keliavom po Turkiją, pamenu, pasiklydom, į siaurus kaimų keliukus įsisukom, lyg to būtų per maža, dar padanga sprogo – aplink savo vargšą visureigį mes čia tupinėjam. Nežinau, kaip galėjo nutikti, kad atsarginio rato tuokart neturėjome – ko jau ko, o apdairumo Žanui Poliui tikrai negalėjai prikišti. Tai vargais negalais numovę tą ratą, Žanas Polis ir Maiklas išsiruošė ieškoti pagalbos – pakėlę nusprendė, kad lengviau bus ridenti. Bet rato ridenti Maiklui nelabai sekėsi, niekaip negalėjo jo suvaldyti, žiūrėk, vos stumteli, ir tasai griūva. Vėl! Ir vėl! Maiklas trypinėja, pyksta, rankom mojuoja – prašo, kad nefilmuotų, o Žanas Polis vis tiek jį filmuoja. Nors, tiesą sakant, ne juokai buvo – kelis kilometrus teko ridenti, kol artimiausiam kaimely rado vietinį meistrą. Manai, labai jaukiai jautėmės, vienos jų kelias valandas laukdamos? Prie to mūsų džipo be rato. Odilė bandė juokauti: jeigu negrįš, ką su šituo invalidu mudvi darysime?

Ir toliau:

– Čia – nelabai įdomu, čia mes – Niujorke, eilinis vakarėlis pas Žano Polio draugus. Žanui Poliui darbo reikalais į Niujorką dažnai tekdavo skristi, kartais ir mane pasiimdavo. Tąkart ir Žilis su mumis buvo, Žilis – tas, kuris rūko prie lango, matai, koks jaunikaitis?

Anksti pradėjo rūkyti, bet ką aš galėjau: norėjo laiką pralenkti, nekantravo suaugti. Su bendraamžiais jis nuobodžiaudavo, visi jo draugai buvo už jį vyresni. Kažkur yra filmas, kur Žilis jau hipis – kada nors pateks po ranka, pamatysi. Nebesitikėjome, kad studijas baigs, o kad padarytų tokią karjerą... Žinau, kad Odilė man pavydi Žilio karjeros, Žilį su savo sūnumi mintyse lygina. Keista, jiems iš Londono grįžus, taip dažnai susitikdavome, bet Žilis su Henriu artimiau nesusidraugavo.

Pasuk toliau.

A, čia jau Žilis kamerą perėmęs. Žanas Polis su Irvinu šnekasi, po kelerių metų dėl kažkokių reikalų ir akcijų su juo mirtinai susipyks; nei vienas, nei kitas to dar nežino, dar kaip amžini draugai vienas kitam šypsosi, juokiasi, *voilà* taurėmis susidaužia.

...O dabar jau pavargau, šiandien pakaks, išjunk televizorių ir padėk vieton kasetę, jeigu išalkęs ar nori išgerti, Emanuelės pasiprašyk.

– Emanuele!

– Taip, *madame*.

– Jis jau išeina, pažiūrėk, kas nuo pietų likę, ir pašildyk, jei norės valgyti. Nepamirškite valandų į sąsiuvinį užrašyti. Tiesa, slyvinukės butelį Odilei įdėk, vieną ir jam duok. Iš tų, kurie virtuvėje po stalu sustatyti.

– *Au revoir, madame.*

– *Salut!*

– **Labai gerai** pamenu, kaip jųdviejų laukėme, – sako Odilė. – Nežinau, ar iš tikrųjų taip buvo, ar mums akis dūmė, bet kai tas turkas juos parvežė, Žanas Polis su Maiklu kuo rimčiausiais veidais porino, kad padangos kamerą jis paraku užklijavo. Neva ant gumos lopo parako bus užbėręs ir po to jį padegęs – parakas sušnypštė, įsiliepsnojo, guma išsilydė. Apie chemiją, fiziką, nė paprasčiausią mechaniką mes su Kolete ne ką teišmanome, mums galėjo plepėti bet ką.

– O taip, Koletė su Žanu Poliu visą pasaulį išmaišiusi, kur tik jie nesilankė! Dabar visokios agentūros, iš anksto užsakyti viešbučiai ir ekskursijos, o tuomet kraštai, kur jie važiuodavo – *quelle aventure**! Kai Žilis tėvą išvesdavo iš kantrybės ir Žanas Polis kartais net prie svetimų ant jo šaukdavo, dažnai pamanydavau: ko tu nori iš jo – taigi kaip iš akies trauktas tavo sūnus, tik... Tik *kiekvienam savo, kiekvienas – savaip.* Žanui Poliui – kad tik keliauti, neprisimenu metų, kad Koletės kur nors nebūtų ištempęs, egzotiškiausius maršrutus pasirinkdavo, galėdavai pamanyti, kad užsimerkęs pasuka gaublį ir, kur pirštu beda, ten ir važiuoja. Ką, romantikas ir avantiūristas: norėjo apkeliauti visą pasaulį. O kai šviesiai tiesiai jam pasakydavau: Žanai Poli, tu – romantikas ir avantiūristas, jis man: visi mes iš prigimties romantikai ir avantiūristai, tik į avantiūras ne visi ir ne visada drįstame leistis. Arba – ir pati juk žinai – darbas ir pinigai, šeimos ir buities reikalai... Tai pagal tavo teoriją, Žanai Poli, išeitų, – sykį paklausiau, – kad neišsipildžiusios svajo-

* Kokia avantiūra!

nės – tai avantiūros, į kurias mes nesiryžtame leistis? Ar per mažai jomis tikime, kad atsirastų jėgų joms įgyvendinti? Ir jis pagalvojęs atsakė, kad taip.

Koletė tokius jo išvedžiojimus, kuriuos aš ir pati kartais pakurstydavau, vadindavo tauškalais. Sakydavo: liaukitės kaip mažvaikiai tauškę.

Bet man su Žanu Poliu taukšti patikdavo. Prieš vakarienę geriant aperityvą beveik visada atsirasdavome vienas prie kito. Tarsi netyčia. Gerai, kad Koletę turėjo. Inžinierius jis buvo, bet profesija juk negali pakeisti žmogaus prigimties: nors niekada nerašė eilių, iš tikrųjų Žanas Polis buvo poetas; praktiškas Koletės protas ir įsakmi jos valia jo polėkius bent kiek apmalšindavo, jį į tikrovę grąžindavo. O tai iš viso į vaizduotės pasaulį būtų išklydęs. Henris į jį šiek tiek panašus. Apibendrinimų aš nemėgstu, bet tūrbūt visus žmones galima skirstyti į pragmatikus ir poetus, ir į tuos, kurie svyruoja tarp vienų ir kitų.

Koletė manė, kad griūva pasaulis, kad Prancūzija garma į pražūtį, o man atrodė savaime suprantama: viskas buvo per daug užkalkėję, sustingę, sustabarėję. Nuojauta sakė, kad šitai tęstis negali, kad jaunystės aistra vieną dieną vis tiek prasiverš. Taip ir nutiko, katilas užvirė: marksistai-leninistai, trockininkai, gošistai, anarchistai ir maoistai, dar kas tik nori... Mano Henris nebuvo nei marksistas, nei trockininkas, jei anarchistas, tai tik iš ūmaus būdo, bet vis tiek stačia galva į maišto sūkurį puolė: Odeono teatre Sartro kalbų klausėsi, kiaušinienę ložėse kepėsi, barikadas gatvėse statė, akmenis svaidė, vėliau prisipažino, kad ir automobilius padeginėjo. Viskas juk čia, visai šalia, vyko, aš pati išėjusi į balkoną mačiau pašvaistes virš *Saint-Michel* bulvaro, girdėjau skanduotes, riksmus, sprogimus ir aplinkui žvalgydamasi nesupratau, kas labiau – nerimas ar dūmai ir degėsių kvapai – man gerklę gniaužia.

Būdavo, Maiklas seniai miega, vidurnaktis, jau po vidurnakčio, o aš dar virtuvėje sėdžiu, laukiu, kol Henrio žingsnius tarnaičių laiptinėj išgirsiu. Dažniausiai daug žingsnių išgirsdavau – jis toliau gyvenančius savo draugus pernakvoti parsivesdavo. Aš jiems dažų, popieriaus, drobės daviau – palėpėje po stogais jie plakatus piešė, ją savo štabu vadino. Man atrodo, vienu iš tos gegužės šūkių – „Būkime realistai, reikalaukime neįmanoma!" – Henris ligi šiol tebegyvena. Idealistas iki kaulų čiulpų, padebesiais skraidžioja. Matai, dabar suka galvą, kaip saulės energija išvalyti užterštus vandenis.

Menkiausias streikas ar demonstracija, Koletė man: prasideda šešiasdešimt aštuntųjų pavasaris. Ką tu, Kolete, – atsakau jai, – niekas nebepasikartos. Kaip gatvių akmenis asfaltu užliejo ir geležines tvoreles aplink medžius išlupinėjo, kad neliktų, iš ko barikadas statyti, taip išgalvojo būdų įtampai nuslopinti ir solidarumui suskaldyti. Nežinau, gal iš senatvės nuovargio šitaip kalbu, bet ir Prancūzija man atrodo jau nebe ta: nuo pat jaunystės kone visi sumiesčionėję, susvetimėję, o ir energijos viduje kunkuliuojančios nebejaučiu. Kolete, koks ten pavasaris, – aš jai sakau, – jeigu ne bendros idėjos, ateities vizija, o tik savanaudiškos paskatos žmones į gatves veda? Ką ir kalbėti, Prancūzija – šalis, kurios reformuot neįmanoma: nors visi sutaria, kad smagračiai surūdiję ir nebesisuka, bet vos prieš plauką kam kepšteli, tučtuojau piestu stojasi. O šnekos, kad Prancūzija ne tolydžia raida, o maištais ir revoliucijomis sau ateitį veriasi, irgi jau – praeities legenda.

Tai buvo perkūnas iš giedro dangaus, širdies smūgis, kai net aiktelt nespėji, saugioj vietoj po kojomis prasivėręs akivaras, į kurį stačia galva krenti. Vietoj susmuko. Kai atgaivinę fotelin pasodinome, galvą susiėmė ir kūkčiodama lingavo, lingavo, niekas prie jos prieiti nedrįsome. Paskui atsistojo ir, prieš save ištiestomis rankomis

tuštumą grabaliodama, tarsi neregė klydinėjo. O ką jūs čia veikiate, ko jums čia reikia? – isteriškai išrėkė, mudu su Maiklu išvydusi. Iki dabar prisimenu jos akis – buvau išsigandusi, kad visam laikui pamišo.

Pravėrusi valgomojo duris, vieną rytą Ana Marija nustėro: už stalo tarp pono ir ponios Akermanų su dar keliais mokiniais sėdi... taip, Aleksandras!

– Lijo ir lijo, toks šuniškas oras, kad pasikarti gali, kad žinotumėte, kaip aš nuobodžiavau tame viešbučio kambaryje, ištisas dienas žiūrėdamas pro apniukusį langą. Supratęs, kad šis lietus dar ilgai nesibaigs ir kad šių metų mano žygis į kalnus – palaidotas, čiupau už kuprinės ir – į pirmąjį traukinį. Vienatvės per lietų aš ištvert negaliu, vienatvė, kai nori ką nors padaryti ir negali padaryti, man – tarsi peilis, – Aleksandras kalba visiems, Anai Marijai atrodo, kad Aleksandras kalba tik jai. Ir, lyg plokštelei jos galvoje apsivertus: koks nuostabus šis lietus, pasirodo, ne tik mūsų vietas, bet visą šį kraštą nuo slėnių ligi aukštikalnių merkiantis, liūdnas ir monotoniškas, jis – tikrų tikriausias stebuklas, tegul taip lyja ir lyja, tegul šis lietus, Aleksandrą čia sugrąžinęs, niekada, niekada nesibaigia... – Ana Marija mintyse pratęsia Aleksandro žodžius apie lietų.

Jis – ką tik sugrįžęs, nuo jo striukės, ant pakabo užnertos, ant grindų prilašėję, šalia kabo kepurė, sudrėkęs megztinis – Aleksandras vienmarškinis už stalo sėdi. Ponia Akerman jam ant baltos duonos tepa braškių uogienę, prieš jį kava puoduke garuoja, puoduką jis savo dideliais delnais apglėbęs, tarp jo didelių delnų puodukas paskendęs. Jo vešlūs plaukai suvelti: išsišluostęs galvą Aleksandras nesišukavo, turbūt tik atsainiai ranka per plaukus perbraukė – toks jis Anai Marijai panašus į berniūkštį, iš kiemo per lietų tėvų namo parvarytą. Per pusryčius, pietus ir vakarienę virš šio ilgo stalo net vasarą, kai jis būdavo visas apsėstas, šeimyninė dva-

sia sklandė, tačiau dabar, kai už jo vieno galo – vos keli mokiniai, ponai Akermanai ir Aleksandras, o kitas – tuščias, dar labiau Ana Marija kaip šeimoje jaučiasi – lyg, tolimesnėms giminėms išvažiavus, patys artimiausieji už jo būtų likę: tai kas, kad su tais keliais dar neišvykusiais mokiniais ji per daug nesusidraugavusi, svarbiausia, kad jis – Aleksandras – sugrįžo! Valgomojo tarpduryje ją išvydęs, jis lėtu judesiu servetėle per lūpas perbraukė, lyg savo akimis abejotų, taip pat lėtai atsistojo, atžagaria ranka už savęs kėdę atstūmęs, prie jos prisiartino, nedrąsiai ją per pečius apkabino. Atsitraukęs per žingsnį, džiaugsmą nuo kitų slėpdamas, iki galo neatskleidžiamą nuostabos džiaugsmą tik jai iš akių į akis liedamas:

– Jūs dar neišvažiavusi, Ana Marija? Nebesitikėjau jūsų čia pamatyti...

Po pusryčių Aleksandras pakvietė merginą pas Pėterį jį palydėti. Greta jo žingsniuodama vingiuotu taku, link Pėterio namų vedančiu, Ana Marija lietumi džiaugėsi: mėgavosi juo, jos degančius skruostus gaivinančiu, per jos ilgus plaukus slystančiu, nuo kaklo pro apykaklę prasiskverbiančiu ligi pat sprando, nugarą žvarbinančiu; apie savo kelionę jai pasakojęs Aleksandras vidury kelio susigriebė: Ana Marija, sušlapsit kaip varna! – ir jai ant galvos užmetė jos apsiausto gobtuvą, ji iš karto nusimetė, jis vėl jai jį užmetė, Ana Marija vėl jį nusimetė ir neva supykusi stryktelėjo, jis jai už rankos sučiupo, Ana Marija pamanė, kad apkabins, bet neapkabino, tik jau nebešėliodamas, o broliškai rūpestingai gobtuvą uždėjo: juokai juokais, Ana Marija, sušlapsit kaip varna, sušalsit, o paskui – pati žinot...

Pėteriui atidarius duris – išskėtę rankas vienas kito glėbin puolė. Apsikabino, per pečius pliaukštelėjo, atsitraukė, tiesiai vienas kitam į akis pažiūrėjo, lyg įsitikint norėtų, kad nesapnuoja, vaikiškai nuoširdžiai nusikvatojo, vėl apsikabino. Žiūrėdama, kaip jiedu sveikinasi, Ana Marija su kartėliu pamanė, kad nė tokios draugys-

tės ji nepatyrusi: tai buvo atlapaširdžių sielų draugystė, be išlygų ir išskaičiavimų, tai buvo draugystė, apie kurią gali tik svajoti.

Lietus nesiliovė, kursai buvo jau pasibaigę – ponas Akermanas ar jo jautruolė žmona šnekučiuojantis jos padarytas klaidas dar pataisydavo ar kartais patardavo, ką paskaityti, ji linktelėdavo galva, knygą paimdavo, bet neskaitydavo: pono Akermano siūlomos knygos jai buvo per sunkios, ponios Akerman sentimentalūs meilės romanai, palyginti su jos išgyvenimais, Anai Marijai atrodė naivūs, lėkšti. Kartais ji papriekaištaudavo sau, kad taip nerūpestingai atsako į ponų Akermanų dėmesį, kaip ir dėl to, kad pensioną bus sakytum išdavusi – paskutines viešnagės dienas ji leido jau nebe jame, o Pėterio namuke, dviejų vyrų draugijoje. Pėteris susimanė nutapyt jos portretą, ir Ana Marija ištisas valandas nekrustelėdama jam pozuodavo, nekantraudama pamatyti, kas ryškėja ant drobės, bet Pėteris užsispyrė, kol nebaigs, niekam nieko nerodyti. Aleksandras, išsitiesęs ant sofos, nugara atsirėmęs į pagalvėlę, kojas užmetęs ant ranktūrio kitame sofos gale, kartais garsiai skaitydavo, daugiausia – poeziją: Rilkę, Traklį, dar ką nors, nuo ko Anai Marijai spausdavo širdį. Vakarop jie užsikurdavo židinį, Ana Marija užplikydavo mėtų arbatos – gerdami ją, jie šnekučiuodavosi kaip trys draugai, galbūt geriausi pasaulyje. Anai Marijai patikdavo klausytis, kaip diskutuoja du jauni, išsilavinę vyrai – jie kalbėdavosi filosofinėm temom, apie muziką, apie jaunąsias vokiečių ir prancūzų poetų kartas, sykiais – apie politiką; kai ko nesuprasdavo ar norėdavo pasitikslinti, ji jau nebesidrovėjo pasiteirauti, jie mielai jai atsakydavo – jiems abiem patiko bendrauti su Ana Marija, jauna smalsia mergina.

Apstojus lyti, kartais jie išeidavo pasivaikščioti – trise arba, Pėteriui panūdus pabūti vienam, galbūt popiečio miego prigulti, Ana Marija su Aleksandru. Pro debesų properšas plykstelėjus saulei, po niūrios pilkumos tokiai akinamai ryškiai, Anai Marijai nudiegdavo

širdį – ji išsigąsdavo, kad Aleksandras vėl juos paliks, kad jį kalnai pasišauks. Bet su tuo, kad šių metų žygis į kalnus – „palaidotas", Aleksandras, atrodo, buvo jau susitaikęs: pabaksnojęs į barometrą, regis, be jokio liūdesio tardavo: slėgis nekyla, pragiedruliai nesitęs. Kokie dar kalnai, žygiui į kalnus nė laiko jam nebelikę.

Tą popietę lijo dar stipriau nei kitomis dienomis. Aleksandras neskaitė – uždėjęs patefono plokštelę, ant sofos gulėdamas, muzikos klausėsi. Tiesą pasakius, kas dieną sėdėti ta pačia poza žalios drapiruotės fone Anai Marijai jau buvo įgrisę. Lyg pajutęs, kad ji netenka kantrybės, Pėteris padėjo teptuką: viskas, daugiau nebeliesiu.

Stovėdama greta Pėterio, užgniaužusi kvapą Ana Marija žiūrėjo į jauną merginą, kurios modeliu Pėteriui ji buvo tapusi. Ana Marija ir atpažino, ir neatpažino savęs: kaip galėjo save atpažinti paveiksle, jeigu ir veidrodyje ne visada pati save atpažįsta: tai – aš? Ilgi plaukai, aukšta kakta, vos šypsančios lūpos, bet labiausiai ją pakerėjo akys – gilios ir šiek tiek liūdnos, vaikiškos nuostabos ir lūkesčių kupinos: tarsi vaikystės nuostaba, kai pasaulis tau tik pradeda vertis ir tu su juo sveikiniesi kaip su paslaptingu svečiu, nežinia, nei kaip, nei iš kur prieš tave atsiradusiu, tą Pėterio nutapytą merginą būtų atlydėjusi ligi jaunystės, bet jos neapibrėžtus lūkesčius, irgi vaikiškai naivių svajonių sūpuojamus, jau smelktų pirmųjų gyvenimo patirčių maitinama neišsipildymo baimė. Tos merginos akys, jos žvilgsnis Aną Mariją užbūrė, jiedvi žiūrėjo viena į kitą, viena kitoje save atpažindamos ir neatpažindamos; visu kūnu aptirpusi, sapniško susitikimo su pačia savimi baugulio apimta, lyg stovėtų ant lyno virš giliausios bedugnės, Ana Marija jautė, kaip joje skleidžiasi prasidėjusio rudens melancholija, kai praėjusios vasaros gaila, o kita taip toli, kad, atrodo, niekada neateis, lietaus į langą teškenimas, visas mintis ir jausmus išskalaujantis, pilkuma, gaubianti miglos tirpdomus kalnus, kelius ir takus, į aukštikalnes

vedančius, namus, tolydžio retėjančius, šiomis dienomis tokius savyje užsisklendusius ir tylius, lyg lietus iš jų balsą būtų atėmęs ir jiems klausą užtrenkęs... Graudaus stingulio apimta, Ana Marija jautė, kaip visas liūdnas grožis pasaulio, jai tokio artimo ir sykiu svetimo, joje skleidžiasi, veriasi; atsipeikėjo, pajutusi Pėterio ranką, jai riešą spaudžiančią.

– Ana Marija...

Aleksandrui išvažiavus, Ana Marija taip labai nebeliūdėjo kaip tada, kai su juo, aukštikalnių pašauktu, pirmąkart atsisveikino: jiedu pasikeitė adresais, Aleksandras pažadėjo jai parašyti. Per tas kelias dienas, kai jis grįžo iš nesėkmingo žygio į kalnus, nieko tarp jų neįvyko ir kartu – Ana Marija jautė – labai daug įvyko. Tos ilgos popietės valandos, kai ji pozuodavo Pėteriui, o Aleksandras, išsitiesęs ant sofos, skaitydavo Rilkę ar Traklį, tas židinys ir jų pokalbiai, gurkšnojant mėtų arbatą, tie pasivaikščiojimai – visų trijų ar, Pėteriui panūdus pabūti vienam, jųdviejų su Aleksandru, tie visi pusryčiai, pietūs ir vakarienės pas ponus Akermanus – Pėteris pusryčiauti kartais ir neateidavo, Aleksandras ateidavo visuomet, tie visi ištarti žodžiai, o dar labiau – nutylėjimai... Ne, visa tai negalėjo praeiti be pėdsako, ji jautė, kad drovūs žvilgsniai, užuominos, tyčiniai ar netyčiniai prisilytėjimai, pats buvimas kartu, ištisomis dienomis lyjant ir lyjant, lyjant be galo, juodu suartino, ji žinojo, kad Aleksandras jai parašys, tikrai parašys.

Galiausiai ir Anai Marijai atėjo metas atsisveikinti su ežeru, su kalnais, su Pėterio namuku, su savo kambariu, su biblioteka, su pačiais ponais Akermanais: šešetas čia praleistų mėnesių jai atrodė kaip keleri metai. Kad nereikėtų belstis vietos traukinuku, Pėteris pasisiūlė ją nuvežti į didžiąją stotį, kur ji galėsianti sėsti į tiesioginį traukinį – išvažiavę iš ryto, jie ir miestą dar spės drauge apžiūrėti. Apsikabinusi ponią Akerman, Ana Marija susigraudino, apsiverkė,

ponas Akermanas jai galvą paglostė: mums ir mūsų namams jūsų švelnumo, Ana Marija, labai trūks.

– Na, jau pakaks, ne laikų pabaiga, juk kitais metais vėl pasimatysime, – neapsikentęs graudulingą sceną ryžtingu balsu nutraukė Pėteris ir atidarė merginai automobilio duris. Joms trinktelėjus, akimoju viskas nutolo: ir jos pirmosios dienos pensione, ir vasara, net šis liūdnas rytas, jau paskutinis, – atsisukusi Ana Marija dar matė jai mojančius ponus Akermanus, savo kambario langą, šviesas valgomajame, bet ir ponai Akermanai, ir jos kambario langas, ir šviesos dideliame valgomajame, kur poniai Akerman akompanuojant pavasarį ponas Akermanas dainuodavo vokiškas dainas, o vasarą vykdavo šokiai, jau buvo toli; visa tęsiasi, tęsiasi; staiga – nieko nėra.

Mieste jiedu aplankė muziejų, Pėteris jai parodė savo mėgstamiausius paveikslus ir papasakojo apie juos, vėliau jie apžiūrėjo senamiestį, pavalgė stoties restorane. Pėteris į vagoną įnešė Anos Marijos lagaminą, jie kartu išrinko kupė, po to išlipo iš traukinio ir, stovėdami prie vagono durų, susijaudinę ir truputėlį sutrikę, nebežinojo, ką vienas kitam pasakyti.

– Net jei mums bus nebelemta pasimatyti, jūs, Pėteri, visą gyvenimą liksite mano draugas, – Ana Marija pirmoji prabilo. – Aš už tiek jums dėkinga... Pažadate, kad man parašysite?

– Žinoma, aš jums parašysiu, – tvirtu balsu Pėteris užtikrino, – ir nekantraudamas lauksiu jūsų atsakymo. Bet kodėl jūs kalbate, kad mudviem nebelemta pasimatyti? Jeigu jums čia patiko, jeigu jūs...

– Aš nežinau... – Ana Marija neleido Pėteriui baigti, – aš nežinau... Jūs neįsivaizduojate, Pėteri, kaip man sunku iš čia išvažiuoti, apie nieką nebenoriu kalbėti, – ji nulenkė ir prie Pėterio peties priglaudė galvą.

– Mano mieloji Ana Marija...

Peroną skrodžia švilpukas.

– Geros kelionės, nebeužmikite...

Tekiniams kalant į bėgius: nieko nebuvo, nieko nebuvo, nieko nebuvo.

Saulės išdegto molio spalva, blukus mėlis ir bluki žaluma, vaizdai, kartais suvirpuliuojantys, drykstelintys ar brūkštelimi aukštyn kylančių ar žemyn krintančių trūkių vertikalių. Sodyba Provanse – į ją, pasak Koletės, kaip Dievo ausin siauru, pašlaite vingiuojančiu keliuku nusileisdavai: kaimelis tik už poros šimtų metrų, o jausdavaisi atskirtas nuo viso pasaulio. Namas, pastatytas prie piemenų trobelės nelyg kregždžių lizdus lipdant priestatus, šalia – tarsi akylas sargybinis jį saugantis kiparisas, kurio viršūnė dangun sminga strėle, papūtus vėjui linguojančia, į levandų juosiamą kiemo terasą vedantys laiptai, nuo tos terasos atsiveria platus vaizdas į Liuberono kalnyną, gėlynai ir sodas, baseinas. Baseine plauko, stumdosi, vieni kitus gaudo vaikai ir paaugliai, kai kurie išlipa, įsibėgėja, strykteli, neria, išnėrę juokiasi, rankom mojuoja, vėl grybšniais vandenį seikėja.

Pievelėje prie baseino – trys šešėlių oazės po dideliais skėčiais nuo saulės, jų paunksmėje pristatyta staliukų, lauko kėdžių ir šezlongų, tarp jų vis sušmėžuoja Emanuelė – ji iš virtuvės neša užkandžius, gėrimus. Jei nežinočiau, kad tai – Emanuelė, gal ir nepažinčiau, ji čia – daug jaunesnė, guvesnė, lieknesnė, jos ilgi plaukai ne į kuodelį kaip dabar susukti, o tik lankelio prilaikomi laisvai ant pečių krinta. Merginos, jaunuoliai, moterys, vyrai: vieni jų sėdi, kiti stoviniuoja ar aplink staliukus vaikštinėja, jie visi kaip namuose jaučiasi, iš karto matyti, kad giminės arba draugai, jau nebe pirmą sykį čia susirinkę. Tie iš laiko tolumos regimi žmonės, kai kurių galbūt jau gyvų nebėra, jie šnekučiuojasi, rūko, retkarčiais pakelia, prie lūpų priglaudžia storo stiklo taures su druskos sniegelio kraštais,

tą pavakarę aperityvui „Margaritos" kokteilių susimaniau padaryti, kai šitaip karšta, kas už „Margaritas" gali būti geriau, – man sako Koletė, aš linkteliu galva: kai karšta, „Margaritos" kokteiliai gaivu.

Pamanau, kad norėčiau būti su tais žmonėmis, vilkinčiais lengvais vasariniais drabužiais, su jais šnekučiuotis, juokauti, jei artimiau susipažinčiau ir drįsčiau, gal ir papokštauti, norėčiau kaip tas šviesiaplaukis vyrukas iš tolo nusišypsoti merginai, prieiti prie jos, paimti jai už alkūnės, pasivesti į šalį, ką nors šmaikštaus pasakyti, valiūkiškai šyptelėti, norėčiau kartu su jais, tais vasarotojais, gurkšnoti tekilos kokteilį aną – nežinau, kurių metų, – vasaros pavakarę, kai visi jie atrodo tokie nerūpestingi, užsimiršę, linksmi, ką gi, laimingi. Jei reikėtų kam nors apibūdinti laimę ir to nemokėtum, pakaktų parodyti šį filmą, kurio praeitį menantys kadrai, pralaimėję laikui, pageltę ir vietomis pažeisti, dvelkia tokiu pat laikinumu, kokia galbūt laikina ekrane šia diena gyvenančių žmonių laimė. Bet tu dar nežinai nieko ir jie nieko nežino: jeigu kas nors parašyta iš anksto, tie rašmenys – ne mūsų akims. Į viršutinio kiemo terasą įsukus dar vienam automobiliui, Koletė akmeniniais laiptais bėga aukštyn, kartais ją palydi Odilė, jos sveikinasi ir glėbesčiuojasi su viešniomis ir svečiais, staiga sutiktuvių scena nutrūksta, matai naujus svečius jau tarp senbuvių įsisukusius.

Vasaromis mes mėgdavome šventes rengti, – sako Koletė. Labai ilgas filmas, galbūt įdomus vien tiems, kurie jame save atpažįsta, o kitiems greit nusibosta – filmas iš tų filmų ir nuotraukų, kuriais kankiname į savo prisiminimus užspeistus žiūrovus, laukiančius nesulaukiančius, kada visa tai galų gale pasibaigs. Odilė buvo teisi: tėvas sūnų filmavimo aistra užkrėtė; kad Žilio filmuota, iš užrašo *Gilles* ant kasetės dėžutės žinau, tikriausiai nieko daugiau tą vakarą neveikė, tiktai filmavo. Kameros objektyvas čia pritraukia, čia nutolina veidus, Koletė man, o veikiau pati sau, balsu juos įvardija, tarsi slapčia viltųsi, kad pakaks jų vardą ištarti, ir iš praeities tie žmonės

sugrįš: Klara, Amelijos krikšto mama, taip seniai jos nemačiau, reikėtų kada pietų pasikviesti, tas išstypęs vaikėzas – mano pusseserės Odetės sūnus, dabar vienas geriausių Prancūzijos mikrochirurgų, o čia – Dorotėja ir Seržas, kai išvažiuodavom, jiems raktus patikėdavom, ne sezono metu jie namus sergėdavo ir prižiūrėdavo, kokia laimė kaimynai, kuriais pasitikėti gali. Seržas turėjo auksines rankas, ištikus didesnei ar mažesnei buitinei katastrofai, taip Koletė ir sako – „buitinei katastrofai", meistro ieškoti mums toli nereikėdavo. Ir sodininku jį buvom pasamdę. Pamenu, mes dar tik keliamės, o jis nuo ankstyvo ryto pradėjęs, jau žolę nupjovęs, kai žolę nupjaudavo, visada jam pastiso pasiūlydavau, žinojau, kad mėgsta pastisą, tegul bažnyčios varpas muš vos devintą, pastiso Seržas niekada neatsisakys.

Objektyvo traukiamos artėja uolos, tada – kalnų anapus slėnio panorama, vėl veidai: Odilė, Maiklas, Amelija, žmonės, kurių vardus paminėjo Koletė ir kuriuos aš iškart pamiršau, dabar bet kokius rašau, gėlių žiedlapiai, per smilgos stiebą į dangų ropojanti boružė, bažnyčios bokštas su šalia jo dar šviesiame horizonto skliaute nyrančia mėnulio delčia, lyg nekantrus dailininkas lietų dar vienos pasibaigiančios dienos akvarelę – ir meninių pretenzijų Žilis tikriausiai turėjo, bet nieko dora iš tų padrikų kadrų nesumontavo: epizodai be tvarkos keičiasi, iš tų nuotrupų dermė nesiskleidžia, nebent praeities nostalgija kartais nudiegia, bet tai – ne Žilio, tai – laiko ranka. Ilgainiui imu nuobodžiauti, vaizdai mano akyse pradeda skysti, vėl išryškėja, vėl skyduliuoja, beviltiškai sunkstantiems, besileidžiantiems, į tamsą gramzdinantiems vokams negaliu pasipriešinti, nė nebandau, per daug pastangų reikalautų, laikas žmones išbarsto, – girdžiu sakant Koletę, pasijuntu be galo pavargęs.

Nuo ko?

Nuo ko aš galėčiau būti pavargęs?

Ir kodėl būdamas su Odile, Kolete, Sebastianu, ponia Furnjė aš taip dažnai pasijuntu be galo pavargęs?

– *Madame!*

Emanuelės balsas toks netikėtas, o tonas toks griežtas, kad krūpteliu, iš pusiau snūdo pabundu tą patį akimirksnį.

Emanuelė su kavos servizu tarpduryje stovi, jos žvilgsnis į televizorių nukreiptas. Trapūs Limožo porceliano puodukai vos girdimai skimbčioja. Nežinau, ar mano ausyse, ar tikrai.

Koletė į Emanuelę akis pasuka ir iškart galvą nuleidžia.

Ekrane – labai didelis stalas. Žilis filmuoja, kaip per žemutinio kiemo terasą prie jo žmonės artėja: moterys, vyrai, merginos, jaunuoliai. Kiek jų? Kokios dvi dešimtys? Su vaikais, aplink juos strykčiojančiais, tai juos pralenkiančiais, tai atsiliekančiais, gal ir daugiau.

Dangus jau pradeda žerplėti.

– *Madame*, ar pirmas kartas, juk...

– Emanuele! – Koletė Emanuelę žvilgsniu perveria, ūmai susierzinusios Koletės balsas labai įsakmus, niekada nemaniau, kad jos žvilgsnis gali būti toks piktas, o balsas – toks įsakmus. Tarytum žvilgsniu ir balsu Emanuelę pro duris stumtų.

Padėklas sudreba, pasirodo, kad iš Emanuelės rankų jau krenta. Bet ne. Lyg kibtųsi už gelbėjimosi rato, Emanuelė dar tvirčiau jį suspaudžia.

– Žinokitės! – lyg akmenį sviedžia.

Apsisuka ir išeina.

Taip ir neišdėliojusi svetainės indaujon Limožo porceliano servizo.

Su Kolete mes vėl vieni du liekame.

Pamanau, kad niekada nedrįsčiau Koletei tokiu tonu atrėžti.

Žmonės mindžikuoja prie stalo, pečiais gūžčioja, vieni kitiems rankomis ar akimis rodo, kur sėstis, bet sėstis nedrįsta. Galiausiai

tarp jų išnyra Koletė, ji į stalą skečia rankas – sėskit, kur norit. Tik tuščią vietą prie savęs pasilieka.

Ryškėjantis, aštrėjantis, pamažu dangumi kylantis delčios pjautuvas jau kitoje bažnyčios bokšto pusėje spindi.

Koletė Maiklui paduoda degtukų dėžutę, jis žvakes uždega.

– Kaip reta tykus vakaras buvo, – sako Koletė.

Žilis filmuoja, kaip žvakių liepsnelės ant aukštų baltojo vyno taurių virpčioja.

– Pamenu, labai šiltas ir ramus vakaras buvo, be menkiausio vėjelio, – sako Koletė. – Ne visada vakarieniaudami žvakes užsidegti galėdavome. Vakarieniaujant žvakes užsidegti prabanga būdavo.

Žilis filmuoja, kaip toms žvakių liepsnelėms vakaro prieblandoje ant aukštų krištolo taurių spragsint kažkieno ranka į jas pilsto baltąjį vyną. Žilis žmogaus nefilmuoja, tik ranką. Spėju, kad tai – Maiklo ranka. Kieno gi daugiau šiame stalo gale?

Žilis filmuoja, kaip visi atsistoja, taurėmis susidaužia.

Emanuelė ir dar viena mergina dideles lėkštes su meliono griežinėliais ir rūkytu kumpiu atneša, ant stalo deda.

Žilis filmuoja, kaip žmonės kramsnodami šnekasi, juokauja, retkarčiais vyno taures pakelia.

Koletė irgi meliono griežinėlius skiltelėmis susipjausto, po skiltelę nuo žievės atsiriekdama valgo, greta sėdinčiai Odilei šypsodamasi kalba. Odilė pritariamai linkčioja, paskui galvą užvertusi juokiasi. Maiklas, šnekučiavęsis su kaimynu, tuo pačiu vaikinuku, kuris prie baseino į šalį pasivėdėjo merginą ir kurio vietoje aš ką tik save įsivaizdavau, į Odilę atsisuka, žiūri, kažko klausia Koletės, tikriausiai, ką ji pasakė, kas gi Odilę šitaip prajuokino. Iš kitos pusės šalia Koletės tuščia lėkštė atrodo tarsi per klaidą ant stalo atklydusi, Koletė turbūt nė sau nejučiom tą tuščią lėkštę kaip nekviestą viešnią atokiau pastūmėja.

Žilis filmuoja, kaip prie Koletės prieina Emanuelė, kaip jai ausin šnabžda.

Per lūpas perbraukusi servetėle ir kažką pasakiusi Odilei su Maiklu, Koletė stojasi ir su Emanuele vilos vidun eina.

Tarsi būtų staiga susizgribęs, kad per daug vieną galą filmuoja, dabar Žilis aplink visą stalą kamerą suka. Merginos, jaunuoliai, moterys, vyrai, visi jie tokie linksmi, nerūpestingi, kad net pavydu; kai kurie, pamatę į save nukreiptą objektyvą, dar plačiau nusišypso ir, lyg sveikintųsi su Kolete ir manimi, į juos po daug metų žiūrėsiančius štai šį pavasario vakarą Paryžiuje, tokį pat švelnų kaip Provanse anų metų vasarą, ranka moja ar, taurę kilstelėję, į mudviejų sveikatą geria. O aš galvoju apie praėjusį, esamą, būsimą laiką, apie tai, kaip keistai jo klodai sluoksniuojasi, o aš savęs klausiu, kodėl kartais atminties laikas ir vilčių laikas mums daugiau sveria nei ši valanda, tarsi eitum keliu, kurio viename gale – praeitis, o kitame – ateitis, bet to kelio po kojom nejustum, nelyg dabartis būtų nesugaunama, išskydusi į nesvarumą, ir tai, kas buvo ar bus, būtų tvariau už tai, kas yra. O kitais sykiais – visiškai priešingai: sakytum, galią prisiminti ir įsivaizduoti praradęs, iš šios dienos ankšties išsilukštent negali: vienadienis drugys, kuriam viskas su šia diena prasidėjo ir viskas su šia diena pasibaigs. Betgi dar dažniau būna, kad praeitis ir ateitis susitelkia į dabarties mirksnį, ir tarp to, kas buvo, yra ir dar bus, jokių ribų nebėra, o į tą dabar tavo išgyvenamą mirksnį dar liejasi kitų žmonių laikas, net tų, kurių nepažįsti, ir sykiais tas svetimas laikas pasidaro svarbesnis negu taviškis, kaip kad dabar, kai tau rodosi, jog ekrane regimi siluetai, su tavimi nieko bendra neturintys, taip skaudžiai tau apie tavo gyvenimą byloja. Bet gal tokie išvedžiojimai – tai tik žmonių, nemokančių ar nesugebančių įsišaknyti, liguistos sąmonės būsena – sąmonės, išskydusios kaip migla ar rūkas virš jūros, kurioje ji neranda jokių švyturių?

...Mąstau apie tai, Koletės svetainėje žiūrėdamas į ekrane šmėžuojančius žmones, Žilio nufilmuotus Provanse aną, nežinau kelintų metų, vasarą, žmones, kurių gyvų gal jau nebėra, o tuos, kurie dar neišėjo, kaip Koletė pasenusius, arba tuomet jaunus, o dabar pagyvenusius, ir į vaikus, savo laimingas vaikystės dienas galinčius tik prisiminti ir kaip aš su gailesčiu gal kartais pamanančius, kaip greitai viskas prabėgo, o po to sentimentaliai atsidūstančius, kad laiko burė, ilgainiui vis greičiau skriejanti, nei į ramų vaikystės užutėkį, nei į jaunystės uostą, triukšmingą kaip tikri uostai, niekada mūsų nebenuneš – tuose užutėkiuose ir tuose uostuose jau kiti, lygu mes anuomet neįtariantys, jog visa pralėks daug greičiau, nei manai, jeigu iš viso apie tai kada nors pagalvoji. Vėl imdamas snūduriuoti, mąstau apie laikinumą, praeinamybę ir baigtinumą, gal ne tiek mąstau, kiek jaučiu keistą gailestį...

Dabar Žilis nebe žmones filmuoja, dabar Žilis vėl filmuoja bažnyčios varpinės bokštą ir nuo jo dar aukščiau ir toliau pasistūmėjusį delčios pjautuvą: jeigu nebūtų atskaitos taško, tikriausiai atrodytų, kad jis išvis nejuda.

Paskui...

Paskui Žilio kamera, tolydžiai dangumi slinkusi, krypteli, staigiai brūkšteli per stogus kaimelio namų, nuokalne slystančių, akimoju jos objektyve atsiduria veidas Emanuelės, Koletės vilos laukujų durų tarpustaktėj rankom mosuojančios ir kažką šaukiančios. Emanuelės veidas išgąsčio iškreiptas, aš žvilgteliu į Koletę, Koletė palinkusi priekin ir abiem rankom į fotelio ranktūrius įsikibusi.

Paskui...

Paskui, lyg Žiliui kas per rankas būtų trenkęs, iš kameros taikiklio Emanuelės veidas išsprūsta, kryčio akimirksnį jos objektyvas dar spėja sugauti apnuogintą moters petį, stalo kampą, staltiesės kraštą, išdidina terasos grindinio akmenis, akmenį...

Tamsa.

Kai ekrane vertikaliems brūkšniams baigus bėgti į Koletę akis pasuku, už jos jau stovi Emanuelė ir jai pečius glosto.

– *Madame*, ar nesakiau, ar nesakiau?..

Koletė kaip sėdėjo, taip tebesėdi – kietai sučiauptom lūpom į priekį palinkusi ir abiem rankom į fotelio ranktūrius įsikibusi, lyg stovėtų ant siauro liepto, nuo kurio bijotų nukristi ir iš visų jėgų jo turėklus spaustų.

Kaitrią ir alpią anų metų birželio sekmadienio popietę margaspalvėje vasaros minioje, ištįsusioje palei bukinistų dėžes aukštutinėse Senos krantinėse, tas žmogelis, įkandin savęs traukiantis vežimėlį, prikrautą knygų, atrodė tarsi atklydėlis iš andainykščių laikų – vilkintis pilku nudėvėtu švarkeliu ir mūvintis juodomis kelnėmis išduobtais keliais, tai mane su Odile pasivejantis ir pralenkiantis, tai mudviejų pavejamas ir pralenkiamas, bukinistams vieniems po kitų purtant galvas vis piktesnis ir nekantresnis, jis, rodėsi, kuo toliau, tuo labiau spirga parduoti vežamą turtą, kad pagaliau galėtų grįžti namo ir vėl pasislėpti savo landynėje, kurią įsivaizdavau prigrūstą visokiausių senienų – ten jų turėjo būti tiek daug, kad jos net laiką sustingdė. Kaip atsidūrus uždaroje patalpoje tarp antikvarinių knygų, nuo kurių sklinda troškus sausų dulkių kvapas, kartais apima sugrįžimo į praeitį nuotaika ir nudiegia pojūtis netvarumo, mūsų gyvenimus smilkančio, taip žvelgiant į jį, mažą, kumptelėjusį ir suvargusį, tarp lengvabūdiškai šurmuliuojančių žmonių vienintelį susirūpinusį, gerklę gniaužė sprangumas – jis pačiu savo buvimu bylojo liūdesį, skausmą, kasdienybės pilkumą ir varganumą, kuriuos laikinai užmarštin buvo nustūmę laisvadienio nerūpestingumas, ryškios vasaros spalvos, dykinėjančios minios kleketavimas. Gyvas priekaištas, kurio niekas nemato, kaip nesusimąstydami nei apie juos, nei apie save, dažniausiai kaip niekur nieko praeiname pro išmaldos prašančius vargetas, jis stabčiojo prie bukinistų, tarp kurių pasitaikė nė nesusimylinčių į jo siūlomas knygas pažiūrėti, o tie, kurie žvilgtelėdavo, skėsčiojo rankomis ar rodė į savo kaimynus – pasiteiraukite, gal jie susido-

mės, gal jiems kas nors tiks: antrųjų paslaugumas prilygo pirmųjų kurtumui.

Nuo *Pont Saint-Michel* iki *Pont des Arts* – ne taip mažai kelio, ir nustumti Odilę vežimėliu prireikė laiko, juo labiau kad ji vis kilstelėdavo ranką, kad stabtelėčiau, jai išlipti padėčiau, ir neskubomis vartė jos žvilgsnį patraukusias knygas, žurnalus, žemėlapius ar afišas, retkarčiais persimesdama vienu kitu žodžiu su jų savininkais, kurie, kai su ja šnekučiavosi, man atrodė mieli ir malonūs – kodėl nors iš gailesčio negalėtų nupirkti bent poros vežimėlyje traukiamų knygų? Mums taip stabčiojant ir keliaujant toliau, jį čia pralenkiant, čia nuo jo atsiliekant ir pamažu prie Menų tilto artėjant, to žmogelio veidas vis labiau niaukėsi: pyktį, kad neparduoda, pakeitė neviltis, o paskui – rūškanas ir kartus susitaikymas su tuo, kad neparduos. Iš tiesų tik įsivaizduoju, kad taip turėjo būti, nes aną vasaros dieną, karštą ir troškią, į jo veidą per daug neįsižiūrėjau – kaip ir kitiems, jis man tebuvo keistuolis, į kurį teužmeti akį ir mintyse pečiais gūžteli, stebėdamasis, iš kur čia toks atsirado: jei ne tai, kas įvyko paskui, tikriausiai jį iš viso būčiau pamiršęs.

Daug pažįstamų ir nepažįstamų žmonių poelgių, kurie mums atrodo netikėti ir ūmūs, iš tikrųjų būna proveržiai to, kas juose, mums nepastebint, kaupėsi, tad kaip galėjo nenustebti kiti, nematę, kaip tas senukas beviltiškai knygas piršo, jeigu ir aš nustebau, sykiu bejėgiškai sutrikau, kai jis, paridenęs vežimėlį Menų tiltu ir atraišiojęs mazgus virvių, kuriomis tas savo knygas buvo pririšęs, jas ėmė mėtyti: pasilenkia, atsitiesia, užsimoja ir sviedžia, pasilenkia, atsitiesia, užsimoja ir sviedžia – jo ranka man panėšėjo į juodvarnio sparną, iš paskutinių jėgų išsitiesiantį, plastelintį, vėl išsitiesiantį, plastelintį. Į dirbtinės odos viršelius įrištos knygos, nė vieno bukinisto įsivaikinti taip ir nepanorėtos, turėjo iš karto ar netrukus nuskęsti, bet mano atmintyje Senos vandenų nešamos jos pasroviui tolsta kaip sieliai, plukdantys daugybę gyvenimų. Su

tų gyvenimų vingiais, rūpesčiais, šventėmis, tų gyvenimų džiaugsmais, liūdesiu, viltimis ir neviltimis, su jų draugystėmis, meilėmis ir išdavystėmis, su jų, tų gyvenimų, polėkiais, nuopuoliais, su jų kilnumu ir niekšybėmis, didingumu ir niekingumu, galiausiai su laukimu to, kas niekada neateis: tą laukimą visiems laikams užsklęs horizontas, kurio link teka upė, už jo – nežinia.

Būtų buvę savaime suprantama prie to žmogelio prišokti, jį už rankos sugriebti, paklausti, gal net išrėkiant, ką gi jūs darote, būtų buvę savaime suprantama jo paprašyti: jeigu jau nusprendėte jų atsikratyti, būkite geras, atiduokit jas man, ar, pasiteiravus, kam jas skandinate, pasiūlyti jas ant tilto palikti, tačiau ar iš netikėtumo, ar dėl to, kad jo mostai buvo tokie ryžtingi, jog, atrodė, niekas jų nesustabdys, ne tik aš, bet visi mes, atsitiktiniai šio įvykio liudytojai, tik iš tolo stebėjom, kas vyksta – nelyg žiūrovai spektaklio, kurio veiksmas iš anksto nulemtas. Bet juk visada gali pamėginti, kodėl jo sulaikyti ir knygų gelbėti nė nepabandėme? Abejingumas? Nenoras kištis į svetimus reikalus? Baimė sukelti erzelį ir nuotaiką sau susigadinti? Nežinau, kokius jausmus išgyveno kiti, tačiau bent jau mane gniuždė bejėgiškumas, valią paralyžiuojantis, kai pajauti, kad kito žmogaus liūdesys, sielvartas, neviltis tokie dideli, kad bet koks žodis ar judesys juos tik paaitrins arba išsprogdins, – kai nebeklausi, ką gali padaryti, kai pačia savo esybe žinai, kad nieko padaryti nebegali: neišvengiamybė, kuriai užbėgti už akių buvo per vėlu ar išvis neįmanoma. Dar ir dabar tebematau, kaip paskutinę knygą nusviedęs tas vargeta tolsta – tolydžio mąžtantis, vis labiau savin susitraukiantis, ant tilto po aukštu dangumi su dabar jau tuščiu savo vežimėliu jis atrodė toks vienišas ir nelaimingas, kad kaltinti jį dėl ko nors būtų buvę šventvagiška: ne pyktis, ne apmaudas, nė ne kartėlis, tik tylus, švelnus liūdesys širdį gėlė žiūrint į tas knygas, – sakau, mano atmintyje jos pasroviui tolsta kaip sieliai, į užmarštį plukdantys daugybę gyvenimų.

Traukiniui sustojus ir iš jo pažirus keleiviams, tėvas su motina tarp daugybės veidų nekantros šokdinamomis akimis ieško pažįstamo veido, o pagaliau jį išvydę savo dukrą vos atpažįsta – jų dar nematydama, ji eina jų pusėn tvirtu, ryžtingu žingsniu, jos žvilgsnis, atsisveikinant baugus ir sutrikęs, dabar pasitikėjimo savimi kupinas, dairydamasi, nekantraudama ji drąsiai lenkia lagaminais nešinus vyrus ir moteris, vaikus, jiems į rankas įsikibusius, o išvydusi savo tėvą ir motiną, taip seniai nematytus ir pasiilgtus, jai dingteli, margaspalvės, šurmuliuojančios minios į užribį nublokštus, – tokie jie sumišę, apgailėtinai savin susitraukę, lyg kažko išsigandę atrodo, – meta savo lagaminėlį ir į glėbį jiems puola:

– *Voilà*, štai ir aš, – motiną kelis kartus pabučiavusi, tėvui ranką paspaudusi ir vienąsyk skruostan pakštelėjusi, Ana Marija jiems kone su pasididžiavimu taria. Bent tėvui taip pasirodo.

Nieko nebuvo, nieko nebuvo – tik tekiniai traukinio, Aną Mariją negailestingai nuo laimingų vasaros dienų nešančio, jos smilkiniuose iškaleno; ar galėjo nepasiduoti ji rezignacijai vagone, pro kurio langą pažvelgusi, savo veidą išvysdavo – ne tokį, kokį matė Pėterio portrete, o suvargusį, nusivylusį: traukinys skriejo per naktį, visą pasaulį apskreitusią, kaip tas rudeninis lietus, regis, niekada nesibaigsiančią; iš tikrųjų viskas, ką Ana Marija per pusmetį toli nuo namų patyrė ir išgyveno, liko joje: jos mintyse, jausmuose, judesiuose, – ne tik liko, bet įsišaknijo; Ana Marija praėjusio pavasario, vasaros, prasidėjusio rudens patirtį saugos nelyg brangiausių lobių skrynutę, kurios raktas buvo Pėterio žodžiai, atsisveikinant jai pasakyti: „Nebeužmikite, Ana Marija."

Ir ji nebeužmigo.

Odilė nerašo, kur mergina įsidarbino, tik užsimena, kad tegul menki pinigai, kuriuos ji kas mėnesį gaudavo, jai užtikrino pakankamai laisvės ir savarankiškumo – kitaip Ana Marija būtų užtroškusi, savęs, visiškai priklausomos nuo tėvų, ji jau nebeįsivaizdavo. Ji pati pirkdavosi drabužius ir knygas, kaip jai patiko, baldus savo kambaryje perstumdė, pasikabino naujas, linksmesnių spalvų užuolaidas, o ant sienų – Pėterio piešinių, savo tolimų draugų nuotraukų, vaizdų su kalnais ir ežeru slėnyje. Pradėjo su draugėmis vaikščioti į kiną, į teatrą, į koncertus, net kavines, užsirašė į gimnastikos klubą, daug skaitė – grožines ir filosofijos knygas, kurių autorių pavardes ji įsiminė iš Aleksandro ir Pėterio pokalbių, kai kurias jų buvo ir pasižymėjusi: sužavėta dviejų draugų išsilavinimo ir apsiskaitymo, be kita ko, ir iš pavydo, dar vasarą Ana Marija susidarė savišvietos planą, kurį, namo grįžusi, griebėsi įgyvendinti. Ką ir kalbėti, ji buvo jau kita mergina, į ją žvelgdamas, niekas buvusios Anos Marijos joje neatpažindavo.

Motina šiais dukters pokyčiais slapčia džiaugėsi, tėvui nieko neliko, tik su jais susitaikyti – Ana Marija, nepaisydama, ką jis pasakys, gyvenimą buvo paėmusi į savo rankas, žvelgdamas į ją, tokią ryžtingą ir pasitikinčią, tėvas nelabai ir drįso ją priekaištais ar pastabomis kaip nors suvaldyti – žinojo, nebesuvaldys. Ana Marija buvo ištrūkusi iš jo įtakos lauko, besikeičiantis pasaulis ją tolyn nuo jo nešė, jis jautėsi ne tik dukters, bet ir pasaulio paliktas. Jautėsi laiko aplenktas, per kelias savaites, dukrai iš kalnų grįžus, keleriais metais pasenęs.

Taip, Ana Marija buvo linksma ir žvali, pilna noro gyventi, bet po tuo linksmumu ir žvalumu, po tuo išoriniu jaunystės džiaugsmu slypėjo kančia. Jeigu kavinėje ji staiga krūptelėdavo išgirdusi draugę sakant: Ana Marija, kas tau yra, tu atrodai nutolusi, lyg kažkur iškeliavusi, – tai todėl, kad ji galvodavo apie Aleksandrą. Jeigu prieš

miegą skaitydama lovoje ji negalėdavo susikaupti, knygą užversdavo ir vėl atsiversdavo, šviesą užgesindavo ir vėl užsidegdavo, tai todėl, kad ji galvodavo apie Aleksandrą. Jeigu koncerte, klausydamasi muzikos, ji pajusdavo, kaip jos akyse tvenkiasi ašaros, tai ne dėl to, kad jausmingos melodijos jai širdį suspausdavo, o todėl, kad ji galvodavo apie Aleksandrą.

Laiškai, kuriuos iš jo gaudavo, buvo nuoširdūs ir draugiški, jis rašė, kad jos pasiilgo, bet... Bet jo čia nebuvo, ir ši tuštuma Aną Mariją gniuždė, lyg kažkas jos viduje griūtų – kasdien griūtų ir griūtų. Klydinėti po šiuos griuvėsius, prieš save it pamišėlei ištiestomis rankomis kažką čiuopiant ir užčiuopiant tik tuštumą, jai darėsi vis sunkiau: kada ji pamatys Aleksandrą, ar išvis kada nors pamatys? Kartais Anai Marijai pasidingodavo, kad savo viduje ji jau – išprotėjusi, ir stebėdavosi pati savimi: kaip man šią beprotystę pavyksta užspausti, paslėpti taip, kad apie ją niekas nė įtarti neįtaria? Aš myliu Aleksandrą, aš myliu Aleksandrą, aš myliu Aleksandrą, bet kas aš tokia, kokios vietos jo gyvenime, tokiame turiningame ir įdomiame, galėčiau tikėtis, jis kasdien sutinka merginų, už mane vertesnių ir gražesnių, kas tie laiškai, iš mandagumo, iš draugiškumo, iš sentimentų praėjusiai vasarai visi tie laiškai, jie nieko nereiškia.

Ana Marija dažnai prisimindavo rytą, kai atėjusi pusryčiauti tarp ponų Akermanų Aleksandrą išvydo. Ir išgirsdavo savyje šūksnį: Aleksandras sugrįžo!

Du *domestiques,* šiuose namuose savo vietos neturintys, mes su Emanuele virtuvėje sėdime vienas prieš kitą ant taburečių prie mažo staliuko. Temsta, daiktai ir baldai grimzta į prieblandą, šviesą uždegti reikėtų, Emanuelė šviesos nedega. Tarp mūsų – prabangus raižytas grafinas su *l'eau de mirabelles* ir dvi puošnios raižytos taurelės. Iš krištolo, porceliano, sidabro indaujos svetainėje Emanuelės atneštos, jos čia, ant virtuvės staliuko, stiebiasi it miniatiūrinės balerinos, skurdžioje scenoje po svaigaus sukinio ant vienos kojytės sustingusios. Pirmą kartą Emanuelė abiem įpylė, dabar kiekvienas sau pilamės. Tikriau sakant, ji sau dar vienąsyk įsipils, aš keletą taurelių išgersiu.

– Ir sakyk jai nesakiusi, vis tas pat ir tas pat, – ką tik atsiduso, iš grafino kakliuko smailų stiklinį kamštį traukdama. – Žino, kuo baigsis, rytą skųsis, kad pernakt negalėjo užmigti, o vis tiek savo.

Grafiną atkimšdama atsiduso, po to leidosi pasakot.

Koletei pavargus ar nusibodus filmus žiūrėti ir man į virtuvę užsukus, mudu ligi šiol niekada atviriau nepasikalbėdavome, man net atrodydavo, kad ji į mane truputį šnairuoja, lyg būčiau nekviestas svečias, apsukriai Koletės negalia besinaudojantis, ar nežinia, kurių galų po jos, ponios šeimininkės, valdas šmirinėjantis, o šį vakarą pasakoja. Nei klausta, nei prašyta. Kaip žmogus, kurio širdyje tiek prisikaupę, jog bet kam galėtų kalbėti, kad tik išsilietų.

Tai, ką ji pasakoja, aš žinau iš Odilės, bet sakau sau – tegul.

Kartais pakanka išsikalbėti, ir palengvėja.

O gal Emanuelė mane jau savu laiko ir pasakoja tam, kad geriau pažinčiau Koletę?

Norėtum.

Kad ir kaip būtų, Emanuelė man pasakoja, o aš įsivaizduoju, veikiau, vaizdiniai mano galvoje plaukia savaime, lyg visa tai būčiau matęs, o dabar prisiminčiau.

Iš Odilės ir filmų žinau, kad Provanso madai atėjus Koletė su Žanu Poliu vasaros rezidenciją Prancūzijos pietuose taip pat nusipirko. Normandijoje atostogauti įpratę vaikai iš pradžių purkštavo, jūros jiems trūko, bet galiausiai draugų ir pramogų susirado, savo atostogų gyvenimus tame Provanso kaimelyje susikūrė. Kokie ten vaikai, jau paaugliai buvo – dūkdavo, lakstydavo, po medžius karstydavosi, visokiausių eibių prikrėsdavo, iki išnaktų namo nesugrįždavo. Žilis išvis su vyresnių už save gauja susidėjo, jiems vadovavęs toks Aldo, visokiausių gandų apie tą Aldo sklido, žmonės kalbėjo, kad ir narkotikai per jo rankas eina, kiek Koletė kariauti turėjusi, kol Žilį iš jo nagų išplėšė, sukui apsukui Žilis – vėl pas Aldo. Apie Aldo Odilė man niekada neužsiminė, apie Aldo Emanuelė man dabar pasakoja, ir aš regiu kaitrios saulės tvieskiamas Provanso uolas ar griuvėsius, po kuriuos šokčioja jau nebe vaikai, bet dar ne jaunuoliai, ant pavojingos uolos pasistiebęs, jiems Aldo moja – pasak Emanuelės, mėlynų, žvitrių akių stipena, jis buvo juos apkerėjęs. Dar matau, kaip tie vaikigaliai tarp kryžių ir antkapių šmirinėja – Aldo visko prasimanydavęs, niekas nežino, ko jie po tas kapines duodavosi, o paskui, už jų tvoros pasislėpę, žolę rūkydavo: kad žolę rūkydavo, už kapinių tvoros pasislėpę, visas kaimas kalbėjo, tik niekas nieko daryti nedrįso, nebent kaip Koletė savo vaikus iš gaujos bandė išplėšti – dar labiau nei Aldo visi prisibijojo pikčiurnos Ortensijos, kaip pasiutusi katė į akis šokančios, vos prasičiaupdavai dėl jos ilgšio papriekaištauti.

– Bet, nepaisant visko, tai buvo laimingi laikai, – man sako Emanuelė. – Tos visos istorijos su Aldo ir atskalūne Ortensija, dar – su Amelijos meilėmis ir Izabelės pavydu jaunesnei seseriai, Žano Polio

ir Koletės tarpusavio priekaištai, kartais – kivirčai dėl smulkmenų... Et, niekai visa tai, – sako Emanuelė, – tik netekęs įvertini tai, ką turėjai. Įkyrėdavo man ir svečiai vos ne kasdien, ir indų krūvos po pietų ir vakarienių, ir turgūs kiekvieną šeštadienį, ką jau kalbėti apie tuos nuolatinius važinėjimus į miestelį: namuose tiesiog negalėjo ko nors nepritrūkti, su manimi važiuot apsipirkti Koletės manija buvo. O kur dar skalbinių krūvos, kur dar gėlynai – ir nuravėk, ir kasvakar palaistyk...

– Bet žinai, – man sako Emanuelė, – dėl to aš niekada nesiskundžiau, už tai algą gaudavau, o ir Koletei aš nebuvau tik pelenė: žiūrėk, aperityvo valandą pastiso išgerti pakvies, kai po *siestos* su svečiais po apylinkes išsirengdavo pasivažinėti, manęs nepamiršdavo, tik aš ne visada laiko turėdavau.

– Kai pagalvoju dabar, – man sako Emanuelė, – tai buvo gražiausios Koletės gyvenimo vasaros. Gal ir mano pačios. Nors daug darbo turėjau, mėnesius Provanse atostogomis vadinau, tikrų atostogų niekada neturėjau. Visa tai tęsėsi metų metus ir, atrodė, niekada nesibaigs.

...Tą Pietų Prancūzijos kraštą pažįstu, jį ir Koletei rodomi filmai man priminė, ir kalbant Emanuelei man prieš akis plaukia vaizdai, lyg ne Koletės virtuvėj sėdėčiau, o automobiliu važiuočiau vingiuotu, tai stačiai kylančiu, tai žemyn neriančiu Provanso keliu: ilgu posūkiu sukant pasvyranti pasaulio ašis su aukštikalnių keteromis ir uolų skardžiais, vėl violetinėmis vilnimis banguojantys levandų laukai, į kanarėlių narvelius panašūs bažnyčių varpinių bokštai – juos iš tolo matai, vynuogynų laukais lenkdamas kaimelius, kurių saulės išblukinti čerpių stogai ir fasadai kalnų pašlaitėmis kyla, tarpusavyje susiliedami, ochros uolienos, romėnų laikus menantis tiltas, griūvančios pilies kuorai... Pakelėse šmėkščioja reklamų skydai, kelio ženklai, vietovių vardai, aš važiuoju, kur akys veda: kur nori suk, šis kraštas tavęs neapgaus...

– Gerai prisimenu, kur neprisiminsi, anų metų vasara ypač graži buvo... – taria Emanuelė ir aš pasijuntu, tarsi po kelionės pro Koletės namų vartus įvažiuočiau į jos kiemo aukštutinę terasą, kur kuplių tuopų šešėlyje jau pristatyta mašinų: kalbėjusi, kalbėjusi apie Aldo, apie Amelijos meiles ir Izabelės pavydą, apie laimingą anų vasarų kasdienybę tikriausiai ir tam, kad šią akimirką atstumtų, dabar Emanuelė atrodo jau susikaupusi pasakoti tai, ką aš iš Odilės žinau, tik ji šito nežino, o aš jai nesakau, kad žinau.

Po ilgo kelio jaučiuosi pavargęs, bet Odilė su Kolete, akmeniniais laiptais atstrykčiojusios manęs pasitikti, jų šypsenos, geranoriškas dėmesys ir svetingumas man ūpą kilsteli, nuovargį aš primirštu: iš viršaus žiūrėdamas į vaikus, įsibėgėjančius, į baseiną stryktelinčius, jame dūkstančius, ir į svečius, su taurėmis rankose aplink staliukus vaikštinėjančius ar šezlonguose tingiai atsilošusius, poromis ar būreliais kalbančius, jau švente gyvenu: Koletės ir Žano Polio viloje rengiami pokyliai visose apylinkėse pagarsėję, į juos patekti ne kiekvienam skirta.

– ...taip, anų metų vasara ypač graži buvo, o tą paskutinį rugpjūčio šeštadienį – jokių nesklandumų, tarytum Dievas jį būtų patepęs, – man sako Emanuelė ir aš tą patį kartoju merginai, kurią tarp svečių pasisukiojęs atsargiai paimu už alkūnės ir pasivėdėju į šalį: ji man patinka, atrodo žavi ir simpatiška, norėčiau ką nors šmaikštaus pasakyti, tačiau galvoje tuščia, diena – tarsi Dievas ją būtų patepęs, – išlemenu, ji sutrikusiomis akimis į mane pasižiūri.

– ...net ir mistralis, per savaitę mums galvas išpūtęs, penktadienį vakarop susimylėjo nurimti. Būdavo, tai tas, tai anas atsitinka: žiūrėk, Žilis ką nors iškrės, jau svečiams renkantis susigriebsime, kad pamiršome kokį nors prieskonį ir paskutinę minutę lėksime į miestelį, Koletė versis per galvą ir neras auskarų, kuriuos vakare įsisegti jai žūtbūt reikia. O tos šventės rytmetį – jokių nesklandumų: Koletės nuotaika buvo puiki, Odilės ir Maiklo nuotaika buvo

puiki, auštant iš vakarėlio grįžęs Žilis miegojo, Izabelė užsidariusi skaitė, Amelija pasisiūlė man virtuvėj padėti, paskui susimanė figų pyragą iškepti, o ir man niekas nekrito iš rankų, kaip sykiais būna, – retkarčiais pritildama, lyg stengtųsi tiksliau prisiminti, man kalba Emanuelė. Pasak jos, viskas taip gerai klostęsi, kad tas gerumas ilgainiui ėmęs darytis įtartinas: taip būti negali, kažkas atsitiks. Bet kad atsitiktų, kas atsitiko...

– Nereikėjo Koletei to pokylio rengti, – apgailestaudama taria Emanuelė. – Tik pamanyk, Žano Polio sugrįžimo proga. Tokia ir proga – skraidydavo ir skraidydavo jis į tuos savo simpoziumus, konferencijas, seminarus: kur tik jis nebuvo pranešimų skaityti. Ir be jokios dingsties Koletė svečių prisikviesdavo, o čia matai – Žanas Polis sugrįžta. Iš dar vienos konferencijos. Kaip nepasinaudosi proga...

– Ne, tikrai nereikėjo, – akimis padrąsinusi įsipilti, dar tvirtesniu balsu, su dar didesniu įsitikinimu kartoja Emanuelė. – Po tiek anos vasaros pokylių, linksmybių, svečių rengti dar vieną šventę... Laimė irgi turi ribas, laime kaip ir bet kuo piktnaudžiauti negalima, – Emanuelės balse išgirstu prietaringumo gaidelę. Ir santūrumą moters, kuriai nuo vaikystės saiko jausmas įskiepytas.

Paskui ji prityla, nuleidžia akis, kukliai priglaudžia taurelę prie lūpų, pastato atgal, o aš galvoju, kad taip visada: ištikus nelaimei, laiką tartum filmo juostelę norisi atsukti atgal. Atrodo, vos kitaip šį ar tą būtum padaręs, aplinkybės nebūtų sutapusios. Arba: nujautei, kitąsyk, regis, žinojai, jog tai atsitiks, o nepadarei nieko, kad neatsitiktų.

Emanuelei toliau ėmus pasakoti, ką aš iš Odilės žinau, tik jai nesakau, regiu Žaną Polį, palinkusį prie iliuminatoriaus: po jo akimis – vandenynas, jis iš Bostono grįžta. Parskris į Paryžių, sės į automobilį, oro uoste paliktą, ir nė neužsukęs namo važiuos į vilą Provanse, kur Koletė jam sugrįžtuves rengia. Žino jis ar nežino, kad Koletė

jo sugrįžimo proga pokylį rengia? Gal nė neįtaria, gal Koletė jam nieko nesakė – neva staigmeną padarysiu? Nepaklausiau Odilės, dabar neklausiu Emanuelės, galiu tik spėlioti. Lygu tik spėlioti galiu, apie ką jis galvoja, žvelgdamas į mėlynus vandenis be ribų, po lėktuvo sparnais visu akipločiu išsiliejusius. Prisimena savo pranešimą didelėje auditorijoje, aplodismentus ir interviu, kviestinę vakarienę prabangiame restorane? O gal Žanas Polis tik iš pareigos, tikros ar įsikalbėtos, į tą konferenciją skrido, mieliau būtų baseine pasimaudęs ir hamake pasisupęs – susimanyk vasaros pabaigoje, kai taip norisi paskutinėmis jos dienomis pasidžiaugti, į konferenciją kviesti. Ir dabar nekantrauja sugrįžti, jau mato, kaip apsikabina Koletę, kaip jo pasitikti atbėga Izabelė, Amelija, Žilis. Bet galbūt, iš aukštybių žvelgdamas į Atlantą, jis nei prisimena tai, ką patyrė visai neseniai, nei mąsto apie tai, ką netrukus patirs, galbūt, žvelgdamas į vandenyną be galo, be krašto, jis gėrisi juo kaip žemišku atspindžiu dangaus begalybės, akistatoje su kuria darsyk sutinki, jog žmogaus gyvenimas čia – mažiau negu mirksnis šviesmečiais išsiliejusio kosmoso okeane, prieš kurį protas buvo ir liks bejėgis kaip kūdikio. Odilė juk sakė, kad buvo poetas: profesija žmogaus prigimties nepakeičia.

Emanuelė man kalba, ir jai taip ilgai kalbant, greitkelis, kuriuo iš Paryžiaus į Provansą lekia Žano Polio vairuojamas automobilis, mano vaizduotėje irgi vis labiau tįsta – po tiek valandų trukusio skrydžio keli šimtai likusių kilometrų jam turėjo atrodyti kaip tie kosmoso šviesmečiai. Jį vejasi ir lenkia mašinos, kitas jis pasiveja ir pralenkia – kaip visada vasarą šiame kelyje, vedančiame į Viduržemio jūros pakrantę, – daugybė žmonių. Mašinų kėbulai Žano Polio akyse šmėkščioja kaip įvairiaspalviai sparnai vabaliukų, tai nusileidžiančių, tai pakylančių, į ilgą juostą susiliejantys kelio ženklai, nuorodos, įspėjimai ilgainiui ima suktis ratu lyg karuselė, aš

pavargęs, – Žanas Polis sau sako, reikėtų sustoti ir pailsėti, bet kiek čia teliko, kaip nors nuvažiuosiu.

– Užmigo, – išgirstu tariant Emanuelę.

Prisimenu: tai buvo perkūnas iš giedro dangaus, širdies smūgis, kai net aiktelt nespėji, saugioj vietoj po kojomis prasivėręs akivaras...

Mano akyse – išgąsčio iškreiptas veidas Emanuelės, Koletės vilos tarpustaktėj rankom mosuojančios ir kažką šaukiančios.

Dabar Emanuelė prieš mane Koletės virtuvėje sėdi.

Pasakiusi, kad užmigo, įsipila antrą taurelę.

– Užsimušė vietoje, – taria. – Trenkės taip, kad sveiko kaulelio neliko. Ir viskas. Tikriausiai taip buvo lemta. Kitaip nesuprasi. Nei kodėl, nei už ką.

Likimas kiekvieno mūsų prigimtyje įrašytas, tik mes tų rašmenų skaityti nemokame, – nebesuvokiu, ar išgirstu, ar pamanau, kad Emanuelė taip savo mintį galėtų pratęsti.

– Jei ne Odilė ir Maiklas, nežinau, kaip Koletė būtų ištvėrusi, – atsidūsėjusi sako Emanuelė. – Odilė ir Maiklas labai daug jai padėjo. Gal jau buvo numatę, gal tyčia kaip tik tų metų rudenį iš Londono grįžo. Kiekvieną vakarą arba jie pas Koletę, arba Koletė pas juos.

Vienu gurkšniu iki dugno išgėrusi, Emanuelė atsikelia nuo taburetės ir uždega šviesą.

Atsigręžia.

– Indų krūva, o aš čia plepu.

Ir atsuka čiaupą.

Ūmai iš tamsos išnirusių daiktų kontūrai tokie ryškūs ir aštrūs, kad skalpelio ašmenimis rėžia akis: lyg su Emanuele būčiau įžengęs į drobę, kurioje daiktai nutapyti taip tiksliai ir kruopščiai, kad atrodo nebetikri, – jie paslaptingi, keisti, truputėlį grėsmingi. Dar grėsmingesni jų šešėliai – baldų, grafino, dviejų taurelių, kaip mi-

niatiūrinės balerinos po svaigaus sukinio ant vienos kojytės sustingusių.

– Emanuele, ar tu dar čia?! – išgirstame iš miegamojo šaukiant Koletę.

– Taip, *madame,* aš dar čia! – į prijuostę šluostydamasi rankas, jai atsišaukia Emanuelė.

Susizgrimbu per ilgai užsibuvęs.

– Emanuele, man tavęs reikia!

Koletės balsas nerimo kupinas.

– Tuoj!

Pusbalsiu sau:

– Vėl...

– Tai aš jau eisiu...

– Emanuele! – už nugaros užsidarius buto durims, vėl išgirstu.

– Tuoj, tuoj, *madame*!

Vasaris.

Žemas dangus.

Slogos, kosuliai, gripas – nosies ir gerklės ligų epidemija.

Anksti ištuštėjančios gatvės.

Reti praeiviai, kuriuos Ana Marija sutinka, susisukę į paltus ar kailinius, apsimuturiavę šalikais, ant galvų užsimaukšlinę kepures, – jie prasilenkia akių nepakeldami, lyg žiema būtų įvedusi nakties karantiną ir visi skubėtų namo, kol dar nepradėjo kaukti sirenos. Anos Marijos kaulus pagela skverbia, žvarbos švitrinami skruostai irgi nekantrauja pajusti šilumos bangą, plūstelėsiančią, vos pravers namų duris, jos plaštakos jau apsikabinusios puodelį arbatos, o akys – sutikusios gailesčio sklidiną žvilgsnį, motina siūlo: gal kepto vaflio norėtum, gi mėgsti, palauk tuoj pašildysiu ir cukraus pudra apibarstysiu... Ir staiga...

Ir staiga, jau visai prie namų, kitoje gatvės pusėje Ana Marija išvysta keistą žmogystą – kitaip nei kiti, tas vyras niekur neskuba, o nugara atsišliejęs į gatvės žibintą lyg benamis, židinio šilumos išsiilgęs, nekrustelėdamas žvelgia į degančius langus, toks liūdnas ir vienišas Anai Marijai jis pasirodo. Jo ilgas paltas pastatyta apykakle panašus į sutaną, jo kiek pakreiptos skrybėlės krašto šešėlis nuo jos slepia veidą, gelsva žibinto šviesa retas snaiges išryškina – jos sūkuriuoja virš jo, įstrižai krinta, iš šviesos tako išklydusios, tamsoje dingsta tarsi efemeriškos balerinos, savo trumpučio gyvenimo šokį sušokančios ir be skausmo šį pasaulį paliekančios, tas vyras pamažu į ją galvą suka...

Aleksandras sugrįžo!

Iš Anos Marijos krūtinės širdis dangun strykteli.

Ji šoka kitapus gatvės, Aleksandras irgi link jos pasileidžia, jie gatvės vidury susitinka, vienas kitam į glėbį puola, bučiuojasi, sucypia stabdžiai, vieni, kiti, Aleksandras, iš glėbio nepaleisdamas, Aną Mariją ant šaligatvio tempiasi.

Paskui – kaip laimingai pasibaigiančiuose meilės romanuose.

Nieko sakyti jau nebereikia, jie abu viską žino, viską supranta, bet, pirmam džiaugsmui atslūgus, jie vienas per kitą kalba. Skausmas ir liūdesys, jo širdį apėmę, iš ponų Akermanų išvažiavus ir namo grįžus, Aleksandrą įtikinę, kad Aną Mariją jis iš tiesų myli. Atvirai sakant, įsimylėjęs jau tada buvo, kai anksčiau sugrįžo iš nepavykusio žygio į kalnus – kas tas smulkus lietus, ne per tokį lietų jis po kalnus keliavęs, bet, kaip anksčiau kalnų šauksmui atsispirt negalėdavęs, taip tomis dienomis, viešbučio kambaryje sau vietos nerasdamas, jis kitą šauksmą, už kalnų balsą stipresnį, išgirdęs. Pertraukusi Aleksandrą, Ana Marija prisipažįsta, kad, vos jį išvydusi, kai su Žaklina ir dar dviem draugais į ežerą maudytis bėgo, o jis su lazda ir kuprine aukštyn kopė, jį įsimylėjo; tai buvo meilė iš pirmo žvilgsnio; kad jis irgi jai neabejingas, Ana Marija pajautusi, kai valtimi išplaukus į ežero įlanką jis leidosi jai kalbėt apie Pėterį.

– Aleksandrai, ar jūs prisimenate?

Aleksandras, linktelėjęs galva, patvirtina, kad viską kuo puikiausiai prisimena: jis manęs, jog Pėteris įsimylėjęs ją, o ji – Pėterį, ir pajutęs, kad jam gera su ja, kad jis per kelias valandas jos pasiilgsta, sutrikęs, sumišęs, ėmęs sau priekaištauti, kad iš pavydo išduoda draugystę: tada ir nusprendęs viską užgniaužti ir sau skausmingai prisiekęs nei Pėteriui, nei jai apie tai niekada neprabilti. Ana Marija juokiasi: Aleksandrai, koks jūs kvailelis!.. O ką gi jūs ten, po žibintu ant šaligatvio, veikėte? Toks liūdnas ir vienišas man pasirodėte...

Jie apsikabinę žingsniuoja tamsoje skendinčia parko alėja.

Sneigėja.

Aleksandras jai sako, kad niekada nebūtų išdrįsęs į duris pasibelsti, koks laimingas atsitiktinumas, kad ji kaip tik šiuo metu namo ėjusi! Jis į komandiruotę važiuoja, tiesioginio reiso nėra, tarp dviejų traukinių – kelių valandų tarpas, jis dar svarstęs, dvejojęs, bet galop pasiryžęs – geresnės progos juk nebus, jei ne dabar, tai – niekuomet, tada jau šokęs, prisiminęs jos adresą per visą miestą strimgalviais į šį nuošalų kvartalą įpuolęs ir, spėliodamas, kurie langai – jos, po žibintu nekantriai laukęs stebuklo: jei jo gyvenime lemta atsitikti stebuklui, tai jis atsitiks šiandien, šį žiemos, kaip niekada šaltos ir žvarbios, vakarą.

– Į stotį, brangioji Ana Marija, o dabar jau – į stotį, nesibauginkite, aš išvažiuoju, bet aš sugrįžau, aš – čia, amžinai su jumis!

– **Visada užsispyrusi** buvo: kai įsikals ką į galvą, tai jau neišmuši, jos žodis bus paskutinis. Gal tai – išlepintų žmonių bruožas? Kai viskas gerai, kai nesėkmės nekaišioja kojų, lengvai patikėsi, jog tai – tavo paties nuopelnas. Tavo išminties, tavo sumanumo ir išradingumo. Nė Žano Polio žūtis nieko nepakeitė. Sykiais man priekaištaudavo: tu vis svyruoji ir abejoji, tu neturi savo nuomonės. Ką galėjau jai atsakyti, tokia jau esu – jeigu ne plaučiai nuo pat vaikystės, jeigu ne sanatorijos kalnuose, ką aš žinau, gal nerimo ir abejonių manyje būtų prisisėję mažiau. Jau sakiau, mes tais pačiais metais tą pačią dieną gimusios, internate pieno seserimis mudvi vadino, tačiau visada man atrodė, kad Koletė – mano vyresnė sesuo. Jei susipykusios čia pat susitaikydavome, tai dėl to, kad aš jai nusileisdavau. Kai pasiūlydavo ar nuspręsdavo, visada jai pritardavau. Savo nuomonę reikš – aš patylėsiu. Ir taip – visą gyvenimą.

Bet...

Betgi yra amžiaus riba, už kurios sveikata ir valia tavo gyvenimą minuso ženklu paženklina: nieko nebesitikėk, dabar tik neteksi. Koletė sau nepalankių tiesų priimti nenori, ji kratytųsi net pripažinti, kad ištikimosios Emanuelės pagalba jai, tiek metų sulaukus, – nebe privilegija, o tiesiog būtinybė. Ir kiek reikėjo jai skambinti, kaip reikėjo ją įtikinėti, kad galų galiausiai sutiktų, jog viena nakvoti ji nebegali. Emanuelė man išdavė, kad per miegus po kambarius vaikštanti, leido suprasti, kad dabar jau ir naktį jai priežiūros reikia, man guodėsi, kad nei jai, nei vaikams Koletės įtikinti nepavyksta. Ir paprašė manęs su ja pakalbėti.

Kolete, sakau jai, tau naktį jau priežiūros reikia. Kaip man. Tegul vien dėl to, kad Evai būtų ramiau. Ir tau pačiai, ir tavo vaikams taip pat bus ramiau.

O ir pati pagalvok – ką žinai, kas kada atsitiks.

Nieko Odilei aš nesakau, tik pats sau prisimenu, jog panašiai ir apie ją Eva man kalbėjo, kai mikroinfarktui ištikus naktinę slaugę nutarė pasamdyti. O ir vėliau, kai vežimėlin prireikė ją įsodinti. Kad užsispyrusi. Kad su tuo, kas akivaizdu, susitaikyt nenori.

...Pro užuolaidos kraštą šviesos pluoštas krinta ir prieblandoje skendintį kambarį į dvi dalis padalija. Odilė vienoje pusėje, aš – kitoje. Ji šneka ir šneka, bet tai – vien tik žodžiai, jie nieko nereiškia ir nieko nekeičia, nieko išvis nebevyksta, vykti negali, atrodo, vakaras niekada neateis.

Lauke – beprotiškai karšta, į lauką išeiti mes neturime teisės.

Gal „Linksmąjį malūną“ prisimindama, „linksmuoju autobusu“ Odilė jį pavadino?..

Būtume norėję jį, tą linksmąjį autobusą, dar sykį pagauti, kartais prasitardami vienas kitam, kartais slapčia vylėmės, kad šiandien vėl jo sulauksime, pavažinėję tuo pačiu maršrutu, nusprendėme, kad jis turbūt numerius keičia – linksmajam autobusui nuobodu būtų tomis pačiomis gatvėmis tuos pačius ratus sukti, tačiau į jokią stotelę prie mūsų namų jokiu numeriu pažymėtas linksmasis autobusas nebeatvažiavo, pirmas sykis taip ir liko vienintelis.

Iš pažiūros jis nebuvo kuo nors ypatingas – vienas iš daugybės maršrutinių, Paryžiaus gatvėmis nuo ryto ligi vakaro zujančių, eilinis autobusas, ir tiek – jį iš tolo pamatęs prie stotelės artėjant, nė nebūtum įtaręs, kad tavęs laukia truputį kitokia kelionė nei visada, bet mano prisiminimuose jis – ne iš autobusų parko, o iš vaikiškos knygelės piešinių išriedėjęs: plačiai, linksmai besišypsantis, posūkiuose šelmiškai akį primerkiantis, ryškiomis spalvomis išsimarginęs.

– Yra žmonių, ir iš nieko mokančių šventę sukurti, – grįžusi namo apie jo vairuotoją pasakė Odilė. Ir dar kažką apie vaikystę pridūrė. Tiksliai nebepamenu, ką. Kad tai – iš vaikystės paveldėtas sugebėjimas? Galėjo ir taip pasakyti, apie vaikystę Odilė toliau dažniau užsimindavo, iš tų jos užuominų lyg ir būsiu supratęs, kad jai neatrodė, jog laikas neišvengiamai visas vaikystės dovanas atima: kiek jų pavyksta išsaugoti, šiek tiek nuo mūsų valios priklauso.

Tad savaime suprantama, kad linksmas ir šelmiškas tas autobusas mano galvoje liko, kadangi linksmas ir šelmiškas vairuotojas

prie jo vairo sėdėjo. Irgi kaip iš paveikslėlio išlipęs. Galbūt dabar tik vaizduojuosi, galbūt mano atmintyje laikas jo veidą išblukino ir aš nelyg dailininkas, vaikiškai knygai iliustracijas piešiantis, jo portretą kuriu: raudonskruostis, riestaūsis, žvitrių akių pusamžis vyras nuoširdumu ir gyvenimo džiaugsmu tryško – toks geras dėdė, kokio vaikams reikia. Vos įlipę pajutome, kad šis autobusas – kitoks nei visi: tarsi seniai nesimatę draugai, po daug metų netikėtai vėl susitikę, jo smagiai nusiteikę keleiviai šypsojosi vieni kitiems, taukšėjo su savo kaimynais. Išlipantieji vairuotojui rankomis mojo. Toliau važiuojančiųjų žvilgsniai mums, ką tik įlipusiems, sakė: paslapties neišduosime, tuoj pamatysite patys, į kokį ypatingą autobusą įsėdote.

– Ar jau visi, ar galim važiuoti? – atsisukęs šūksniu pasiteiravo vairuotojas.

– Taip, taip, taip! Jau visi!

Ir miesto vaizdams prieš akis ėmus plaukti, jau per mikrofoną prapliupo: dabar kertame *Saint-Michel* bulvarą, jeigu juo palypėtumėte, prieitumėte *Jardin du Luxembourg*, jeigu juo leistumėtės, atsidurtumėte prie *Saint-Michel* fontano. Dabar važiuojame pro *Saint-Sulpice* bažnyčią, jei kas dar nežinote, joje du Delakrua paveikslai kabo – Paryžiuje tiek visko pilna, kur ten viską žinosi. Pažiūrėkit kairėn, tolumoje – Monparnaso dangoraižis, Paryžiaus pirštu jį vadina, pastatė ir išsigando, taip ir liko bokštas vienišius, jis man visada liūdnas atrodo. Ką ten veiki, ar užmigai, jau seniai žalia dega, vis žioplių atsiranda! O čia – Nacionalinė Asamblėja, labai svarbus pastatas, joje *išrinktieji* mūsų gyvenimus tvarko. Dabar jau palei Seną važiuojame, kai iš gatvių labirinto prie Senos ištrūkstu, visada – atgaiva širdžiai.

Visu keliu, kiek važiavome, linksmojo autobuso vairuotojas lyg prisuktas be perstojo tarškė. O ten, už tilto – Luksoro obeliskas, gerai, egiptiečiai padovanojo, bet kaip jį parsigabenti? Žinote, kaip

parsigabeno? Ne? O, tai – visa epopėja! Tas stiklo kupolas – tai Didieji rūmai, Pasaulinei parodai pastatyti. Stotelėje: būkit geri, pasistumkit į galą, visi nori važiuoti, kuo mūsų daugiau, tuo smagiau!

Tuo smagumu riestaūsis pusamžis vyras, prie vairo sėdėjęs, mus visus užkrėtė. Ką ir kalbėti, ne kasdien įsėdi į maršrutinį autobusą, jo vairuotojo paverstą į ekskursinį. Šiais laikais, kai mūsų gyvenimus vis griežčiau liniuoja įstatymai, draudimai, taisyklės, kai valdžia geriau už mus žino, ko mes norime ir kaip gyventi mums reikia, tokioms *ekstravagancijoms*, pasak Odilės, vis mažiau lieka vietos. Tad nebesulaukdami savo linksmojo autobuso svarstėme, kas jį vairuoti galėjo. Naujokas, kurį priėmė ir iškart išmetė? Koks nors pakaitinis?

Kad ir kaip būtų, linksmojo autobuso nebepagavome.

O gal tai buvo visai ne autobusas, gal tai buvo mudviejų su Odile eibių aitvaras – atskriejęs, nuskriejęs?

Vėjavaikis.

– Tokie autobusai atvažiuoja tik kartą gyvenime, – galiausiai susitaikiusi su mintimi, kad niekada jo nebesulauksime, vieną vakarą šyptelėjusi filosofiškai tarė Odilė, siekdama viskio taurės.

– Už linksmąjį autobusą, daugiau niekada nebeatvažiuosiantį!

– Ir už jo linksmąjį vairuotoją! – viskio stiklą pakėliau ir aš.

Odilė apsakymą baigia aprašymu, kaip Aleksandras atėjo tėvų paprašyti Anos Marijos, jų vienturtės dukters, rankos. Motinos veidą džiaugsmas nutvieskęs, tėvas sutriko – taip sutrikusį tėvą dukra pirmąkart matė. Tikriausiai supratęs, kad išsigelbėjimo jau nebėra, ir vis tiek jo ieškodamas, jis akimis, staiga nieko nebesuprantančiomis, klydinėjo nuo žmonos prie dukters, nuo dukters – prie žmonos, nedrąsiu žvilgsniu vis užkliudydamas vidury svetainės stovintį Aleksandrą. Anai Marijai, pastebėjusiai, kaip virpa jo rankos, dar labiau tėvo pagailo; pražilęs, savo gerumą bijantis parodyti vyras galiausiai visu kūnu palinko, suglebo, lyg kažkas jo viduje būtų lūžę, ir, baimingo santūrumo kiautą prakirtęs bei vėl galvą pakėlęs, dabar jau kaip žmonos džiaugsmo nutviekstu veidu nuo kėdės atsistodamas prieš Aną Mariją rankas ištiesė:

– Laiminu tave, Ana Marija...

Argi reikia sakyti, kad laimingoji pora medaus mėnesio išvažiavo į kalnus su ežeru slėnyje? – pabaigoje klausia Odilė.

Kitame ketvirtadienio numeryje skaitykite N. N., taip pat mūsų žurnalo jaunųjų konkurso laureato, „Neišskiriamuosius“, – puslapio apačioje po Odilės apsakymu didelėmis raidėmis parašyta.

Seniai, prieš keletą metų, skaičiau tą apsakymą, kurį vieną pavakarę, mudviem grįžus iš promenados, Odilė man davė. Paskolino. Jau iš pageltusių, per sulenkimus drykstančių puslapių, iš kažkokio žurnalo išpjautų, galėjai suprasti, kad jis rašytas jaunystėje, tikrai dar prieš Antrąjį karą. Iš jo man labiausiai įsiminė *kalnai su ežeru slėnyje*, šio, leitmotyvu pasikartojančio, ir kitų vaizdų kuriama elegiška, skaidrių jaunystės lūkesčių sklidina nuotaika. Siužetas – maždaug toks, kokį atpasakojau, bet visų jo vingių aš tiksliai nebepamenu, tiesą sakant, nė pats nežinau, kiek atkartojau, ką Odilė buvo parašiusi, kiek pats prigalvojau. Bet pagrindinė siužetinė linija: konservatyvi smulkiosios buržuazijos šeima, kurioje viskas nuo valdingo vyro priklauso, Anos Marijos kelionė į pensioną, jos pažintis su Pėteriu ir Aleksandru, drovios meilės trikampis, Aleksandro laukimas ir jo sugrįžimas, kai to tikėtis mažiausiai galėjai, – speiguotos žiemos vakarą, gruodui sukauscius ne tik gatves, bet ir jausmus, – aišku savaime, sumanyta Odilės, o gal nesumanyta, gal ji aprašė, ką pati buvo išgyvenusi? Vardai iš atminties irgi išdilę, Aną Mariją, Aleksandrą, Pėterį aš pats sugalvojau. O gal ir ne? Dėl Anos Marijos ir Aleksandro neabejoju, dėl Pėterio... Gal Odilė pati jį pakrikštijo Pėteriu? Pėteris... Vargu ar toks vardas man į galvą būtų atėjęs.

Šiaip ar taip, vieną, tikriausiai svarbiausią, dalyką, labai gerai pamenu: tas romantiškas ir sentimentalus, ne naiviai, o droviai jausmingas Odilės sukurtas pasaulis man itin gražus pasirodė. Tą jos apsakymą aš skaičiau naktį, retkarčiais prie lango vis parūkydamas: uždaram kiemui tamsoje skendint, dangų niekada neužgęs-

tančiam didmiesčio apyšviečiui iš apačios tvieskiant, galvojau, kad norėčiau sugrįžti į Odilės aprašytus laikus, kai drovumo buvo daugiau nei įžūlumo, nuoširdumo – daugiau nei cinizmo, abejonių, dvejonių – daugiau nei beatodairiško pasitikėjimo savimi, kai viskas, bent skaitant Odilės apsakymą, rodosi, buvo truputį trapiau, dužiau, subtiliau, tai kas, kad galbūt truputį liūdniau: ne ryškios, akį rėžiančios spalvos, o atspalviai, ne linijos, o virpantys kontūrai, ne drąsūs brūkštelėjimai teptuku, o atsargūs potėpiai gerai įsižiūrėjus ir įsiklausius. Sakau, norėčiau sugrįžti, nors tuose laikuose niekada negyvenau, nebuvau – juose tik pasijutau, juos įsivaizdavau, aną naktį skaitydamas Odilės apsakymą; o gal niekur sugrįžti nereikia, žmogaus prigimtis juk nesikeičia, gal ir dabar viskas taip pat, tik savo pasaulyje, kurį vadiname moderniu ar postmoderniu, mes dar labiau nei Ana Marija, nei Pėteris, nei Aleksandras savo jausmų atskleisti nedrįstame?

Koks žurnalas tą Odilės apsakymą šiandien išspausdintų?

Gal iš anų laikų ilgesio, mane tą naktį apėmusio ir ligi šiol kartais nusmelkiančio, man atpasakoti jį ir panūdo?

Dar prisimenu vienintelę iliustraciją: į trikampį susigaubiančios kalnų keteros, veidrodinis tų kalnų atspindys – tikriausiai ežero vandeny, bet ežeras nenupieštas, ežero gal niekada nė nebuvo.

– **Tai kas,** kad ji manęs nelankydavo, – man, o gal pati sau, sako Odilė, prieš veidrodį taisydamasi skrybėlaitę. – Kas iš to, kad būtų greta pasėdėjusi ir ranką palaikiusi? Aš gi nė atsimerkti jėgų neturėjau.

Iš pareigos? Gailesčio? Koletės jai trūksta? Veikiausiai visa kartu: kad ir kaip būtų, savaime atsidarančios durys, kai prie jų priartėji, didelis vestibiulis su baltais chalatais vilkinčiais gydytojais, sanitarais, slaugėmis, su varganu bufetu, už kurio staliukų ligoniai, gurkšnodami arbatą ar kavą, vaišinasi lauknešėlių skanėstais, šnekasi su vaikais, vyrais ar žmonomis, giminėmis ir draugais, didelis liftas, į kurį įstumdavau Odilę su vežimėliu ir kuriame galėjo tilpti dar keli vežimėliai, ilgas koridorius, už posūkio dar vienas koridorius, pagaliau palata, kas ten žino, laikinieji ar paskutiniai Koletės namai, pakeitė mūsų „ekskursijas" – į jas vis rečiau išsirengdavom, eibėms krėsti toliau mažiau liko laiko ir noro, galiausiai jos iš viso nunyko, kaip ilgainiui nunyksta nepuoselėjami vaiko gabumai, kaip nepastebimai nunyksta viltys ir lūkesčiai, kurių išsipildymo pavargsti laukti, kaip sausrai stojus pamažu nunyksta lietaus meldžiantys ir neišmeldžiantys medžiai, krūmai ir žolės, nors augalai, atrodė, tokie gyvybingi, – kaip ilgainiui viskas nunyksta.

Palikęs Odilę su Kolete ir tais pačiais koridoriais sugrįžęs prie lifto, jo mygtuką paspaudęs mintyse melsdavau, kad, jam atvažiavus, sustojus ir durims atsidarius, jame būtų bent vienas žmogus – kartais jis atvažiuodavo tuščias, aš juo leisdavaus vienas. Kai tuo liftu leisdavaus vienas, kartais man pasirodydavo, kad krentu

į bedugnę: tai nebuvo lifto šachtos bedugnė, aidi ir šalta, ji mano paširdžiuose verdavos. Sekundėms į begalybę ištįsus, nesvarumas ir netvarumas, kuriuos per ligoninės lifto krytį patirdavau, gniaužbeing davo gerklę, ir jo durims galų gale prasivėrus pasijusdavau taip, lyg būčiau skendęs, jau kvapą praradęs, ir staiga gailestingoji pasaulio ranka mane iš vandens būtų išmetusi. Egzistencinė klaustrofobija, – diagnozavo ponia Furnjė, kai jai apie šią savo baimę papasakojau. Egzistencinė klaustrofobija, – lyg apgailėtų našlaitį, atsiduso ponia Furnjė ir taro kortas iš stalčiaus ištraukė. Išmaišiusi: tris kartus į save perkelk.

Perkėliau.

Ponios Furnjė išvedžiojimais nelabai aš tikėjau, tik iš smalsumo, ko dar prasimanys, jos būrimų klausydavausi.

Išlipęs iš lifto, perėjęs per vestibiulį ir uždarame ligoninės kieme atsidūręs, vaikščiodavau ratais po kolonadą, juosiančią jį iš keturių pusių, tarsi kalinys pasivaikščioti išleistas. Jeigu būčiau skaičiavęs valandas, kurias su Odile praleidau ligoninėse, klinikose, kartais – greitosiose, būtų susidariusios dienos, savaitės; Koletės aplankymai mano ligoninių patirtį tik truputį papildė. Kaip atsitiktinumui iškrėtus akibrokštą ir po ilgų pastangų rankoms prisijaukinus ramentus klibikščiuodamas gatvėmis pastebi, kad tu toks – ne vienas, ir su savo bendrais akimis imi sveikintis, taip ligoninėje susivoki, kiek ligų, negalių keroja mieste, kuriame gyveni, tik visas tas skausmas, sielvartas, gęstančios viltys užtvenktos tarp gydymo įstaigų sienų. Gal ir gerai, kad visa taip sutvarkyta – tik kerštuolis norėtų, kad jo skausmas ratilais nuvilnytų. Kai žinai ką nors tik iš tolo, to lyg nėra; galų gale užjausti ne taip jau sunku.

Tokios padrikos mintys – sutinku, dažnai paikos, banalios – mane apnikdavo, kai Odilę Koletės palatoj palikęs žingsniuodavau aplink uždarą ligoninės kiemą ar, dar sykį ją atlydėjęs į kliniką, sė-

dėdavau greta jos – nerimaujančios, bet dar labiau nei visada pasitempusios, pabrėžtinu orumu nerimą slepiančios, – laukdamas, kol ją pakvies, o paskui nekantraudavau, kada gi išleis ir mudu pagaliau į lauką išeisime. Tarkime, nei iš šio, nei iš to ligoninę imdavau lyginti su kalėjimu: kalinys žino, už ką jį nuteisė ir pasodino; dėl ko ligoninėje tu guli, vienas Dievas težino. Sykiais, lyg kartodamas pamoką, pamąstydavau ir apie nenuspėjamus lemties posūkius, vingius, apie kuriuos, burdama taro kortomis, taip mėgdavo kalbėti ponia Furnjė – apie tuos visus atsitiktinumus, sutapimus ar prasilenkimus, kitąsyk visiškai niekus, pakeičiančius, net nulemiančius mūsų gyvenimus.

Sakau, neretai ir visai naivūs, vaikiški klausimai mane užplūsdavo, vaikštinėjant po Koletės ligoninės kiemą ar klinikoje laukiant Odilės, kad ir: šiame pasaulyje tiek galimybių, kodėl vienos jų išsipildo, kitos – neišsipildo, kiek tai nuo mūsų valios priklauso ir kaip nuo mūsų valios priklausyti galėtų, jeigu apie kai kurias jų, prigimties ar likimo mums dovanotas, mes galbūt nė neįtariame? Betgi nemažai jų – akivaizdžios ir paprastos: gyveni vieną kartą, o pasaulio visai nepažįsti, tai ko po jį nekeliauji, koks inkaras tave prie šio miesto pririšo, kodėl iš jo išvažiavęs netrukus atgal skubi grįžti? Dar geriau: o gal keliauti iš viso nereikia – ką gi tu rasi, bus kitos formos ir spalvos, bet iš esmės – viskas tas pat; gal tam, kad kitus pasaulius atrastum, kad iš pasaulio, kurio gravitacinė jėga tavo polėkius varžo, ištrūktum ir į esmės akį kritęs galų gale praregėtum, tau reikėtų nerti į kvaišalų svaigulio sūkurį, kodėl šito nedrįsti? Kodėl, kai širdį akmenys užgula svoriu, kad, atrodo, jau neištversi, o beprotybė išganytojos ranka kviečiamai moja ir tau maga jos glėbin pulti: šis suartėjimas bus išrišimas ir pakylėjimas vienu metu, – vos žingsnį žengęs nustėrsti, prarandi amą ir kaip niekingiausias bailys užsimerki, nors ji tau taip švelniai, valiūkiškai, gundomai šypsosi?

Kodėl gyveni taip, lyg būtumei išimtis ir tau, išrinktajam, čia gyventi būtų skirta per amžius arba lyg baigusis šio gyvenimo šventei tavęs lauktų dar šimtai kitų gyvenimų švenčių; kodėl neatlapoji krūtinės, neišsketi rankų, kodėl visko apglėbti, visko aprėpti nė nebandai, kodėl kvapą užgniaužęs nepuoli nuo uolos, aukšto skardžio: jeigu pultum nuo uolos, aukšto skardžio, užsimušti gi neužsimuštum – juk žinai, kad drįstantiems pulti nuo uolos, aukšto skardžio užsimušti nelemta, jiems vieninteliams skirta išgirsti pasaulio ir trumpų mūsų gyvenimų begalinį aidumą kosmoso toliuose; kodėl, po galais, niekam, ničniekam tu nesiryžti, tik užsispeitęs į kertę smilkai, vis smilkai tuos pačius sudrėkusius, vos ne vos įsižiebiančius savo pilkos kasdienybės degtukus ir šypsodamasis sakai sau ir kitiems: *okay*, viskas gerai? Juk tau taip norėtųsi atsiplėšti – nuo ko? Juk tau taip norėtųsi skrieti – kur, ligi ko? Juk tau taip norėtųsi išsemti – ką ir iš ko? Juk tau taip norėtųsi... Tu nemoki pasakyti nė to, ko tau taip labai norisi, todėl nedarai nieko kita, tik nežinia nuo ko drebančiom rankom smilkai, vis smilkai tuos kasdienybės kišenėje sudrėkusius, vos ne vos įsižiebiančius degtukus, kuriuos mintyse keiki, prakeiki: sielos jie nenudegins, iš neatsargumo nebent pirštus nusisvilinsi.

Ne tik ligoninės – miestuose yra ir kitų vietų, kurias mes žinome, bet kurias nukeliame už savo gyvenimo skliaustų: apie jas geriau negalvoti ir į jas geriau nepakliūti – apie jas per daug mąstant ar jose atsidūrus, liguistos mintys apsėda. Ir tos mintys kaip lianos ima keroti, kaip sulaukėjusios, išprotėjusios gėlės kvatotis, nuo jų, nelyg motinos rūpestingų, prabudus ir pro langą pažvelgus, tau norisi rėkti, kaip už galvų susiėmusios, nuo tiltų rėkia prakaulių veidų Munko žmogystos su nevilties minų išsprogdintom akiduobėm.

– Sebastianas manęs nesupranta, – prisimenu sykį pasiguodus Odilę. – Jis mano, kad praeitį aš idealizuoju, kad man atrodo, jog

anksčiau viskas buvę geriau. Tiek skausmų, siaubų išgyvenusi, ar aš sakysiu, kad praeityje viskas buvę geriau? Jau dešimtmečius mes gyvename laimingus laikus, tik jaučiu, kad visa tai ilgai nesitęs. Prie gero gyvenimo lengva priprasti, geras gyvenimas išpaikina ir išlepina, ir tai – didžiausia grėsmė.

Taip mano Odilė. Trumpai tariant, ji mano, kad karai, visos nelaimės – iš žmonių išlepimo ir išpaikimo. Kad apskritai išorinis blogis – iš mumyse kerinčio blogio. Ir kadangi ši vidinio blogio banga dabar kyla, geri laikai nesitęs, tęstis negali.

– Nieko čia nauja, – sako Odilė, – ir laikraščiai rašo, kad gyvename būsimų kartų sąskaita. Kas iš to? Parašo, ir tiek. Taip buvo ir bus. Už gerą gyvenimą vaikai užmokės. Paskui – viskas iš naujo.

Sykiu jai atrodo, kad šis ciklas bus paskutinis.

– Bet ką aš žinau? – vos prasitarusi, Odilė iš karto sumenkina savo žodžius. – Gal kiekvienai nueinančiai kartai atrodo, kad su ja ir laikai pasibaigs? Fanaberija visos tos pasaulio pabaigų pranašystės...

Taip sako Odilė. O man tokių minčių tik paduok, toks jau esu: kaipgi, laikrodin žvilgčiodamas ir nekantraudamas sutarto meto, kai galėsiu Odilę pasiimti iš Koletės palatos, ar lūkuriuodamas, kol ją išleis iš kabineto, jas plėtodamas neimsiu sau suokti, jog mūsų amžius – nelyg lengvabūdis ligonis, kuriam visos ligos diagnozuotos, o ir vaistai išrašyti, bet jam į tai – nusispjauti: per gydytojų konsiliumus jis liūdnai šypsosi ir nuolankiai linkčioja galva, bet, nors vis labiau dūsta, silpsta, jau griūva, kad pasveiktų, nieko nedaro. O paskui jau neklauskite: stigmomis žydinčios žaizdos, kaip senos dumplės plyštantys plaučiai, metastazėmis kerojantys vėžio čiuptuvai, ramentai, trupančios kaukolės – vaizdinių jūra, keisčiausios metaforos. Ir tos mintys, vaizdiniai sukasi, pinasi, šoka; kaip gyvatės, pakirdusios iš pasąmonėje susisuktų irštvų, rangosi, gelia –

kai nė nuspėt negalėdamas, kas dabar mano paties kūne dedasi, kokių sėklų jame prisisėję, o gal ir piktžolės jau prasikalusios, aš žvelgiu į paliegusius žmones, kai mąstau apie paliegusį ir gydytis nenorintį mūsų gyvenamą laiką.

– *Mon pauvre garçon*, – koridoriuje atsigręžusi man sako Odilė, kai išstumiu ją iš Koletės palatos.

Vakarais nuo tiltų žvelgti į baržas, Sena atplaukiančias – ìlgos tarsi vienatvė, žvyro, smėlio, betono prikrautos, jos artėja labai pamažu: tingiai iš vilgšnų nerdamos, abipus savęs abejingai vandenį skirdamos, tos baržos tarsi dideli pilki luotai po žemu rudens dangumi neskubėdamos slysta ir po tiltu, ant kurio stovi, praslysta, savo dusliu, iš pradžių garsėjančiu, paskui tolstančiu burzgimu sielos klausą užgaudamos dar skaudžiau nei saksofono melodija, atsklindanti nuo miglose skendinčios žemutinės krantinės; joms praplaukus tu ilgai nuo vandens akių negali atitraukti, lyg užkerėtas stebi jo raibuliavimą – nieko neklausdamas nei savęs, nei pasaulio, tik jausdamas, kaip tuštuma tavyje skleidžiasi, lyg pats būtum pavirtęs į rudenį, ateinančios žiemos stingulin šį miestą gramzdinantį.

Ilgos žiemos naktį žvelgti į pilnatį, regis, amžiams prišalusią ant dangaus, tamsos skraiste žemę apskliautusio, – paslaptinga ir tolima, ta pilnatis galiausiai tavo sielos šauksmą išgirsta ir ūkanotu mėnesienos taku pamažu tavęs link ima artėti tarsi gimtinė, kurią svetimų kraštų suviliotas kitados palikai ir kuri, kaip motina atlaidi, štai susimylėjo tave savo glėbin atgal pasiimti, – tu žvelgi į mėnulio pilnaties diską, tu norėtum, kad jo kelias būtų greitesnis, taip ir neišmokęs kantrybės, tu jį ragini ir meldi paskubėti – kol įvyksta, ko labiausiai bijojai: laikas, tavo vilčių įtampos neatlaikęs, tave atbloškia į šios žiemos realybę ir tu supranti, kad tas artėjimas – nieko daugiau, tik iliuzija, kurią tavo vaizduotė ir primerktos blakstienos sukūrė: šalčio, prie dangaus pilnaties diską prišaldžiusio, neatšildys joks ilgesys, iš šių žemės ir tavo sielos provincijų,

nuo pradžių pradžios neišsipildyti pasmerktų, niekas tavęs neišvaduos.

Pavasario rytais žvelgti į pumpurus, pamažu besikraunančius, ir laukti, kada jų žiedlapiai išsiskleis, o sulaukus gėrintis jais, tokiais šviežiais, švelniais ir gležnais, jausti, kaip jaunystės viltys atgyja, – tas kasmet pasikartojantis ir kaskart tarsi pirmasis gamtos pakirdimas iš žiemos sąstingio toks įstabus, kad net karčiausios patirties aptemdytą tavo žvilgsnį iki vaikiško naivumo nuskaidrina ir tu, naujakurystės polėkio nešamas, tari sau, jog tai, kas buvo, užbraukęs, gali viską pradėti iš naujo: akimis palydėdamas baržas, plukdančias smėlį, žvyrą, betoną, tu dabar mąstai apie kranų gerves, virš naujų statybviečių krovinius keliančias ir nuleidžiančias, o į mėnulio pilnatį žvelgdamas įsivaizduoji, kad ji – tavo sielos pilnaties atspindys.

Kaitriomis vasaros dienomis išsitiesti ant Senos krantinės ir žvelgti į dangų be debesėlio, aukštą ir plyną, saulės išdegtą tarytum žaizdras; tingų popietės metą, kai bet koks judesys ir žodis atrodo beprasmiai, jausti, kaip pilnaviduris vasaros žiedas nuo to tuštutėlio dangaus prie tavęs linksta – palaiminga jausmų ir minčių atostogų valanda, kai atrodo, kad, su saule į metų zenitą pakilęs, tu su tuo, kas aplink tave, susiliejęs, o gal viskas tavyje išsilieję.

Pavasariai keitė žiemas, rudenys – vasaras: po ligos, kai Odilė kaip feniksas atgimė, tas ratas dar nekart apsisuko, bet, kaip anuomet visi sau tyliai galvojome, kad tai – paskutinė Odilės žiema, taip dabar, dar vieno pavasario, vasaros, rudens ar žiemos vėl sulaukusi, Odilė jau pati balsu sakė, kad tai – jos paskutinis pavasaris, paskutinė vasara, paskutinis ruduo ar paskutinė žiema. Sakydavo tai labai paprastai, lyg atsidūsėtų, kad Selma ir šį rytą atvėsusią kavą į lovą jai atnešė, ar Paulos prašytų ištrūkusią sagą įsiūti. O man vos prasitarus: ką jūs, *madame*, argi mes žinome, kiek mums laiko atseikėta, – ji tokiu pačiu žvilgsniu į mane pažiūrėdavo, kaip Styvui saky-

dama: Styvai, nebūkim juokingi. Nors tikrai nė vienas nežinome, ar šis pavasaris, vasara, ruduo ar žiema mums nebus paskutiniai, apie mums skirto laiko baigtinumą juk nelabai dažnai susimąstome; Odilę vežimėlyje stumdamas, sykiais pats savęs klausdavau, ką jaučia žmogus, įsivaizduodamas, kad paskutinį kartą regi pavasarines gėles, vėl pražysiančias, kai jo nebebus. Arba tardamasis, jog kitą rudenį nebegirdės, kaip atsimušinėdami į šaligatvio plyteles sproginėja kaštonai – tarsi ataidai visko, kas buvo, netrukus jau nebe tavo paties, o tik tave prisimenančių žmonių atmintyje retkarčiais galbūt dar suskambėsiantys.

Sakau, tuomet maniau, kad Odilės ir mano pasauliai – du nesusisiekiantys arba vos vos susisiekiantys indai; dabar, kai prisimenu ją, tolyn labyn man atrodo, kad neva šalutinės melodijos, iš ūkuose skendinčių tolumų tau vos vos pasigirstančios, gali būti bylesnės už kasdienos triukšmą, kurį vadini savo gyvenimu, o neva šalutiniai keliai gali atverti daugiau ir platesnių perspektyvų nei pagrindiniai, kuriais per daug nesukdamas sau galvos skrieji, prieš akis šmėžuojant vaizdams, kuriuos rytoj tikriausiai būsi pamiršęs.

Į šalį, į šalį, į šalį.

Saujoj suspaudžiu kelis, keliolika eurų.

– Kiek gausi – tau. Bent jau vyno taurei turėtų užtekti.

O kur dėti šias, atidėtas į šalį?

Parduotų gaila nebūdavo. Gaila būdavo šių – atstumtųjų.

Atgal krepšin susikrovęs ir nuošaliau panešėjęs, palikdavau jas ant šaligatvio krašto ir, atokiau atsitraukęs, kartais iš smalsumo pastoviniuodavau – paims kas nors, nepaims? Kai kurias kartais paimdavo, kartais nė vienos nepaimdavo, o gal paimdavo, kai manęs nebebūdavo, – juk ilgai neištverdavau: žiūrint, kaip pro jas eina, praeina, kaip prie jų pasilenkia, jas atidžiau ar greitomis varto, kaip kai kurias jų pasiima, kitas meta į šoną, mane apimdavo pojūtis, tarsi matyčiau vaikus, lakstančius po skurdžiausių Paryžiaus priemiesčių dykvietes, nykiai ateičiai juos iš anksto pasmerkusias: bejėgystės, nevilties jausmas, lyg aklos ir kurčios tuštumos kilpa tave vis stipriau smaugtų; gal ir teisi buvo Ema – man reikėtų nueiti pas *psy**?

Jeigu viską šitaip sureikšminu.

O gal tai – visai normalus jausmas?

Juk ir Odilė sakė: su knygomis kaip su daiktais, vietomis ir žmonėmis atsisveikint sunku.

Kartais aš nebežinau, kas normalu ir kas ne, tikriausiai vien dėl to man vertėtų nueiti pas *psy*.

Kaip Ema patarė.

* Psichikos ligų gydytojas.

Rytą, vėjui pro atdarą langą lyg burę išpūtus užuolaidą, tarėme vienas kitam: viskas baigta.

Ta niekur neskraidinanti užuolaidos burė ir dabar mano akyse išsirietusi – tarytum grakštus gulbės kaklas.

Dar ir dėl to, kad visada blogį ir skausmą su grožiu sieju, man turbūt derėtų nueiti pas *psy*.

Bet gelbėjausi vyno taure. Prisiminęs Odilės žodžius, kad bent jau vyno taurei užteks, ir likimo valiai ant šaligatvio krašto palikęs knygas, kurias galbūt kas nors pasiims, nueidavau į tą pačią kavinę prie Sorbonos koplyčios, į kurią su ja kartais užsukdavome iš Liuksemburgo sodo namo grįždami. Yra žmonių, kurie į kavines vieni niekada neina, kavinės jiems – vieta pabendrauti, o man vienam prie staliuko kavinės terasoje sėdėti patinka, nors ne kasdien sau tokią prabangą leidžiu. Esi vienas ir su žmonėmis, kartais įdomių pokalbių nugirsti. Laikas tarsi sulėtėja: kai skubi, į kavinę neini.

Toje Sorbonos aikštės kavinėje gyveno katė: iškėlusi uodegą, blizgančiu kailiu, ji išdidžiai vaikštinėdavo tarp staliukų, tarsi būtų kavinės šeimininkė. Sako, katės mėgsta tabako, rūkalų kvapą – kartais ji susirangydavo ant mano kuprinės, kurią, išsitraukęs cigarečių pakelį, po kojom numesdavau. Tikriausiai tariuosi, kad girdėdavau, kaip ji tyliai sau murkia, – *Saint-Michel* bulvaru ir vakarais nuolatos zuja automobiliai. Būdavo, parūpdavo ją paglostyti, bet niekada nepaglosčiau, ji atrodė tokia savarankiška, patenkinta savimi ir savo gyvenimu, kad mano švelnumo jai vargiai reikėjo. Veikiau priešingai: ne jai, o man reikėjo švelnumo, kuris nuo jos sklido, kai ji, viskam abejinga, prisimerkusi snūduriuodavo po staliuku ant mano kuprinės. Žiūrėdavau aš į tą katę, tokią ramią, kad pavydėk, ir klausdavau pats savęs: ko gi tau trūksta, kodėl tu negali gyventi, ir tiek?

Akis atkėlęs nuo jos, žvilgsniu klydinėdavau po koplyčios frontoną, jį iš tolo gaubiantį kupolą, žiūrėdavau į statulas ir į kolonas;

pamiršęs katę ir vyną, ilgas minutes stebeilydavausi į fontaną, kurio čiurkšlės, baltomis putomis virstančios, man visada, kai atkliūnu prie jo, kažkodėl primena angeliukus Renesanso paveiksluose; akis vesdavau per balkonus, langus, duris, stógus ir fasadus – per namus, vienus prie kitų prisišliejusius ir šią aikštę iš trijų pusių amžiams įrėminusius, – ir sakydavau sau: iš akmens taip pat pasimokyt galėtum; kad ir kaip būtų, kai iš tiesų reikia paguodos, miestas, jo pastatai, nesibaigiančios gatvės mane guodžia labiau negu žmonės. Pasitaikydavo, kad klaidžiodamas, kur kojos neša, nueidavau kilometrus, kol prieidavau savąjį *ratą*; kartais atrodydavo, jog viskas dėl to, kad nemoku įsiklausyti į daiktus, kad per tiek metų jų pamokų neišmokau.

Tą rudenį Odilė nutarė atsisveikint su knygomis. Ne su visomis – su tomis, kurių, žinojo, niekada nebeatsivers, kurių viršelių jos akims ir rankoms nebelabai jau reikėjo, kurių nereikės nei Evai, nei Henriui, kurių jos draugai nepanoro, kurių ir aš negalėjau priglausti – kurgi būčiau jas dėjęs, mano lentynos buvo prigrūstos. Iš krūvų, kurios svetainės kampe buvo sukrautos išnešti, galbūt parduoti, nedaug jų pasiėmiau.

· ˊ ˋ **Ir su daiktais** Odilė tą rudenį nutarė atsisveikinti. Ne su visais – su daug metų nebetarnaujančiais, su tais, kurių nei duktė, nei sūnus į Angliją tikrai nesiveš: kaip aš savo amžių jie atgyvenę, kam Evai ir Henriui palikti vargą išmesti?

Pirmiausia nutarė atsisveikinti su tuo, kas dulkėjo, džiūvo ir seno už paravano: su dažais, tirpikliais, daugybe teptukų, popieriaus lakštais, bloknotais, rėmais ir porėmiais, drobėm, jų ritinėliais ir skiautėm – nunešk Sebastianui, gal ką panaudos, nereikės pirktis, o Sebastianas, žvilgsnį užmetęs: vargšė Odilė, viskas susenę, suskretę, na, bet tiek to, padėk ten, ant stelažo, kada nors pažiūrėsiu.

Paskui – su katės ašarų vertais papuošalais, nusibodusiais ir jau seniai nebenešiojamais, lengva ranka nusipirktais per keliones ar turguje prie namų – visais tais karoliais, apyrankėmis, auskarais, segėmis; su praėjusį laiką ar mirusius žmones menančiais suvenyrais: „Fatimos rankomis", skarabėjais, medinėmis, stiklinėmis, pigaus porceliano ar pigios keramikos skulptūrėlėmis: drambliukais, žirafomis, liūtukais, kačiukais, ančiukais – kaip sakė, žvėrynu, išsilaksčiusiu po lentynas, kitais panašiais menkniekiais; su rankinėmis, nebedėvimais šalikais ir šalikėliais, diržais ir dirželiais, net kai kuriomis skrybėlaitėmis; su indais, stalo įrankiais, buities apyvokos reikmenimis.

Nutarė – turbūt nelabai tinkamas žodis, visa savaime išėjo.

Vieną lietingą, vėjuotą ir rūškaną dieną, kai į lauką nosies nekišk, vietoj promenados pavaikštinėję pirmyn atgal ilgu koridoriumi ir atsisėdę vienas prieš kitą už stalo dideliame valgomajame, pasijutome tarsi vaikai, už nepelnytą bausmę namie uždaryti, bent

jau man toks pojūtis kilo. Sakytum, į kitas erdves sau nejučiom būčiau nuslydęs, ūmai išvydau laivo, audros plakto ir nuskandinto, nuolaužas, kurias nepavargstančios bangos po daug metų išmetė ant negyvenamos jūros pakrantės. Gerai pamiklinti stingstančius sąnarius, – tarė Odilė, nesumojau, ką jai atsakyti, tik galva linktelėjau, ji liūdnai šyptelėjo, ir stojus tylai nei iš šio, nei iš to aš vėl pajutau žvarbą anų metų žiemos, kai vienmarškinis balkone rūkydavau, liūdnomis akimis žvelgdamas į automobilius, pro Sorboną aukštyn *Saint-Jacques* gatve skriejančius.

Atsisėdome su Odile už vienam žmogui per didelio stalo, prie kurio ji, Coliukė, pietaudavo ir vakarieniaudavo, nesumojome, ką vienas kitam pasakyti, slegiami nykios dienos nuobodybės, nebežinojome, kur pasidėti, – iš tiesų nei kalbėtis, nei ko nors imtis mums nesinorėjo, bent jau man. Bent jau aš būčiau norėjęs, kad šis sąstingis, kai laikas tarsi sustoja ir tave persmelkia jo beprasmybė, ištįstų, ir mes sėdėtume ir sėdėtume vienas prieš kitą nelyg gyvos skulptūros, pasmerktos nebyliam nejudrumui. Kas pasakys, kiek tęsėsi ši susiliejimo su lietingos dienos nykuma būsena; galop tikriausiai pajutusi tokios saldžiai malonios inercijos apgaulingumą, Odilė staiga ėmė dairytis lyg kažko išsigandęs žvėriukas: jos šiaudo ieškantis žvilgsnis šokčiojo nuo komodos prie paveikslų, nuo paveikslų prie indaujos, nuo indaujos prie sietyno, virš stalo pakibusio, kol galiausiai sustojo prie paravano. Suvargęs, subuvęs šis mano senukas, pažiūrėkime, ar dar galime ką nors padaryti, – pasakė ir, tarytum iš antrojo popiečio miego pakirdusi, remdamasi kėdės atkaltės atsistojo; prišokęs jai savo parankę pasiūliau.

– Matai, ir šilkas sudilęs, daiktais iš viso prakiuręs, o ir sąnariai, – taip pavadino vyrius, – kaip mano visai jau išklibę. Atsargiai sulankstyk ir pabandykime jį paguldyti ant stalo, – „pabandykime" tarė, lyg man padėti būtų galėjusi. Kai atsargiai jį sustūmęs ir ant stalo tarsi ligonį ant lovos paguldęs atsigręžiau, prieš mano akis

vėl iškilo nuolaužos nuskendusio laivo, kurias nepavargstančios bangos po daug metų išmetė ant negyvenamos jūros pakrantės: tas molbertas, tos paletės, tos dažų dėžutės ir dėžės, tie sudžiūvę teptukai...

– Oi, kiek čia visko, – nusistebėjo Odilė, lyg būtų neprisiminusi, o gal iš tikro jau neprisiminė, ką mes kartu už šio paravano prieš porą ar trejetą metų sudėjome: nenaudojami daiktai užsimiršta. – Ir dulkių kiek... Sakyk jai nesakiusi, kampų, kurie nesimato, ji nevalo, – tai buvo pirmas ir vienintelis priekaištas Paulai, kurį aš išgirdau iš Odilės. Ir, pamiršusi paravaną, ėmė žvalgytis po kitados jai labai reikalingų, dabar visai nebereikalingų daiktų karalystę: – Kam visa tai, aš juk niekados nebepiešiu ir nebetapysiu, tik vietą užima, – atsiduso, lyg vietos penkiuose kambariuose jai vienai būtų per maža. – Viską – išmesti, nebent kas nors Sebastianui praverstų, – apsisprendimas ko nors imtis mus kartais užklumpa visai netikėtai.

Taip prasidėjo atsisveikinimo su daiktais epopėja, kartais, lyg poeto plunksnai pavargus, nutrūkstanti, po to vėl tęsiama. Baldų jau nebestumdėme, daiktų iš vietos į vietą nebekilnojome, kilimų, suvyniotų viename kambaryje, kitame išvynioti nebereikėjo. Tą rudenį Odilę apsėdo noras atsikratyti to, ką išmesti naštą paliktų Evai ir Henriui. Pirmiausia, galbūt prisiminusi vargšą žmogelį, bukinistams neįpirštus savo turtus nuo Menų tilto svaidantį, Odilė nutarė atsisveikint su knygomis. Paskui, kai išvydo už paravano paslėptus savo piešimo, tapybos reikmenis, jos rankoms nebepavaldžius, – ir su daiktais, savo amžių jau atgyvenusiais, nebenaudojamais ir niekada nebenaudosimais.

Parduoti, atiduoti, padovanoti, išmesti...

Odilė praktiška buvo, siūti ir megzti mokėjo, meistrauti mėgo, kadaise nagingas rankas turėjo: atsidarysi du apatinius komodos stalčius ir rasi medinių, geležinių plaktukų, įvairiausio dydžio atsuktuvų, ylą, mažą ir didelį grąžtus, oblių, pjūklelių ir replių, varžtų, vinių – ką gi, visą darbastalį. Kitados tais įrankiais pati naudojosi, dabar man nurodinėja. Iš jos išmokau naujus baldus pasendinti. Sukežusius fotelius pataisyti. Užglaistyti nutrupėjusius lipdinius. Ir dar daugybę kitų darbų.

Sykiu romantišką sielą Odilė turėjo. Štai ir vėl nuo balkono žiūrim į debesis, virš skvero medžių, stogų plaukiančius, pamažu savo pavidalus keičiančius; didžiųjų dangaus paslapčių ledkalniais debesis Odilė vadindavo: jei suprastume, kas jie iš tikro yra, kur plaukia ir ką praplaukdami byloja, daug neaprėpiamo dangaus mįslių mums pavyktų įminti. Bet iš to, ką į juos žvelgdami regime, daug apie mus pačius debesys taip pat sako: debesys ir vaizdiniai, kuriuos jie mūsų vaizduotėse kuria, – tai nelyg dienos sapnų sapnininkai, niekieno dar neparašyti. Su viskio taurėmis nuo balkono tvorelės žvelgti į debesis buvo mūsų vakarinis žaidimas: ką matai tu, o ką jūs, *madame*, matote? Nelygu kokie: plunksniniai ar kamuoliniai, kokių formų ir spalvų jie būdavo, kartais dangaus peizaže mudu išvysdavome žemiškuosius vaizdus: Provanso kalvas, Kinijos sieną, Kolorado kanjonus, kabančiuosius sodus, pilis, ištisus miestus – mūsų laikų ar seniai žlugusius. Arba – žmonių veidus: jaunuolių ar senių, moterų, vyrų, liūdnus ir besikvatojančius, keistai prasičiaupusius, juokingai lenktomis nosimis, įstrižai ištįsusiomis kaktomis, – ne tiek veidus, kiek grimasas, kaukes. Nuo to jau nebetoli

iki mitinių padarų: visokiausių chimerų, ciklopų, kentaurų, harpijų, sfinksų. Sykiais pamatydavome žvėris, gyvūnus: vėjo nešamus ruonius, prieš šuolį įsitempusius tigrus ar hienas, gauruotus liūtus, kates ar šunis... – ko tik mudu neprisigalvodavome! Dažniausiai to, ką regėdavau aš, nematydavo ji, o ką regėdavo ji, nematydavau aš – tada skirtingas pasakas vienas kitam sekdavome. Bet pasitaikydavo, kad ir tą patį išvysdavome: tais vakarais pamanydavau, jog amžius ir patirtis ne taip jau daug reiškia.

Ilgiau įsižiūrėjus į debesis, kartais man pasidingodavo, kad dangus – didžiulė, beribė scena, kurioje kasdien vaidinamas tas pats ir vis kitas spektaklis, atspindintis nežemiškų, paslaptingų būtybių gyvenimus. O gal ir mūsų pačių – tuos, kurių mes netenkame, nugrimzdę į prievolių bei pareigų, įpročių, įsipareigojimų sau ir kitiems kasdienę tuštybę? Gal dėl to net saulėtomis dienomis man dangus liūdnas – lyg projekcija to, kas neišsipildė mūsų gyvenimuose: tai, kas išsipildė, gerai, bet tai – ne esmė. Žvelgdamas į dangų, kitąsyk klausdavau jo, kas toji esmė, dangus man atsakydavo tuo pačiu klausimu: pasijusdavau uždarytas tarp keturių sienų, iš kur išeiti durų nėra. Vienintelis išsigelbėjimas – tų sienų lubos nedengia: užvertęs galvą išvysti dangų ir debesis, tau prikišamai liudijančius, kad yra daugiau, nei matai, girdi, jauti ar užuodi. Tik dangaus sferų muzikos tu niekada neišgirsi. Tik dangaus choreografijos tu niekada nesuprasi. Kaip niekada nesuprasi ir abstrakčios jo tapybos.

Visko prigalvodavau, kai plepėję, plepėję su Odile, debesų pavidalus minę, galiausiai nutildavome ir, mūsų tuščiose taurėse tirpstant ledukams, tylomis į dangų žiūrėdavome – tuomet man atrodydavo, kad mus sieja tas pats praėjusios dienos liūdesys, skaudžiausiai geliantis vakarais, kai diena baigiasi, bet dar nepasibaigusi.

Vieną tokių vakarų – neprisimenu, nei koks dangus tąkart buvo, nei kokius debesis juo plaukiant regėjome, nei ką vienas kitam pasakojome, – mudviem iš balkono svetainėn sugrįžus, Odilė nuėjo

prie nebevalomo, nė šalčiausiomis žiemos dienomis daug metų nebekūrenamo židinio ir nuo jo marmurinės atbrailos paėmė krūvelę storesnių ir plonesnių sąsiuvinių, skersai išilgai mėlyna juostele surištų.

– Nueik ant Menų tilto ir išmesk, – man tiesdama ne paprašo, o liepia.

– *Madame*, kas tai?

– Dienoraščiai.

– Dienoraščiai? Jūsų? Jūsų dienoraščiai? Išmesti dienoraščius?! – prisiminęs, kaip pasroviui tolsta knygos, lyg sieliai nežinion plukdantys daugybę gyvenimų, pajuntu suvirpant pakinklius.

– Nueik ir išmesk. Pats sakei, kad mėgsti klaidžioti po Paryžių, ar tau sunku nueiti ant Menų tilto? Bent jau šiokį tokį tikslą turėsi.

– *Odile*, – pirmąsyk nejučiom taip tiesiai išsprūsta, – ką jūs sau galvojate?! Juk tai... tai – jūsų dienoraščiai...

– Taip, tai – mano dienoraščiai. Todėl ką noriu, tą su jais ir darau.

– Betgi... Betgi Eva... Eva, Henris...

– Ką jiems reikia žinoti, jie ir taip žino. Kas parašyta čia – mano. Visa buvo, praėjo, niekam dabar tai nebesvarbu. Nė man pačiai. Nueik ir išmesk.

– *Madame*...

– Jeigu taip jau sunku...

– Kodėl to drauge padaryti negalime? – žodžio „išmesti" mano lūpos ištarti nedrįsta.

– Jeigu taip jau sunku...

– *Madame*...

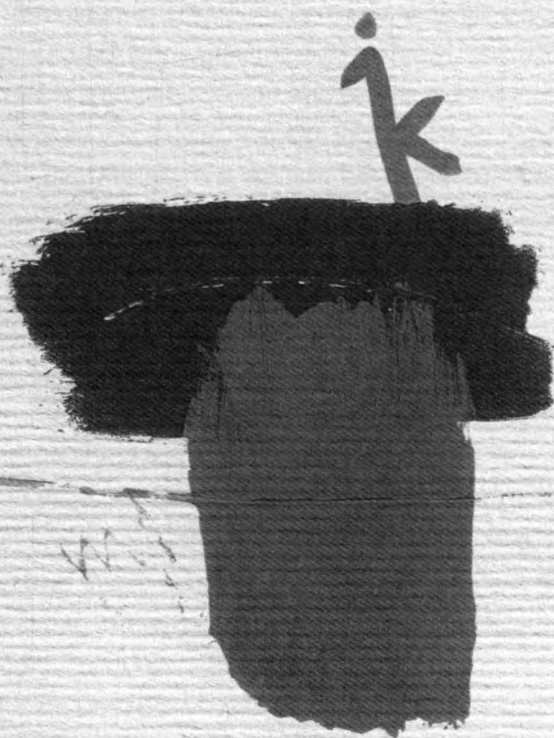
Po minutėlės:

– *Madame*, ar galėčiau šiek tiek viskio dar įsipilti?

– Ir man šlakelį įpilk.

Kol nėra Selmos.

Trečia dalis

. . . **Paskui – su didėjančiu** pagreičiu.

Taip jau yra: gyveni kaip visi, rytą atsikeli, kartoji tai, ką darei vakar ar užvakar, ką darysi rytoj ir poryt, vakare atsiguli ir užmiegi, savaitgaliai truputėlį kasdienybę pakeičia ir paįvairina, sykiais kur nors išvažiuoji, taip, dar būna atostogos. Gyveni sau, ir tiek, ir nors žinai, kad anksčiau ar vėliau ateis metas, kai trūks plonytis siūlelis ir visas audinys pradės irti, apie tai negalvoji, o jei pagalvoji, sakai sau, kad, kol viskas gerai, kam su tokiomis mintimis ateičiai už akių bėgti, kitąsyk net pasirodo, kad tai – tik kitiems lemta ateitis, o tave ji aplenks. Šyptelėjęs iš tokio savo naivumo, guodiesi: *okay*, bet tai – dar negreit. Taip pamažu bėga dienos, mėnesiai, metai, kol išaušta diena, kai tas „negreit" ima ir užklumpa. Nebe kitus, o tave.

Skaudu ir graudu buvo žiūrėti, kaip griūva Koletė, žodis „griūti" čia – pats tinkamiausias. Ir griuvo ji su didėjančiu pagreičiu – kaip su didėjančiu pagreičiu griūva namai, dėl kokių nors priežasčių neparduoti ir nepaveldėti, nebegyvenami ir apleisti.

– Nieko man nebesinori, Odile... Ir ko čia dabar mane guodi? Juk matai – viskas.

Tada nesuvokiau, kodėl aplankyti Koletės su Odile važiuojame kiekvieną trečiadienį, tik paskui sužinojau, kad trečiadienis – jų gimimo diena: pamaniau, kad amžius ir patirtis sentimentalumo neišnaikina. Nors kas gi ten žino – gal visa priklauso nuo žmogaus prigimties? Ir nuo aplinkybių, kurios tavo gyvenimą klosto?

– Gęsta mano Koletė, – kiekvienąsyk, Emanuelei iš vidaus uždarius duris, man prie lifto Odilė sakydavo.

Ne gęsta, o griūva, – mintyse jai atsakydavau.

Vis labiau drebančios rankos. Akys, nejučiom užsimerkiančios, vėl atsimerkiančios. Klausimai, į kuriuos ji atsako tuščiu žvilgsniu, vėl užsimerkia. Vaikštynė.

Balkono durys pravertos, retkarčiais pūstelintis vėjas sušlamena užuolaidą. Žiūriu į žvirblį, nutūpusį ant vieno iš balkone augančių krūmų šakos. Patupi, purpteli. Rudens vidurys, savaitę trukę lietūs nutolę, diena – rami ir vaiski, bet Koletės kambario langas į rytus išeina, žemėjančiu ratu besisukančios saulės šviesa Koletės kambarį jau palikusi. Ant sienos senovinis laikrodis su švytuokle tiksi.

Emanuelė:

– Į lauką nebeišeina. Visą dieną – ant šitos sofos. Gulėdama arba pusiau gulomis: sėdėti jai nugarą skauda. „Le Figaro" kas rytą prašo nupirkti. Iš įpročio – gi nebeskaito. Pavarto ir numeta. Pinigų švaistymas, bet ką padarysi. Kelio galas – svetainė. Ką ji ten valgo – ne valgo, o knebinėja.

Kaklo įtvaras. Ranka, kylanti ir ne visada jau pakylanti. Odilės ranka, jos rankas glostanti: *Kolete, Kolete, tu mano Kolete*. Ir – nuovargis, baisus nuovargis, nuo jos sklindantis, tarsi dusulys bronchus kambarį gniaužiantis, tavo, visų, kas ją aplanko, pečius slegiantis: nuovargis, kerojantis pats iš savęs tarytum pelėsis, į namus įsimetęs, po sienų apmušalais po truputį graužiantis tinką, nenugalimas, neįveikiamas – į pabaigą einančio gyvenimo nuovargis. Toks švelnus nuovargis – kaip švelni Odilės ranka, Koletės rankas glostanti, – švelniai smaugiantis nuovargis.

Užuolaida jau užtraukta. Šviesa dega, bet, nuo kampe stovinčio toršero krintanti, ji tolima, neryški. Koletė snaudžia. Kartais ūkteli vėjas, nematau, tik įsivaizduoju, kaip į langą jo gūsiai teškia šlapius sniego dribsnius. Toks bjaurus droblius. Pasitaiko, bet vis dėlto retas dalykas, kad Paryžiuje gražiai snigtų. Bandžiau atkalbėti, bet kur tau: išsikviesim taksi, nuo durų paims, prie durų priveš.

Emanuelė:

– Kartais nugirstu pačią su savimi kalbantis. Kartais nebesuprantu, ko manęs prašo. Kartais pamiršta, kas prieš penkias minutes buvę: Izabelė, Amelija, Žilis vos duris bus uždarę, o ji: nei vaikai, nei anūkai nebeaplanko, žinoma, kam gi jiems tokia liegena? Kvaila buvau, kad pasirašiau testamentą. Kartais tarp vietų ir laikų pasiklysta: ar nakčiai užtraukei baseiną, ar nepamiršai palaistyti petunijų, kurias vakar drauge pasodinome, prieš valandą skambino iš degalinės, sakė, nebetoli, tuoj atvažiuos, kur jis pradingo, gerai, nebelaukiam, sėdam už stalo, žmonės valgyti nori, tik prie manęs jam vietą palik. Ir lėkštę padėk.

Deguonies kaukė. Lašelinės. Svetimi žmonės: medicinos seselės, slaugės ir sanitarai. Kartais paprašo su jais Koletę vieną palikti.

Sausio pradžia, didžiosios metų pabaigos šventės praėjusios. Koletės nemačiau porą savaičių: ir Kalėdas, ir Naujuosius Eva Paryžiuje šventė, Odilę pas Koletę lydėjo. Odilė pasakojo, kad Naujųjų išvakarėse ir šampano nusivežė, Koletė taurę išgėrė.

Emanuelė svetainėje:

– Gerai, kad ateina, viena nebesusitvarkyčiau. Pasiklysčiau tarp vaistų... Tai aukščiau ją pakelk, tai vėl paguldyk... Apie higienos reikalus jau nekalbėsiu... O virtuvė, namai? Visa gi buvo ir tebėra ant mano pečių. Dar – apipirkti. Neįsivaizduojat, Odile, kaip aš pavargstu, vakarais vos pastoviu ant kojų. Ir man juk – nebe šešiolika. Svetima būtų – seniai būčiau palikusi. Vien nuo tokios minties mane sąžinė graužia, naktimis neužmiegu. Nedrįsčiau jos pavadinti mama, bet Koletė man trupučiuką... Odile, jūs suprantat mane? Ne, niekas manęs nesupras, to suprasti negalima. Kartais aš jos nekenčiu.

Emanuelė verkia kartodama, kad sykiais neapykanta Koletei jai krūtinę sprogdina, Odilė jai plaukus glosto.

Vieną trečiadienį su Odile sustingstame ant Koletės kambario slenksčio, Odilė nedrįsta jo peržengti, pajuntu ant riešo jos ranką, mano riešą jos ranka spaudžia. Koletės kambarys, ant kurio slenks-

čio mudu su Odile stovime, jau nebe Koletės: išnešta sofa, išneštas žemas staliukas ir darbo stalas, išneštas sekreteras, išneštas supamasis krėslas ir foteliai, išneštas didelis fikusas ir kiti augalai, gėlės – likę tik tai, kas palei sienas: albumų ir knygų prikrautos lentynos. Vidury kambario – didelė lova, virš jos – gervės kaklas su nukarusia rankena įsitverti. Galvą pasukęs ir pamatęs Odilės akis pamanau, kad tas gervės kaklas – pasaulio sielvarto įsikūnijimas.

– Tai matai, *ma chérie**, – prasimerkusi ir savo pieno seserį atpažinusi, Odilei sako Koletė.

Emanuelė, pultelį rankose maiganti:

– Žiūrėkite, kaip patogu, paspaudi šitą mygtuką, ir pagalvė kyla – dabar sėdės, paspaudi šitą, ir leidžiasi – dabar gulės, o ir pačios lovos aukštį gali reguliuoti: jeigu panorėtų išlipti, galėčiau pažeminti, kad patogiau būtų, bet jau neišlips. Vakar Izabelė kirpėją buvo pakvietusi, nežinau, kaip be šitos lovos ir be šito pultelio jam būtų pavykę susitvarkyti. O apkirpti reikėjo, matote, vėl gražuolė! Galiu pasigirti, kad ir aš trigrašį būsiu prikišusi: jam va tą albumą parodžiau. Provanso nuotraukos tame albume, jo nuotraukose Koletė – kaip trisdešimtmetė.

Atsidususi:

– Manau, vaikai teisūs: geriau bus, jei namuose mirs. Ir ji pati nieku gyvu į ligoninę jau nebenori. Odile, apie tai jums neturėčiau kalbėti, suprantu, kad senatvė, bet kodėl taip viskas iš karto: ir gargalai plaučiuose, ir kraujo spaudimas, ir širdies permušimai, ir dar kas tik norite. O protas ir atmintis... Vaikai man nieko nesako, kodėl turėtų sakyti, kas gi aš jiems, o gal šį žodį bijo ištarti, bet mano galva, Koletei nustatytas *alcheimeris*. Ir – jau seniai.

* Mano brangioji.

, · · **Būna dienų nykesnių** negu kitos. Aš – ant Menų tilto. Nelyja, bet tuoj pradės lyti. Mano kuprinėje – Odilės dienoraščiai. Tačiau man atrodo, kad jie – ne kuprinėje, o mano krūtinėje. Čia ir sustokime, daugiau nebereikia kalbėti nei apie Odilės dienoraščius, nei apie jausmus, kuriuos jie man kėlė. Tą vakarą, kai, nuo manęs į vakarus tekant Senai, iš vakarų į mane plaukė lietų nešantys debesys, artėjant žemėjantys. Gal nuo to, gal nuo vyno man truputį svaigo galva.

Stoviu ant Menų tilto, pro mane eina paryžiečiai, turistai, niekas nežino, ką aš turiu padaryti. Tik visi mato, kad tuoj pradės lyti: piešėjai užverčia piešinių albumus, pora, trejetas dailininkų į medines dėžutes dedasi dažų tūbeles ir lankstosi molbertus, fleitininkas uždaro futliarą, iškylautojai į krepšius kraunasi, ko nespėjo suvalgyti ir išgerti, ir aplink save šiukšles renkasi, šiaip žioplinėtojai dairosi, kur geriau sprukti, – Luvro ar Prancūzijos akademijos pusėn?

Tik tak, tik tak – lietaus lašai ima į Seną krapnoti. Paskui – adatėlėm akyti. Kol kas aš jų nejuntu, nė negirdžiu, tik regiu upe lietų artėjant – pirmą kartą gyvenime. Tarpinės būsenos mane visada pakeri: dar nėra, bet tuoj bus, paskutinis atokvėpis prieš tai, kas atsitiks. Dangus tolumoje – visiškai juodas, ta juoduma artėjančiu šešėliu virš manęs gaubiasi. Staiga – vienas, kitas lašas į petį, į sprandą, paskui jau – su didėjančiu pagreičiu. Tik spėju pamanyti, kad dažnai šitaip nutinka: nieko, nieko, o paskui – tarsi griūtis, ir jau permerktas. Tai – ne lietus, tai – liūtis: lyg dangus būtų plyšęs, ne čiurkšlėmis, o srautu vanduo iš jo pliaupia. Nepagalvojau, laimė, kad susigriebiu – nuo pečių nusikabinęs kuprinę sėduosi tiesiai ant

tilto, ją ant kelių pasidedu, apsikabinu ir ant jos užsikniaubiu. Spaudžiu ją prie savęs, lyg spausčiau šunį, per lietų iš namų išvarytą, atrodo, tas šuva su manimi dreba. Susirietęs į kamuolį nieko nebematau, tik girdžiu ir jaučiu, kaip liūtis per miestą ir mane srūva.

Galvoju: beprotis, visiškas beprotis, – tačiau niekur nebėgu, niekur nesislepiu: ūmai žvarba palaima užlieja. Galiausiai nieko iš viso nelieka, tik ši žvarba ir drebulys – atrodo, kad jos geliamas sėdėčiau iki laikų pabaigos, ir kuo labiau drebėčiau, tuo man būtų geriau. Štai jis, tas drebulys, – sakau sau, – mane kaip švelnus drugys retkarčiais nukrečiantis, įkyrus, bet tylus, kuklus ir drovus, ant pirštų galų prie manęs iš pasalų tykantis, kepštelintis ir tučtuojau sprunkantis, – pagaliau jis išdrįso, pagaliau jis apsinuogino, pagaliau mes atsidūrėme vienas prieš kitą, pagaliau vienas kitam rankas tiesiame. Sveikas, Drugy, didysis mano gyvenimo drebuly, – sakau jam, savo broliui, nebesivaržyk, apsigyvenk manyje; tas drebulys – nelyg šuo, per lietų iš namų išvarytas, kaip aš jį galėčiau atstumti?

Kartais mane ištinka lyrinės isterijos priepuoliai.

Taip, Ema buvo teisi – man reikėtų nueiti pas *psy*.

Aš gi nieko nereiškiu, manęs – kaip nebūta.

Emanuelė:

– Žinote, *madame*, ši paslaptis mane slegia, nebegaliu viena pati jos nešiotis, man reikia kam nors išsilieti. Suprantu, ne tarnaitė turėtų prisiimti tokią atsakomybę, bet supraskit mane: matyti tokius skausmus ir žiūrėti, kaip ji kankinasi... Ne pati susigalvojau, morfijaus Koletei išrašė, tik kad jai vis mažai ir mažai, duok jai ir duok. Tai aš nuėjau pas *monsieur* Filiberą, taip, taip, pas tą patį vaistininką, su kuriuo Koletė pažįstama jau nežinau, kiek metų. Tikrai, kaip jūs sakote, tai – tas pats vaistininkas, kurį jūs prisimenate iš Provanso ir su kuriuo ne kartą matėtės čia, šiame salone. Galima sakyti, šeimos draugu tapęs; kai reikia vaistų nupirkti, aš – tik pas jį. Ne pati susigalvojau, sakau jam, jūs ir pats žinote, *monsieur* Filiberai, kad morfijus jai išrašytas, tik kad to morfijaus jai mažai ir mažai. Nežinau, ar *monsieur* Filiberas turi teisę šitai daryti, tikriausiai neturi, bet... Koletei jis papildomai morfijaus duoda, jau tris kartus pas jį aš buvau. Tai matot, Odile, karo laikais Koletė rezistentų ryšininkė buvo, dabar aš ryšininkė tarp jos ir *monsieur* Filibero pasidariau.

Monsieur Filiberas labai malonus...

Vargsta ir kenčia Koletė.

Odile, blogai ar gerai aš darau? Prie morfijaus tikriausiai priprantama? Bet jai tikrai palengvėja – matau, kaip veido raumenys atsipalaiduoja, o ir kvėpuoja lengviau. Tik kad vis snūduriuoja, miega ir miega. Gal tai irgi – nuo morfijaus?

Tauškiu aš čia jums...

Bet, atvirai kalbant, net jei žinočiau, kad už tai Dievas baudžia, vis tiek tą patį daryčiau.

– Atsargiai, *madame*, – įspėju kaip visada, kai lazdelę padavusi Odilė pasilenkia ir į taksi sėdasi. Kai atsisėda, ją pamažu sukdamas, iš pradžių vieną, paskui kitą jos kojas, lauke paliktas, įkeliu. Autobusais nebevažinėjame, dabar – tik taksi.

Vairuotojas nekalbus, važiuojam tylėdami.

Jau beveik prie namų prisimenu norėjęs paklausti:

– Ir nežinojau, kad Koletė rezistentų ryšininkė buvo...

– Ji tau nepasakojo? – nustemba Odilė. – O taip, per karą Nicoje dirbo knygyne, tačiau knygos buvo tik priedanga, iš tikrųjų tą knygynėlį rezistentų štabu galėjai vadinti. Ji tarpininkavo, kai kada jie patys ten susitikdavo, net ir nakvodavo. Koletė gi Garbės legiono ordinu apdovanota, Eliziejaus rūmuose jai tą ordiną įteikė, labai gražios iškilmės buvo, per televiziją rodė. Paskui – didelis priėmimas. Dar prieš tą ordiną žurnalistai Koletę vaikėsi, ką jau kalbėti jį gavus, bet ji nelabai mėgo apie anuos laikus pasakoti. Ir viešumos kratėsi. Bet ilgainiui vis tiek prisikaupė straipsnių ir interviu, aš turiu iškarpų, jei įdomu, primink man, parodysiu.

Jau namie, iš savo fotelio aukštu atlošu tolumų žvelgdama:

– Meldžiu, kad neprireiktų, bet jeigu prireiks, mano ryšininku ar pabūsi? – truputį liūdnai, truputį šelmiškai šypteli.

· · · **Ir kas gi** čia tokio?

Ir kas gi čia tokio? – mintyse pečiais gūžteliu, pasidėjęs ant stalo sąsiuvinius, surištus mėlyna juostele. Trūktelk už galo, ir atsiriš. Baisus čia dalykas. Net jei kas pamatytų ir jai pasakytų, tai kas? Ne slapčiomis paėmiau, pati juk atidavė. O ir kas pamatys?

Jau po vidurnakčio, aš vienas savame kambarėlyje. Lauke – tamsa ir tyla: mano pastogės langai į kiemą išeina, gatvės triukšmas ligi čia nė dienomis neatsklinda. Nebent kokia demonstracija *Saint-Michel* bulvaru ar *rue des Écoles* pro Sorboną žygiuotų, tada – ataidai kakofonijos: šūksnių, skanduočių, trimitų, būgnelių, trankios muzikos šuorų. Bet nedažnai tai nutinka, mano kambarėlis tykus, dėl triukšmo tikrai negaliu skųstis: jame užsidarius, miesto nelieka, aš – vienas su savimi. Į svečius retai ką nors pasikviečiu. Kai draugavau su Ema, ji porą trejetą kartų buvo užlipusi, paprastai aš pas ją eidavau – Ema prie Respublikos aikštės nuomojasi butą.

O ir mano kaimynės ramios. Koridoriuje – daug kambarių, bet šiame jo gale su manimi vos trys apgyvendinti: kiti paversti sandėliukais arba tušti stovi. Tai štai kaip: Paryžiuje aibė benamių, o kambarius sandėliukais paverčia arba jų durų metų metus niekas nepraveria. Teisybės nėra ir nebuvo, kaip kartais atsidūsta Odilė. Valdžia dėl to neva susirūpinusi: tai mokesčius kels, tai baudas dės. Ką jūs – nei mokesčius kels, nei baudas dės: tų kambarėlių savininkai – turčiai arba vidutiniokai, jų balsai valdžios kėdes lemia. O ir teisė į nuosavybę: man priklauso, ką noriu, tą ir darau. Tik akims apdumti tos kalbos, kad mokesčius kels ar baudas dės.

Mano kaimynės – atskiruose kambariuose gyvenančios seserys. Jos iš Alžyro. Viena – labai maloni, kita – ūpo žmogus: kai prastos nuotaikos, kartais nė nesisveikina, lyg aš jai ką nors pikta būčiau padaręs ir dėl jos nuotaikos būčiau kaltas. Jos irgi retai svečių pasikviečia. Per ramadaną dažniau: dar laiptinėj užuodžiu, kad kažką gardaus jiems ir sau verda. Kaipgi kitaip – visą dieną nevalgius, negėrus. Pasitaiko, kad į mano duris pasibeldžia – ištiesia gilia lėkšte uždengtą kitą didelę lėkštę. Atrodo, kad toks jų paprotys: per ramadaną reikia dalytis. Bet užeiti niekada nesikviečia. Nė aš jų. Tik koridoriuje, laiptinėje ar vestibiulyje retkarčiais prasilenkiame, galiu sakyti, jog mes pažįstami tiktai iš matymo. Gal dėl to ir gerai sugyvename.

Kitame koridoriaus gale – dar vienas apgyvendintas kambarys. Bet jis toli, aš jo negirdžiu. Jei nesusitikčiau nuomininkų, gal nė neįtarčiau, kad jame gyvenama. Mano kaimynės seserys seniau už mane čia gyvena, o to kambario nuomininkai nuolatos keičiasi: vos spėju įsidėmėti veidą, jau – kitas.

Pro atdarą langą į naktį pūsdamas dūmus, galvoju apie Paryžiaus benamius, džiaugiuosi, kad stogą turiu, skaičiuoju metus, kiek gyvenu pas Odilę, mąstau apie savo ir kitus kambarius, tuščius ir apgyvendintus, spėlioju, miega ar dar nemiega mano kaimynės, tikriausiai jau miega – jos anksti keliasi, nemigos paryčiais kartais nugirstu jų žingsnius, turbūt skuba į darbą, kur jos dirba, aš nežinau, išvis nieko apie jas nežinau; pamanau, kad ir man metas gultis, ką jau aš čia nuveiksiu, nė skaityti man nesinori, tik rūkysiu, rūkysiu. Paskutinį dūmą išpūtęs, atsigręžiu į kambarėlį, skurdžios stalo lempos šviesos teapšviestą, kertėse lyg susigūžusį, nakties tyloje nei iš šio, nei iš to sau netikėtai vėl išgirstu Odilės žodžius, anądien geranoriškai, šiek tiek pakilia intonacija man pasakytus: kai numirsiu, visi baldai – tavo; ironiškai šypteliu: dėkui, Odile, bet kam

gi jie man, o jeigu reikėtų, kaip šešis aukštus juos siaura laiptine žemyn nusigabenčiau? Dar nė neįtariu, koks dėkingas jai būsiu, kokią didelę dovaną Odilė man padovanojo. Pirštą įbedęs, ilgai spaudžiu seniai užgesusią nuorūką – lyg smaugčiau mažą žvėriuką, manyje susigūžusį.

Paskui atsisėdu ir trukteliu galą juostelės, kuria surišti Odilės dienoraščiai.

Odilė šitaip nemano, Odilė atlaidžiai šypsosi: žmonės mėgsta iš paprastų dalykų legendas kurtis, – bet ne tik Emanuelė, ne vienas Koletės pažįstamas sako, kad ne nuo lūžusio klubo, o nuo valdos Koletės griūtis prasidėjo. Kai apie tai su Emanuele kalbėjomės, ji tarė lygiai taip pat, kaip prisimindama vasarą, kai Žanas Polis užsimušė: nereikėjo Koletei to pokylio rengti. Prie krematoriumo: nereikėjo Koletei parduoti valdos.

O taip, ir Odilė juk įtikinėjo: nebe tavo jėgoms, Kolete, ten važinėti, savo gyvenimų mes antrąsyk nenugyvensime, o ir kam šitas vargas, pasiimk, vaikams atiduok, kas brangiausia ir vertingiausia, o visa kita telieka, kad tik atsirastų pirkėjas. Juk grįžusi iš valdos skundiesi, kad vos pastovi ant kojų, betgi, be fizinio, dar yra emocinis nuovargis, o šis, būna, iškart nepajuntamas, kaupiasi, kaupiasi... Betgi apie ką, Kolete, aš tau čia kalbu, tu ir pati viską žinai...

Atsirado.

Negalima praleisti progos.

Ir pardavė.

– Tik dabar suprantu, kad nuo to prasidėjo, – man sako Emanuelė. – Tuomet vaizdavausi, kad valdą pardavusi ir atsikračiusi jos keliamų rūpesčių Koletė atrado ramybę. Džiaugiausi: pagaliau pailsės. Bet ne ramybė tai buvo. Iš pradžių gal ir ramybė... Ilgainiui ramybė virto apatija. Ateinu, būdavo, rytą, Koletė dar lovoje. Tai ką aš galiu padaryti, ji keltis nenori, – pečiais trūkteli mano nakties parankinė. Kas ne kas, o Fransuaza per galvą tai jau nesivers. *Madame*, pažiūrėkite, kiek valandų, o jūs dar... O Koletė: gerai, atsikelsiu. Ir ką gi aš veiksiu?

– Gyvenime yra ženklų, kurių mes nepastebime, o jeigu ir pastebime, tai nesuprantame, kad tai – ženklai, – man sako Emanuelė. Jos sentencijos mane tebestebina: sykiais naivokos, jos apie paprastą išmintį byloja. – Tai sumaišys savaitės dienas, bet kas gi čia tokio, aš ir pati kartais supainioju savaitės dienas. Tai pamirš, kad prieš valandą kalbėjosi su Odile ir dejuos, kad Odilė jai nebeskambina. Vakare neprisimins, ką valgė per pietus, tai – menkiausias dalykas: apie trumpalaikę ir ilgalaikę senų žmonių atmintį aš prisiskaičiusi. Iš patirties irgi žinau. Amžiną atilsį mano mama jaunystės laikus kuo puikiausiai prisiminė, valandų valandas apie savo jaunystę galėjo kalbėti, bet neklausk jos, ką valgė per pietus.

– O gal tai dar nebuvo ženklai? – kilstelėdama pečius suabejoja Emanuelė. – Gal tokių kliaučių senatvėje niekas negali išvengti, gal tokios kliautys – įprastos ir neišvengiamos jos palydovės? Gal tuomet aš neklydau, jas senatvės sąskaiton nurašydama? – veikiau savęs nei manęs klausia Emanuelė. – Bet kai vidury baltos dienos atsiduso, kad valdoje taip seniai buvusi ir norėtų į ją nuvažiuoti, tai sutrikau: prabilo kaip anais metais, kai jie Provanse atostogaudavo ir savo valdą buvo apleidę. Timotėjus tuomet dar buvo jaunesnis, stipresnis, bet ar vienam žmogui įmanoma ir namus, ir parką su sodu, ir arklides – viską, kas ten yra, – prižiūrėti? Gerai, turėjo pasisamdę *madame* Bulanžė, namų tvarkytoja *madame* Bulanžė kas porą savaičių ateidavo, tačiau kas iš to? Valdai šeimininko ranka reikalinga, – vėl filosofiškai atsidūsėja Emanuelė. Ir patylėjusi kalba toliau:

– Sutrikau, bet tariau sau, jog tai – ilgesys: nemiegodama apsisapnavo. Tačiau tai jau tikrai buvo ženklas. Tik to ženklo aš nesupratau. O gal nenorėjau suprasti: kai kuriuos dalykus, kurie mus baugina, lengva ranka šalin pastūmėjame. Juos išsiaiškiname taip, kaip mums reikia.

– Vėliau dar kitų ženklų buvo, ir jie, o dar tas nenoras nieko daryti, ne tingulys, o apatija, man vis didesnį nerimą kėlė, – prisipažįsta Emanuelė. – Kvailysčių kvailystė, bet negaliu atsikratyti minties, kad Koletė tyčia parkrito. Vaikai man nė žodžiu neužsimena, apie tai išvis nekalba, bet žinau, kad jie, gal ir kiti, svarsto, o ir pati sau aš priekaištauju: nenužiūrėjau. Betgi negalėjau visą laiką prie jos: ir pietus, vakarienę išvirk, ir kambarius sutvarkyk... – be jokio reikalo teisinasi Emanuelė. Nebaigusi sakinio, cigaretės paprašo. Cigaretės? Emanuelė? Bet kas gi man lieka, ką aš galiu padaryti? Pridegu. Emanuelė dūmo įtraukia ir užsikosti, ilgai kosti, atsikosėjusi peleninėje cigaretę sutraiško. – Pati nebesuprantu, ką darau, – šluostydamasi ištryškusias ašaras, sako. Pradeda kūkčioti. Ir įsirauda. Aš jai ant peties uždedu ranką. Kiek nustebusi atsuka veidą, verkti nustoja.

Mes jau Koletės bute. Koletės bute be Koletės. Gedulinga vakarienė. Du *domestiques*, mudu į terasą išėję. Už atstumtų svetainės langų – tiulio užuolaidos, kartais, lyg kas būtų išgąsdinęs, jos suvirpuliuoja, virpulys nuo vieno jų galo ligi kito nubėga. Už tų užuolaidų kaip šešėlių teatre – Izabelė, Amelija, Žilis, Koletės anūkai, Odilė, Eva, Sebastianas, Timotėjus, namsargė, beje, labai maloni, jos vardas Nikolė, kiti žmonės, kurių nepažįstu. Vaikai viską užsakę. Kad tokią dieną nereikėtų varginti Emanuelės, ir du padavėjus. Aukšti gražūs vyrai, jie juodais kostiumais ir baltais marškiniais vilki. Vienas su šampano taurių padėklu sukinėjasi, kitas nešioja užkandžius. Ant žemo staliuko svetainės gale pastatytas Koletės portretas. Jo kampas juodu kaspinu perrištas, šalia žvakė dega. Ant sofos prie to staliuko – nė vieno žmogaus. Foteliai irgi tušti.

Labai gražus gegužės vakaras. Šiltas, ramus. Tik lengvas vėjelis retkarčiais dvelkteli. Gatve pereina vos vienas kitas žmogus. Koletės namai – prabangiame kvartale, nė dieną čia neverda gyvenimas. Sekmadienio popietėmis, kai pas Koletę ateidavau vienas ar

su Odile, – išvis dykumų dykuma. Ką gi čia veiksi? Ar ton, ar kiton gatvės pusėn galvą pasuksi, kiek akys užmato – nė vienos kavinės ar restorano, nė nieko kita, tik Hausmano stiliaus gyvenamieji namai. Tiesa, netoliese, už kampo, yra maža krautuvėlė. Bet kokios kainos toje krautuvėlėje! Tik daug pinigų turintys žmonės joje pirktis išgali. Kaip ir gyventi šiame kvartale.

Gatvės tolumoje pamatau šiukšliavežį. Jis artėja labai pamažu – prie kiekvieno kiemo vartų sustoja. Už jo – keli automobiliai, jie irgi važiuoja labai pamažu: tegul eismas vienpusis, bet gatvė siaura – šiukšliavežio pralenkti negali. Stačiai žemyn pažiūrėjęs, matau du konteinerius – prieš ateidama į gedulingą vakarienę, Nikolė juos kiek anksčiau nei visada bus ištempusi, kai šiukšliavežis pravažiuos, tikriausiai atsiprašys ir eis tuos konteinerius atgal į kiemą įtraukti.

– Nereikėjo Koletei valdos parduoti, – kartoja Emanuelė, nuo gatvės į terasos duris atsigręždama.

Užgesinu nuorūką.

Mudu grįžtame į svetainę.

...Žmonės kalbasi, kad Koletė visada labai miela, nuoširdi buvo. O ir vėjavaikė! Kad ir anos vasaros pabaigtuvės, kai savo „Renault" laukinėmis gėlėmis apsikaišė, ant veidrodėlių spalvotų kaspinų prisiraišiojo. Taip, Žano Polio mirtis ją pakirto, kur nepakirs, bet kiek jėgos reikia turėti, kad po viso to atsitiestum! Žmonės kalbasi, kad priprantama net prie mirties, su ja pamažu susitaikoma, žinoma, kai ji ištinka, visada – šokas, bet sykiu – palengvėjimas. Žmonės kalbasi, kad ir gerai, jog viskas pagaliau baigėsi: tokio gyvenimo, kokį gyveno, Koletė nebebuvo verta. Artimesni ir daugiau žinantys žmonės kalbasi apie eutanaziją ir dirbtinį gyvybės palaikymą, apie tai, kaip Koletės vaikams turėjo būti sunku apsispręsti, bet taip jau yra: gyvenime būna akimirkų, kai, laukęs ir atidėliojęs, ilgiau laukti ir atidėlioti nebegali, privalai ryžtis – tegul tie sprendimai atrodo šventvagiški, turi juos priimti.

Kiek žmonių, tiek kalbų... Ir kaip tvanku! Langai atstumti, o atrodo, tuoj uždusi... Nei iš šio, nei iš to prisimenu žvirblį, praėjusį rudenį Koletės kambario balkone ant krūmo nutūpusį. Patupėjusį ir nuskridusį. Taip, Koletei prisnūdus, Emanuelė aną vaiskią rudens vidurio popietę Odilei į ausį šnabždėjo, kad ji išeiti jau nebenori, nė ko nors veikti – visą dieną praleidžia ant sofos. Kodėl man tas žvirblis įsiminė? Svarbius dalykus pamirštu, o niekai įsirėžia į atmintį... Paikai pamanau, kad tuo žvirbliu pavirtęs norėčiau purptelėti ir nuskristi – tiek manęs čia tereikia.

Nė pats nepajuntu, o jau atsidūręs koridoriuje.

Juo eidamas, pro pusiau pravertas duris pamatau baltą lovą ir virš jos palinkusį gervės kaklą su nukarusia rankena įsitverti.

Vonios kambaryje iki galo atsuku čiaupą, po juo pakišu galvą. Srovė tokia stipri, o vanduo šniokščia taip, jog pasirodo, kad aš – po kriokliu. Kad visu manimi ir pačiame manyje vandens lavina griūva. Juntu, kaip po truputėlį į kūną grįžta gaiva.

Dideliu rankšluosčiu išsitrinu galvą.

...Žmonės kalbasi ir apie kitus dalykus. Apie orus: kad tik nebūtų kaip pernai – po gražiausio pavasario – supuvusi vasara. Apie politiką: ne prezidentas, o žiogas. Apie vaikus, aukles: galėčiau pasiūlyti, bet ji taip prastai kalba prancūziškai...

Odilė fotelyje po dideliu sieniniu laikrodžiu nuo vakaro pradžios sėdi. Prie fotelio kėdė stovi, kartais ant tos kėdės kas nors prisėda. Pasikalba ir nueina. Vėl kas nors atsisėda. Pamanau, kad ir man reikėtų prieiti. Kai baigs kalbėtis su Sebastianu. Nei rytmečio mišiose, nei krematoriume Sebastiano nebuvo, jis Amerikiečių ligoninėj guli, Odilė sakė, vos ne vos vienam vakarui išsiprašė. Sebastianas tamsiai mėlynomis tvido kelnėmis mūvi ir šviesesnės mėlynos spalvos marškiniais trumpomis rankovėmis vilki. Odilė juodą sijoną dėvi, jos balta palaidinukė – su nėriniais puošta iškirpte, be rankovių. Vietoj rankovių – raukti petukai. Tarsi ką tik pra-

sikalę paukštelio sparnai. Odilė į odinio fotelio atkaltę atsilošusi, Sebastianas prie jos pasilenkęs. Jų abiejų lazdos į šalia stovinčią komodą atremtos. Odilės lazdelė plona, lygi, su riesta rankena. Raižyta Sebastiano lazda storesnė, jos rankena stačiu kampu palenkta, irgi raižyta.

Pamanau, kad seniai nesimatę dabar jau pasišnekės, nuo padėklo pasiimu dar vieną taurę. Valgyti man nesinori, tik šampaną geriu.

...Ir apie darbus kalbasi žmonės: apie viršininkus ir kolegas, apie atlyginimus. Dar – apie blogus ir gerus restoranus: apie restoranus, į kuriuos nieku gyvu neik ir į kuriuos verta nueiti. Apie bendrus draugus ir pažįstamus, apie tai, ką jie pasakė, padarė. Apie atostogas, keliones. Dar – apie parodas, kurių negali nepamatyti, ir apie filmus, kuriuos būtina pažiūrėti. Apie kates ir šunis. Apie futbolą, regbį. Dar – apie *femmes de ménage**. Arba: negali įsivaizduoti, kaip sunku Paryžiuje rasti gerą santechniką. Apie...

Su taure rankoje sukinėdamasis tarp žmonių ir klausydamasis jų pokalbių nuotrupų, galvoju sau, apie ką tik žmonės nesišneka. Bet ar gali būti kitaip – negi žmonės susirinks ir tylės? Kalbėtis žmonėms turbūt iš prigimties įdiegta, net jei susivoktų, kad kitąsyk kalba tuščiai, žmonės pokalbį tęstų – nesikalbėti jie negalėtų, negali.

– *Ça va, madame?* – pamatęs, kad Sebastianas jau su Koletės vaikais šnekučiojasi, prieinu ir klausiu Odilės.

– Pavargau... Ilgesnės dienos mano gyvenime tikriausiai nebuvo, – atsako Odilė. – Gerai, kad priėjai. Matai Evą? – gyslota ranka mosteli. – Pakviesk ją. Netruksim važiuoti. Jau norėčiau būti namie.

Emanuelei iš vidaus uždarius duris pamanau, kad niekada į šį butą nebeįžengsiu.

* Namų tvarkytojos.

Je suis on the road, *je suis on the road**, – mintyse sau niūniuoju. Net ne niūniuoju – ši frazė, nežinia, iš kur į mano galvą atskriejusi, pati vilkeliu sukasi – tarsi burtažodis, tarsi užkalbėjimas, tarsi kodas arba slaptažodis, įgalinantys ką nors padaryti. *Je suis on the road, je suis on the road,* – ir kylant vienu, paskui kitu metro eskalatoriais, ir einant pro restoranėlius Lotynų kvartalo, kitados, sako, intelektualaus, o dabar nusipiginusio iki turistų lygmens, ir kertant *Saint Germain* bulvarą, ir šešis aukštus lipant siaurėjančiais tarnaičių laiptinės laiptais. *Je suis on the road, je suis on the road...*

Atsirakinu savo kambarėlio duris, į kertę nusviedžiu kuprinę, užsidegu šviesą, nuo lentynos pasigriebiu sąsiuvinius, mėlyna juostele perrištus. Trukteliu galą juostelės, aną vakarą atrištos ir tučtuojau vėl surištos. Būna, kad klausi: ir kas gi čia tokio? Raminiesi, kad nieko čia tokio, tačiau nedrįsti. Kol pagaliau ryžtiesi. Sukirtęs rankom su tuo, kuris tavyje sako, kad iš tiesų nieko čia tokio.

Je suis on the road...

Prieš save pažeriu sąsiuvinius. Jų spalva – dešimčių metų išblukinta, gelsva, žalsva ar melsva, tai veikiausiai mokykliniai sąsiuviniai, ant jų viršelių nubraižytos linijos, skirtos užrašyti vardą ir pavardę, dalyką ir klasę, bent spėju. Turbūt taip ir yra, kitaip būti negali, tačiau mano rankose atsidūrus daiktams tų laikų, kai aš dar negyvenau, niekada nesu tikras nė tuo, kas akivaizdu, – argi žinau, ką mes galim žinoti, mes galim tik spėti. Čia jau liguista mintis, bet

* Esu kelyje.

kartais man pasirodo, kad daiktai, iš anų laikų iki mūsų laikų išgyvenę, gali ne tik atvirai, patikimai pasakoti, bet ir slapukauti, kaip apgaulės žebenkštėlė pėdas mėtyti. Ne, ką aš kalbu, daiktai valios neturi, jie niekuo dėti: tai mes jų nesuprantame, į juos įsigyventi nemokame. Tokios mintys man kyla tikriausiai dėl to, kad neseniai įsidarbinau pas senų knygų ir nuotraukų antikvarą. *Je suis on the road, je suis on the road*, – kas ten žino, galbūt todėl ir Odilės sąsiuvinius atsiversti drįstu: jie – nelyg antikvarinės knygos. Buvo, praėjo, niekam dabar tai nebesvarbu, – Odilė juk pati sakė. Tai kas, kad akį užmesiu.

Lyg godumo ištiktas ar baimindamasis, kad kas nors iš manęs jų neatimtų, iškart keletą atsiverčiu ir žvilgsniu metais, dešimtmečiais šokčioju nuo vieno prie kito.

Okay, on the road...

Odilė sako, kad ir dabar... – kurie gi tai metai? Tikrai pažiūrėjau, bet tiksliai nebepamenu, atrodo, trisdešimt kelinti. Šešti, septinti, aštunti? Prisimenu tik, kad prieš karą. Odilė sako, kad ir dabar, trisdešimt kelintais metais, kai kuriomis dienomis, kai namuose lieka viena ir užsimerkusi savo jausmams ir mintims leidžia srūti, kur jiems patinka, ją retkarčiais aplanko ta pati būsena, kuriai užliejus ji palaimingai, be jokios baimės skendo švelnioje ilgesio jūroje, kai mažojoje *Grand Bé* saloje šalia *Saint Mal* išsitiesė ir užsimerkė prie Šatobriano kapo tvorelės – tokio kuklaus, paprasto kapo: ant jo gi nė vardas neužrašytas, ant jo išvis nėra jokio užrašo. Atsimerkti nebenorėjusi – tarytum užsimerkti būtų reikėję, kad praregėtum, – ji viską mačiusi daug aiškiau ir ryškiau, nei atsimerkusi: ir kapo kryžių prie skardžio, ir dangų, to kryžiaus ketvirčiuojamą iki begalybės, ir stačia galva jūron krintančią uolą – viską. Ir girdėjusi viską, net tai, ko klausa girdėti šiaip negalėtum: kaip šnabždasi skurdžios žolės ir smilgos, kaip pažemiui skrieja vėjo pustomos smėlio smiltelės, kaip bangas skiria ties horizontu plaukiantis vienišas laivas, kaip...

kaip eina laikas. Ir jautusi viską – visa savo esybe jautusi net ir tai, kas už dangaus. Odilė sako, kad, jei būtų tikėjusi nuoširdžios maldos visagalyste, kiek įstengia nuoširdžiai būtų meldusi, kad atoslūgis, salą su žemynu sujungiantis ir iš žemyno šion salon kelią nutiesiantis, kuo greičiau baigtųsi, o mėnulio ir saulės valią paniekinęs ir anksčiau laiko plūstelėjęs potvynis jau niekada neatslūgtų – prie Šatobriano kapo tvorelės ji būtų norėjusi gulėti per amžius.

...on the road...

Odilė rašo, kad ją slegianti monotonija. Kad vis tas pat ir tas pat. Dėl nieko skųstis ji lyg ir negalinti. Didesnės nelaimės, bent ligi šiol, ačiū Dievui, jų šeimą aplenkusios. Taip, chroniška astma ją pjauna, bet ji su tuo susitaikiusi, jos neatsikratys iki gyvenimo galo, kad tik nebūtų blogiau. Maiklas, Eva, Henris – sveiki, jeigu suserga, tai kokiu gripu, bet argi gripas – liga? Jų didelis butas – pačiame Paryžiaus centre, geresnės vietos nerasi, o ir koks vaizdas: *Cluny* muziejus, skveras, Sorbona. Aišku, suplanavimas galėtų būti geresnis, du galai ir juos jungiantis ilgas koridorius – nelabai patogu, ką kalbėti apie mažą virtuvę, bet nereikia norėti nuo dangaus nusiraškyti mėnulio. Maiklas darbu patenkintas, uždirba gerai, jai dirbti nereikia, o ir ką su tokia sveikata ji dirbti galėtų, pagaliau dirbti ji nieko nemokanti. Jei norėtų, Maiklas ir pats nebedirbti galėtų, – tik pagalvok, kiek paveldėjo: nė nemaniusi, kad tas jo tėvų dvaras Anglijos užkampyje tokios pinigų krūvos vertas, žinoma, reikėjo bylinėtis su nekenčiamu broliu, o vis tiek, pažiūrėk, kiek atiteko. Su vaikais viskas lyg ir nieko, Eva su Henriu mokosi nei gerai, nei blogai...

O, kaip tik šitas nei gerai, nei blogai, ši pilkuma, šita drungna monotonija mane labiausiai ir slegia, – Odilė pati savo žodžius pagauna. Viskas išrūšiuota, suskirstyta ir išdėliota, visa – kaip normalioje, tvarkingoje šeimoje turi būti. Argi nieko daugiau nebebus, ar tos dienos, viena į kitą panašios, taip tęsis ir tęsis? Kaip patalynės komplektai, Paulos kruopščiai išlyginti, sulankstyti ir nelyg kareivi-

nėse spintoje suguldyti. Ar tai ir viskas, ko iš savo gyvenimo, vienintelio ir nepakartojamo, mes galim tikėtis?

Klausia Odilė.

Ir toliau rašo, kad net Maiklo paslaugumas, mandagumas, dėmesys, kiek savo žmonai, vaikams jo privalu skirti, ją gniuždo. Tas dėmesys – tarsi pipete lašinamas. Odilė pripažįsta, kad tokios mintys – kaip šešiolikmetės mergiotės: kodėl romanuose, filmuose tiek visko nutinka, o mūsų šeimoje – nieko? Tarsi priklaupusi prie klausyklos kunigui išsipažintų, kažkelintų metų naktį Odilė dienoraštу rašo, jog tai, ką dabar parašys, – visiškai kvaila. Odilė rašo, kad taip, tai visiškai kvaila, bet kartais pamananti, kad sužinoti norėtų, jog Maiklas turi meilužę. Ne, galbūt ne meilužę – ji sužinoti norėtų, kad jis, neatsispyręs pagundai, patyrė atsitiktinį vienos nakties meilės nuotykį. Žinoma, ji jam sceną iškeltų. Žinoma, gal net rankom mojuodamas jis gintųsi: ką čia paistai, Odile, kaip tau tokios mintys išvis į galvą ateina?! Bet ji turėtų įrodymų. Jiedu susipyktų, kelias dienas nesikalbėtų, ji miegamajame liktų, Maiklas – svečių kambary. Paskui susitaikytų.

Tačiau taip niekada nenutiks. Mano Maiklas – šventasis, rašo Odilė. Šventoji ir aš. Todėl taip ir gyvename. Todėl mūsų gyvenimas drungnas.

Ir vėl klausia: ar tai, ką aš jaučiu Maiklui, yra meilė? Ar meilė yra tai, ką aš Evai, Henriui jaučiu? Ar meilė neturėtų būti daugiau?

Kitame sąsiuvinyje: Koletės atsiprašiau, kad laiškų nerašysiu. Iš *ten* laiškų rašyti aš negaliu. Anąkart supyko, kad neatsakiau. Vakar pasakė: tiek to, nerašyk, papasakosi, kai sugrįši.

Man nereikia sugrįžti, aš jau dabar papasakoti galiu jai ar bet kam, kaip visa bus. *Maman* gera, ji mane myli, dėl manęs stengiasi: kai prasitariau, kad toje pačioje sanatorijoje nebeištversiu, ji man kitą surado. Kas iš to: visos jos panašios. Vėl daktaras, kitąsyk visai malonus, bet aš nemėgstu, kai manęs klausinėja, o paskui guos-

dami gražbyliauja, kad visa į gera, kai pati matau, kad tik blogyn ir blogyn. Vėl balti kykai. Vėl procedūros, per gerklę man lendančios: pagerėjimas, sako, bet grįžtu į Paryžių ir iš to pagerėjimo nieko nelieka. Vėl pusryčiai, pietūs ir vakarienės su žmonėmis, kurie mane kalbina ir su kuriais man nesinori kalbėti. Tie susiraukšlėję, pageltę veidai: tokia jauna, o... Nuo kėdės nepašoku ir strimgalviais nepasileidžiu – kažkieno ranka man gerklę užspaudžia, o mano pačios rankos savaime nagais už kėdės įsikabina. Žinau, kodėl taip yra, – dėl *maman*. Nenoriu jos skaudinti. Ir taip dėl manęs kenčia. Nebežinau, ką padariau, bet vienąsyk jai išsprūdo: laukinė.

Mademoiselle Kopė, po pamokos užvertusi vadovėlį: kokia laimė – kalnai. Grynas oras, vaizdai. Sustiprėsite, atsigausite... Gal nereikėjo, gal turėjau susivaldyti, bet nesusivaldžiau ir atrėžiau, kad kalnų aš nemėgstu: jų nekenčiu, man nuo jų bloga. *Mademoiselle* Kopė tik suspaudė savo liesus kumštelius ir įpykusi tėškė, kad aš – aikštinga, nedėkinga panelė, kad man seniai būtų reikėję išmokti valdyti savo jausmus. Bet niekada neišmoksiu. Kadangi aš – egoistė („egoistė" – pabraukta).

Mademoiselle Kopė literatūros mane moko. Jei ir galima literatūros išmokyti, tai ne šiai plonų kaulų stipenai. Nė matematikos ji neišmokytų. Man jos gaila, o į ją pažiūrėjus gaila savęs – tokios senmergės dalia ir manęs laukia. Siela ir kūnu sudžiūvusios. Tegul Koletė sako, ką nori. Drąsina ji mane, bet kai taip kvailai drąsina, mane pyktis apima. Tada aš jos beveik nekenčiu. Bepigu jai... O gal aš tikrai nedėkinga? Aikštinga ir nedėkinga, kaip sako *mademoiselle* Kopė. Ką gi, *sauvage**. Kaip vieną kartą pasakė *maman*.

Už piešinio kitame sąsiuvinyje akys užkliūva, piešiniai, eskizai Odilės dienoraščius margina. Tame piešinyje – Paryžiaus vaizdas iš paukščio skrydžio: tarp stogų lengva ranka brūkštelėti Dievo

* Laukinė.

Motinos katedros, Eifelio bokšto, Invalidų kupolo kontūrai, tarp jų tekanti Sena, ją kertantys tiltai, ne tiltai, o vienu pieštuko brūkšniu nutiesti lieptai. Odilės pavaizduotas Paryžius toks lengvas, kad, regisi, dangumi skrieja, dar kiek, ir pakils.

Prašiusi, maldavusi Henrio, kad liautųsi kvailiojęs, bet tas – nė už ką: *maman*, staiga supratau, kad nieko geresnio gimtadienio proga tau nepadovanosiu. Pašaipomis: gėlės nuvys, šokoladą suvalgysi, kvepalų flakonėlis anksčiau ar vėliau pasibaigs, o ir pinigų kvepalams aš neturiu. Pamaniau, spyriokis nesispyriojusi, nieko nebus – taip jis ta mintimi buvo užsidegęs: *maman* ir *maman*, kaip gražu, pamatysi. O ir pačiai knietėjo. Bet vis: kaip čia dabar, nebe tas amžius, o ir ką pamanys, jei kas pamatys?

Gerai, sakau, Henri, jeigu jau taip užsispyrei. Gal jis nebesitikėjo, gal mintyse jau rankas buvo nuleidęs, kad taip puolė, apsikabino ir pabučiavo. Kada tokia atlapa širdimi jis mane bus paskutinį kartą bučiavęs? Na, gal vaikystėje. Ir ne atvira, o iš baimės nustėrusia širdele, – kai apsikabinęs, drebančiom lūpom seilėdavo mano skruostus, kaklą, rankas. Ką ten lūpom – lūpytėm. Jo baime persiėmusi, aš irgi visu kūnu virpėdavau. Tai nebūdavo konkreti baimė. Tiesiog baimė būti pasaulyje.

Į stoglangį atrėmęs kopėčias juokiasi: lipk pirma, jei paslysi, sugausiu, kaip plunksna, kiek tavęs čia tėra. Kai šitaip pasakė, koja ant pakopos sustingo: lyg tik dabar būčiau supratusi, kad turiu sūnų. Pamaniau, kad jau nuo bet kokių kopėčių kristi galėčiau. Regis, susvyravau. Pasirodė, krentu.

Kai man įkandin ant stogo užlipo, jau aš jį apsikabinau ir pabučiavau. Ar jį kada nors esu taip nuoširdžiai pabučiavusi? Ne, niekada.

Ir gražesnio Paryžiaus kaip tą vakarą nuo stogų niekada nesu mačiusi. Nė gražesnės gimtadienio dovanos nesu gavusi. Tai – ne gimtadienio, tai – gyvenimo šventė.

Jau po vidurnakčio. Svečiai išsiskirstę. Gėlės sumerktos. Maiklas miega, Eva savo kambaryje turbūt taip pat miega, Henris – savo palėpėje, nežinau, ar jis miega. Gal vėl ant stogo užlipęs į nakties dangų žiūri? Norėčiau, kad Henris, vėl ant stogo užlipęs, dabar į nakties dangų žiūrėtų.

Ne tik už piešinių, ir už pabirų frazių, kartais paraštėse užrašytų, mano akys užkliūva: laiko retorika – nebyli, laiko šauksmą tik bemiegėmis naktimis išgirsti.

On the road?

Gerai, gi jau seniai – *on the road.*

Siaubas, siaubas, siaubas...

Siaubas, siaubas, siaubas...

SIAUBAS!!!

Išplėštas puslapis.

Toliau: tai buvo perkūnas iš giedro dangaus, širdies smūgis, kai net aiktelt nespėji, saugioj vietoj po kojomis prasivėręs akivaras, į kurį stačia galva krenti. Vietoj susmuko. Kai atgaivinę fotelin pasodinome, galvą susiėmė ir kūkčiodama lingavo, lingavo, niekas prie jos prieiti nedrįsome. Paskui atsistojo ir, prieš save ištiestomis rankomis tuštumą grabaliodama, tarsi neregė klydinėjo. O ką jūs čia veikiate, ko jums čia reikia? – isteriškai išrėkė, mudu su Maiklu išvydusi. Iki dabar prisimenu jos akis – buvau išsigandusi, kad visam laikui pamišo.

Bet, atrodo, jau pamažu atsigauna. Iš pradžių nieko nenorėjo matyti, Emanuelei buvo prisakiusi niekam durų neatidaryti. Gerai, kad Emanuelė protinga ir supratinga, mudu su Maiklu įleisdavo, o gal neįleisti paprasčiausiai nedrįsdavo? Koletei ant jos ėmus šaukti, Emanuelė tik susigūždavo ir sprukdavo į virtuvę, aš – jai pavymui. Kaip man jos būdavo gaila...„Gérard Mullot" pyragėlių dėžutę atrišdama: žinau, kad nei šie pyragėliai, nei niekas tavo ašarų neatpirks, bet paragauk, tu gi juos šitaip mėgsti. Dėkodavau, kad atrakino.

Nerasdama kitų žodžių, kvailai guosdavau. Sakydavau, kad laikas užgydo skaudžiausias žaizdas, kad viskas praeis, susitvarkys... O ji šniurkščiodama: kaip buvo, *madame*, niekada nebebus. Vienąkart išrėkė: kodėl, už ką visa tai?!

Nežinau, ką Maiklas Koletei kalbėdavo, bet kai sugrįždavau į svetainę, ji būdavo apsiraminusi. Mane pamatęs, Maiklas nutildavo, Koletė užsimerkusi sėdėdavo fotelyje, aš irgi žodžio ištarti nedrįsdavau – vakaras į amžinybę ištįsdavo. Iš pradžių nė ko nors paklausta Koletė akių nepramerkdavo, nieko neatsakydavo, tai kokios gi kalbos? Visada žinojau, kad mano Maiklas jautrus, tik nemaniau, kad jis – šitoks jautrus („šitoks" – pabraukta). Ne aš jam, o jis man pasakė tai, ką jaučiau, ką galvojau: mūsų buvimas kartu, kad ir nieko nesakant, Koletę ramina labiau negu žodžiai.

Kitame kur pakliuvo atsiverstame sąsiuvinyje – Polio Verleno citata:

Les sanglots longs
Des violons
De l'automne
Blessent mon cœur
D'une longeur
Monotone.

Visi mintinai moka.

Už kelių puslapių: kitąsyk einu per tiltą, sustoju, įsižiūriu į Temzę, o matau Seną.

Temzė – ne mano upė.

Londonas – ne mano miestas.

Kaip stovint ant tilto pro mane plaukia Temzė, taip, man atrodo, Londone pro mane plaukia mano gyvenimas. Ar kitaip būtų, ar kas nors pasikeistų, jei man pavyktų Maiklą prikalbinti apsigy-

venti Paryžiuje? Aš nežinau. Kas gali žinoti, kiek mūsų gyvenimus lemia vietos, kuriose gyvename? Gal trupučiuką ir lemia? Bet jeigu ir nelemia, aš ilgiuosi Paryžiaus, norėčiau sugrįžti. Ir Koletės man trūksta. Pieno seserimis internate mudvi vadindavo.

Dar?

Jeigu jau *on the road*...

Maman teisi: iš manęs nieko nelikę, tik groblai ir kaukolė, į veidrodį jau nebežiūriu, bijau į save pažiūrėti. *Maman* pyksta ir ragina: valgyk! Ji nesupranta, kaip negaliu prisiversti. Gal ir turėčiau *maman* pasakyti, tačiau nesiryžtu: ne tik nuo maisto, nuo visko man šlykštu ir koktu. Anądien pagriebė šaukštą, pasėmė sriubos ir į burną sugrūdo. Aš nesipriešinau: prasižiojau, nugurkiau ir apsivėmiau. Po to abi verkėme.

Izabele, kodėl tu mus palikai?

Izabele, sese, sesute, kodėl tu mane palikai?!

Vienu mostu užverčiu visus prieš save atverstus sąsiuvinius.

Dulkės – jos prieblandoj slepiasi, saulės šviesoj sūkuriuoja, gula ant baldų, knygų, daiktų, dulkės – jos nepastebimai kasdien ir kasnakt kaupiasi vietose, kur jų niekas nemato, sluoksniuojasi, į kamuolius veliasi, dulkės – tylios, kaip amžinybė atkaklios, neįveikiamos, neišnaikinamos. Ir grindys – tik vakar išplovei, o šiandien jau purvinos, nors į kilimėlį batus nusivalei; tavo žingsnius suskaičiavusios grindys, kurias vėl plauti reikėtų, bet jau nebekyla ranka – vis tiek bus tas pats. Langai – jų akys vis blausiasi, laikas juos išvalyti, išblizginti, kas viduje, kaimynai nemato, bet langus jie mato, ką pamanys? Dar – sienos ir lubos: jos gelsta, pilkėja, supranti, kad tai – laikas ir rūkalai: perbrauki šluoste, jei ūpas verkauti, mintyse atsidūsti – matai, kiek apnašų? Šios apnašos – tai bėgantis laikas. Ir – tavo plaučių rentgeno nuotrauka.

Po truputėlį vis pasitvarkau, šį bei tą pavalau, bet per metus kokį kartą ar porą jau nebeapsikenčiu: atlapojęs langus stumdau baldus, kankinu dulkių siurblį, kempine brūžinu sienas, iš lentynų traukiu knygas, valau nuo jų dulkes.

Stumdau baldus, kankinu dulkių siurblį, kempine brūžinu sienas, iš lentynų traukiu knygas...

Ausyse tebeskambant nežinia iš kur mano galvoje nutūpusiai ir vilkeliu įsisukusiai frazei:

Je suis on the road, je suis on the road.

Kitą rytą po pusiau bemiegės nakties, kuri mane tai užmigdydavo, tai vėl pašokdindavo.

Je suis on the roa-oa-oa-road... Je suis on the roa-oa-oa-road...

Dulkių siurbliui akompanuojant.

Ketvirta dalis

Ir pačiam keista – lyg trumpalaikė atmintis būtų nusilpusi, iš metų po Koletės mirties aš beveik nieko neprisimenu. O gal nebebuvo ko prisiminti?

Tos pačios promenados vežimėliu. Autobusai seniai pamiršti. Pamiršti ir taksi – kurgi taksi mes važiuosime? Kad važiuotum taksi, reikia tikslą turėti. Kokį tikslą galėjom turėti? Vienintelis tikslas – išeiti. Kad išeitum prasiblaškyti ir oro įkvėpti, vežimėlio pakanka. Vežimėlį pastumsiu. Iki Senos krantinių. Iki Liuksemburgo sodo. Kur jūs, *madame*, panorėsite.

Tik kad Odilė vis dažniau skverelyje prie pat namų panūsdavo pasėdėti. Tame pačiame, į kurio medžių viršūnes, balkone rūkydamas, aš kone kas dieną žiūrėdavau. Pereik siaurą gatvelę, ir galvą užvertęs tų pačių medžių viršūnes iš apačios pamatysi. Kai šitai – kasdien, kai šitai duota savaime, nė nesusimąstai apie tai, kokia didelė dovana yra galimybė į medžių viršūnes ir iš apačios, ir iš viršaus pažiūrėti.

– Vežimėlį tu stumdai, o pavargstu aš, – atsiprašomai nusišypso Odilė. Kai šitai sakydavo, jos akyse įžvelgdavau liūdesį. Ir dėkingumą. Švelniai nuolankų, neišsakomą žodžiais, tik iš akių matomą. Kuo silpnesnė Odilė jausdavosi, tuo daugiau dėkingumo jos akyse pamatydavau. Už tai jai irgi dėkingas buvau: ne visi žmonės už tai, kad jiems padedi, dėkingumu atsilygina. Kai kuriuos žmones tai pykdo, net siutina. Jie ant savęs pyksta, o pyktį išlieja ant tų, be kurių pagalbos neišsiverstų. Odilė nebuvo iš jų.

– Man – kad tik pabūti lauke, – lyg prieš mane jai pasiteisinti būtų reikėję, mosteli į artimiausius skverelio vartus. – Rytoj gal turėsiu jėgų nuvažiuoti toliau...

Nedidelis šis mūsų skverelis. Skurdus. Fontanas, iš kurio dviejų vamzdžių srūvantį vandenį retai pamatysi. Skulptūra, menanti Romos įkūrimo legendą: Remą ir Romulą žindanti vilkė. Kopija tos, kuri stovi Kapitolijuje, Roma Paryžiui ją padovanojo. Dar viena skulptūra, anot Odilės, apykvailė: prie Piuvi de Šavano mūza su palete prisiglaudusi, ne tiek įkvėpimo pagautos, kiek kažko išsigandusios Šavano akys po aukštai pakeltais antakiais į dangų žvelgia. Lyg sutrikęs pagalbos dairytųsi. Suoliukai aplink gėlyną, aptvertą žema vielos tvorele.

– Koks čia gėlynas? – pyksta Odilė. – Anksčiau, pamenu, buvo gėlynas, o dabar jį pavertė šabakštynu. Prie Viduramžių meno muziejaus, tai matai, atkurs viduramžių sodą. Ir ką gi padarė? Tik pažiūrėk: išstypusių smilgų kupstai, varnalėšos ir kiečiai, gėlės, tarp peraugusių žolių bet kaip susodintos. Netikiu, kad viduramžiais tokie sodai būdavę, o jeigu tais laikais sodai nors kiek ir buvo į šitą panašūs, tai nemanau, kad juos taip keroti palikdavo.

Žinoma, mūsų promenados šiuo skvereliu neapsiribodavo – vos uždarydavau lauko duris, jame iš sykio nutūpdavome tik tomis dienomis, kai Odilė silpniau pasijusdavo ar keliauti toliau neturėdavo ūpo – kitąsyk turbūt iš paprastos tinginystės: bet kai pagalvoji, kas ir kieno įgaliojimų turi iš mūsų atimti teisę į tinginystę? Juo labiau iš Odilės, tiek metų sulaukusios. Tačiau ir iškeliavę, – mūsų tolimesnes promenadas jau iš tikro kelionėmis galėjai vadinti, – daugiausia įprastus ratus sukdavome – ką jau čia labai išgalvosi? Tarsi piligrimai Martos ir Samuelio namus Šventojo Liudviko saloje retkarčiais aplankydavome. Net iki Menų tilto bukinistų krantinėmis ją sykiais nustumdavau. Bet dažniausiai važiuodavome ten, kur arčiausia – į Liuksemburgo sodą. Šiaip pasivaikščioti. Į vaikus,

baseine plukdančius burinius laivus, pažiūrėti. Pasigrožėti vilkdalgiais, mėlynu kaspinu saulės tvieskiamą lomą kraštuojančiais. Pasėdėti prie medžio, kurio kamienas palei pat žemę palinkęs. Grįžtant namo, prie Marijos Mediči fontano sustoti. Galiausiai vienoje iš Sorbonos aikštės kavinių prisėsti. Ne visada. Kai Odilė dar nenorėdavo tarp keturių sienų užsidaryti. Po vaikštynių pavargusi, dažniausiai norėdavo kuo greičiau grįžti. Bet kartais, atsigręžusi į mane, vežimėlį stumiantį: užsukime į kavinę, dar nenoriu savo kriptoje užsidaryti. Vargu ar sakydama „kripta" Odilė galvoje turėdavo butą.

Viskas kartojosi, tik viskas darėsi šiek tiek lėčiau, šiek tiek tyliau, viskas šiek tiek daugiau jėgų reikalavo; sykiais man pasirodydavo, kad Odilei truputėlį tas pat, kur jos vežimėlį nustumsiu, – juk tiek kartų būta, visa tiek kartų matyta...

Bet pasitaikydavo, kad ir atgydavo, pasitaikydavo, kad žiūrėdamas į Odilę aš vėl išvysdavau mažą mergaitę, po Didžiojo karo kieme strykčiojančią per šokdynę.

Lotynų kvartale: ar tu niekada neužsimanai keptų bulvyčių, mane kartais toks noras apima, kad negaliu atsispirti, mielai jų suvalgyčiau, gal nusiperkam, ką? Ir *gaufres*, tų storų vaflių, kuriuos gatvės kepėjai apibarsto balta cukraus pudra ar aplieja karštu šokoladu, užsigeisdavo. Dar – *palmiers*, taip, tuos didelius sausainius labai mėgo. Nusipirks pirmoje pasitaikiusioje kepyklėlėje, pasidės į skreitą ant sijono, pasiūliusi man atsilauš gabaliuką, atsilauš kitą, kol važiuosime, tarsi vaikas tuo sausainiu žais, kai parvažiuosime, ir nesuvalgyta pusė – jau sugurinta. Ant deserto lėkštutės atsidėjusi liekanas, kurias dar galėdavo artrito išsukinėtais pirštais sugraibyti, paduodavo popierių su trupiniais: pažerk nuo balkono, paukščiai sules.

Arba: oi, kaip norėčiau pasimatuoti tą skrybėlaitę! Vos spės pasakyti, prieš ją jau pardavėjas, koks arabas ar pakistanietis, su vei-

drodžiu stypso. Tinka? Tinka, – sakau. Reikia būti kietaširde Selma, kad dėl skrybėlaičių priekaištautum Odilei ar Evai ją skųstum: dėl skrybėlaičių Odilė visada juk pamišusi buvo, taip, ji teisi – *kiekvienam savo*.

Retai, bet nutikdavo, kad šeštadienio rytmetį – telefono skambutis: jei ne per daug užsiėmęs, ateik, taip į turgų užsimaniau... Paula maisto nupirks, mudu šiaip pasidairysime. Paula, didelius pintus krepšius po kojomis pasidėjusi, mums duris palaikydavo, aš Odilę vežimėliu į lauką išstumdavau. Vieną sykį prasitarė, kad labiausiai dėl to, jog spalvų pasiilgsta, kartais į turgų šeštadieniais jai nuvažiuoti parūpsta. Ko jau ko, o spalvų mūsų turgelyje akims paganyti tikrai nepritrūks, visuose Paryžiaus turguose – spalvų margumynas. Ir kaip visi turgūs jis gyvas – net jeigu nieko neketini pirkti, smagu po jį pasivaikščioti. Prekeiviai, ypač arabai, skardžiais šūksniais daržoves ir vaisius siūlo, ausyse taip ir aidi: *kilos, euros!* Žiūrėk, čia rylininkas senas nostalgiškas melodijas suka, ten – skrybėlėtas senukas armoniką tampo. Kartais jauna mergaitė smuikuoja, jai į smuiko futliarą visada daug primeta. Sykį, pamenu, staiga pasigirdo fanfaros, dairomės, dairomės – iš kur jos ataidi? Galvas pakėlę pamatėme: keletas merginų ir vaikinukų linguodami, trypčiodami balkone trombonus, trimitus pučia, būgnelį muša. Pagroja, pagroja ir dirbtinėmis gėlėmis apkaišytą pintinėlę nuo balkono nuleidžia. Pasikelia. Toliau groja.

– Ir susimanyk gi tu man, – tarė Odilė tiesdama eurą. – Įmesk.

Šiaip elgetoms ir gatvės muzikantams ji retai duodavo, tąkart nė nesusimąstė.

Ne, tikrai negaliu sakyti, kad su Odile tik nuobodžiaudavau.

Į šeštadienio turgų nuėjus, dažnai pasikviesdavo kartu papietauti. Paprašydavo ją į kavinės terasą nustumti: terasoje tavęs aš palauksiu. Iš rankinės ištraukdama piniginę: pasiieškok, kas tau

gardu. *Madame*, jūs gi žinote, ką labiausiai aš mėgstu... Odilė: tai ir nusipirk, ne kilogramą juk pirksi. Šyptelėdama: naudokis proga, kol aš dar neišėjusi.

Grįždami pas Liojiką užsukdavome. Veršiuko kepenėlių Odilė buvo jau atsivalgiusi, Liojikas šitai žinojo, Odilei jų nebesiūlydavo. Kartais teiraudavosi, ką jis patars, kartais pati, kaip anąsyk: Liojikai, užsimaniau ko nors sotaus, kaimiško – į tą mažesnį indelį įkrėsk man *choucroute*. Ne, ne, vienos dešrelės pakaks. Na, gerai, dar tą gabaliuką jautienos, nebūtum tu, jeigu neįsiūlytum.

Pietaudavome, žiūrėdami dienos žinias. Valgomajame, po kurio langais – tiesi kaip styga *Saint Jacques* gatvė, aš valgydavau *coquilles Saint Jacques**, Odilė – tai, ką pas Liojiką būdavo nusipirkusi. Kartais gūžtelėdavo pečiais: ir kaip tau nenusibosta? *Madame*, atsakydavau jai, – pati žinote, ne kasdien galiu leisti sau prabangą *coquilles Saint Jacques* valgyti. Naudojuos proga... Kol jūs dar neišėjusi.

Šyptelėdavo.

Tada man tie šeštadienių pietūs neatrodė kuo nors ypatingi, nė nekildavo klausimas, o kas gi čia tokio? Kaip tos medžių viršūnės, kurias ne tik iš apačios, bet ir iš viršaus gali pamatyti. Tai, kas duota savaime arba už dyką, dovanomis mes nelaikome. Kad tai dovanos buvo, susiprantam po laiko.

* Šventojo Žako kriauklės, jūrų šukučių valgis.

O ką gi mes veikdavome, kai subjurus orams iš namų neišeidavome?

Baldų jau seniai nebestumdėme. Aistra atsisveikint su knygomis, daiktais ir rakandais po Koletės mirties irgi buvo prigesusi. Tai ką gi mes veikdavome?

Kartais nieko neveikdavome. Tylėdami sėdėdavome vienas prieš kitą, ir tiek. Ji – savo odiniame fotelyje aukštu atlošu, aš – kitame. Sykiais, kai užeidavo ūpas, Odilė ką nors papasakodavo. Sykiais aš pats ko nors jos paklausdavau.

Tarkime: pas jus tiek Kamiu knygų, jis – jūsų mėgstamiausias rašytojas? Odilė: Kamiu – vienas geriausių Prancūzijos rašytojų, sakyti, kad mėgsti, kalbant apie jį, ne tas žodis, Kamiu – daug daugiau. O ir labai mielas, paprastas, nuoširdus žmogus buvo. Pamačiusi nuostabą mano veide ir supratusi, ko norėčiau paklausti, atsako: taigi Henris su jo sūnumi kamuolį spardydavo, per treniruotes futbolo aikštės užribiais mudu su Kamiu vaikštinėdavome, apie šį bei tą šnekučiuodavomės. Ir vėl išskaičiusi iš mano akių: apie viską ir nieką, bet tikrai – ne apie literatūrą ar egzistencializmą mudu kalbėdavomės.

Dabar gailiuosi, kad klausimais drovėjausi įkyrėti. Ir pats nelabai mėgstu, kai manęs per daug klausinėja. Man atrodo, kad žmonės pasakojasi tiek, kiek jie nori, ir klausimais nereikia jų versti peržengti ribos, kurią jie tarp savęs ir tavęs jaučia. Todėl taip ir liko: su Odile, su Kolete, su Sebastianu, su jų aplinkos žmonėmis aš bendravau, tačiau apie jų gyvenimus ne ką težinau.

Odilė, Kamiu.

Koletė ir Prancūzijos pietų rezistentai.

Sebastiano pažintis su Bretonu. Su Miro. Su Kalderu.

Dangaus ledkalniais debesis Odilė vadindavo...

Ką dar mudu veikdavome?

Albumus pavartydavome. Meno – žymių dailininkų, Europos ir viso pasaulio muziejų, viduramžių, Renesanso, baroko, įvairiausių epochų. Daug albumų Odilė turėjo, dvi ar trys bibliotekos lentynos jų buvo prigrūstos.

Ir jos pačios gyvenimo nuotraukų albumus pažiūrėdavome. Versdavo jų lapus, retkarčiais kai ką man papasakodama, bet taip, lyg apie žmones, į kuriuos pirštu bakstelėdavo, aš viską žinočiau: Mjurelė... Matai, kaip žaviai šypsosi, visada linksma būdavo, apsiniaukusiu veidu jos niekada nemačiau – lyg gyvenimas jai kilimėlį būtų patiesęs ir jokių rūpesčių ji neturėtų. O čia – Filipas. Cha, tas jo bernvakaris – kažkas tokio, vos galo negavo. Įsivaizduok, šmaikštuoliai draugeliai jį sunkia neperšlampama žvejų striuke aprengė, į sunkius žvejų aulinius batus ligi kelių įstatė. Ir už tų aulinių virve pririšo. Vorele įsikibę į virvės galą, stačia galva nuo Senos tilto nuleido ir aukštyn žemyn ėmė tampyti. Galva paliečia vandenį – pakelia, po to vėl nuleidžia. Taip iš juoko ašaromis springdami tampė, kol auliniai nuo jo kojų nusmuko, Filipas Senos vidury atsidūrė. Ėmė kapstytis, ta sunki žvejų striukė jam rankas varžo, į dugną traukia, iš jos išsinerti jis neįstengia. O čia dar laivas atplaukia, vandenį plaka. Maniau, nebeišsigelbėsiu, – sakė. Bet išsigelbėjo, vargais negalais išplaukė. Tai matai, kokie pokštai...

Kas ta Mjurelė, kas tas Filipas, kas tie kiti žmonės, į kuriuos Odilė baksnoja, aš nežinau. Pusseserės, pusbroliai, tetos, dukterėčios, sūnėnai, jos pačios ar Evos, Henrio draugai, šiaip pažįstami? Ji man nesako, aš jos neklausiu.

Kas dar? Dar mes skaitydavome. Prie Odilės lovos ant naktinio staliuko visada gulėdavo kelios atverstos ar puslapių skirtukais pa-

ženklintos knygos, pasakydavo, kurią jai paduoti. Ir tu kokią nors pasiimk, jei tau geriau, į kitą buto galą nueik, – pasiūlydavo, o iš tiesų paprašydavo: jaučiau, kad atsivertusi knygą Odilė su ja viena nori likti.

Iš lentynų išsitraukęs vieną, dvi, kartais ir keletą: *madame*, tai aš – valgomajame, jei kas, varpeliu patilindžiuokite. Gerai, *mon garçon*, – Odilė man atsakydavo.

Tačiau į kitą buto galą išsirinktas knygas nusinešęs, aš daugiau laiko praleisdavau rūkydamas nei skaitydamas – susikaupti man nepavykdavo. Būdavo, vieną, antrą, trečią atsiverčiu, puslapiais pašokinėju ir vėl – į balkoną. Galbūt, kad galėtum skaityti, reikia būti namie arba visiškai svetimoje vietoje? Pas Odilę aš nesijaučiau nei namie, nei visiškai svetimoje vietoje – gal todėl neįstengdavau susitelkti prie knygos? O gal dar kokia nors priežastis buvo? Tikriausiai...

Jei per promenadas pakeliui pasitaikydavo koks knygynėlis, Odilė kartais užsukdavo ir nusipirkdavo knygą, apie kurią „visi kalba". Bet dažniausiai skaitydavo tas, kurių puslapiai jau būdavo jos suskaityti. Kiek kartų skaitau, o bėgant laikui, lyg skaičiau, lyg neskaičiau, vis ką nors nauja randu, gal tai ir yra *klasika* – tos knygos, kurios tarsi augalai ir gyvūnai, natūralios atrankos dėsniams paklūstantys, prisitaiko prie jas skaitančiųjų amžiaus? – šiek tiek ironiškai klausdavo. Ką galėdavau jai atsakyti? Aš juk nė viso Prusto neperskaitęs. Ar daug atsirastų žmonių, kurie visą Prustą bus perskaitę? Ir Odilei atrodė savaime suprantama, ji visai nesistebėjo, kad tą neseniai išleistą lyg vadovėlį „Kaip kalbėti apie knygas, kurių neskaitei?" taip visi graibsto – ką gi, bestseleris.

– Visa tai – iš snobizmo, – aną vakarą, kai laukdami Selmos viskį gurkšnojome ir apie tą *lyg vadovėlį* kalbėjomės, tarė. – Bet vis tiek jau šis tas, jau visai neblogai – jeigu žmonėms, kad pasirodytų, reikia kalbėtis apie knygas, kurių jie neskaitė. Bent autorius ir pavadinimus žino.

Dar?

Dar muzikos mes klausydavomės.

Debiusi, Ravelio, Sati...

Vasaros pabaigoje motiną iš atostogų Londone parlydėjusi, Eva prisiminė, kad grotuvas sugedęs, ir naują nupirko: bus pigiau naują nupirkti, nei sutaisyti šitą senieną. Naujasis pultelį turėjo: kaip Koletės pirštai su televizoriaus pultelio mygtukais nesusitvarkydavo, taip Odilė su grotuvu be mano pagalbos neišsiversdavo.

Prisimenu tų metų rudens, paskui – žiemos popietes, kai mudu su Odile klausydavomės Debiusi, Ravelio, Sati...

Daug metų nuo to laiko prabėgo, ir tuomet jos salone skambėjusi muzika mano ausyse jau nebeskamba: atrodo, sakiau, jog muzikinės klausos neturiu, o jeigu neturi muzikinės klausos, tai ir muzikinę atmintį turbūt ne ką teišlavinsi – viską, ką išgirstu, tegul mane ir labai jaudintų, iškart pamirštu, – bet ir dabar, muzikos garsams nei mano ausyse, nei atmintyje nebeaidint, aš tebematau, kaip Debiusi, Ravelio, Sati muzikai skambant Odilės salone pro užuolaidos kraštą įstrižas rudens šviesos stulpas krinta ir kaip jame virpa mažytės dulkelės – pakanka kambaryje būti, alsuoti, ir dulkės atgyja, šviesos stulpe pulkais sūkuriuoja.

Dar ir dabar tebematau, kaip Odilės salone Debiusi, Ravelio, Sati muzikai skambant per aukštus langus lapkričio lietaus lašai slysta – kartais nejučiom atsistodavau, prie lango prieidavau, į tuos lašus įsižiūrėdavau – žiūrėdavau, kaip jie stiklą paliečia, kaip žemyn slysta, kaip jų takai susikryžiuoja, kaip po to vėl išsiskiria: kinetinė grafika, sakydavau sau, tai – viena iš metaforų, kurių, į stiklą žiūrėdamas, tiek ir tiek aš prisigalvodavau. Ir kaip vėjo gūsiui papūtus jau šuorais lašai į langą atsiteškia, srautu stiklą plauna – atšiaurus ir vėjuotas tų metų ruduo buvo, iš lietaus debesų vakarop dažnai liūtys pratrūkdavo.

Paskui atėjo žiema.

Ar vėlyvas ruduo, ar žiema Paryžiuje – vos ne tas pat, tik kad jau ne rudens, o žiemos mėnesių vardai kalendoriaus lapeliuose užrašyti. Bet tų metų gruodį, pamenu, prieš pat Kalėdas, rudeniška žvarba į pagelą peraugo, retas dalykas – ir snigti pradėjo. Tą pavakarę, kai pamačiau, jog snigti pradėjo, nuo fotelio pakilau ir prie lango į sniegą priėjau pažiūrėti. Žiūrėjau, kaip tyli, drėgna baltuma pamažu kloja stogus, gatves ir šaligatvius, žiūrėjau, kaip gatvių žibintų apyšvietyje skraidžioja snaigės, kaip jos nardo tarp plikų medžių šakų, tarsi šlapia kreida jas nubaltindamos, kaip pakšteli stiklą – lyg jį pabučiuotų. Efemeriški tai bučiniai buvo: vos pakštelėjusios stiklą ir juo kiek pačiuožusios, tos didelės, šlapios snaigės vandens šliūže pavirsdavo: langu šlapdribos draiskenos slydo.

Staiga ant riešo pajutau ranką.

Tai buvo Odilės ranka.

Nė nepastebėjau, kaip nuo fotelio pakilo, kaip prie lango priėjo.

Odilė man riešą spaudė, kaip spaudė tą dieną, kai nuo Koletės kambario slenksčio pamatėme, kad Koletės kambaryje iš Koletės kambario beveik nieko nelikę. Nedrįsau į ją veido pasukti, tik jutau, kaip vis stipriau riešą Odilė man spaudžia. Paskui atleido, apsisuko, į savo fotelį grįžo.

Promenados...

Šeštadienių turgūs ir pietūs.

Valandos, Odilei fotelyje aukštu atlošu snūduriuojant.

Meno albumai.

Nuotraukos, iš kurių į mane žvelgia nepažįstami žmonės, Odilė man pasakoja apie juos taip, lyg juos pažinočiau.

Knygos.

Debiusi, Ravelis, Sati...

Taip bėgo dienos, taip bėgo laikas.

Tiesa, dar ateidavo *visiteurs* – visus svetimus ir ne tokius svetimus, visus artimus ar nelabai artimus žmones: gydytoją, masažuotoją, besikeičiančias seseles, buhalterę (susigriebusi, kad su sveikatos, buto draudimo, elektros ir dujų, galybės mokesčių, pirkinių sąskaitomis nebesusitvarkys, Eva pasamdė buhalterę), kirpėją, santechniką arba elektriką, registruotą laišką atnešusį paštininką, kaimynus, artimuosius, pažįstamus, draugus, pasitaikydavo, ir seniai nematytus, kurie atvažiavę ar pravažiuodami pro Paryžių prisimindavo, kad čia tokia Odilė tebegyvena, kartais ir nakvynės pasiprašydavo, – tuos visus žmones, kurie jos buto skambutį paspausdavo, o mes: aš, Paula ar Selma, jiems duris atidarydavome, Odilė vadindavo *visiteur, visiteurs*. Sykiais pamiršusi, jog kas nors turi ateiti: kas čia dabar, koks čia dar *visiteur*? – sučirškus durų skambučiui, nustebdavo.

Savaime suprantama, kai kurie tų vizitų būdavo neišvengiami – gydytojo, seselės, buhalterės, paštininko; Odilė sakydavo, kad tai – darbo vizitai. Su jais nieko nepadarysi, gerai nors tiek, kad jie paprastai ilgai nesitęsdavo. Kiti: draugystės, kaimynystės, iš mandagumo... – pasitelkęs diplomatiją, čia jau gali pasijoti. Odilė ir pasijodavo: nuovargis, sveikata, gal rytoj, gal poryt, galbūt kitą savaitę...

Klausydamasis Odilės „diplomatinių" pokalbių telefonu, pamanydavau, kad susimąstyti nesusimąstome, kaip dažnai tariamės darantys gera kitiems, o iš tiesų tai – tik savimeilė. Iš inercijos, nusistojusių įpročių nė nepagalvojame, kad sena, nuo laiko pavargusi, neva turima palaikyti draugystė gali tik erzinti, tarytum išaugtas,

jau ankštas drabužis ji niekam, nė tau pačiam, nebereikalinga, tik širdį ilgesiu spaudžia. O ir mandagumas – sykiais jis reikalingesnis tau pačiam nei tam, kam jį skiri. Čia kaip per šermenis, kai mirusiojo artimą apsikabini: šią sunkią valandą aš – su tavimi. Ir lengviau atsidūsėji: paguodžiau, pareigą atlikau. Nors supranti, kad tavo žodžiai – tušti, ką jau ten paguosi, kai niekas negali paguosti. Tačiau krūtinėje lengviau.

Bet buvo vizitų, kurių Odilė ir laukdavo.

Jeigu žmonės, kurių vizitų ji laukdavo, ateidavo popiečio valandomis, Odilė pasiteiraudavo, kavos ar arbatos jie nori, ir manęs paprašydavo kavos arba arbatos išvirti. Jeigu jie ateidavo po šešių, tai jau – aperityvo valanda, viskis. Tik nepamiršk žnyplių ledukams, – Odilė kiekvieną sykį primindavo, nors jos namų ritualus jau seniai žinojau. Nė nesakytas traškučių, alyvuogių, sūrių sausainėlių ant žemo staliuko padėdavau. Ar dar ko nors pakramsnoti, anot Odilės, pagraužti, jei bufete ar šaldytuve rasdavau.

Svečiams pas Odilę atėjus, galėdavau pasirinkti – su Odile ir jais pasilikti ar į kitą buto galą nueiti. Arba iš viso išeiti ir po poros valandų grįžti. Jei atsispyręs viskio pagundai išeidavau vakare, grįžti nebereikėdavo: viskį gurkšnodami ir šnekučiuodamiesi, jie Selmos sulaukdavo.

Su kai kuriais pas Odilę atėjusiais lankytojais pasilikti nenorėdavau – jausdavau, kad man su jais bus nejauku. Odilei, jos svečiams – irgi. Per daug asmeniniai pašnekesiai: nesu toks smalsuolis, smalsauti – ne mano arkliukas. Be to, suprasti ką nors iš pusiau suprantamų pokalbių per daug pastangų reikalauja. O kai suprasti nebesistengiu, man nuobodu pasidaro. Pagaliau ko jau čia tu tūnosi, kai pas Odilę atvažiuodavo, tarkime, jos pusseserė Ženevjeva: ant kaklo vos nulaikoma praplikusia galva ir paraudusiais plinkančias antakiais, atvėpusia apatine lūpa ir vos matomais, betgi matomais gyvaplaukiais, želiančiais jai virš viršutinės; spėju, Odilė tos

savo antros eilės pusseserės nesikratydavo ir ją pasitikdavo, visada jai pati duris atidarydavo vien dėl to, kad didesnę pareigą jausdavo ją priimti, nei Ženevjeva – ją aplankyti. Iš dėkingumo, kad vyresnės pusseserės nepamiršta? Ženevjeva buvo keliais metais jaunesnė. Ką aš žinau? Ką aš žinau, kas senatvėje su giminystės ryšiais nutinka? Kraujo ryšio instinktui pakirdus ar sustiprėjus, tu į juos dar labiau kabiniesi? Ar vien iš šventos pareigos, dantis sukandęs, juos palaikai?.. Sakau, nežinau. Bet Ženevjevai durų atidaryti Odilė visada pati eidavo.

Jeigu jau apie Ženevjevą, tai dar labai gerai prisimenu jos vairuotoją. Cha, – nusijuoktų Odilė, jeigu apie jį pasakotų: toks pat *domestique* kaip Paula, Selma ar tu, o kaip savo vertę ir vietą jausdavo! Visada kostiumuotas, visada šilkinį kaklaraištį ryšintis, toks orus, pasitempęs: ligi fotelio palydėjęs savo patronę, pasiimdavo kėdę ir prie svetainės durų ant jos kukliai atsisėsdavo. Ar kavos, ar arbatos jam siūlytum: *non, madame, merci, non, madame, merci*. Ką jau ten viskis, apie viskį jam nė neužsimink: *non, non*, – tarsi atsižegnotų. Kai padėklu nešinas pro jį eidavau, į mane nė akių nepasukdavo, lyg tuščia vieta būčiau. Kas jis man, man taip pat į jį nusispjaut. Susitepti želė plaukus, juos aštriu sklastymu persiskirti ir, bravūriškai galvą atmetęs, kaip veršiukas liežuviu juos ant dešiniojo šono geležinėmis šukomis susilaižyti aš irgi galėčiau. Tiek čia to meno... Nežinau, kodėl man atrodė, kad plaukus želė priglostęs tas ilgšis geležinėm šukom šukuojasi. Gal dėl to, kad sklastymas – it barzdaskučio skustuvu nuo viršugalvio iki aukštos kaktos perrėžtas.

Bet būdavo ir lankytojų, su kuriais man pasilikti norėdavosi ir su kuriais aš pasilikdavau. Kad ir su Antuanu. Kol į pensiją neišėjo, Antuanas arboristu Botanikos sode dirbo, ne tik apie Botanikos sodo, bet ir apie viso Paryžiaus medžius jo tik paklausk – valandas pasakos. Ir klausytis nenusibos. Mane visada stebina ir pavydą kelia žmonės, kurie, pašaukimo balsą išgirdę, savo gyvenimą pašvenčia

juos apsėdusiai aistrai: ichtiologai – žuvims, ornitologai – paukščiams, kvantinės fizikos specialistai – kvantams, mineralogai – mineralams, mediavistai – viduramžiams. Čia kalbu ne apie profesijas, čia kalbu apie aistras – kai vienos ar kitos užvaldyti, žmonės tik ja tegyvena. Iš pirmo žvilgsnio būtų lyg kvaila savo gyvenimą, vienintelį ir nepakartojamą, kaip sako Odilė, žuvims, paukščiams ar kvantams pašvęsti, bet ar ne geriau, negu nekenčiamoj kontoroj sėdėti ir vien dėl pinigų laiką užmušinėti? Dar būna žmonių, kurie išsibarsto: jie visą gyvenimą ieško, bet nieko neranda – taip ir numiršta nesusivokę, kodėl čia gyveno. Todėl ir sakau, gal visai neblogai, pašaukimo balsą išgirdus, kaip Žana d'Ark išgirdo balsus, ją didvyriškiems žygiams įkvėpusius, savo gyvenimą pašvęsti žuvims, mineralams, kvantams ar medžiams. Ar dar kam tik norite.

Kad ir kaip būtų, mažiukas ir kresnas, visada tvarkingai pakirpta barzdele ir ūsais Antuanas, jau pensininkas arboristas, kitados Botanikos sode dirbęs, knygą apie ypatingus Paryžiaus medžius rašė. Yra ypatingų žmonių, yra ypatingų ir medžių, – sakydavo. Ir Odilės piešiniais norėjo ją iliustruoti. Nežinau, parašė ar neparašė, bet man patikdavo su jais Odilės piešinius žiūrinėti – juos iš rankų į rankas siųsdavome – ir klausytis, kaip jiedu būsimą knygą aptarinėja. Ar apie ką kita kalbasi.

Nuo medžių juk visai netoli iki orų: pavasarį karštų tarsi vasarą, vasarą – nei šiokių, nei tokių, rudenį – žvarbių tarsi žiemą, žiemą – vėl nei šiokių, nei tokių: metų laikų nebelikę. O nuo orų, permainingų ir nebenuspėjamų Paryžiuje, Prancūzijoje, Europoje, niekur – ligi taifūnų, prasiautusių Okeanijoje ar Karibuose. Nuo taifūnų, kur nors pasaulyje dešimtis, šimtus tūkstančių gyvybių pražudžiusių, – iki tirpstančių Antarktidos ledynų. Galiausiai: klimato kaita, kur buvo sausuma, – jūra, kur buvo jūra, – jau sausuma, raudonoji knyga, viskas užteršta, nebėra kuo kvėpuoti, demografinės migracijos bangos, karai dėl vandens, žodžiu – apokalipsė.

Ir kitų įdomių žmonių pas Odilę ateidavo.

Kad ir toji Klodilė, buvusi aktorė. Pensininkė kaip Antuanas, Klodilė jau nebevaidino, nebent kokiame filme šmaikščios ir žvitrios senutės epizodinio vaidmens kokiam režisieriui prireikdavo. Teatre tai jau ne, kas vakarą nebeištempčiau, – sakydama susiraukdavo, papurtydavo galvą, sudrebindavo rankas ir blauzdas su mėlynom gyslom, lyg ją švelnus mėšlungis būtų ištikęs, ir nusijuokusi: o kine, kas čia tokio, man gi nė vaidinti jau nebereikia – mane prisimena juk tik tada, kai kriošenos epizodiniam vaidmeniui jiems prisireikia.

– Ką tu, Klodile...

– Liaukis, Odile, nebūkim juokingos, – Klodilė jai atsakydavo; supratau, kad Styvui kartojamą frazę Odilė iš jos bus pasisavinusi.

Kartais paprašyta Odilės, kartais pati, susivokusi, kad atėjo tinkamas metas, Klodilė tiradomis imdavo deklamuoti Moljerą, Kornelį, Anujį, Žari, – autorius, kurių pjeses kadaise vaidino. Su tokiu pačiu įkvėpimu, kaip, įsivaizduoju, kitados vaidindama scenoje. Čia jau teatras be bilietų, – Odilė ją tokiais ar panašiais žodžiais pagirdavo, sykiais net savo sudžiūvusiais delnais pliaukštelėdavo, aš paploti kažkodėl nesiryždavau, ir tie silpni aplodismentai, vos pasigirdę, svetainėje išskysdavo tarytum didelėje salėje, kurioje, uždangai nusileidus, vienui vienas žiūrovas telikęs.

Bet nei žymių autorių, nei jų garsių pjesių Klodilei iš tiesų nereikėjo – kūno ir balso išraiškos menas jai į kaulų čiulpus buvo įaugęs. Į kokį Odilės klausimą atsakytų, ką pati aptarinėtų ar prisimintų, ypač kai nesusilaikiusios abi imdavo liežuvauti, – lyg nuo scenos nebūtų nulipusi. O ir kalbos niekada nepritrūks, visokiausių metaforų prisigalvodavo. Gal ir neprisigalvodavo, gal jos, tos metaforos, iš vaidintų tekstų jai savaime į lūpas atitrupėdavo?

Kai kalbama apie aktorius, visada neišvengiamai – gražuolė, gražuolis. Nesakyčiau, kad Klodilė buvo graži: jeigu būčiau režisierius ir man reikėtų pagal grožį rinktis iš jųdviejų, pasirinkčiau Odilę. Negalėjau įsivaizduoti nė to, kad anksčiau Klodilė neva buvusi gra-

žuolė, o senatvė tą jos grožį būtų sudarkiusi – labai jau daug raukšlių jos veidą vagojo. Tikriausiai niekada Klodilė nebuvo ypatingai graži, koks būtų teatras ar kinas, jeigu juose tik gražuolės ir gražuoliai vaidintų? Bet ji visada turėjo būti simpatiška. Kiek apkūnios, minkštų raukšlių Klodilės amplua dabar galėjo būti geraširdė teta. Arba močiutė. Sakydamas, kad buvo žvitri, omenyje turiu jos akis.

Kai iš penktojo aukšto nulipusiai *madame* Boskė duris atidarydavau, jau – kitoks įdomumas. Matai, ponas ir ponia Tavernjė (iš antrojo aukšto) dėl išlaidų susirūpino, drįsčiau sakyti, kad nelyg sąmokslą rezga, gerai, kol kas neva abejodami, dar pusiau lūpų visiems mintį diegia, jog namsargės mums gal ne taip labai reikia, tik paskaičiuokite, kiek jos išlaikymas per mėnesį atsieina, ar ne protingiau būtų kokią valymo įmonę pasisamdyti – porą dienų per savaitę ateis ir išvalys. O dėl laikraščių ir laiškų, tai kodėl kaip kituose namuose pašto dėžučių vestibiulyje mums nepasikabinus, argi nemanote, kad jau šiek tiek atgyvenę laikai, kai namsargėms laiškanešiai laikraščius, laiškus į jų butus atnešdavo ir jos, lipdamos aukštais, iškaišiodavo juos po durimis ar tiesiog ant kilimėlių palikdavo? Oi, ne, ne, ką jūs sakote, Paulai tikrai niekas nieko prikišti negali, tiek metų dirba, ir švari, ir tvarkinga, ir dėmesinga, ir punktuali, o ir paslaugi – ko paprašysi, visada mielai padarys, bet taip viskam brangstant...

– Kol aš gyva, Paula iš šių namų neišeis ir jokia valymo įstaiga kojos čia neįkels, – neapsikentusi Odilė nutraukdavo įsivažiavusią *madame* Boskė.

Kaip niekada ryžtingu balsu.

– ...veltui aušinam burną, iš tų Tavernjė užmačių vis tiek nieko nebus, tik per mano lavoną, geriau apie ką nors kita pasišnekėkime...

Dar toks Erikas kartais ateidavo. Vidutinio ūgio, sudžiūvęs, prakaulių skruostų psichoanalitikas Erikas taip pat jau buvo išėjęs į pensiją: įleisdamas ir išleisdamas Odilę lankančius žmones, retsykiais pamanydavau, kad turbūt ne itin smagu sulaukti dienų,

kai visi tavo draugai, gerai, tegul su retesnėmis ar dažnesnėmis išimtimis, jau išėję į pensiją. O gal, tiek metų sukakus, apie tai nė nesusimąstai, gal tai – natūralu ir dėl to nė kiek tau neliūdna? Nors nemanau, kad man nebus liūdna, kai dauguma mano draugų ar žmonių, su kuriais bendrauju, į pensiją jau bus išėję. Gal vėliau manysiu kitaip, bet kol kas žodis „pensininkas" man – iš dalies eufemizmas.

Jeigu nežinotum ir girdėtum, apie ką Odilė su Eriku kalbasi, niekaip negalėtum įtarti, kad Erikas – psichoanalitikas. Ar ne tokie patys prietarai kaip su „žvaigždėmis" – kad „žvaigžde" taptum, turi būti gražuolis, gražuolė? O jeigu jau psichoanalitikas, tai – kušetė, sapnai, Froidas ir Jungas, incestas ir libido, kolektyvinės pasąmonės archetipai ir taip toliau... Apie nieką panašaus Odilė su Eriku nesikalbėdavo. Tai apie ką gi jiedu kalbėdavosi? Bent jau man su jais būnant, apie viską ir nieką. Apie orus. Apie televizijos programas – nebėra ko žiūrėti. Apie vasaros ar žiemos išpardavimus – Odilė norėtų ką nors nusipirkti, bet nebeturi jėgų. O ir kam jai bereikia? Apie garsaus krepšininko ir garsios aktorės vestuves. Apie korupcijos skandalus. Ir apie kitus panašius *dienos purslus* – sakyčiau, jeigu Boriso Viano romano pavadinimą nusikniaukti sumanyčiau. Tik ne apie dalykus, susijusius su psichoanalize, jie abudu šnekėdavosi.

Vis dėlto nesakyčiau, kad su jais labai nuobodžiaudavau. Man net įdomu ir smagu būdavo pasiklausyti, kaip Erikas su Odile, du tokie inteligentiški ir išsilavinę žmonės, apie visokiausius menkniekius tauškia.

Kartais net pamanydavau, kad tie pokalbiai apie viską ir nieką iš tiesų būdavo psichoanalizės seansai – kad Erikas veltui, už dyką, iš senos draugystės Odilei juos dovanoja. Argi nebūna: papliauški liežuviu, ir – širdžiai lengviau. Ko gero, kušetė – tik simbolis.

Tiesą sakant, jokio Odilės ir Eriko pokalbio nebegalėčiau atkurti – tokie jie buvo iš tuščia į kiaura. Bet viena Eriko frazė, iš koridoriaus su Sevro porceliano arbatinuku įeinant Odilės svetainėn atsitiktinai nugirsta, man ligi šiol tebeskamba ausyse:

– Odile, nusiramink, argi nesupranti, kad dar ne laikas vėl pradėti *bêtises**? Juk žinai, kad tavęs vienos aš nepaliksiu, – Erikas jai kalbėjo metaliniu balsu. Kai sakau „metaliniu", tai patikėkite.

To neturėjau išgirsti.

Ir man pačiam būtų buvę geriau, jei to nebūčiau išgirdęs – Eriko pasakymas ligi šiol mane persekioja, nuo manęs neatstoja, man neduoda ramybės. Trinkteli metro traukinio durys: dar ne laikas *bêtises*. Pakeliu vyno taurę: dar ne laikas *bêtises*. Einant gatve nei iš šio, nei iš to: dar ne laikas *bêtises*.

Kas tos *bêtises*, ką Erikas turėjo galvoje, ištardamas žodį *bêtises*, aš nežinau. Galiu tik spėlioti. Bet atspėti turbūt nesiryžtu. Kaip sakė Emanuelė, kai kurių tiesų, kitąsyk akivaizdžių, mes priimti nenorime.

Tačiau širdies gilumoje žinome.

Buvau pakaitinis?

Jei kas...

Futbolas, krepšinis, regbis, tinklinis – sporto komandose atsarginiais tokius vadina.

Kai kurios Emanuelės sentencijos man nuskambėdavo naiviai, bet ar ne iš tokių paprastų aksiomų ir susideda paprasti mūsų gyvenimai?

...Visokiausių žmonių pas Odilę ateidavo. *Visiteurs* vardu juos Odilė vadindavo. Tik kuo toliau, tuo greičiau nuo jų ji pailsdavo. Kai drauge su jais būdavau, atsidususi paprašydavo, kad padėklą su kavinuku, arbatinuku ar tą kitą – varinį, ant kurio aperityvą pateikdavome, – į virtuvę išneščiau.

Tai būdavo ženklas.

Ir *visiteurs* susiprasdavo.

Tiesa, ne visi.

Bet dauguma susiprasdavo.

* Kvailystės.

Dabar nei iš šio, nei iš to prisimenu pučiamųjų orkestrą, grojantį Liuksemburgo sodo rotondoje. Trimitai, trombonai, saksofonai, valtornos... Ruduo, dar nelyja, bet tuoj pradės lyti – žiūrėk, kokius juostančius debesis vakarų vėjas neša, kažkodėl man norėtųsi, kad stiprėjantis, pažemiui *feuilles mortes** skraidinantis vėjas ne iš šiaurės, pietų ar rytų, o kaip anąkart, ant Menų tilto, iš vakarų lietaus debesis neštų. Klausytojų – vos vienas kitas, visi mes, net ir aš, kaip sakiau, be jokios muzikinės klausos, – suprantame, jog tai – ne profesionalus, o mėgėjų orkestras. Tačiau ar ne vis tiek – tokią nykią lapkričio dieną, kai atrodo, jog liūdesys visą miestą apskreitęs, bet koks orkestras tegroja, kad tiktai grotų – kas man tos *fausses notes***?

To gal tik mano galvoje grojančio orkestro melodijų draiskanas vėjui nešiojant, aš įsispoksau į Monparnaso dangoraižį – vienintelis Paryžiaus centre, skydžiose pilko švino tolumose tarp žemesnių už jį lietaus debesų kyšantis, tas dangoraižis stirkso it nebylio pirštas, į dangų neregiams rodantis, ką gi, liūdesį ir vienatvę įkūnijantis. Žiūriu, žiūriu aš į jį, nuo jo negaliu akių atitraukti, kaip, kartais atrodo, akių negali atitraukti nuo senos, atsitiktinai po ranka pakliuvusios nuotraukos, o iš tiesų į ją žvelgdamas ilgainiui nieko nebematai, tik apie prabėgusį laiką mąstai, net ne mąstai, o jauti, kaip jis per tave, tavyje srūva... Žiūriu, žiūriu aš į tą Monparnaso dangoraižį, ir staiga man pasidingoja, jog tai – ne prekybos ir įvairiausių įstaigų centras, o bokštas didelių šiandienos vienuolynų, kuriuos mes miestais va-

* Nukritę lapai.
** Klaidingos natos.

diname: į jį ne tarnautojai liftais kyla, o sesės ir broliai pėsčiomis stačiais laiptais kopia, kaip kopdavo, tikriausiai ir dabar tebekopia, vienuoliai į atskirties bokštus, kad, atsiribojęs nuo viso pasaulio, į dieviškąjį slėpinį pasinertų ir Aukščiausiajam pasimelstų.

Klausydamasis tikrai ar tik mano galvoje grojančio orkestro melodijų, uosdamas pūvančių lapų kvapą, žiūrėdamas, kaip vėjas į mus neša artėjančios audros debesis, aš pamanau, jog šią gyvenimo valandą nieko labiau nenorėčiau, tik kad nors viena sesė ar brolis, Viešpačiui širdį atvėręs, dabar tame Monparnaso dangoraižyje už mane, už mus visus melstųsi: už Koletę, mus šiemet palikusią, jos Žaną Polį, prieš daug metų kelyje žuvusį, ir už Odilę, dėl pieno sesers netekties kenčiančią, bet savo kančios neparodančią, už Maiklą, kurio keletą šilkinių kaklaraiščių ji man padovanojo, bet aš jų nenešioju, ir Odilės vaikus: Evą, gyvenančią Londone, ir Henrį, kažkur Anglijos šiaurėje įsikūrusį, už Sebastianą, savo kojų stigmas tebesigydantį Amerikiečių ligoninėje, už ponią Furnjė, atsidūsėjančią ir taro kortas man iš stalčiaus gailestingai ištraukiančią, kai nueinu, už Paulą, Selmą, Emanuelę, tiesa, dar – Timotėjų, už Emą, mano buvusią meilę, išsiskiriant patarusią man nueiti pas *psy*, už Gijomą, kurio tėvas mirė, o motina alcheimeriu serga – nebaigęs Sorbonos, jis namo, į Tulūzą, grįžti turėjo, už Elzą, mūsų *ratą* subūrusią, už... – už mus visus: žmones, kuriuos čia paminėjau ir kurių nepaminėjau, kuriuos pažinojau ir pažįstu, su kuriais galbūt dar susipažinsiu, net ir už tuos, kurių nepažįstu ir su kuriais niekada nesusipažinsiu.

Už mus visus, *visiteurs*.

Tokios tad mintys mane sykiais apnikdavo, kai rudenį, kokį lapkričio mėnesį, į Liuksemburgo sodą nuklysdavau. Vienas. Kai, sučirškus Odilės durų skambučiui, porą valandų pats sau turėdavau.

Apykvailės, sentimentalios?

Mintys kaip nuotaikos – ateina, praeina.

Ir kam nuo savęs čia slapstytis...

Tų metų žiemą Odilė susigalvojo dar sykį pokštą iškrėsti – buvau išsigandęs, kad tai, kas nutiko anų metų žiemą, kaip niekada žvarbią ir šaltą, ima kartotis. Reanimacijos palata, deguonies kaukė ir lašelinės, visos kitos kvailystės, nuo kurių kaip pamuštas šuo aš naktimis po miestą bastydavausi.

– Pasiimk knygą ir eik paskaityti, aš truputėlį prigulsiu.

Kur jau aš ją paliksiu – kosti iki užspringimo, skreplius į popierines nosines spjaudo, kartais tiek užsikosti, kad nustėrstu – dabar jau uždus. Nurimsta, galva ant pagalvės kaip vėjų išpustyta aguonos dėžutė nusvyra, jau lygiai kvėpuoja, staiga pasirodo – nebekvėpuoja. Truputėlį arčiau prieinu, įsižiūriu – ne, veido raumenys, o ir ta gysla pakaklėje, virpčioja, man reikia į tą gyslą žiūrėti, žiūrėk į tą gyslą. Žiūriu į tą gyslą, stebeilijuosi. Ir vėl – kosulys tarsi spyruoklė ją pašokdina, nuo lovos kosulio bangos atplėšta, Odilė į priekį palinkusi, abiem rankom pati save apsikabinusi. Ir kosti, vėl kosti ir kosti. Paduok man *pši-pši*, – šluostydamasi ašaras prašo. Velniai griebtų, kur tas *pši-pši*: kai nereikia – visur, kai prireikia – nerasi. Rankinėje, – truputį lengviau kvėpuodama sako, rankinėje pasižiūrėk...

Paduodu.

Pši-pši...

Ir dar labiau užsikosti.

Kai ant skreplių pamačiau kraują, nebeištvėriau – prišokęs prie telefono susukau pagalbos numerį.

Labai greit atvažiavo. Pasirodė, tik susukau numerį, o jie jau – Odilės svetainėje. Trys jauni vyrai ir mergina. Viskas žaibišku greičiu

vyksta: deguonies kaukė, kraujo spaudimas, neštuvai... Neštuvus jau į greitosios pagalbos automobilį stumia, triukšmą išgirdusi, iš savo buto Paula iššoka, *madame* Boskė su pirkiniais namo grįžta: kas yra, kas yra? Dūsta, kruvinais skrepliais spjaudosi, išsigandau, – kaip idiotas prisipažįstu.

Grįžęs į butą, Odilės miegamajame apklotą, pusiau ant grindų nublokštą, ant tuščios lovos užmetu, šlepetes, viena kitos ieškančias, suporuoju ir prie lovūgalio patupdau.

Evos telefoną atmintinai moku, Evai į Londoną skambinu.

Nuo rašomojo stalo pasigriebęs standų vatmano lapą, ant kurio dideliais skaičiais ir raidėmis surašyti svarbiausieji numeriai, Selmai suku: šį vakarą neateikite. Ne, ne, nieko tokio, tik dusti pradėjo, dėl visa pikta, gal ir be reikalo...

Balkone rūkau, anų metų žiemą prisimenu.

Sugrįžęs svetainėn, viskio įsipilu.

Sakė: gerai, kad susivokei, gerai padarei, kad paskambinai, iškvietei. Nors nieko labai ypatinga, juo labiau tragiška, ir nebuvo. Po poros ar trejeto dienų Odilę išrašė ir namo parvežė.

Palyginti su ankstesniais metais, šiaip visai neblogai laikėsi. Taip, čia širdies ritmas sutriks, čia sustreikuos skrandis, čia paūmės astma, čia nuovargis nei iš šio, nei iš to, kad vos ne vos tepaeis, čia juosmenį skauda, čia vėl kas nors... Bet apskritai Odilė tą žiemą „stabiliai" laikėsi, kaip medikai mėgsta sakyti. Ir kaip į telefono ragelį Evai sakydavo Odilės daktaras *monsieur* Lurmelis, kas mėnesį ateidavęs jos apžiūrėti.

*Fragile**, tai *fragile*, kas, tiek metų sulaukęs, nebus *fragile*, o kad stabiliai laikosi, tai ko jai stabiliai nesilaikyti – apibūta, aptupinėta, apšokinėta: ji ir mane, ir tave, ir mus visus pergyvens – paironizuodavo *madame* Furnjė, man pasakius, kad Odilė *fragile*, bet stabiliai laikosi.

* Trapi, silpna.

Kiek su ja aš buvau, po Koletės mirties jos vardo jau nebeištarė. Ir apie mirtį nebekalbėjo. Nebesiskųsdavo nė dėl to, kad dienos viena į kitą panašios, kad draugai jau išmirę, kad ji viena likusi, kad Sebastianas visą savaitę neskambina, kad niekas jos neaplanko; nė nebešmaikštaudavo, kad Dievas – blogas vadybininkas, jei tokiame dideliame bute ją taip ilgai vieną laiko. Kad pavargusi, irgi nebedejuodavo – visi patys tai matėme, apie sveikatą iš viso vengė kalbėti. Lyg būtų supratusi, jog niekas nuo jos valios jau nepriklauso, gal niekada labai ir nepriklausė, atrodė, viskam leidžia vykti, kaip vyksta, – ką jau aš čia bepakeisiu?

*Advienne que pourra...**

Cha, – dabar jau aš kaip ji nusijuokiu: prisimenu medinę lovytę, etažerėje prie lovos tarp knygų stovėjusią. Nė vienos *poupée*** neišsaugojo, lovytę išsaugojo. Tą, nežinau, kurio Liudviko stiliaus lovą, dar devyniolikto amžiaus gale kažkokio meistro iki vaikiškos miniatiūros sumažintą, Izabelei viena iš tetų padovanojo, Odilė iš vyresnės sesers ją paveldėjo: prieš motinai užsukant dukrai saldžių sapnų palinkėti, savo vaikystės lėlę Odilė joje užmigdydavo ir, jai labanakt tardama, pabučiuodavo.

Žvelgdamas į Odilę, kaip rudenį namo parsinešta ir stalčiun įmesta gilė džiūstančią, gelstančią ir besitraukiančią, kai kada pamanydavau, kad ji niekada nenumirs – tik pamažu džius, gels, trauksis, kol, jau tikrai Coliuke virtusią, į šią lovytę mes ją atsargiai paguldysime ir labos nakties per amžių amžius jai palinkėsime.

* Bus, kaip bus.
** Lėlė.

· · · **Pas nuotraukų** ir knygų antikvarą dirbti man patiko. Rytais pas jį eidavau, popietes, žinia, su Odile leisdavau. Nieko neišmaniau nei apie senas nuotraukas, nei apie knygas, bet didelio išmanymo Alenui iš manęs ir nereikėjo – turėjo už mane išmanesnių pagalbininkų: Lili, Estebaną, Pjerą. Jie – prie kompiuterių, katalogų, žinynų, man – rankų darbas: apžiūrėti Aleno Paryžiuje nusipirktas ar iš Meksikos, Kubos, Rusijos, dar iš kur nors parsigabentas knygas, dėmes specialiais valikliais patrinti, įdrėkstus puslapius suklijuoti, aplenkti. Nuotraukas sukaišioti į *pochettes**, daugmaž pagal temas parūšiuoti. Kartais – dirbtuvę patvarkyti, siuntas iki vidurdienio į paštą nunešti. Ne, galvos sukti pas Aleną man tikrai nereikėjo.

Daugiau darbo būdavo, kai antikvariatų mugėse ar parodose jis dalyvaudavo. Tada jau – dėžės, sukrauk ir iškrauk, į vietą nunešk, stendą visi kartu rengiame, su lankytojais, ir pačiais įkyriausiais, tu – mandagus. Pasitaikydavo, kad, susitaręs su Paula ar Selma, jog mane pavaduos, visą dieną – ant kojų. Apie tai, kad prisėstum ir ramiai pasėdėtum, kaip prie durų sėdėdavo savo vertę ir vietą žinantis Ženevjevos vairuotojas, laukdamas, kol jo patronė su Odile arbatos išgers ir pasikalbės, iš viso pamiršk.

Tos senų daiktų parodos, mugės – visai kitas pasaulis. Atrodydavo, kad praeitis čia atgyja, iš dešimtmečių, šimtmečių snūdulio prisikėlusi, šiuolaikiniame gyvenime dar sparčiau nei savo laikais cirkuliuoja. Kai sakau „cirkuliuoja", tai iš tiesų visa ten cirkuliuodavo: ir tos popierinės senienos, ir žinovų, tyrėjų, ekspertų nuomo-

* Kišenėlės, dėkliukai.

nės apie jas, ir aprašai, liudijimai bei sertifikatai, kartais – vieniems nutylėjimai, kitiems – padrąsinantys mirktelėjimai akimis, o su visu tuo – įvairiausių šalių bankų čekiai, iš kišenių į kišenes keliaujantys pluoštai grynųjų, išvydus tokius pluoštus grynųjų, tavo paties finansinė kasdienybė tokia menkystė staiga pasirodo, kad... Geriau patylėsiu.

Todėl ir sakau: kad būtum dosnus, pirmiausia reikia turėti, iš ko dosniam būti; tikriausiai vieni niekai tam Alenui buvo kasdien mus visus: Lili, Estebaną, Pjerą, mane, – pietų kviestis. Padirbame, būdavo, iki pusės pirmos ir – į jo mėgstamą restoranėlį už kampo. O rytais visi susitikdavome vis toje pačioje kavinėje netoli jo dirbtuvės. Kavos gerk, kiek tik nori, jei alkanas, ir kruasano pasiprašyk – mokėti mums nereikėjo, ateis mėnesio galas, ir Alenas atsiskaitys.

Patiko man pas jį dirbti. Toks visada bėgantis, toks visada susirūpinęs, kartais supykstantis, bet ilgai užantyje pykčio nelaikantis, linksmas, smagus, šiek tiek vaikiškai lengvabūdis, truputį – avantiūristas. Kai prisimenu tas jo iš visų pasaulio galų susigraibytas nuotraukas ir knygas, paskui išleistus katalogus: Meksikos revoliucija, Rusijos avangardizmas, didieji devyniolikto ir dvidešimto amžių sandūros anarchistai...

Daug keliaudavo, kai kur nors važiuodavo, kiekvieną sykį paeiliui Lili, Estebaną ar Pjerą su savimi pasiimdavo. Tokie, sakytum, tarnai, kurie per ilgas keliones kitados ponus lydėdavo, – iš pradžių maniau, kol pats nepatyriau. Iš tiesų Alenui draugystės reikėjo – važiuodamas traukiniu ar skrisdamas lėktuvu vienas, iš nuobodulio jis tikriausiai būtų numiręs. Ir patarimų, padrąsinimo, kai dėl ko nors abejodavo, Alenui reikėjo. Kartais net manęs, *profano*, šio ar to pasiteiraudavo, mano nuomonės pasiklausdavo. Iš patirties žinojau, kad bendraujant su tokiais žmonėmis nereikia spėlioti, į kurią pusę jų mintys linksta, nereikia stengtis įtikti, viską jiems reikia tiesiai šviesiai sakyti. Ir pasakydavau. Kartais nustebdavo, kartais

net nusijuokdavo, bet jaučiau, kad ilgainiui mano nuomonė jam vis daugiau reiškia. Gerai, ne daugiau, jau šiek tiek reiškia. Po keleto vien iš nuojautos duotų patarimų. Juk pasitaiko, kad tarp žinių gali pasiklysti, kad žinios nuojautą nuslopina, sykiais apykreivis žvilgsnis iš šono tavo žvilgsnį pataiso, į taikinio centrą nukreipia.

Gal iš gailesčio, kad nesijausčiau skriaudžiamas, gal dėl to, kad prasitariau, jog niekada nebuvau Romoje, galiausiai Alenas ir mane į kelionę pasikvietė.

– Ką tu sakai, niekada *dans la ville éternelle** nebuvai? – nusistebėjo. – Taigi numirti negalėsi, kaip gali numirti, Romoje nepabuvęs? – nusijuokė.

Labai geranoriškai.

– Važiuojam, – globėjiškai per petį apsikabino. – Aš, tu, Lili...

* Amžinasis miestas.

– Tikrai nebuvai? – ir Odilė nustebusi klausia.

Kai pasakau, kad tikrai:

– Jis teisus: negali numirti, žmogau, nors kartą gyvenime Amžinajame mieste nepabuvęs.

Į mane pasižiūri, kažkoks liūdnas džiaugsmas iš jos akių į mane srūva.

...Kai kurie krūmai jau žydi, medžiai dar nežaliuoja, bet pumpurai jau susikrovę, tuoj pradės sprogti. Dar viena žiema peržiemota, ant slenksčio – pavasaris, dabar jau geriau ir lengviau bus: dienos ilgėja, orai po truputį šyla, šviesos vis daugiau, niūrioms mintims plūstelėti progų jau mažiau, nuotaika neišvengiamai praskaidrės, į promenadas dažniau išeiti galėsime...

O aš dar į Romą šį pavasarį pirmąsyk nuvažiuosiu.

– Naudokis proga, juo labiau kad jis viską apmoka, – tebegirdžiu man sakant Odilę. – Progos ne kasdien pasitaiko, tokios progos nesikartoja, jomis reikia naudotis, – man kalba Odilė. – Susitark su Paula ir Selma, jei kokią popietę jos negalės, paprašysiu, kad kas nors atvažiuotų, kaip nors mes čia susitvarkysime. O ir valandą kitą viena pabūti galiu, kas jau man čia atsitiks, visa tai – Evos *marazmai*. Sakau, įspėk Paulą su Selma, savo ruožtu aš ir pati su jomis pakalbėsiu... Dėl manęs tai jau tikrai nesuk galvos, važiuok, – drąsindama man sako Odilė.

Staiga jos vyzdžiai šelmiškai sprigteli:

– Sugalvojau tau vieną siurprizą.

Vėl – lyg būtų mergaitė, po Didžiojo karo kieme strykčiojanti per šokdynę.

– Kokį dar siurprizą? – iš netikėtumo išsprūsta.

– Siurprizas ir yra siurprizas, kad jo paslapties neišduotum. Neklausk, ateis laikas, ir pamatysi.

* * * **Sekmadienis, rytoj į** Romą važiuoju.

Pavakarės metas, diena baigiasi, vakaras dar neatėjęs.

Kuprinė jau sukrauta. Nedidelis lagaminas – taip pat. Ir Aleno krepšys. Paulos paprašęs, kad retkarčiais pas Odilę užbėgtų, popietę praleidau dirbtuvėje, Alenui daiktus krautis padėjau.

Ir bilietas jau – mano kišenėje.

Atsitraukęs nuo Odilės paskolinto kelionės vadovo ir šalia išskleisto smulkaus Romos plano, – tai kas, kad sutrinti ir seni, niekas ten, toje Romoje, nesikeičia, – rūkydamas pro langą žvelgiu. Per tiek metų išmoktas ir jau net užsimerkus mintinai žinomas vaizdas – tarsi eilėraštis, kurio vienas per kitą strikčiojančių kaminėlių eilutė man labiausiai patinka. Nei iš šio, nei iš to įsispoksau į televizijos antenas, tarp tų koklinių kaminėlių stirksančias. Pasirodo – jos lyg ir kruta, panašios į mažų kranų gerves, atsargiai, kad tik kas nepastebėtų, savo kaklus sukinėja. Pamanau: tarsi būtų mano vienatvės radarai, man siunčiantys ženklus, kurių suprasti aš negaliu.

Telefono skambutis, užsisvajojęs net krūpteliu.

– Jei namuose ir šį vakarą ne per daug užsiėmęs, gal galėtum užsukti?

– Atsitiko kas nors?! Juk Paulos prašiau...

– Ne, ne, viskas gerai, Paula ką tik išėjo. Bet jei negali...

– Galiu, galiu, tuoj ateinu.

Vėl viskis...

Odilė savo fotelyje aukštu atlošu sėdi.

Šį kartą ji man pasirodo panaši į karalaitę, nuo žirnio nulipusią ir į sostą, jai aiškiai per didelį, elegantiško, dėl jos pamišusio princo

galantiškai pasodintą. Tos pasakos visiškai neprisimenu, nė nežinau, iš kur Odilės palyginimas su karalaite, nuo žirnio nulipusia, man į galvą atėjo. Gal dėl to, kad taip nekasdieniškai pasipuošusi: balta palaidinuke su nėriniais vilki, sijonas taip pat ne iš tų, kuriuos kasdien dėvi: klostuotas, aiškiai matyti – iš labai geros medžiagos, tarsi prieš minutę būtų išlydėjusi ypatingus svečius. Bet kas pas ją šiandien galėjo ateiti? Lyg ir niekas neturėjo.

– Tikrai šį vakarą ne per daug užsiėmęs? – vėl klausia.

– Tikrai ne, *madame*, – dar sykį užtikrinu. – Nepakenčiu sekmadienių vakarų tuštumos, sekmadienio vakarais vis ką nors prasimanau, paprastai su draugais susitinku, jeigu jau nieko nelieka, į kiną einu ar šiaip po miestą bastausi, bet rytoj išvažiuoju, tai...

– Jeigu jau taip, padėk man užsisegti, – aplink kaklą apsiveja grandinėlę. – Seguosi, seguosi, niekaip kilpelių nesugraibau.

Apėjęs fotelį, Odilei už nugaros abiejų rankų nykščiais ir smiliais suimu grandinėlės galus, atsegęs vieno žieduko segelę, mėginu ją į kitą įverti, pirštas slysteli, vėl – viskas iš naujo. Ji visu kūnu palinkusi, atrodo, net kvapą užgniaužusi, kad tik nekrustelėtų ir neatsargiu judesiu man nesukliudytų. Jos oda visai jau suvytusi – tarsi pergamentas, kurį paliesti bijai, vos kepštelėsi, ir dulkėmis išsisklaidys. Arba nuvytusios gėlės žiedlapis, tarp knygos puslapių prieš daug metų įspraustas ir atsitiktinai rastas. Kurį irgi paliesti baugu.

...Odilės ranka, kurią aš jaučiu, kai, jai įsikibus man į parankę, mudu einame ilga kaip vienatvė Liuksemburgo sodo alėja... Odilės pakaušis, prie kurio mano pirštai netyčia prisilytėja jos salone, kur karnizais apvestų lubų viduryje apskritas stiuko apvadas mano akyse, žiūrėk, pradės suktis.

Pamanau, kad dar niekada taip arti...

Pagaliau.

Pagaliau užsegu.

– **Norėčiau į** restoraną pakviesti, – atsisukdama į mane sako Odilė.

Į restoraną? Į kokį dar restoraną? Ką ji čia susimanė?

– Į restoraną? *Madame*... Kokia proga?

– Ar būtina proga nueit į restoraną? Bet jeigu taip labai nori, jeigu tau būtinai reikia progos – taigi rytoj išvažiuoji į Romą.

– Labai ačiū, bet... O ir ką... ką pasakys Selma?

– Selma? – suraukti antakiai, piktokas žvilgsnis. – Ar Selma, ar aš čia šeimininkė? Be to, ką tik paskambinau – šį vakarą jai leidau ateiti vėliau.

Tokios Odilės seniai nemačiau. Tokia Odilė mano atmintyje likusi iš laikų, kai prieš daug metų su ja susipažinau. Nors, kaip susipažinome, nei vienas, nei kitas nebeprisimename – man atrodo, ją visuomet pažinojau.

Lyg iš ilgo letargo pakirdus, lyg metų ratui atgal pasisukus, vėl visos vadžios – jos rankose.

– Dar anksti, laiko į valias turime, gal viskio išgerkime?

Ir nelaukdama, kol patarnausiu, atsistoja, pati iš baro viskio butelį ima.

Į balkoną išėjęs rūkau, taurę retsykiais pasuku, ledukai sutilindžiuoja.

Tarsi varpeliai.

Labai keista pavakarė: dar vienai pavasario *giboulée* tolstant, dangus, rodosi, lūžta. Vienoje pusėje – juoduma, kitoje – į mus artėjantis, tą juodumą nuo mūsų stumiantis vaiskėjantis mėlis, tarp jų – ne pereinamoji, o griežta skiriamoji riba, lyg dangaus šviesą ir

tamsą Visagalio ranka į dvi dalis būtų perskėlusi. Gal dėl šio kontrasto man ir atrodo, kad vakaro saulės šviesos stulpai, per skystančius debesis įstrižai krintantys – nelyg vamzdžiai didžiulių vargonų, mūsų smilkiniuose nebylią muziką gaudžiantys. Žvelgdamas į tuos saulės stulpus, giedroje dangaus pusėje įkypai krintančius, įsigalvoju apie linijų, formų, spalvų bei vaizdų muziką, ir išgirstu: ką tu matai?

– Ką tu matai? – manęs klausia Odilė, ji balkone šalia manęs stovi.

– Nieko ypatinga šį vakarą aš nematau, tik mano akyse dangus lūžta, – išpūsdamas dūmą, jai atsakau. – O ką jūs, *madame*, matote?

– Ir mano akyse šį vakarą dangus lūžta, – man atsakydama kartoja Odilė.

Jau minėjau, kad retai, bet pasitaikydavo, jog danguje nuo balkono mudu su Odile tą patį išvysdavome.

– Vežimėlio šiandien neimsime, – ryžtingu balsu stabdo, kai, jai apsiavus išeiginius batelius ir prieš veidrodį taisantis skrybėlaitę, žengiu link vežimėlio.

– Kaip, *madame*? – nustembu.

– Tiek čia to kelio, šitiek kaip nors dar sukarsiu. Austrių šį vakarą užsimaniau, tu irgi jas mėgsti, o tas *Bar à huîtres** – ranka pasiekti, tik *Saint-Germain* bulvarą perkirsim, ir jau – vietoje.

Vadinasi baras, o iš tiesų – labai prabangus restoranas.

...Prisimenu didelį padėklą ant aukšto stovo: dvylika austrių Odilė užsakė, ji tris, aš – devynias suvalgiau. Matau savo ranką, nuo ledų dar vieną imančią, girdžiu Odilę geranoriškai raginant: imk, imk, jei po lygiai dalinsimės, man bus per daug.

Regiu tarp mūsų degančią žvakę, kurią, padavėjai nunešus padėklą su tuščiomis kriauklėmis, Odilė į vidurį stalo pastūmė. Pasu-

* Austrių baras.

kus akis – „Pouilly fumé“ butelis, į kibirėlį tarp ledukų įspraustas. Labai standi balta staltiesė, lygiai tokia pati standi balta servetėlė – ant mano kelių. Mes kito patiekalo laukiame, stojus tylai, mano žvilgsnis į langą nukrypsta.

Lauke jau tamsu. Tebematau, kaip prošal žmonės eina, kaip ant šlapio asfalto palikdami šviesos dryžius automobiliai važiuoja. Raudonus, geltonus. Įsižiūrėjęs į tuos šviesos dryžius, automobilius pamirštu, pasidingoja, kad jie patys savaime slysta per stiklą. Tas didelis langas – tarsi šio vakaro nuotaikos atspindys: pavasaris, šventė, o nuotaika – rudeninė, lyg su kuo nors atsisveikintum. Gal todėl, kad, vos spėjus į vidų įžengti, dar viena *giboulée* drykstelėjo, ir dabar miestas atrodo tarsi apsiverkęs. Lyg šokčiojęs, strikčiojęs, kvailystę iškrėtęs ir nubaustas vaikas.

Po austrių jai upėtakį atnešė, aš valgiau *coquilles Saint Jacques*. Sėdėjome prie didelio lango į *Saint Jacques* gatvės pusę ir, kaip po turgaus šeštadieniais, Odilei pietų pasikvietus, taip savo pirmosios kelionės į Romą išvakarėse aš jūrų gėrybių restorane valgiau savo šventąsias kriaukles, įsivaizduodamas automobilius, tiesia ir ilga *Saint Jacques* gatvės arterija pro Sorboną aukštyn skriejančius. Link Santjago de Kompostelos. Kurios anų metų žiemą, kaip niekada šaltą ir žvarbią, naktimis aš ieškojau, bet neradau. O gal ir radau, tik nežinau?

– *Un dessert*? – klausia padavėja.

– Man jau nebe, bet tu išsirink, kas tau patiktų, – siūlo Odilė.

Deserto ir aš nebenoriu.

O apie ką mudu kalbėjomės? Šiaip ar taip, apie ką nors juk turėjom kalbėtis...

Nesu tikras, bet man atrodo, kad kaip tik tada, jūrų gėrybių restorane, Odilė man ir papasakojo apie aną jau tolimų laikų vakarą, kai vaikišką *bêtise* iškrėtė – eidama pro viešbutį netoli Dievo Motinos katedros, pakėlė akis ir daug kartų regėtą kičinę, turistams

skirtą iškabą su Kvazimodo vardu išvydo. Lyg pirmą sykį pamačius – trauka tokia, kad neatsispirsi. Nuo jos apsvaigusi, žengė į kiemą, įėjo į vidų, kambarį užsisakė. Viešbučio berniukas, raudona uniforma blizgančiomis sagomis vilkintis, į trečią aukštą ją palydėjo. Atitraukus sunkias vyšnines veliūro užuolaidas – Dievo Motinos katedra prieš jos akis plaukia. Ne katedra buvo svarbu, bet kokį vaizdą pro langą ji išvysti būtų galėjusi; aukštielninkai nukritus ant lovos – atskirtis, visiška laisvė. Nuo nieko ir niekam nebepriklausau, niekas nežino, kur aš esu. Niekas jai neberūpėję, apie nieką ji nebegalvojusi, akimoju viską užmiršusi, nė minties apie paniką namuose: tuštuma. Vargšas Maiklas apskambino visoms jos draugėms ir draugams, po to – į greitąsias, ligonines, policijos numerį irgi sukti ketinęs, bet Koletė su Žanu Poliu sulaikę: dar palaukime truputėlį.

Atsipeikėjusi po vidurnakčio. Miegojusi, nemiegojusi?..

Kai apie antrą ryto sugrįžo, svetainėje Maiklas, Koletė, Žanas Polis sėdėjo.

O gal apie šią savo *bêtise* nei mano kelionės į Romą išvakarėse, nei kitą sykį man Odilė nepasakojo, gal apie šią *bêtise* iš jos sąsiuvinių, surištų mėlyna juostele, aš žinau?

Gal.

Smulkmenos įsirėžia į atmintį, svarbius dalykus pamirštu.

Ko gero, nelabai ir klausiausi, ką tą vakarą man kalbėjo Odilė, jei klausiausi, tai pro vieną ausį man turėjo įeiti, pro kitą išeiti, – tegul dėkingas, kad pakvietė, aš jau buvau *on the road*.

– Laiminu tave, *mon garçon*, geros tau kelionės, – Selmai atidarius buto duris, tarė. Lyg norėjo kilstelėti ranką, bet jos ranka iš karto nusviro, pajutau, kaip man riešą savo kaulėtais, artrito išsukinėtais pirštais Odilė suspaudė. Ir nusisuko, Selma iš vidaus duris užrakino.

Naktį prieš kelionę į Romą sapnavau kiparisą. Tą patį, kurį Žilio filme mačiau, – prie Koletės ir Žano Polio vilos augusį, jų Provanso namus sergėjusį. Kas ten žino, gal ir dabar tebeaugantį, jau kažkieno kito namus saugantį.

Pūtė mistralis, ir tas kiparisas, tamsoje tartum labai aukštas vienuolis su smailėjančiu gobtuvu, siūbavo, lingavo – mano sapne jis sykiais ligi pat žemės palinkdavo, savo viršūne smilgas ir žolę paliesdavo. Pasirodydavo, jau išgirdau trekštelint, dingtelėdavo, kad jo kamienas jau bus nulūžęs, bet ne – grakštus ir lankstus jis vėl atsitiesdavo, visu ūgiu iškildavo, dar aukščiau pasistiebdavo. Viskas tarškėjo, barškėjo – kaip visuomet pučiant mistraliui; regėjosi, kad Koletės ir Žano Polio namai su uždarytom langinėm iš vidaus visais sąnariais dūsauja, patys iš savęs veržiasi ir išsiveržti negali. O ir sodas, rožynai, tas figmedis, prie baseino figas nokinantis, vynuogynai tolumoje, riešutynas – arčiau, nors žinojo, kad tereikia turėti kantrybės – ši vėjo stichija, aitvaru atskriejusi Ronos upės vaga, vis tiek kada nors pasibaigs, – kentė iš paskutiniųjų, bet, atrodė, kentėti jau nebeturi jėgų: inkštė, verkaudami skundėsi, keisčiausi aimanų garsai nuo jų sklido. Tik vienintelis kiparisas – išdidus nelyg nakties kunigaikštis, tylos įžadus davęs, be garso siūbavo, kartais ligi pat žemės palinkdavo ir vėl atsitiesdavo, sakytum būtų norėjęs kaip Viešpats mus visus ir viską apglėbti, o apglėbęs paguosti ir nuraminti.

Miestais kaip žmonėmis nusivilti bijau. Roma nenusivyliau. Miestus aš skirstau į tuos, kuriuose gyventi galėčiau ir kuriuose negalėčiau; gal visi žmonės taip miestus skirsto? Romoje gyventi galėčiau.

Pirmosios dienos – su Lili ir Alenu. Nuo pusiaudienio iki kitos dienos paryčių – sumaištingas lėkimas: antikvariatai, knygynai, nuotraukom ir knygom užversti kambariai butuose ir dirbtuvėse, paslaptingi susitikimai restoranų salių užkulisiniuose salonėliuose – kartais Alenas mudu su Lili į juos pasiimdavo, kartais įbrukdavo pinigų, ranka mostelėdavo į artimiausią kavinę ar barą: eikite, pasėdėkite, galiausiai – vakarienės su daugybe žmonių, nesibaigiančiais patiekalais ir armadomis vyno, pratęsimai ligi paryčių, kitą dieną – viskas iš naujo.

Aleno draugas, kažkoks etnologas, visiems metams, regis, į Afriką išvažiavęs, jam butą *Campo de Fiori** buvo palikęs, su Džordano Bruno pro savo kambario langą aš kasryt pasisveikindavau. Niekada dar nebuvau gyvenęs tokiame dideliame kambaryje, ką ten kambaryje – menėje.

Paskui be Lili ir Aleno, jau vienas – tokiame dideliame bute, ką ten bute – prašmatniausiuose apartamentuose, kuriuose pasiklysti gali.

Per tris ar keturias dienas savo reikalus susitvarkęs, Alenas akmeniu, turbūt iš kokių griuvėsių jo paties ar draugo parsineštu, pluoštą kupiūrų nė neskaičiavęs ant lentynos prispaudė: čia – tau.

* Aikštė Romoje, kur stovi Džordano Bruno skulptūra.

Jeigu jau pirmąkart Romoje, būk, kiek norėsis. Kad labai vienišas nesijaustum, keletui draugų, pažįstamų tavo telefoną daviau, nenustebk, jei paskambins ir pasikvies. Nori, eik, nenori, susirask dingstį ir neik...

Paliko raktą ir su Lili išvažiavo.

Nė nepaklausęs, ar pasilikti norėčiau.

Akmens aš nepajudinau. Na, taip, bilietui į Paryžių iš tos krūvos išsitraukiau. Pats sau nusišypsodamas: atskraidino, tai tegul parskraidina.

Kiek kasdieniam gyvenimui pakako savų, tiek Romoje ir gyvenau – Lili su Alenu išvažiavus, dar keletą dienų pasilikau.

Porą, trejetą sykių vakarop man paskambino.

...Sausakimša *Trastevere* rajono smuklė, daugybė žmonių, visi kleketuoja, taures kilnoja, staiga nuskamba gongas – vėl kas nors paskaito slemo poezijos, plojimai, labai didelė dekoltė, ant peties – tatuiruotė, dar penkiasdešimt gramų tekilos, nuo aukštos baro kėdės moteris strikteli, per duris sprunka, pro langą matau, kaip klupinėdama bėga, ją pagyvenęs vyras išsiveja... Privatus butas, irgi daugybė žmonių... O, iš Paryžiaus... Vizitinių kortelių žmonių, kurių veidų neprisimenu, iki dabar dar turiu, ne vizitinėmis, o anoniminėmis jas vadinu...

O dienomis aš vienui vienas po Romą klajodavau, pėsčiomis ją visą išvaikščiojau. Karavadžo apsėstas apibėgau bažnyčias, kuriose *karavadžų* rasti gali. Aišku, ir visi tie Trevi, Keturių upių fontanai, visi koliziejai, visos tos Konstantino arkos, visi tie palatinai ir visi tie jų forumai... Lyg Aleno paliktas raktas būtų įpareigojimas, o sugrįžęs jam ataskaitą duoti būčiau turėjęs, kaip uolus turistas apžiūrėjau, ką tik gali apžiūrėti, visur išlandžiojau. Ne, uolus turistas tikrai nebuvau – uolūs turistai tam, ką pamatys, pasiruošia, kad liktų prisiminimas, fotografuojasi: kaipgi, ir aš čia buvau. Keistos nuotaikos apimtas, aš po Romą kaip piligrimas basčiausi: atrodė, kad šiame

mieste jau gyvenau, dabar – sugrįžau. Kitados juk mokėjau senovės Romos istoriją, žinojau, kada valdė iškiliausieji imperatoriai, kada pastatytos žymiausios šventyklos, arenos, kiti statiniai, kada, kur ir kaip vyko Pūnų karai, dabar – viską pamiršęs. Klydinėjau po *la ville éternelle* griuvenas – lyg klydinėčiau po griuvenas savo paties atminties, kurią laikas išpustė, užmarštis apkerojo. Sakytum, po ilgo laiko į gimtąjį miestą sugrįžęs sūnus palaidūnas, nuo Palatino kalvos žvelgiau aš į Romą, saulėlydžio spindulių tvieskiamą: žlugusios imperijos didybė ir provincialumas, nuo jos sostinės dabar išsigaubiantis, man širdį spaudė.

Jaučiausi labai vienišas. Bet toji vienatvė buvo švelni. Tai buvo vienatvė, tavo sielą skaidria palaima užliejanti, tai buvo vienatvė, kai pats su savimi ir su tuo, kaip yra, susitaikai.

Tai buvo vienatvė, kaip pilnaviduris vasaros žiedas popietės metą iš giedrutėlio dangaus link tavęs svyrantis.

Gal todėl toks skaudus buvo kritimas į oro uosto vienatvę – tuščią ir nykią, lyg ūmai po tavo kojom būtų atsivėręs akivaras.

Jos šokčioja, strykčioja, suplasnojusios sparnais, kyla – žuvėdros, prie kurių artėji žingsniuodamas jūros pakrante.

Jie įsibėga, lekia, paskui nė nesuplasnoję sparnais nuo pakilimo tako atplyšta – laineriai, kuriuos matau pro didelį langą, sėdėdamas oro uosto bare: nuožulnia įstrižaine dangun skrieja, galop dingsta.

Vėl girdžiu, kaip už nugaros darda lagamino ratukai. Nesibaigiantys oro uostų koridoriai – kaip neišsemiama, neužpildoma oro uostų vienatvė. Tikroji tavo būtis, kurią slepia buities kasdienybė. Laikas į begalybę ištįsęs, bet jo pamiršt nevalia.

Didesni ar mažesni, prašmatnūs ar menkesni, visi jie vienodi, tie oro uostai. Niekieno zonos.

Nė nespėlioju, iš kur ir į kur skrenda žmonės, šmėkščiojantys man prieš akis. Kryptys – skirtingos. Nė iliuzijos, kad tame pačiame mieste gyveni, ir jau vien tai galbūt sieja. Nors kiek.

Labai garsiai darda ratukai, atrodo, įsitempusius smilkinius į luistelius skaldo.

· · · **Iš tolo pamatau** Paulą, mane pastebėjusi, ji prie durų sustoja. Paula – portugalė, namsargė, mudu gerai sugyvename, kai išvažiuoju, jai visada atsarginius raktus patikiu – maža, kas atsitiks? Bet kad taip lauktų... Ratukai ausyse dar garsiau darda, luisteliai jau lydosi.

– Nebeturim Odilės, – kai prieinu, Paula man sako.

– Kaip nebeturim?!

– Šią naktį mirė.

Vėjo šuoras, iš uragano akies išsisukęs, į mane bloškiasi – lyg prie pakilimo tako stovėčiau ir įsibėgėjęs lėktuvas, nuo betono tako atplyšęs, atgaline oro banga mane į pasaulio paribius sviestų.

Paula verkia, jos ranką suėmęs, jai riešą aš spaudžiu.

Be Evos ir Henrio, be Odilės anūkų, be Paulos ir Selmos, iš žmonių, kuriuos aš pažinojau, gedulingame vakare buvo:

Žilis, Izabelė ir Anabela,

Odilės antros eilės pusseserė Ženevjeva,

Sebastianas, iš Amerikiečių ligoninės vėl išsiprašęs,

madame Furnjė,

Tereza, Liojikas ir Styvas, tą vakarą šampanu mus vaišinęs,

visiteurs: arboristas Antuanas, Klodilė, buvusi aktorė, mums su Odile Moljerą, Kornelį, Anujį, Žari deklamuodavusi, iš kaimynų – *madame* Boskė ir tie patys *monsieur* ir *madame* Tavernjė iš antrojo aukšto, prieš kuriuos ji kovojo, psichoanalitikas Erikas, su kuriuo Odilė apie psichoanalizę, bent man girdint, niekada nesišnekėdavo, tik taukšdavo niekus, o man atrodydavo, kad tie tauškalai ir yra psichoanalizės seansai...

– Didesnės dovanos Odilė man negalėjo padovanoti, – Eva sako balkone rūkančiam Erikui. Ji greta jo pasirėmusi į geležinę tvorelę – jie šnekučiuojasi, lyg manęs nė nebūtų.

Savo pusiau surūkytą cigaretę į peleninės kraštą sutraiškau.

Ir tokia tvankuma...

Dar grįšiu, Evai su Henriu reikės padėti apsitvarkyti, bet dabar jau nebegaliu: paslapčiom išsmunku į virtuvę, atitraukiu staliuką, durų viršuje, paskui apačioje atšaunu sklendes, dideliu raktu vieną, mažesniu kitą spynas rakinu.

Bėgte į šeštą aukštą užbėgu, nuo sienos kopėčias nusikabinu – jų čia prikabinta, kad, kilus gaisrui, mes, *chambres de bonne* vargetos, neužtrokštume ir nesudegtume, bent per stoglangius išsilandžiotume, – jas atremiu, keletą skersinių palypėjęs, stoglangio rankeną pasuku, toliau lipdamas jį iškelta ranka į viršų stumiu, atidarau.

– Gyveni jau tiek metų, o užlipęs dar nebuvai...

Užlipau.

Ir krūtinė man atsilapojo, kaip atsilapotų mistralio atplėštos langinės.

Gal dėl to, kad taip aukštai virš viso Paryžiaus stovėjau, man atrodė, kad aš toks pat aukštas kaip tas kiparisas, kuris mano sapne prieš Romą paryčiais tarytum vienuolis smailėjančiu gobtuvu svyravo, lingavo, kartais iki pat žemės palinkdavo, smilgas ir žolę savo švelnia viršūne paliesdavo, regėjosi, lūžta, bet nenulūždavo, vėl išsitiesdavo, dar aukščiau pasistiebdavo. Aukščio aš nebijau, bet vis tiek gal nuo aukščio, gal nuo visu akiračiu išsiskleidusio kvapą gniaužiančio vaizdo aš irgi truputį svyravau, lingavau. Staiga ištrūkus iš uždarų patalpų, tarsi skęsdamas jūroje iš vandens gal paskutinį kartą būtum išnėręs ir dangaus begalybei tikriausiai jau paskutinį kartą prieš tave atsivėrus, norėjosi išskėtus rankas viską apglėbti, viską savin susiimti...

Ir prašyti atleidimo visų, kuriuos kada nors įžeidžiau ar įskaudinau, atleisti visiems, kurie kada nors mane įžeidė ar įskaudino, susitaikyti su Ema ir su visais, su kuriais esu susipykęs, padėti visiems, kurie reikalingi mano pagalbos ir kuriems aš padėti galiu, kaip ir patarti, užjausti, jei tik galiu, visus žmones, kuriuos pažįstu ir kurių nepažįstu, palaiminti, nors ir būčiau jiems visiškas niekas, o ir išties – kas gi aš toks, ką mano palaima gali nulemti, – kitaip tariant, visokios panašios nesąmonės.

Dabar tai sakau; tą vakarą, ant stogo užplūdus jausmams, man neatrodė, kad šitai – nesąmonės, tą valandą šitas nesąmones aš išgyvenau: jos gerklę man gniaužė, nuo jų man galva svaigo ir siela virpėjo – aš visą pasaulį apsikabinti norėjau, kartu Odilės ir viso pasaulio gedėjau.

Tik dabar šiek tiek keista, bet tuomet, ant stogo užlipus ir ant savosios Paryžiaus Palatino kalvos atsidūrus, visiškai keista man neatrodė, kad taip aiškiai ir ryškiai regiu ne tik šios dienos – dienos, kai Per Lašezo kapinių krematoriume mes Odilę sudeginome, – bet visų laikų miestą, į šį vakarą susitraukusį: regėjau Paryžių, kuriame po Didžiojo karo Odilė per šokdynę kieme strikinėja, Paryžių, kurio ji, išsiųsta į kalnų sanatoriją, ilgisi, Paryžių, kurio tuščiomis gatvėmis per vokiečių okupaciją Odilė dviračiu skrieja, Paryžių, kur jau po karo ji su Kolete klydinėja Sen Žermeno ar Odeono kvartalų gatvelėm, pasivaikščiojusios kokiame nors džiazo rūsyje jiedvi Čarlio Parkerio ar Boriso Viano klausysis, *savo* Paryžių, į kurį Odilė po daug Londone praleistų metų grįžo, Paryžių, kur ji „Kvazimodo" viešbučio kambaryje su vyšninėm veliūro užuolaidom kelioms valandoms iš gyvenimo dingo, Paryžių, kai, vieną vasarą atostogų jai neišvažiavus, mes nusidanginome į Eliziejaus laukus *Le Tour de France* lenktynių finalo pasižiūrėti ir Odilė man sakė, kad dviračiu praskrieti tuščiomis Paryžiaus gatvėmis ji dar bent sykį norėtų, Paryžių, kurio Liuksemburgo sodo nesibaigiančiais takais ir alėjomis

mudu kartu vaikštinėjame, paskui aš ją vežimėlyje stumdau, Paryžių, kai į balkoną išėję ir į debesis, virš mūsų galvų plaukiančius, žvelgdami mes klausinėjam kits kito: ką matai tu, ką jūs, *madame*, matote, Paryžių, kai, Odilės dienoraščius apsikabinęs, liūties merkiamas ant Menų tilto susigūžęs drebu. Ir sveikinuosi su savimi: sveikas Drugy, mano gyvenimo drebuly...

Paskui nulipau, visiems išsiskirsčius, Evai ir Henriui kartu su Paula ir Selma indus padėjau nurinkti, indaplovėn juos sudėti, krištolines taures, kurių negalima indaplovėn dėti, rankom suplauti, indų džiovyklon sukrauti.

Tą vėlų vakarą jau prieš vidurnaktį apie Odilę nebešnekėjome.

Vienu kitu žodžiu persimesdami, namus tvarkėme.

Kalbėjo:

– Tokios mirties gali tik pavydėti, ir aš taip numirti norėčiau.

Kalbėjo:

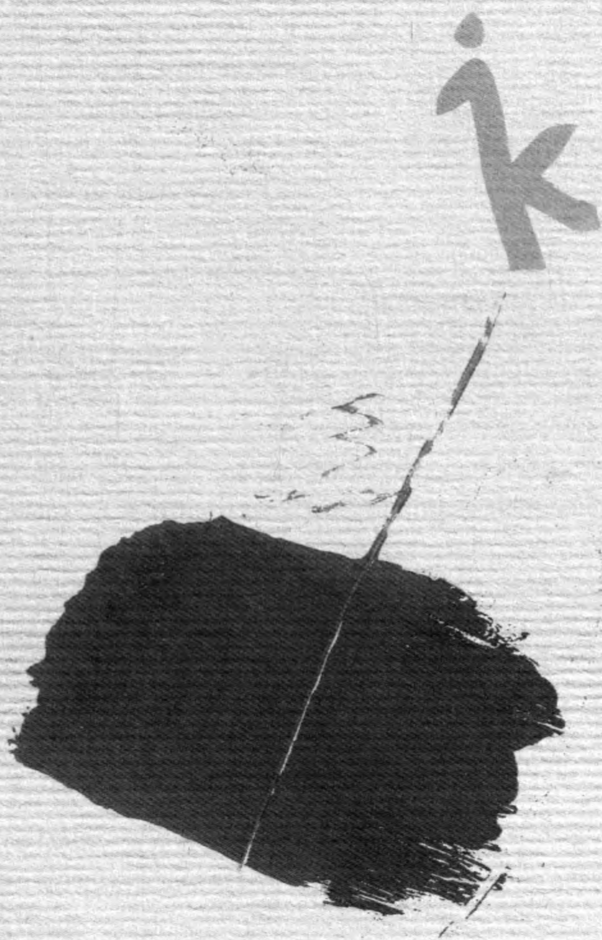
– Atrodo, numirti nusprendė: dieną prieš mirtį kirpėją pasikvietė, papuošalus ir brangenybes į nedegamąją dėžę sudėjo.

Kalbėjo:

– Taip tyliai, be skausmo užgeso, ramiai sau užmigo ir jau nepabudo: kaip sako Selma, nieko įtartina ji negirdėjusi, rytą kavą į lovą jai kaip visada nunešė ir nusistebėjo: *madame*, jūs dar miegate? Kai susiprato, padėklas jai iš rankų iškrito, kur neiškris.

Kalbėkit, kalbėkit...

Post scriptum

Tikriausiai taip visada: iš pradžių – pamažu, po truputėlį, iš lėto.

Savaitę atostogų pasiėmusi, Eva tam tyčia iš Londono atvažiavo, padėti manęs pasiprašė.

Už valandas aš tau užmokėsiu.

Ar supranti, ką tu kalbi, Eva?

Kaip važiuodavau į Šiaurės stotį pasitikti Odilės, taip dabar Evos, jos dukters, nuvažiavau pasitikti.

Šiaip nėra jokio reikalo, bet jeigu gali...

Taksi: vieną sykį reikia pradėti.

Duris pravėrusi, Eva akimirksnį prieš tamsą sustingsta, aš jai už nugaros su lagaminu stypsau; matau, kaip jos prakaulių pečių mentys suvirpa, lyg besiruošiančio skristi drugelio sparnai trukteli. Po to ryžtingu žingsniu žengia, koridoriuje uždega šviesą, svetainėje rankinę ant fotelio aukštu atlošu praeidama numeta, vieno, paskui kito lango užuolaidas staigiais judesiais atitraukia, vakaro saulės ūmai nutviekstas didelis kambarys – toks, kokį paliko: baldai, daiktai nepajudėję arba spėję sugrįžti į savo vietas, paveikslai kaip kabėjo, taip kabo, stiuko apvadas vidury lubų nesisuka: viskas taip pat ir nieko nebėra taip, kaip buvo anksčiau.

Ačiū, kad pasitikai. Viena įeiti bijojau. Pamaniau, kad vienai įeiti pirmąsyk bus nedrąsu. Kitiems prisipažinti drovėjausi. Tau kažkodėl – ne.

Nuo lango atsisukdama sako. Šiek tiek sutrikusiu žvilgsniu apsidairiusi ir per komodos viršų atsargiai, pirštų galiukais perbraukusi: gerai, kad turiu Paulą. Kas dvi savaites ateina, aptvarko.

Eidama link kito, to antrojo, fotelio, ant kurio paprastai aš prieš Odilę sėdėdavau, kai subjurus orams mudu būdavome priversti namuose likti: tokiomis valandomis apie daug ką žmogus nepagalvoji. Neatėjo į galvą, kad ir negyvenamus kambarius reikėtų aptvarkyti ir pravėdinti, Paula pati pasisiūlė: netvarkomas ir nevėdinamas butas uždus.

Ant žemo staliuko tarp dviejų fotelių – krūva žurnalų ir laikraščių, Evos akys už viršutinio užkliūva, susidomėjusi paima: žiūrėk, ir šios dienos „Le Monde" nupirkusi. Ak, jau ta Paula.

Atsidūsėjusi: pamanyk, vos pora valandų kelio, nieko nedarai, tik sėdi, pro langą žiūri, o pavargsti. Nuo ko pavargsti? Kartais mes nežinia nuo ko pavargstame...

Eva kalba, o aš tyliu. Kai klausia, pati savęs klausia. Stojus tylai, aš nesumoju, ką jai pasakyti. Turbūt ir nereikia nieko sakyti.

Kaip tą vakarą per Kalėdas, kai motina gulėjo ligoninėje ir visi manė, kad ji jau numirs, o ji su Henriu atvažiavo jos aplankyti, Eva jaučiasi svetimoje teritorijoje. Tai – akivaizdu. Aš taip pat jaučiuosi svetimoje teritorijoje, lyg į šią svetainę pirmą kartą būčiau įžengęs. Baldai, daiktai – tarsi alcheimeriu sergantys žmonės, kurie tavęs jau neatpažįsta, tavo vardo nebeprisimena. Tu jų – abejingų, paskendusių savyje – irgi jau neatpažįsti. Arba jie atrodo labai toli nuo tavęs. Viskas yra, o nieko nelikę.

Kai kalbam apie našlaičius, paprastai įsivaizduojam vaikus. Eva sutrikusi kaip vaikas, nepažįstamoje aplinkoje atsidūręs, dingteli: taigi taip, Eva – našlaitė, nei tėvo, nei motinos ji jau nebeturi.

Gal viskio įsipilam?

Ant žemo staliuko tarp dviejų fotelių pastatau butelį ir du daugiabriaunius stiklus, į virtuvę einu atnešti ledukų, šaldytuvas išjungtas.

Šaldytuvas išjungtas, ledukų nėra.

Nieko tokio. Ir taip bus gerai. Ledukai Odilės manija buvo. Ar su ledukais, ar be, – man vienodai. Keista, po Odilės mirties man daug kas vienodai pasidarė.

Patylėjusi: aperityvo valanda Odilei buvo sunkiausia per dieną, aperityvo valandą su Maiklu ji visada viskį gurkšnodavo. Maiklui mirus, vis ką nors pasikviesdavo, viskį gerti vienai jai per sunku buvo, šios valandos vienatvės Odilė bijojo, kartą prisipažino, kad viskio valandos vienatvė jai buvo nepakeliama, – viskio paslaptį Eva man atskleidžia.

Į balkoną išeinu parūkyti, po to nieko nelieka – Evos rankinę ant žemės nukėlęs, į Odilės fotelį aukštu atlošu aš pirmąsyk atsisėdu.

Labai aukštas, visu akipločiu panoraminį vaizdą veriantis langas, už jo – Didžiųjų rūmų stiklo kupolas, į vakarą krypstančios saulės spindulių tvieskiamas. Virš kupolo – labai aukštas Paryžiaus dangus, kuriame debesys vieni kitus vejasi. Mintyse klausiu Odilės, ką ji, į juos žvelgdama, regi. Įsižiūrėjęs į du panašius debesis, aš pamatau sfinksus. Ištiesę letenas, grakščiai išsirietę, du sparnuoti liūtai į mane galvas atsukę, bet, atrodo, nei manęs, nei miesto, virš kurio juos vėjas skraidina, nemato – kas jiems tas miestas, juo labiau aš...

Jeigu ranką pakėlęs Odilei parodyčiau, ar ji sfinksus dvynius kaip aš pamatytų? Kartais tą patį išvysdavome, dažniausiai – ne.

– Prašom, – notaras man parkerį tiesia. Pamanau, kad jo plunksna turbūt paauksuota. Kaip notaro parkerio plunksna nebus paauksuota?

Pasirašau.

Antrasis liudytojas turėjo būti visiškai pašalinis žmogus – Eva manęs paprašė, prieš mane jos pusseserė pasirašė.

Saulei vakarop krypstant ir Didiesiems rūmams švytint, Eva su notaru kalbasi apie butą. Notaras jai sako, kad visaip būna, kartais ir labai greitai, kartais nepakanka nė visų metų. Notaras dvejoja: čia ir sėkmės reikalas, sykiais pasiseka, būna, kad reikia turėti kantrybės, dabar juo labiau nieko negali pasakyti. Notaras liūdnai pranašauja: pasaulio biržų indeksai kinta, nekilnojamojo turto rinka svyruoja, žymiausi ekonomistai puse lūpų jau kalba apie artėjančią krizę. Apie didelę krizę, *madame*...

– Su Henriu nusprendėme: kol butą parduosime, savo mansardoje gali gyventi, kaip gyvenai. Tu juk tiek padėjai Odilei, o kartu – mums.

Suprantu: kaip gyvenau, taip galėsiu gyventi *už dyką*. Kol butą parduos. Na, taip, aš gi tiek padėjau Odilei: į promenadas ją šitiek metų lydėjau...

Kavinėje sėdime – iš notaro išėjus, Eva mus prisėsti pasikvietė. Vėl geriam šampaną, ką jūs, tokia proga – testamento reikalai pagaliau sutvarkyti. Visi popieriai pasirašyti, paveldėjimo mokesčiai aptarti, lieka tik butą iškraustyti ir nekilnojamojo turto agentūrą pasisamdyti.

Būdavo, pamanydavau, kad Odilės laikas atimties ženklu paženklintas, tą vakarą, vis pakeldamas taurę, svarsčiau: kokiu atimties ženklu dabar jos laikas paženklintas? Buvo teisi, kai su knygomis, daiktais, visais savo rakandais nutarė atsisveikinti: visi jie, mums išėjus, niekam nebereikalingi, kaip niekam nebereikalingi prabėgę mūsų gyvenimai. Tik vargas. Mūsų prabėgusių gyvenimų našta savaime ant artimųjų nukrinta, gedulo šydu prislegia, bent su savo gyvenimų pagalbininkais ir liudytojais mes patys galėtume, gal net privalėtume susitvarkyti... Tik laiko, o ir jėgų, turbūt kartais pritrūksta. Arba ir noro. Kitiems gal viltis – pėdsakas liks. Kitą sykį iš viso: žinokitės.

– Eva, – pagaliau išdrįstu, – gal butą su manimi tame *chambre de bonne* parduoti galėtumėte?

– Žinoma, – nė kiek nesutrikusi, lyg šio prašymo būtų laukusi ir atsakymą jau apgalvojusi, man iš karto atsako Eva. – Juk tu tą savo palėpę taip mėgsti. Bet pats supranti, kad ne nuo mūsų, nuo pirkėjo valios viskas priklauso. Galiu tik pažadėti, kad nepamiršime, apie tai su būsimais savininkais pasikalbėsime, kiek įmanoma geriausiai rekomenduosime.

Eva man labai geranoriška. Nenuostabu, nusipelniau: aš juk tiek Odilei padėjau. Drauge – jai, Henriui.

Į promenadas aš Odilę lydėdavau...

Tai jau taip: iš pradžių – pamažu, po truputėlį, iš lėto.

Taip buvo su Kolete, kai nusprendė valdą parduoti, taip buvo su Odile, kai su knygomis ir daiktais nutarė atsisveikinti, taip dabar su Eva.

Pamanau, kad, jeigu taip kiekvieną nieką kilnos, iš visų pusių apžiūrinės, svarstys, ką daryti, jai daug savaičių atostogų teks pasiimti.

– Dabar jau pakaks, dabar jau išjunk, – prisimenu aną žiemos popietę sakant Odilę. – Aš tiek per savo gyvenimą išgyvenau, dar šita muzika, mano jausmų taurė jau perpildyta.

Išjungiau.

Ir nuo tada Evos nupirkto grotuvo niekada nebeįjungiau.

Visu garsu pasileidusi Sati, lyg tikėtųsi, kad dar labiau širdį draskant įmanu sielvartą nuslopinti, Eva įsikniaubusi į nuotraukų albumus, nieko man nesakydama, juos vieną po kito varto. Mane užmiršusi ir užsimiršusi, kartais net lupą prie akies priglausdama, juos verčia vieną po kito, jau ilgai varto, nežinau, kada iš praeities sapno Eva prabus. Jaučiuosi ne tik nereikalingas, jaučiuosi ir *perteklinis*, o išeit negaliu.

Visu garsu Sati muzikai skambant ir Evai nuotraukų albumus vartant, mane vėl keistos mintys apninka – mintys, kurios tik tokiomis valandomis gali apnikti. Tikriau, jos mane ne apninka, jos manimi srūva, kaip žiūrinėdamas nuotraukas kitąsyk pajunti, kaip tavimi, tavyje srūva laikas.

O gal čia – net ne mintys, gal tai – paprasčiausių dalykų rapsodija, kurią kaip litaniją aš pats sau niūniuoju? Iš dyko buvimo. Kad kaip Eva užsimirščiau. Ir laiko spragą užpildyčiau.

Miestuose žmonės miega; miestuose žmonės pabunda; miestuose žmonės kyla ir leidžiasi metro eskalatoriais; miestuose žmonės dirba įvairius darbus, dažniausiai – dienomis, kartais – ir naktimis; miestuose žmonės susipažįsta, bendrauja; miestuose žmonės įsimyli, lieka ištikimi vienas kitam visą gyvenimą arba susipyksta, būna, dėl menkniekių; negali nė įsivaizduoti, kiek miestuose žmonių bet kurią paros valandą mylisi, iš meilės saldumo inkščia, dejuoja ar klykia – privačiuose butuose, viešbučiuose, kur tiktai nori; miestuose žmonės valgo – namie, pas draugus arba restoranuose; miestuose pilna vaikų, tėvų ir senelių, marčių, uošvių, anytų, visokiausių giminaičių, kaip grybus grybiena, visus žmones giminystės ryšiai susaistę, bet vienišių miestuose irgi yra – jų giminaičiai arba numirę, arba į giminystės ryšius jie nusispjovę, kai kuriems taip – geriau; miestuose budi policija; miestuose kartais prakaukia greitųjų sirenos; miestuose apiplėšiami butai ir bankai, ir kitos vietos, kur yra pinigų, brangių daiktų ar papuošalų, kitų juvelyrinių dirbinių, o ir smulkių kišenvagių miestuose vis pasitaiko, apie juos įspėja metro stotyse, jų saugotis reikia, bet jie tokie miklūs, kad saugokis nesisaugojęs – jiems vis tiek ką nors nugvelbti pavyksta, jų aukos dažniausiai – turistai; miestuose žmonės važinėja automobiliais, kartais į spūstis patenka, tada pyksta ir keikiasi, bet kas tie kamščiai palyginti su avarijomis: nėra dienos, kad miestuose nesusidurtų ar pėsčiojo nepartrenktų; bet ir kitų nelaimių miestuose atsitinka: tai vandentiekio vamzdis pratrūks ir tavo paties ar kaimyno butą užlies, tai elektros laidai susvils, tai gaisras dėl pamiršto išjungti lygintuvo ar blogai užgesintos nuorūkos kils, tai dar kas nors, maža, kas miestuose gali nutikti; miestuose kartais nusistoja gražūs orai, tada daug žmonių kavinių terasose lepinasi, po parkus, skverus vieni, su šeimomis ar draugais vaikštinėja; kai geriau į lauką nosies nekišti, dauguma namuose sėdi, tada miestai – tuštesni, nusiminę, lyg jaustų kartėlį, kad niūriausiomis dieno-

mis juos žmonės apleidžia; miestuose žmonės mušasi, smurtauja, kartais vyrai moteris išprievartauja; miestuose vaikai, paaugliai ir jaunuoliai mokosi mokyklose, kolegijose, universitetuose, apie juos sako, kad ateitis jiems priklauso, bet tarp jų yra ir tokių, kurie apie ateitį visai negalvoja, kuriems į ateitį nusišvilpti, jie iš pamokų ir paskaitų bėga, per dienas gatvėmis šlaistosi, pasislėpę narkotikus rūko; miestuose kai kurie žmonės kitus žmones žudo; miestuose žmonės lanko kino teatrus, parodas, koncertus, paskui apie juos kalbasi, diskutuoja; miestuose veikia kanalizacija, į kurią nuteka mūsų gyvenimų išmatos; kai žmonėms visai jau per gerklę, profsąjungų aktyvistai žmones į gatves ir aikštes miestuose kviečia, ir žmonės į gatves, aikštes išeina – jų demonstracijos miestus suparalyžiuoja, ką jau kalbėti apie streikus; miestuose skamba bažnyčių varpai, kartais jie nervina, kartais širdį aukštyn pakylėja; miestuose dauguma žmonių turi namus, bet yra ir benamių, Paryžiuje juos *klošarais* vadina; miestuose yra šiukšlių konteinerių, dabar daugelyje miestų šiukšlės rūšiuojamos; miestuose bedarbiai į eiles darbo biržose užsirašę, jie laukia, kol jiems darbo vietą pasiūlys, bet, kai pasiūlo, kai kurie atsisako – jie dirbti tingi, jiems geriau pašalpas gauti; miestuose yra viešnamių; miestuose skraido balandžiai, žvirbliai, kregždutės, žuvėdros ir kirai, dar kiti paukščiai; miestuose želia žolė, auga medžiai ir krūmai, kai kur žydi gėlės: tulpės, bijūnai, rožės, jurginai, nasturtos, hiacintai, kardeliai; bet ne tai miestų esmė, miestų esmė – akmuo ir asfaltas; miestuose žmonės vaikšto į parduotuves – maisto, batų, drabužių, namų apyvokos reikmenų, be to juk neapsieisi; miestuose žmonės iki paryčių linksminasi naktiniuose baruose ir diskotekose, išėję iš jų kai kurie šlitiniuoja, pakampėse vemia, glėbesčiuojasi ar vieni kitiems snukius daužo; miestuose yra teismų, areštinių, kalėjimų, daug kitų įstaigų, į kurias geriau nepatekti; miestuose yra ir ligoninių, jose gydo susirgusius žmones, o psichinėmis ligomis sergančius žmones gydo psichia-

trinėse, tuos, kurie išeina iš proto, uždaro beprotnamiuose; miestuose yra tiltų, nuo kurių kartais nušoka savižudžiai; miestuose žmonės į save veidrodžiuos žiūri, kai kurie, į savo atvaizdus pasižiūrėję, savimi džiaugiasi, kiti, savimi nusivylę, veidrodžius daužo, bent mintyse; miestuose žmonės krykščia iš džiaugsmo, tūžta, verkia ir sielvartauja, grąžo rankas, svajoja, kumščiais tranko į sienas, polėkio pagauti norėtų apsikabinti visą pasaulį, įsiutę visą pasaulį prakeikia, kalbėdamiesi gražbyliauja arba vieni kitiems akis drasko; miestai turi stotis, kai kurie – oro uostus, kad žmonės, iš jų išvažiavę, išskridę, paskui vėl į juos, namo, grįžtų...

Miestuose visko tiek daug vyksta, kad, savaime suprantama, jog niekas, išskyrus pačius artimiausius, jei tokių yra, nė nepastebi, kai koks žmogus iš daugybės žmonių vieną dieną numiršta. Žmogui numirus, tik artimiausiųjų širdyje atsiveria tuštuma, sykiais didesnė, sykiais – mažesnė, žmogui numirus, miestai tuštumos nepajunta – juk kažkam mirštant miestuose tuo pačiu metu kiti žmonės gimsta, ir šitas ratas – be galo.

Paskui – su didėjančiu pagreičiu.

Evai po Odilės mirties pirmąkart atvažiavus: banko, draudimo, mokesčių reikalai – įsivaizduoju, kad su buhaltere valandų valandas tarp popierių knisosi, po visokias įstaigas lakstė. Mane retai pasikviesdavo. O kai pasikviesdavo, tai tvarkyti mes beveik nieko netvarkėme, tik spintų, spintelių, indaujų duris varstėme, komodų stalčius traukėme, knygas lentynose apžiūrinėjome, ir Eva balsu svarstė, ką su šituo palikimu jai daryti, retkarčiais manęs patarimo klausdavo, ką nors pasiimti pasiūlydavo. Būdavo, iš krūvos išsirinks šalikėlį, pavartys rankose, prieš veidrodį atsistojusi užsiriš, ar jai tinka, paklaus. Tas pat – su skrybėlaitėmis. Limožo porceliano servizas, gal jį parduoti galėčiau? Tik pamanyk, kiek ji pritapiusi, ne viską man ir parodė, o gal parodė, tik nebepamenu. Plunksninė antklodė, plunksninės antklodės brangiai kainuoja, vargšė Paula, matai, kiek čia jos priadyta? Maiklo kostiumai, marškiniai ir kaklaraiščiai, Odilės apatinukai, sijonai, palaidinės, suknelės. Paltai, striukės ir kailinukai – kam tiek kailinukų Paryžiuje? Užrašų knygutės. Suvenyrai. Tušti, apypilniai, dar visai nepaliesti kvepalų buteliukai. Batai – žiūrėk, kiek ji batų turėjo. Kilimai – patiesti ir susukti, po spintom sukaišioti. Laikrodžiai ir žadintuvai. Vazos. Piliulės, mikstūros, tepalai, tvarsčiai. Lagaminai, rankinės ir piniginės. Papuošalai. Laiškai. Iškarpos iš laikraščių ir žurnalų. Apie Koletę. Apie šešiasdešimt aštuntųjų gegužės maištą. Kelionių, muziejų, operų, teatrų, kino seansų bilietai, į mokyklinius sąsiuvinius suklijuoti. Kalendoriai, tvarkingai pagal metus sudėlioti. Pasai, tapatybės kortelės, liudijimai ir pažymėjimai...

Daiktų, drabužių, popierių lavina. Apie baldus atskirai pakalbėti reikėtų.

Eva po šapelį iš tos daiktų griūties graibstė, atsitiktinai pasičiuptus reliktus tyrinėjo – atrodė, kad pajutusi, jog tokios gausos neaprėps, iš pabirų nuotrupų bando atkurti Odilės, šiek tiek – ir savo gyvenimą. Odilei mirus, man su ja ir jos daiktai mirė, jie nuskendo į tuštumą; Eva, su Henriu paveldėjusi butą ir prisiėmusi naštą jį sutvarkyti, dabar buvo tų daiktų šeimininkė – ji lietė juos taip, lyg liestų prabėgusį laiką, su kuriuo štai galutinai atsisveikini: visko nepasiimsi, jei ką nors gali pasiimti, tai tik brangiausius jo likučius. Iš manęs tą savaitę Evai nebuvo jokios naudos, nė nežinau, kodėl ji mane retkarčiais pasikviesdavo, – kad jai įkandin pasekiočiau, šalia pastovėčiau? Man patiko Evos žodžiai „tokiomis valandomis", dingtelėdavo, dabar – tokios valandos, ir nesuk sau galvos.

Po kiek laiko – dar savaitė atostogų, vasarą – pora savaičių, savaitgalių šuoliai: Londonas–Paryžius ir atgal.

Ir – su didėjančiu pagreičiu.

Šiukšlių maišai. Suplotos kartoninės dėžės, kurias kasdien rytais ir vakarais parsitempdavau iš prekybos centrų, jas vėl sulankstydavau ir lipnia juosta klijuodavau – dreskiamos lipniosios juostos garsas dar ir dabar man ausų būgnelius skverbia. Daiktus nebe atgal į vietą padėdavome, o jau surūšiuodavome: pasiimti, atiduoti, padovanoti, parduoti, išmesti. Yra daiktų tiesiogine žodžio prasme, yra daiktų, kurių daiktais nelabai gali pavadinti: laiškai, nuotraukos, užrašų knygutės, suvenyrai, Odilės vaikystės šaukštukas – jį paslapčiomis džinsų užpakalinėn kišenėn įsikišau; ilgainiui Evai visa tapo daiktais. Pasilypėjusi ant kopėtėlių, iš lentynų atsirinks keletą knygų, visa kita atžagaria ranka skrieja ant žemės – pasiimk, jeigu reikia, kitką parduok arba palik ant šaligatvio.

Ir – nesibaigiantys telefono skambučiai, pažįstami ir nepažįstami žmonės. Tie, kuriems atiduoda arba dovanoja. Tie, kuriems gal

„parduosime": lyg man dalis priklausytų. Antikvarai – baldų, indų, kokių tik nori senienų, mano Alenas irgi kažką sau įdomaus susirado. Giminaičiai, draugai ir pažįstami. Žmonės iš labdaros, Raudonojo Kryžiaus. Kaimynai, visi tie *visiteurs* – Erikas taip pat buvo atėjęs, nebepamenu, ką jis pasiėmė.

Butas tuštėjo, tuštėjantys kambariai ėmė aidėti. Lyg žadą atgavę kurčnebyliai, jie savo sienomis ėmė atmušinėti garsus, o gal man tik atrodė? Vaikščiojau po juos, ištuštėjusius ir atkirdusius, lyg vaikščiočiau jūros pakrante, kurią nušlavė vėtra ir kurioje tik pavieniai, atsitiktiniai ženklai buvusį gyvenimą byloja: lentgaliai, brezento nuoplaišos, į krantą išmesta surūdijusi laivo karkaso dalis. Įžengęs į tuos tuštėjančius ir jau visai tuščius kambarius, aš kartais išgirsdavau savyje kaukiant šunį – tą patį, kurio gailus kauksmas anų metų žiemą, kaip niekada šaltą ir žvarbią, iš kosmoso paribių iki manęs ataidėdavo.

Eva nakvodavo svečių kambaryje. Kol butą parduos, ir svetainę sau pasiliko, aperityvo valandą mes su ja svetainėje gerdavom viskį. Į balkoną išėjęs, aš žvelgdavau į Viduramžių meno muziejų ir prisimindavau, kaip Vienaragį iš jo parsivesti norėjau. Nei parsivedžiau, nei parsivesiu, po Odilės mirties taip nė sykio jo nebeaplankiau – tik mintyse jį paglostydavau priekaištaudamas sau, kad savąsias sekmadienio mišias pamiršau. Nors tie priekaištai buvę nebuvę – tų mišių nebėra ir niekada nebebus, niekam jos nebereikalingos.

Paskambindavo iš agentūros, sutardavom dėl laiko, ateidavo žmonės, savo palėpės duris jiems atrakindavau – nė neklausdavau, ar kambarį su manimi pirks: vos pažvelgęs į juos, iškart pamatydavau, kad buto nepirks. Kaip liūdnai pranašavo notaras, nekilnojamojo turto rinkos burbulas sprogo, „Lehman Brothers" sužlugo, labai didelė krizė, *madame*, prasidėjo: kas jau tas mano nerimo drebulys prieš visą pasaulį krečiančią krizę? Žmonės ateidavo ir išeidavo, aš jų veidus iš karto pamiršdavau: tie žmonės – tik praeiviai, visiškas niekas man jų veidai. Sykiais būdavo taip akivaizdu, kad nepirks, jog net pamanydavau: ko gero, yra žmonių, kurių hobis – su agentais lankyti butus. Svetimus, kurie niekada netaps tavo. Mudu su Ema irgi mėgome skelbimus nekilnojamojo turto agentūrų languose paskaitinėti, tai – kaip skelbimai kelionių, į kurias niekada neišvažiuosi: ne tavo kišenei tokie butai ir tokios kelionės.

Nežinojau, kiek Eva su Henriu užsiprašė, tik lipdamas laiptais antrame aukšte vienąsyk nugirdau virtuvėje šnekantis *monsieur* ir *madame* Tavernjė: tokie laikai ir šitokia kaina, saiko jausmą jie bus praradę, kai dar pagalvoji, kiek kainuoja išlaikymas...

Krizė užsitęsė, bėgo dienos, savaitės ir mėnesiai, prabėgo vieni, antri metai, savo kambarėlyje aš tebegyvenau. Per tą laiką Elza laimėjo kažkokį Europos konkursą ir į Briuselį išvažiavo, jai išvykus, mūsų *ratas* iširo. Prieš tai mudu su Ema susitaikėme, ką ten susitaikėme – nueidavau aš pas ją retsykiais, kartais ir mieste susitikdavome: bendravome be įsipareigojimų, nebyliu susitarimu pasilikę sau visišką laisvę. Sakau, žmonės ateidavo ir išeidavo, man dėl jų

buvo nei šilta, nei šalta, ir atrodė – šitaip tęsis be galo. Kol nepasibeldė dvi kinės, japonės ar korėjietės – kaip jie europiečių, taip aš neskiriu azijiečių veidų. Vos pravėręs duris, taip ir nustėrau: dabar man jau – viskas. Nuojauta? Prisiskaitęs ir girdėjęs buvau, kad krizės drugiui pamažu sparnus glaudžiant, azijiečiai prabangius Paryžiaus butus šokosi supirkinėti? Veidai? Tai kad man jų veidai nieko nesakė, azijiečių veidų aš skaityti nemoku – kaip ir kitų savo karvelidės *visiteurs*, jų veidų aš neprisimenu. Prisimenu tik, kad užsibuvo, ilgai dairėsi, savo kalba kažką šnekėjosi, o aš nervinausi, kad nesuprantu, apie ką jos pusbalsiu, kone pašnibždom čiulbasi, išeidamos lankstėsi. Uždaręs duris apsisukau ir nugara į jas atsišliejau: taip, dabar tau jau galas.

Po kelių dienų – Evos skambutis: apgailestauju, jos su tavimi neperka, nežinau kam, bet joms tuščio kambario reikia.

Mėnuo išsikraustyti.

Buvo pavakarė. Pirmoji mintis – lėkti į agentūrą, gal dar suspėsiu? Neišlėkiau: lyg būčiau pakibęs nesvariame krytyje, visą vakarą prarūkiau, prie lango cigaretes vieną nuo kitos prisidegdamas. Ir kitą dieną nenuėjau. Nė trečią. Nei pirmą, nei antrą, nei trečią savaitę. Mano sąstingis nesvariame krytyje kone mėnesį tęsėsi.

Atsipeikėjau, kai kelios dienos buvo telikusios. Tada – panika neregėta: pamiršk agentūras ir skelbimus, agentūroms ir skelbimams nebėra laiko, dabar – tik pažįstami. Blaiviai galvojant, panikuoti nebuvo dėl ko: kelios dienos šen ar ten nieko nekeičia, juk neišmes gatvėn tą pačią minutę kaip nugnybtą vargšę muselę, o ir pas Emą pagyventi būčiau galėjęs. Tik man atrodė, kad netekdamas kambarėlio netenku *visko*, tą *viską* susirasti kitur žūtbūtinai man reikėjo. Ir – kuo greičiau. Tik kur tas mano *kitur*?

O ir su daiktais, jei kol kas nieko nerasiu, ką man daryti? Apsidairęs net nustebau, kad iš nieko aš tiek daiktų užgyvenęs. Gal, kaip *madame* Furnjė *papelitos*, daiktai patys savaime dauginasi?

Beje, *madame* Furnjė, iš stalčiaus ištraukdama taro kortų kaladę: tai va, ir atėjo diena, kai Lotynų kvartalo palėpės mažasis princas, *petite dame* išpaikintas, į gyvenimo balą nosimi tėškėsi. Skriauda – didesnės būti negali, pasaulio galas, apokalipsė; na, gerai, nusiramink, susikaupk, labai susikaupk ir tris kartus į save perkelk.

Mano prisiminimuose ponia Furnjė – ciniška ir pašaipi, bet, ką nori sakyk, jos širdis minkšta buvo. Ir tą kartą ne iš kortų, iš savo minkštos širdies ponia Furnjė mano ateitį būrė. Kaip lakštingala, kaip antroji motina, savąjį, nežinau, kelintos eilės, sūnų guosdama ir už ausų aukštyn tempdama, suokė. „Mano vaikeli" nesakė, „mano vaikelis" buvo jos intonacija. Kalbėjo apie dvasios pusiausvyrą, kalbėjo apie ryžtą ir atvirumą. Kalbėjo apie daugumos žmonių, supratau, kad ir mano, polinkį prisitaikyti, pasroviui plaukti, kalbėjo apie baimę sau pačiam iššūkį mesti. Apie daug ką tą vakarą *madame* Furnjė man kalbėjo, galiausiai gailestingai išpranašavo, kad viskas bus daug geriau, nei tikiuosi. Ji negalinti pasakyti, kas ir kaip bus geriau, bet tikrai bus geriau – jeigu nebetrypčiosiu, jeigu kaip strutis į smėlį galvos nebekaišiosiu, jeigu tik nebeklupinėsiu ir nosimi į gyvenimo balą nebesitaškysiu, o užsimerkęs į gyvenimo sūkurius nersiu. Kažkaip panašiai ponia Furnjė man kalbėjo.

Nelabai aš tikėjau ponios Furnjė pranašystėmis, man paprasčiausiai įdomu būdavo jos klausytis, kai kurie žmonės savo šnekta mane ir fiziškai pakeri – jų klausantis man ilgainiui ima atrodyti, kad skruzdės mano galvoje į visas puses laksto ir savo kojytėmis smegenis man kutena, ponios Furnjė klausantis, man galva tirpdavo, kaip, ilgai pasėdėjus, kartais kojos nutirpsta.

Ir kas gi ten žino, ar visa būtų taip susiklostę, kaip susiklostė, jeigu ponia Furnjė man išpranašavusi nebūtų, kad visa susiklostys geriau, daug geriau, nei galiu tikėtis.

Tai štai tas mano *kitur.*

Po daugybės skambučių: savo subyrėjusio *rato* draugams, šiaip pažįstamiems, Alenui ir jo rekomenduotiems žmonėms, *visiteurs*, kurių numerius aš turėjau, – po visų tų skambučių, vienas po kito mane vis didesnėn neviltin varančių, aš pagaliau stoviu vidury vieno kambario buto. Butas apstatytas, o jaučiuosi kaip dykroj arba apsuptas neregių: į mane žvelgiančios akys tuščios, jos nei manęs, nei nieko kito nemato. Ir tu manai, kad šią erdvę, visa tai, kuo ji apstatyta, prisijaukinsi? Neprisijaukinsiu. O gal?.. Kad ir kaip būtų, nebėra ką daryti.

O ji plepėjo, plepėjo. Kaip čia gerai. Kaip čia viskas yra: ir maža virtuvėlė su dviviete elektrine virykle, ir dušas, ir išlankstomas stalas, ir sieninės spintos, ir... Ir kaip nuo čia viskas arti: metro, autobusai, parduotuvės, o ir tas skveras, į kurį išėjęs pasijunti nelyg kaime. Pone, pažvelkit pro langą: taigi prieš jūsų akis – Italijos aikštė.

Madame Leonarda Diuval, jos telefoną ir adresą Klodilė man davė.

Maža, stambi, įsisukusi į nušiurusį kilpinį chalatą, ponia Leonarda Diuval, kelių butų Paryžiuje savininkė, plepėjo, plepėjo, į mano, praktinės nuovokos neturinčio, neužduotus klausimus atsakinėjo: apie šildymą, apie elektrą, apie šiukšlių konteinerius, apie liftą – jau ir liftą turėsiu, apie kaimynus... Ir: su Klodile mes viename suole sėdėjome, draugės kaip reta, per visą gyvenimą susipykusios nė karto nebuvome, Klodile iki nago gyvuonies aš pasikliauju, Klodilė už jus man laidavo, aišku savaime, algalapių iš jūsų aš nereikalausiu, Klodilė sakė, pas kažkokį antikvarą nelegaliai dirbate, iš kur bus al-

galapiai, jeigu nelegaliai dirbi, bet iš anksto įspėju – su nuomininkais aš nejuokauju, nemokėsit, iš karto – policija, susirenkat daiktus ir – gatvėn. Sakau, su nuomininkais aš nesiterlioju: jokių vėliau, jokių palaukit, lauki, lauki, staiga prapuola, be pėdsakų dingsta, nė neklausk, kiek blogos patirties turiu. Bet ir geros patirties aš turiu – tikiuosi, *monsieur*, kad mano gerąją patirtį jūs praturtinsite, kad Klodilės, man jus rekomendavusios, neapvilsite, „iš jūsų pusės" tai būtų virš visko, „iš jūsų pusės" tai būtų aukščiausio lygio kiaulystė. Štai sutartėlę pasirašysime...

Poniai Leonardai Diuval apie pinigus kalbant, mano galvoje skaičiai kadrilį šoka.

– *Madame*, ar galėčiau iki rytdienos pagalvoti?

Ponia Leonarda Diuval žado netenka:

– Toks butas ir tokioje vietoje, o jūs – pagalvoti? – ir pati sau: – Tik pamanyk, kokių žmonių atsiranda, taigi nė popierių jokių neprašau.

O aš pats sau: apie ką gi tu dar pagalvosi?..

Staigiai atlyžta:

– Na, gerai, tebūnie, *rendez-vous* – rytoj, šeštą valandą. Pasirašome arba nepasirašome, ilgiau nė minutės nelauksiu. Norinčių – visa eilė.

Išleisdama:

– Padėkokit Klodilei. Nebūtumėt nuo Klodilės, tikrai taip *nesicackinčiau*.

Dabar jau pakaks, dabar jau išjunk visus savo jausmus, kaip vieną žiemos popietę Odilė visiems laikams išjungė grotuvą: iki kaklo prisivirkavai ir prisigedėjai savo buvusio gėrio, atėjo laikas save į rankas suimti.

Nė namo iš ponios Leonardos Diuval neužsukęs, nukūriau tiesiai į prekybos centrą, kartoninių dėžių pasiprašiau, kiek galėjau panešti, šešis aukštus užsitempiau, iš naujo jas sulanksčiau: vėl – tas pats dreskiamos lipniosios juostos garsas. Ir vėl – tas pats ritmas, kurį iš Koletės, Odilės ir Evos jau pažinau: iš pradžių – lėtai, paskui – su didėjančiu pagreičiu. Tik mano „pamažu", „po truputį" neilgai truko: po valandos jau per daug negalvodamas ir per daug neapžiūrinėdamas, viena į dėžes kroviau, kita be gailesčio į kampą mečiau. Antrąsyk sulakstęs į prekybos centrą, vėl dėžių prisirinkau ir šiukšlių maišų nusipirkau; į šiukšlių maišus grūsdamas atmestus daiktus stebėjausi, kokia aibė jų, kitados naudingų, reikalingų, brangių, jau daug metų tuščiai mano gyvenime už dyką gyveno – nelyg nuomos nebemokančius nuomininkus ir be policijos juos seniai galėjau išmesti. Vieni daiktai tebetarnauja, kiti – jau nebe, prie vienų daiktų tu prisiriši, prie kitų – nelabai arba visiškai ne, bet ir nebereikalingi, tau nebebrangūs daiktai į tavo aplinką įsigyvena, jie joje būna, ir tiek – ilgainiui tu jų išvis nebepastebi, o jeigu kartais jie tavo akį užkliudo, gal iš tinginystės, gal iš abejingumo, gal iš įpročio būti su jais tavo ranka jų nepasiekia. Tas pat – su drabužiais. Ir su knygom – tas pat.

Atrodytų, kad tõs dienõs, kai pagaliau ėmiau kraustytis, vakarą, prie Senos sėdėdamas ir į jos vandenį žvelgdamas, aš turėjau

mąstyti apie bėgantį laiką, apie tai, kad jau daugiau nei dveji metai praėjo, kai mirė Odilė; prisiminti, ką išgyvenau ir patyriau per visą šį metą, kol gyvenau kambarėlyje, jos už paslaugas man duotame, – ir kai lydėdavau ją pasivaikščioti, ir vėliau, kai mūsų takais jau vienas vaikštinėdavau; pasvarstyti, kaip suksiuos ir versiuos dabar. Bet tą vėlų vakarą, į Senos vandenį žvelgdamas, aš nemąsčiau apie nieką, nei prisiminiau, nei svarsčiau apie ką nors, tik žiūrėjau, kaip bejausmis vanduo po mano kojomis srūva, vien paviršiuje raibuliuodamas ir mirguliuodamas, apgaulingai gyvasties įspūdį kurdamas. Pro mane plaukė „Bateaux-Mouches", aš juos mačiau ir jų nemačiau, pro mane ėjo žmonės, aš juos girdėjau ir negirdėjau, lygu girdėjau ir negirdėjau, kaip šalia manęs iškylautojai šnekasi, juokiasi, gitara groja; lyg būčiau nukritęs į savo paties dugną, kuriame tik tolimais ataidais išorinis pasaulis mane tepasiekia, aš tuščiomis akimis žvelgiau į vandens raibuliavimą ir mirguliavimą, užtrenktomis ausimis klausiausi tylaus jo teliūskavimo. Ši daiktiškumo būsena, kai jausmai ir mintys pranyksta, mane ir anksčiau sykiais apimdavo, tik tą vakarą aš buvau į dar gilesnį savo dugną nukritęs – iš pasaulio išėjęs, kaip niekada artimai su juo susiliejęs.

Po Odilės mirties nelyg maldininkas, truputėlį pamišęs, retkarčiais mudviejų vietas aplankydavau. Tą naktį, jau po vidurnakčio, grįžtant namo man panūdo prie „Kvazimodo" viešbučio pastovėti, į jo šiek tiek kičinę, turistams skirtą iškabą pasižiūrėti.

Ir susapnuodavau kartais Odilę. Pamenu, viename sapne jai guodžiuosi: visi žmonės moka skraidyti, Odile, man prisipažinti drovu, bet ligi šiol neišmokau skraidyti... Odilė, savo fotelyje aukštu atlošu sėdinti, kilsteli antakius:

– Tu tikrai dar nemoki skraidyti? – ir, atsisukusi į Maiklą, į Koletę, į Žaną Polį, su daugiabriauniais viskio stiklais it manekenai jai už nugaros stypsančius anapus permatomos balto šilko užuolaidos, per kurią vėjas vilnija: – Tik pamanykite, jis dar nemoka skraidyti.

Po to vėl atsigręžia ir atsidūsta:

– *Mon pauvre garçon*... – gurkšteli viskio. Aš irgi nuo žemo staliuko pakeliu savąjį stiklą, iš įpročio pasuku, ledukai nesutilindžiuoja, ledukų nėra, ledukai ištirpę. Tiek to. Gurkšteliu. Ir pajuntu Odilę man riešą suspaudžiant: – Taigi nieko nėra paprasčiau, – palinkusi prie manęs, kone pašnibždom man sako Odilė. – Reikia tik pasiryžti ir drįsti, reikia tik nebijoti, įsibėgėti tereikia. Bėgi, bėgi – iš visų jėgų bėgi, kol kvapo pritrūksta ir imi dusti, ir tau pasirodo, kad nebeištversi, kad tavo plaučiai suplyš – tada jau, kaip paukštis arba lėktuvas sparnus, kuo plačiau abipus savęs ištieski rankas – daugiau nieko daryti nereikia, dangus pats tave nuo žemės atplėš.

Ir Odilei tebekalbant, aš jau bėgu, bėgu ir bėgu – mažiukas, vos matomas, lenkdamas didžiulius lainerius, visus *airbusus* ir *boeingus*, kiek pasaulyje jų prigaminta, lekiu ilgu betoniniu oro uosto kilimo taku, ne, dar ne laikas, dar turiu jėgų bėgti, kad atsiplėštum nuo žemės, kad išsipildytų tai, apie ką nuo vaikystės svajoji, dar greičiau reikia bėgti, reikia išsemti paskutines jėgas; taip, taip, reikia išsemti paskutines jėgas, – Odilės balsą girdžiu, Odilė man pritaria:

– Kad atsiplėštum, kad ištrūktum iš gravitacinės Žemės traukos, viskuo, visu savo gyvenimu reikia užspringti.

– Aš jau springstu, aš springstu visu savo gyvenimu, Odile, aš jau springstu, nebegaliu, nei manyje, nei aplink mane nieko jau nebėra, viskas išpustyta, išsekę, išdegę, žmonės, susimylėkite... – galiausiai nė nepajuntu, kaip mano rankos savaime, sakytum, paukščio ar lėktuvo sparnai, abipus manęs išsitiesia, lyg atsilapotų mistralio atplėštos langinės.

Ir – oro gūsis, lyg į esmės akį kristum, ir – palengvėjimas, ir – beribė šviesa: dangus mane savo glėbin pasiėmęs, aš jau skrendu.

Aš jau skrendu, ir pasaulis, toks didelis ir neaprėpiamas, kai jame gyveni, mažėja ir nuo manęs tolsta, ir, jam nuo manęs tolstant, aš dar su didesne nuostaba, negu per klaidą ar per stebuklą jame vos atsiradęs, iš dangaus aukštybių į žemę žvelgiu: tai štai koks jis, tas pasaulis, po kurio rūmus, nesuprasdamas, nei kam, nei kodėl juose gyvenu, aš kasdien apgraibomis vaikštau nelyginant nakviša, niekada nepabundantis, – kaip aš galėčiau pabusti ir jį, šį pasaulį, už mane miriadus kartų didesnį, suprasti, jei nei pats savęs, nei savo gyvenimo aš nesuprantu?

– Kokia puikybė, – vis aukščiau kildamas, vėl išgirstu tariant Odilę, – kokia puikybė norėti suprasti pasaulį, jei visata, jį pagimdžiusi, nei jo, nei pati savęs nesupranta; jai kaip mums savimi stebėtis telieka. Stebėkis, – man sako Odilė.

Ir aš ją išgirstu, savo smalsumą užgniaužęs, dabar aš jau tik stebiuosi, stebiuosi, stebiuosi – juo aukščiau kylu, tuo labiau mano nuostaba auga – kosmoso platumoms skleidžiantis, man ta maža planeta, kurioje žmonės gyvena, vis gražesnė atrodo – Odilė teisi, niekur nieko nėra, ką suprasti reikėtų. Visi mes: žmonės, žvėrys ir naminiai gyvūnai, paukščiai, augalai, mineralai, žemynai, jūros ir vandenynai, ledynai, kriokliai, upės ir ežerai, lygumos, kalvos, kalnai, skardžiai, bedugnės, dykumos, stepės, dykvietės ir derlingi laukai, akmenys, debesys, vėjas, mėnulis ir saulė, besikeičiantys

metų laikai, lietus, šlapdriba, sniegas, giedra, mažos kaimų trobelės ir dideli miestų namai, daugiabučiai, dangoraižiai, užtvankos, anglies kasyklos ir branduolinės jėgainės, tiltai, tuneliai, viadukai, greitkeliai ir geležinkeliai, siauri vietos keliukai ir takai per laukus, per miškus, oro ir laivų uostai, švyturiai ir radarai, mikroskopai ir teleskopai, kosmodromai, raketos ir palydovai, piktogramos, hieroglifai ir raidynai, kalbos ir bibliotekos, kultūros, totemai, amuletai, dievai ir religijos, bažnyčios, mečetės ir budistų šventyklos, piramidės ir amfiteatrai, žlugusios, žlungančios, dar tik gimstančios ir po šimtų, tūkstančių metų taip pat žlugsiančios civilizacijos su visais laimingais ir nelaimingais gamtos ir žmogaus išradimais, planetos, žvaigždynai, galaktikos – viskas, kas buvo, yra, bus, viskas, kas vyko, vyksta ir vyks, visi daiktai, reiškiniai, kaip ir laikas, erdvė, kuriuose nelyg induose be ribų visa telpa ir išsitenka, juodosios skylės, per kurias kada nors mes galbūt iškeliausime į kitas visatas ar kur nors, kur viskas kitaip, kur nei erdvės, nei laiko nėra, kur visa kažkur kitur telpa ir išsitenka ir kur gyvybė kitomis formomis reiškiasi, kur kitoks protas ir kitokie jausmai, o gal iš viso ne protas ir ne jausmai, o nežinia kas, apie ką mes nė įtarti neįtariame ir ko įsivaizduoti negalime, visa ši neaprėpiama, neišsemiama begalybė, nuo pačio mažiausio iki pačio didžiausio mumyse ir aplink mus išsiliejusi, – visa esatis, visi mes tegalime stebėtis pačiais savimi, vieni kitais, o dar labiau – jokio pažinimo neišsemiama tuščia ir tylia nežinia, tuo ūku, tuščiu ir tyliu, kuriuo, apsikabinę savo trumpus gyvenimus čia ir galbūt be galo ilgus kitur, mes, žmonės, visi kartu ir kiekvienas atskirai skriejame.

– Pakaks, – man sako Odilė, – dabar jau pabusk.

Ir aš pabundu.

Mirtis – sapnas, tikresnis negu gyvenimas?

Jau dveji metai, kai Odilė numirusi?

Mano akyse plaikstosi permatoma balto šilko užuolaida.

Jau skuosiu pas ponią Leonardą Diuval, jau duris rakinu. Telefono skambutis, nežinomas numeris, tiek to, neduokdie, pavėluosiu, šiam iksui ar igrekui vėliau pats pasuksiu. Trekštelėjus užraktui, lyg riešuto kevalas skiltų, paskutinį akimirksnį mano smilius, mano mintims nepaklusdamas, paspaudžia žalią telefono mygtuką. Vos pasilabinus, vyriškam balsui nė neprisistačius:

– *Monsieur*, ar jūs suinteresuotas toliau gyventi *chambre de bonne*, priklausančiam butui, kurį parduoda *monsieur* ir *madame N.*?

– Aš... aš... – iš netikėtumo vos ant grindų neatsisėdu. – Aš tai labai suinteresuotas, bet, atleiskite, *monsieur*, kas jūs... kas jūs toks būsite?

Prisistato, ir ratas atgal pradeda suktis.

Tos dvi azijietės dėl priežasčių, kurių jis nežinantis ir kurios jam nerūpinčios, staiga apsigalvojo, eilėje jis buvęs antras, dabar buto raktai – jo rankose. Iš agentūros pateiktos paveldėtojų rekomendacijos jis bus supratęs, jog geresnio nuomininko jam nepavyks surasti. Dėl kainos sutarsime, kai susitiksime, tik jis iš anksto norėtų žinoti, ar baldai mano, ar ne – jei mano, vadinasi, neapstatytas, neapstatyto kaina, aišku savaime, mažesnė, su baldais – didesnė.

– Mano, – pačiam sau netikėtai tvirtu balsu pasakau. Ir nesumeluoju – aš gi su jais taip susigyvenęs, o ir Odilė pakiliu balsu man juos juk užrašė: kai numirsiu, visi baldai – tavo. Tuomet nesusivokiau, tik dabar suprantu, kokią didelę dovaną ji man padovanojo.

Ir toliau: laikas nesutapęs, kai butą apžiūrinėjo, manęs nebuvo namie, – *monsieur*, kada galėčiau ateiti susipažinti, pasikalbė-

ti ir pasižvalgyti? Kad būtų tikriau, jis dar keletą agentūrų aplėks, *chambre de bonne* kvadratinio metro kaina šiame kvartale pasidomės: nesu plėšikas, vidutinę sulygsime.

Sutarus dėl susitikimo ir pokalbiui pasibaigus – spengla ausyse.

Nė pats nežinau, kiek vidury kambario tarp dėžių prasėdėjau. Tada vienintelę žvakę, kurią turėjau, užsidegiau.

Kodėl pirmiausia Henriui paskambinau? Maniau, kad Eva ir taip žino? Turbūt ne dėl to – apie nieką aš negalvojau. Ir nesvarsčiau nieko. Tiesiog ėmiau ir Henriui paskambinau.

Mano motina tave iš dangaus laimina, – kai viską papasakojau, man Henris tarė. Pasakęs sukūkčiojo, po to ilgai, gal kokias dvi minutes, verkė. Jis verkė, o aš nežinojau, ką jam pasakyti. Ligi tol nebuvau matęs verkiančio vyro. Henrio taip pat nemačiau, tik iš kūkčiojimų ragelyje įsivaizdavau. Įsivaizdavau, kaip trūkčioja jo stambus vikingo kūnas. Įsivaizdavau jo ranką, į kaktą įremtą, – nežinau, kodėl man atrodė, kad Henris kūkčioja ranką į kaktą įrėmęs. Įsivaizdavau... Ką ten matyti, net įsivaizduoti nejauku verkiantį vyrą.

Nusiraminęs paprašė atleisti, nors nežinau, už ką jam turėčiau atleisti, ir pasiūlė pasimatyti – prieš važiuodamas į Prancūzijos pietus, su bičiuliu jis užsuksiąs į Paryžių: iš dalies pinigų, gautų už paveldėtus daiktus ir brangenybes, jis prisipirkęs įrenginių, kuriuos ten, Prancūzijos pietuose, norintis išbandyti. Kad už paveldėtus pinigus prisipirko įrenginių bandymams saulės energija užterštus vandenis išvalyti, pats neprasitarė – Eva man pasakė. Švaistūnas, o ne idealistas, – apmaudžiai numojo ranka, priminusi, kad idealistu Odilė Henrį vadindavo. Mažvaikis, – atsiduso. Bet koks mano reikalas, tedaro, ką nori, ką aš jam galiu pasakyti?..

Dabar jau viskas toli. Henrio seniai nemačiau. Į Paryžių atvažiavusi, Eva man kartais paskambina – nedažnai, bet paskambina. Tegul neišpildyti mirusiosios valios ir bus šventvagystė, bet, kai vienąkart susitikom kavinėje prie Sorbonos koplyčios, jai atidaviau sąsiuvinius, mėlyna juostele perrištus. Nežinau, drįso ar ne, perskaitė ar neperskaitė, šiaip ar taip, padėkojo. Ir atsilygindama su manimi pasidalijo tuo, kas ne visiems sakoma: mirties naktį, tikriausiai tada, kai brangiausius daiktus nedegamojoje dėžėje užrakino, Odilė atsisveikinimo laišką pradėjo rašyti. Tokį lyg neturtinį testamentą. Pajutusi, kad nepabaigs, jį pirmon pasitaikiusion knygon įkišo, mudu antikvarui tą knygą būsim pardavę, antikvaras – kažkokiam pirkėjui, tas pirkėjas, jį radęs, antikvarui atnešęs, antikvaras jai atidavęs. Apie ką tame neturtiniame testamente Odilė rašė, Evos neklausiau, – jeigu kada nors panorės, pati pasakys. Klausimais įkyrėti žmonėms – ne mano būdas.

Sebastiano jau nebėra – į dirbtuvę nebegrįžo, su savo stigmom Amerikiečių ligoninėje mirė. Nepraėjus nė metams po Odilės mirties. Ir ponios Furnjė nebėra: ką ir kalbėti, vėžys greitai žmones suryja. Sebastiano laidotuvėse aš nebuvau, per vėlai sužinojau, į mišias už ponią Furnjė nuėjau, Šventojo Severino bažnyčioje už ponios Furnjė vėlę mes meldėmės. Daug žmonių buvo, kunigas gražų pamokslą pasakė. Pirmą kartą pamačiau jos vaikus, su kuriais ji nelabai gerai sugyveno, – žmonės nemėgsta, kai jiems tiesiai šviesiai teisybę į akis rėži. Prisimenu ponios Furnjė žodžius, su apmaudu, o gal be apmaudo ištartus, kai, vėžį diagnozavus, nuėjau jos aplankyti: kam gyventi, jei nebelieka jokių malonumų, – jei

cigaretę po kavos surūkyti, taurę vyno išgerti, pasigardžiuoti tuo, kas skaniausia, tau jau užginta? Kol gali, naudokis viskuo, ką gyvenimas duoda, – tą kartą man patarė ponia Furnjė.

Kas dar?

Praeidamas pro vitriną matau, kaip Liojikas su savo parankiniu, tokiu į jį panašiu, kad juodu tėvu ir sūnumi palaikyti galėtum, mėsą pjausto ir išdarinėja, ant svarstyklių deda, rankas į prijuostę nubraukę, kasos aparato mygtukus spaudo. Turgaus dienomis pas juos visada daug žmonių – Plepesių klubas tebegyvuoja.

Ramsis prie Terezos knygynėlio durų taip pat vis dar guli – tebesistebiu, kaip per sruogas, ant akių krintančias, jis ką nors gali matyti. Kažin, kiek jam dabar metų? Kiek prisimenu Terezos knygynėlį iš laikų, kai dar pas Odilę negyvenau, jis vis čia pat guli: ką ten skaičiuosi, Ramsis – nusenęs.

Atsitiktinai pro šalį ėjau, kai darbininkai ant kopėčių Styvo krautuvėlės iškabas plėšė – Liūdnojo veido riteris bankrutavo ar kitur išsikraustė. Turbūt bankrutavo. Iš kitapus gatvės stebėjau, kaip jis, į stulpą nugara atsišliejęs, rūkydamas žiūri į darbininkus, jo iškabas su vynuogių kekėmis lupančius. Gal ir gerai, kad buvau per toli, – Styvo veido aš nemačiau.

Nors kai kurių *visiteurs* numerius tebeturiu, kai likau kambarėlyje, nė vienam jų nepaskambinau – kas aš jiems ir kas jie man, ką jiems pasakyčiau? Tiesa, vienąkart Eriką gatvėje pamačiau, jis manęs nepastebėjo, aš prie jo nepriėjau.

Su Ema kaip anksčiau retkarčiais susitinku, žinome, kad tarp mūsų nieko nebus, gal vien iš įpročio dar pasimatome.

Pas Aleną jau nebedirbu, krizei baigiantis ir vis nesibaigiant, jis pasiliko tik Pjerą ir Estebaną, mudu su Lili vieną gražią dieną galiausiai atleido, jeigu taip galima pasakyti apie mane, nelegaliai dirbusį. Žadėjo paskambinti, kai laikai pagerės. Ligi šiol nepaskambino, geresni laikai, matyt, dar neatėjo. Kaip pranašavo Odilė, ge-

resni laikai turbūt jau niekada neateis. Ateiti negali. Laikai tik blogės. Kadangi mes iš vidaus smunkame. Ir gyvename būsimų kartų sąskaita.

Monsieur ir *madame* Tavernjė pavyko kaimynus įtikinti, jog namsargę išlaikyti – per didelė prabanga. Valymo įmonę sutarė pasamdyti: penktadieniais aromatizuoto chloro vestibiulyje pripila tiek, kad duris atidarius nosį užriečia. Kaipgi kitaip – visai savaitei turi užtekti. Paula kaip išėjo, taip dingo, nieko apie ją nežinau. Ką jau kalbėt apie Selmą, jos abi – tarytum į vandenį.

Su naujais šeimininkais sugyvenu visai neblogai – banko pavedimu nuomą jiems kas mėnesį moku. Sutinku: man ir pačiam taip geriau, galvos sukti nereikia, nuskaičiuoja, ir viskas. Anksčiau susitikus žadėdavo pasikviesti pietų ar vakarienės, dabar jau nebežada. Vienaragio skvero medžių iš viršaus seniai nemačiau, dabar tik iš apačios, galvą užvertęs, į jų viršūnes galiu pažiūrėti. Namsargės nebeturime, tai atsarginius raktus savo naujiems šeimininkams aš patikėjęs – maža, kas atsitiks? Kartą maniškiai pas draugus iš kišenės iškrito, į jų duris teko paskambinti – iš Odilės buto nieko nelikę.

Jie dukrą turi, jos vardas Kamilė. Kamilei ūgtelėjus ir panūdus savo kampą turėti, man reikės išsikraustyti. Ji – dar mergaitė, maždaug tokia, kokia Odilė buvo po Didžiojo karo. Jau sumaniau: kai Kamilei prireiks kambarėlio ir man teks išsikraustyti, į šeštą aukštą ją užsivesiu ir, stoglangį atidaręs, pakviesiu į Paryžių nuo stogų pažiūrėti.

Turinys

Papievis, Valdas
Pa221 Odilė, arba Oro uostų vienatvė : romanas / Valdas Papievis. – Vilnius : Alma littera, 2015. – 312 p.

ISBN 978-609-01-1939-6

Tarp Paryžiaus ir Vilniaus gyvenančio prozininko Valdo Papievio naujas romanas – istorija apie nepriklausomo žmogaus metafizinę vienatvę Paryžiuje ir aristokratiškos sielos prancūzės kasdienybę. Tai pasakojimas apie elegantišką atsisveikinimą su valdomis, daiktais, prisiminimais, galiausiai su žmonėmis.

UDK 821.172-31

Valdas Papievis
ODILĖ, ARBA ORO UOSTŲ VIENATVĖ
Romanas

Redaktorė **Vaiva Račiūnaitė**
Korektorė **Marijona Treigienė**
Knygos dizainerė **Asta Rastauskienė**
Maketavo **Ligita Plešanova**

Knygoje panaudoti Prano Gailiaus tapybos darbo iš ciklo
„Jautrūs paviršiai" fragmentai

Tiražas 1000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", Ulonų g. 2, LT-08245 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Petro ofsetas", Naujoji Riovonių g. 25C, LT- 03153 Vilnius
Interneto svetainė: www.petroofsetas.lt

Ar svajojate apie Paryžių? Ar domitės, kaip gyvena „tikri" prancūzai? Naujas Valdo Papievio romanas jums, be abejo, patiks. Paryžius čia ne tik fonas, miestas pats yra veikėjas, gyvai aprašomas jame gyvenančio pasakotojo. Romano pasakotojui Paryžius – tai gerai pažįstama vieta, paguodos ir meilės šaltinis. Skaitytojui, aplankiusiam šį „šviesų miestą", jis sužadins ilgesį, o nebuvusį paskatins griebtis kelionmaišio. Autorius ne tik vaikšto Paryžiaus gatvėmis ir krantinėmis, bendraudamas su miestu jis skandina savo vienatvę, patiki jam savo sielos atodūsius, malšina nerimą ir įtampą.

Knygoje nerasite nieko lietuviško, visi svarbūs ir mažiau reikšmingi veikėjai – prancūzai, tikras vieno kvartalo skerspjūvis. Susipažįstame su pagrindine veikėja Odile, ir ne tik susipažįstame – romano pabaigoje ji mums pasidaro tokia artima kaip mūsų pačių geriausi draugai. Tai kas, kad jai devyniasdešimt metų. Vadinasi, žinome viso jos ilgo gyvenimo vingius, įpročius, laimes, nuoskaudas, niekas nepraslysta pro dėmesingo autoriaus akį ir plunksną. Odilė atstovauja tam tikro amžiaus ir luomo moteriai, per ją pažįstame jos aplinką nuo šeimos iki draugų, nuo tarnų iki pardavėjų, sužinome, kur ji perkasi pamėgtas veršelio kepenėles, vyną ir kitus gėrimus, kokie jos santykiai su žmonėmis, apie ką jie šnekučiuojasi, kokių mandagumo taisyklių laikosi. Matome, kaip ji bendrauja su suaugusiais vaikais, su vaikystės drauge Klodile, praminta „pieno seserimi", kokie buvo jųdviejų vyrai, kaip susiklostė jų gyvenimai, kuo jos gyvena dabar.

Vardo neturintis romano pasakotojas, Odilės pagalbininkas, lyg ir lengvai įsimylėjęs senąją ponią. Nors jis turi savo gyvenimą ir draugus, yra Odilei nepaprastai atsidavęs, tiesiog ja susižavėjęs, prižiūri ją kaip artimiausią žmogų, rūpinasi ja, svarsto, kas jai būtų geriau, kaip suteikti jos senkančių jėgų laikotarpiui komforto, orumo, džiaugsmo. Kartu ir mums padeda pamilti Odilę.

Galime dėkoti Valdo Papievio elegantiškam stiliui, kurį nuolat mini kritikai, bet šiame romane autorius sugeba gerokai daugiau. Jis meistriškai kaitalioja pasakojimo būdą, novatoriškai praplečia pasakojimą pirmuoju asmeniu, įtraukdamas Odilės jaunystėje rašytą apsakymą apie Aną Mariją, galų gale pačios Odilės dienoraščio fragmentus – dienoraščio, kurį moteris, atsikratydama savo būties liudytojais, prašė nuskandinti Senoje, bet padėjėjo širdis neleido to padaryti. Pasakotojas yra ir veiksmo dalyvis, ir stebėtojas, perteikiantis mums Odilę tokią, kokią jis pažinojo ir kokia žavėjosi. Romano apie Paryžių ir Odilę skaitytojų laukia neeilinis skaitymo malonumas, kurį Roland'as Barthes'as vadino *jouissance*.

Violeta Kelertienė

• • • Galvoju, kad norėčiau sugrįžti į Odilės aprašytus laikus, kai drovumo buvo daugiau nei įžūlumo, nuoširdumo – daugiau nei cinizmo, abejonių, dvejonių – daugiau nei beatodairiško pasitikėjimo savimi, kai viskas, bent skaitant Odilės apsakymą, rodosi, buvo truputį trapiau, dužliau, subtiliau, tai kas, kad galbūt truputį liūdniau.

Apie tai, ką bijome išgyventi, kas visada šalia. Kieno akivaizdoje visi esame vaikai, nepaisant amžiaus ir patirties. Kas leidžia išsiskleisti laikinam kasdienybės grožiui. Apie tai yra šis švelnių atspalvių virpantis romanas, parašytas Valdo Papievio, Paryžiuje gyvenančio ir kuriančio, Lietuvoje skaitomo ir premijomis įvertinto rašytojo.

Odilė – elegantiška devyniasdešimtmetė paryžietė, *petite dame*, žinanti, „ką reiškia senti, bet nežinanti, ką reiškia suaugti“. Pasakotojas – ilgametis jos palėpės Paryžiaus centre nuomininkas, kasdienis lankytojas ir palydovas. Priverstas prisitaikyti prie Odilės ritmo, pamažu įsukamas į jos pasaulį, dvelkiantį prustiškąja *belle époque*. Iš jos manierų, kasdienių ritualų, aplinkos žmonių ir daiktų, iš jos jaunystėje rašyto apsakymo srūva praėjęs laikas, nejučia persmelkiantis pasakotojo dabartį ir ateitį.

Bartė Kuo

Galime dėkoti elegantiškam rašytojo stiliui, kurį nuolat mini kritikai, bet šioje knygoje autorius parodė gerokai daugiau. Romano apie Paryžių ir Odilę skaitytojų laukia neeilinis skaitymo malonumas, kurį Roland'as Barthes'as vadino *jouissance*.

Violeta Kelertienė

www.almalittera.lt